

UNIVERSITAT DE BARCELONA

FACULTAT DE PEDAGOGIA

DEPARTAMENT DE TEORIA I HISTÒRIA

PROGRAMA DE DOCTORAT:

HISTÒRIA DE L'EDUCACIÓ SOCIAL CONTEMPORÀNIA

TESI DOCTORAL:

LES DONES A CATALUNYA

EN LA TRANSICIÓ DE L'ANTIC AL NOU RÈGIM:

ESFERES PÚBLIQUES I PRIVADES

Director: CONRAD VILANOU i TORRANO

Doctoranda: RAQUEL DE LA ARADA ACEBES

Barcelona, setembre de 2005

9 Anàlisi estadística

En el moment d'acostar-me a les fonts bibliogràfiques vaig sospitar que sovint les afirmacions que feien les autores i autors de manuals o llibres de text dedicats a l'educació de les dones no es corresponien amb la realitat. Per a poder conèixer no només l'opinió sinó la realitat educativa de les dones que em permetés analitzar amb més objectivitat la situació de Catalunya vaig recórrer a l'estadística. El tractament de les dades dels censos de població i el seu comentari és l'objecte d'aquesta part de la recerca.

9.1 Dades sobre el procés d'escolarització i l'evolució de l'alfabetització de la població resident a Catalunya: Censos moderns

Els primers censos moderns que es poden consultar per a l'anàlisi estadística del procés d'alfabetització són els de 1860, 1877, 1887 i 1900. El primer cens modern d'Espanya és de l'any 1857, però no es van introduir dades sobre el nivell d'alfabetització de la població fins al cens de 1860. Aquests censos són un document especialment valuós pel que fa a l'estudi de l'evolució de l'alfabetització femenina que s'engega simultàniament amb el procés d'escolarització de les dones. Segons Jean-Louis Guereña i Antonio Viñao¹⁷⁸, el procés d'escolarització i de professionalització docent corren paral·lels; més clara és la correlació en el cas de l'escolarització femenina que, seguint aquestes estadístiques, ens permet reconstruir, pràcticament des dels inicis, el procés d'alfabetització de les dones.

---

¹⁷⁸ Jean-Louis GUEREÑA; Antonio VIÑAO *Estadística escolar, proceso de escolarización y sistema educativo nacional en España (1750-1850)*. Barcelona: EUB, 1996, pàg. 224.

Així mateix, hem de tenir en compte que, si bé el procés d'escolarització femenina va acostant-se al masculí fins gairebé anivellar-se al final de l'interval cronològic analitzat, el retard en l'escolarització de les nenes i, simultàniament, en la fundació generalitzada d'Escoles Normals per a les dones fa inevitable un desavantatge entre la població global femenina i masculina alfabetitzada que no arribarà a igualar-se al llarg de tot el període estudiat (1860-1900). Seguirem, doncs, l'ordre cronològic per a extreure conclusions sobre l'evolució en les taxes d'alfabetització d'ambdues poblacions, femenina i masculina, dels quatre censos.

En primer lloc, les dades que s'han extret i s'analitzen són les del nivell d'alfabetització de la població de tot el territori de Catalunya agrupades per sexe i comarques, i, també, per sexe i municipis de més de 10.000 habitants. Aquestes dades permeten destacar les diferències entre la població global de la comarca i la població urbana. Les taxes d'alfabetització i d'analfabetisme són càlculs obtinguts a partir de la població total, és a dir, són taxes brutes, i no sobre la població major de 10 anys, a partir de la qual es calculen les taxes netes. Amb les gràfiques es pretén ressaltar la població completament alfabetitzada o semi-alfabetitzada, és a dir, aquella població que només sap llegir.

En segon lloc, de les taules de població classificada per activitats, hem extret les dades corresponents al nombre de persones dedicades a l'aprenentatge i a l'ensenyament. D'aquestes dades estadístiques no es poden fer comparacions homogènies perquè la classificació de la població per activitats és diferent als quatre censos analitzats.

I en darrer terme, pels censos de 1887 i 1900, que són els únics que fan aquesta precisió, es poden comparar els nivells d'alfabetització de la població per sexe i edat. Aquesta informació també ens permet deduir diferències en funció del territori, distingint entre nucli urbà, partit judicial i província.

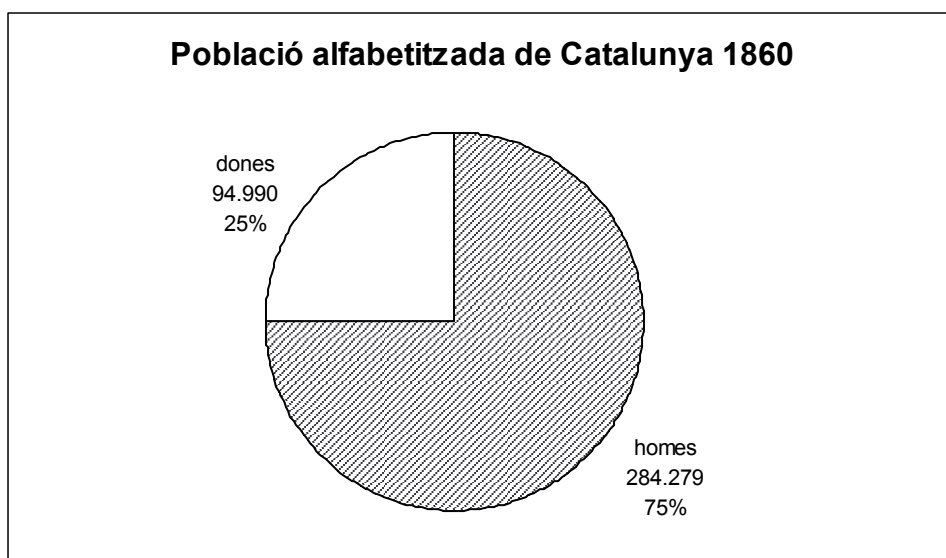
Les dades les vaig poder obtenir gràcies a la consulta, a l'estiu de l'any 2000, de la pàgina web de l'Institut d'Estudis Demogràfics de la Universitat Autònoma de Barcelona, a través de la pàgina web <http://www.ced.uab.es>. La informació estava presentada de forma exhaustiva en fulls de càlcul d'Excel. Aquestes dades han estat processades amb el mateix programa Excel per tal de crear noves taules i gràfics que permeten visualitzar amb claredat el procés d'alfabetització d'ambdós sexes i la incorporació de les dones al sistema educatiu.

9.1.1 Cens de 1860

Catalunya

El retard en la implantació de les escoles de nenes és evident en les dades globals pel que fa a l'estadística corresponent a Catalunya. Si sumem el conjunt de la població que almenys sap llegir, una de cada quatre persones és una dona (vegeu el gràfic 1). El conjunt de la població alfabetitzada de Catalunya representa el 22,7% del total del cens de 1860, és a dir, 379.269 persones del total, 1.673.580 habitants.

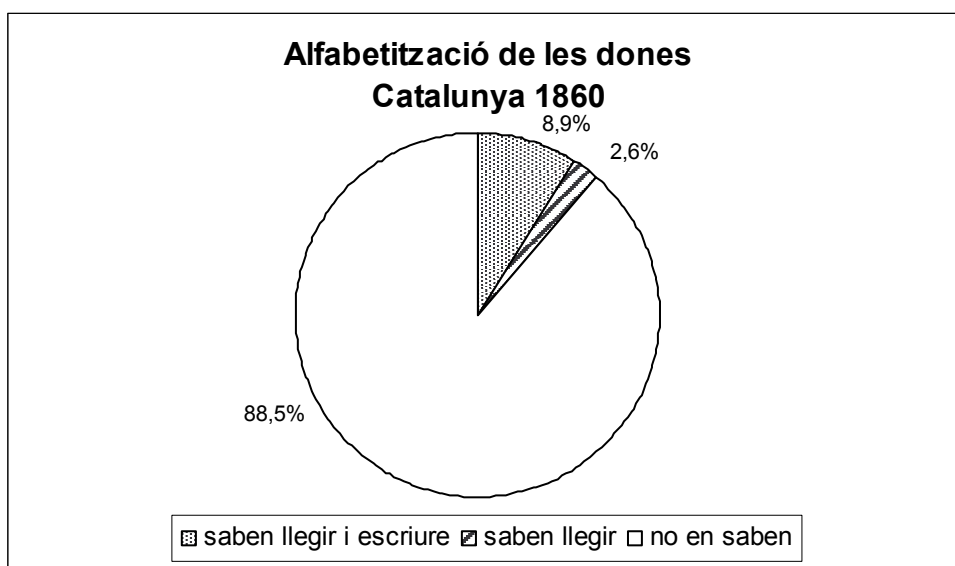

Gràfic 1 Població alfabetitzada de Catalunya al cens de 1860

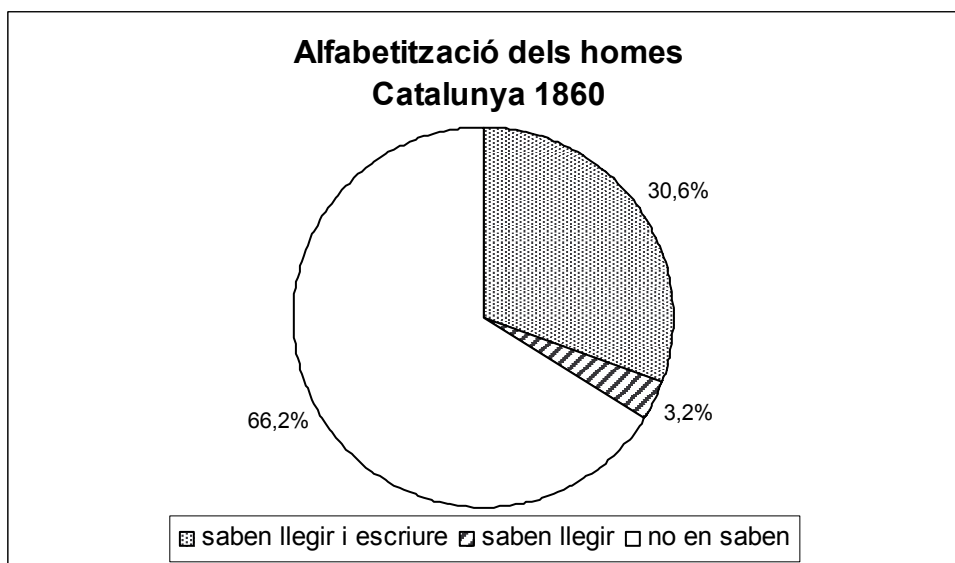
Segons mostra el cens de població, l'any 1860 la taxa d'alfabetització femenina era d'un 11,5%, aproximadament una de cada deu dones sabia llegir, mentre la població masculina gairebé triplicava aquesta taxa amb el 33,8%, és a dir, que un de cada tres homes estava alfabetitzat (vegeu els gràfics 2 i 3).

Hem de considerar que aquests índexs no són uniformes, mostren la mitjana de tot el territori català, però ja podem copsar una constant que és l'àmplia diferència entre ambdós sexes. El percentatge de dones sense alfabetitzar

constitueix el 88,6% de la població femenina, si es compara aquest índex amb el 66,2% de la població masculina, es constata una diferència del 22,4 per cent.

Gràfic 2 Alfabetització de les dones de Catalunya al cens de 1860

Gràfic 3 Alfabetització dels homes de Catalunya al cens de 1860

Les dades absolutes també són molt eloqüents, el nombre de dones analfabetes supera amb escreix al nombre d'homes, la xifra de dones que només saben llegir és la que més s'acosta a la dels seus companys, encara que continua estant per sota i, finalment, la quantitat d'homes que saben llegir i escriure (257.214) triplica àmpliament la xifra de dones alfabetitzades (73.772).

Tenint en compte que la població global per sexes està gairebé equilibrada al 50%, podem observar a primer cop d'ull un fort dèficit en l'alfabetització de les dones en xifres absolutes i relatives (vegeu la taula1).

Cens 1860	HOMES	%	DONES	%
Saben llegir i escriure	257.214	30,56%	73.772	8,87%
Saben llegir	27.065	3,22%	21.218	2,55%
No en saben	557.406	66,22%	736.905	88,58%
Total Catalunya	841.685	100,00%	831.895	100,00%

Taula 1 Alfabetització de la població catalana al cens de 1860

Comarques catalanes

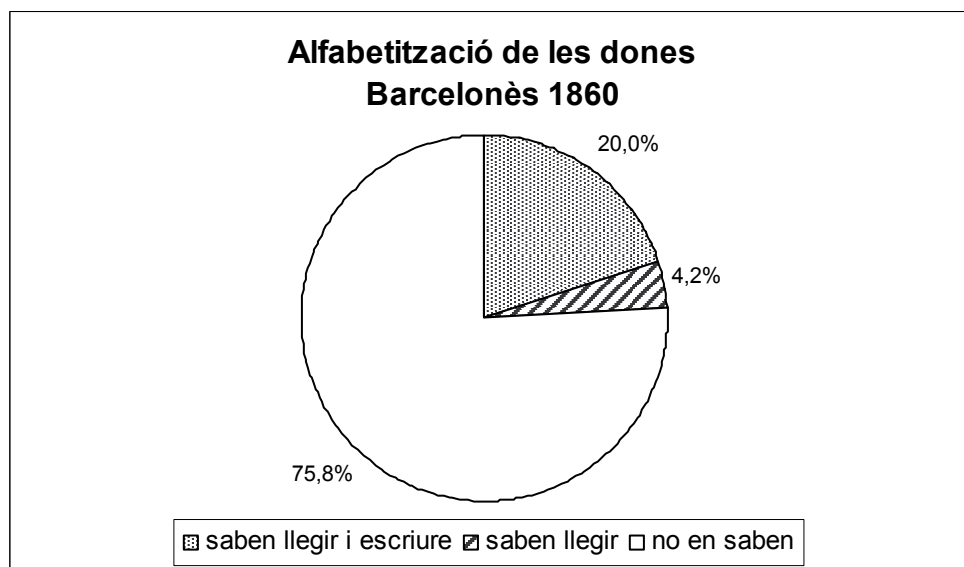
Els percentatges d'alfabetització per comarques ens aporta nova llum per a poder conèixer les diferències territorials; si comparem els percentatges de la població femenina alfabetitzada per comarques, constatem que les taxes d'alfabetització més elevades són les del Barcelonès 24,3% i el Garraf 17,8%, que es corresponen amb les taxes més elevades d'alfabetització masculina de les mateixes comarques, del 50,1% i 41,6% respectivament. Però, tot i tenir els índexs més elevats, la diferència entre els sexes és molt notable, oscil·la entre 25,8 per cent de diferència al Barcelonès i el 23,8 per cent a la comarca del Garraf, aquesta diferència roman lleugerament per sobre de la mitjana catalana, que és del 22,4 per cent (vegeu la taula 3).

Si observem la taula d'alfabetització per comarques el primer que ens crida l'atenció són els forts desequilibris territorials i, fins i tot, la manca de correlació entre les taxes d'alfabetització masculina i femenina de determinats indrets, com és el cas de la Val d'Aran, la Cerdanya i l'Alt Empordà, comarques que presenten diferències entre els sexes de més del 30 per cent.

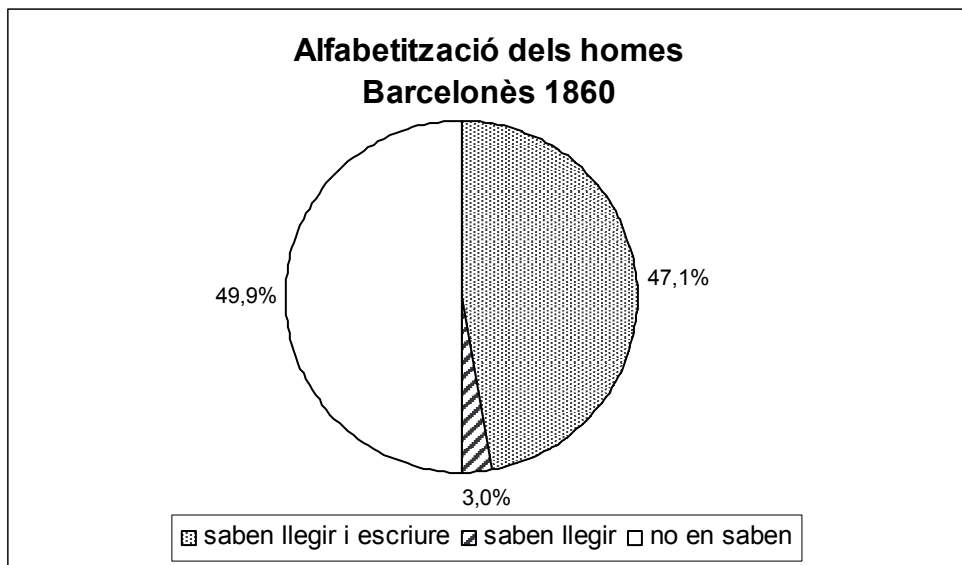
La taula de percentatges d'alfabetització per comarques permet contrastar, millor que amb les dades absolutes, el nivell d'alfabetització de la població. No

obstant, hem de considerar la desigual distribució demogràfica del territori. Al Barcelonès i a les comarques dels voltants (Baix Llobregat, Maresme, Vallès Occidental i Vallès Oriental) es concentra el 28% de la població de tota Catalunya. Al 1860, el Barcelonès representa el 16% del pes demogràfic de tot el territori català i concentra el major nombre de població alfabetitzada, tant per als homes com per a les dones. La diferència entre ambdós sexes és més favorable que a Catalunya, amb una proporció d'una dona alfabetitzada per cada dos homes (vegeu els gràfics 4 i 5).

Gràfic 4 Alfabetització de les dones del Barcelonès al cens de 1860

Gràfic 5 Alfabetització dels homes del Barcelonès al cens de 1860

COMARCA Cens 1860	POBLACIÓ MASCULINA				POBLACIÓ FEMENINA			
	escriure	llegir	no saben	total	escriure	llegir	no saben	total
ALT CAMP	4.862	794	13.831	19.487	1.299	553	17.483	19.335
ALT EMPORDÀ	14.071	793	21.469	36.333	3.186	492	32.680	36.358
ALT PENEDÈS	4.766	429	14.555	19.750	1.055	238	17.033	18.326
ALT URGELL	3.107	332	11.367	14.806	377	128	13.585	14.090
ALTA RIBAGORÇA	553	45	1.882	2.480	34	9	2.233	2.276
ANOIA	5.700	535	15.191	21.426	1.400	365	18.995	20.760
BAGES	8.393	592	21.674	30.659	1.834	405	27.235	29.474
BAIX CAMP	8.619	983	18.168	27.770	2.628	871	26.618	30.117
BAIX EBRE	4.247	441	15.737	20.425	1.154	474	18.744	20.372
BAIX EMPORDÀ	8.420	1.015	14.943	24.378	2.811	588	22.056	25.455
BAIX LLOBREGAT	6.005	786	14.010	20.801	1.184	311	18.564	20.059
BAIX PENEDÈS	2.098	242	6.263	8.603	577	110	7.729	8.416
BARCELONÈS	62.813	4.016	66.428	133.257	26.689	5.552	100.742	132.983
BERGUEDÀ	3.300	721	11.331	15.352	618	336	14.361	15.315
CERDANYA	2.458	307	3.365	6.130	500	177	6.698	7.375
CONCA DE BARBERÀ	3.393	506	11.356	15.255	681	350	13.916	14.947
GARRAF	3.437	487	5.517	9.441	1.524	362	8.693	10.579
GARRIGUES	2.616	426	9.658	12.700	477	351	12.041	12.869
GARROTXA	5.314	464	16.141	21.919	1.126	330	20.222	21.678
GIRONÈS	7.930	614	14.181	22.725	2.044	539	19.119	21.702
MARESME	11.465	941	21.125	33.531	4.546	1.144	31.499	37.189
MONTSIÀ	2.002	378	10.730	13.110	441	321	12.178	12.940
NOGUERA	4.601	802	19.856	25.259	512	282	21.995	22.789
OSONA	11.026	1.579	20.085	32.690	2.812	1.568	26.721	31.101
PALLARS JUSSÀ	2.867	331	11.758	14.956	325	130	13.675	14.130
PALLARS SOBIRÀ	2.605	359	6.927	9.891	199	160	9.862	10.221
PLA D'URGELL	1.340	250	4.218	5.808	195	195	5.569	5.959
PLA DE L'ESTANY	2.002	204	6.208	8.414	268	51	7.624	7.943
PRIORAT	3.379	564	8.455	12.398	967	455	11.172	12.594
RIBERA D'EBRE	2.420	374	9.530	12.324	517	292	12.332	13.141
RIPOLLÈS	2.728	550	8.418	11.696	709	248	11.216	12.173
SEGARRA	3.817	448	8.785	13.050	655	240	11.439	12.334
SEGRÌÀ	6.460	1.106	20.851	28.417	1.624	692	25.612	27.928
SELVA	6.087	631	19.496	26.214	1.853	447	23.010	25.310
SOLSONÈS	1.530	368	6.247	8.145	312	179	6.941	7.432
TARRAGONÈS	6.739	811	13.650	21.200	2.302	700	16.982	19.984
TERRA ALTA	1.836	325	7.750	9.911	329	190	9.038	9.557
URGELL	4.329	824	10.347	15.500	962	501	13.259	14.722
VAL D'ARAN	2.342	284	2.947	5.573	183	92	5.424	5.699
VALLÈS OCCIDENTAL	8.584	687	16.218	25.489	1.764	354	22.246	24.364
VALLÈS ORIENTAL	6.953	721	16.738	24.412	1.099	436	20.364	21.899
TOTAL CATALUNYA	257.214	27.065	557.406	841.685	73.772	21.218	736.905	831.895

Taula 2 Dades absolutes d'alfabetització per comarques al cens de 1860

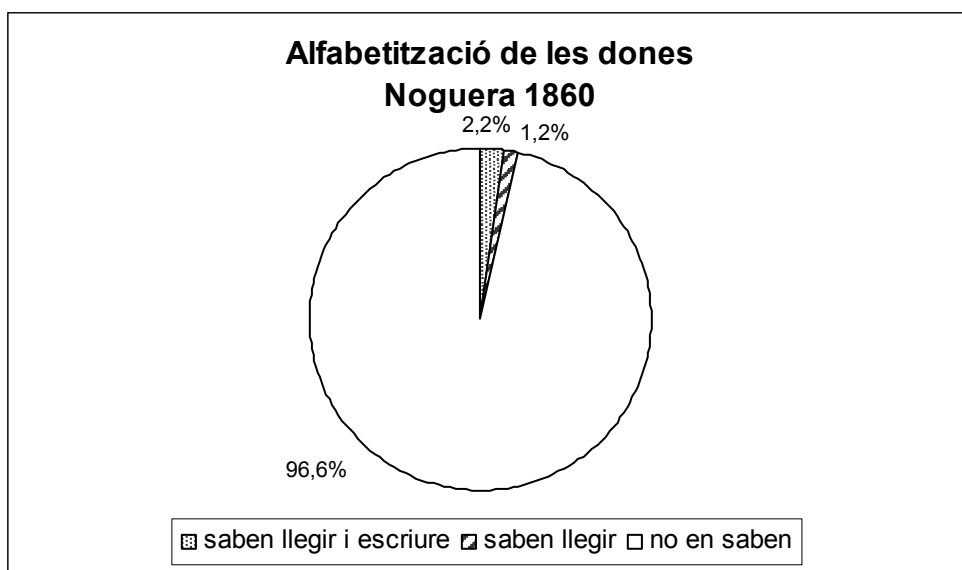
COMARCA Cens 1860	POBLACIÓ MASCULINA			POBLACIÓ FEMENINA		
	escriure	llegir	no saben	escriure	llegir	no saben
ALT CAMP	24,9%	4,1%	71,0%	6,7%	2,9%	90,4%
ALT EMPORDÀ	38,7%	2,2%	59,1%	8,8%	1,4%	89,9%
ALT PENEDEÈS	24,1%	2,2%	73,7%	5,8%	1,3%	92,9%
ALT URGELL	21,0%	2,2%	76,8%	2,7%	0,9%	96,4%
ALTA RIBAGORÇA	22,3%	1,8%	75,9%	1,5%	0,4%	98,1%
ANOIA	26,6%	2,5%	70,9%	6,7%	1,8%	91,5%
BAGES	27,4%	1,9%	70,7%	6,2%	1,4%	92,4%
BAIX CAMP	31,0%	3,5%	65,4%	8,7%	2,9%	88,4%
BAIX EBRE	20,8%	2,2%	77,0%	5,7%	2,3%	92,0%
BAIX EMPORDÀ	34,5%	4,2%	61,3%	11,0%	2,3%	86,6%
BAIX LLOBREGAT	28,9%	3,8%	67,4%	5,9%	1,6%	92,5%
BAIX PENEDEÈS	24,4%	2,8%	72,8%	6,9%	1,3%	91,8%
BARCELONÈS	47,1%	3,0%	49,8%	20,1%	4,2%	75,8%
BERGUEDA	21,5%	4,7%	73,8%	4,0%	2,2%	93,8%
CERDANYA	40,1%	5,0%	54,9%	6,8%	2,4%	90,8%
CONCA DE BARBERÀ	22,2%	3,3%	74,4%	4,6%	2,3%	93,1%
GARRAF	36,4%	5,2%	58,4%	14,4%	3,4%	82,2%
GARRIGUES	20,6%	3,4%	76,0%	3,7%	2,7%	93,6%
GARROTXA	24,2%	2,1%	73,6%	5,2%	1,5%	93,3%
GIRONÈS	34,9%	2,7%	62,4%	9,4%	2,5%	88,1%
MARESME	34,2%	2,8%	63,0%	12,2%	3,1%	84,7%
MONTSIÀ	15,3%	2,9%	81,8%	3,4%	2,5%	94,1%
NOGUERA	18,2%	3,2%	78,6%	2,2%	1,2%	96,5%
OSONA	33,7%	4,8%	61,4%	9,0%	5,0%	85,9%
PALLARS JUSSÀ	19,2%	2,2%	78,6%	2,3%	0,9%	96,8%
PALLARS SOBIRÀ	26,3%	3,6%	70,0%	1,9%	1,6%	96,5%
PLA D'URGELL	23,1%	4,3%	72,6%	3,3%	3,3%	93,5%
PLA DE L'ESTANY	23,8%	2,4%	73,8%	3,4%	0,6%	96,0%
PRIORAT	27,3%	4,5%	68,2%	7,7%	3,6%	88,7%
RIBERA D'EBRE	19,6%	3,0%	77,3%	3,9%	2,2%	93,8%
RIPOLLÈS	23,3%	4,7%	72,0%	5,8%	2,0%	92,1%
SEGARRA	29,2%	3,4%	67,3%	5,3%	1,9%	92,7%
SEGRÌA	22,7%	3,9%	73,4%	5,8%	2,5%	91,7%
SELVA	23,2%	2,4%	74,4%	7,3%	1,8%	90,9%
SOLSONÈS	18,8%	4,5%	76,7%	4,2%	2,4%	93,4%
TARRAGONÈS	31,8%	3,8%	64,4%	11,5%	3,5%	85,0%
TERRA ALTA	18,5%	3,3%	78,2%	3,4%	2,0%	94,6%
URGELL	27,9%	5,3%	66,8%	6,5%	3,4%	90,1%
VAL D'ARAN	42,0%	5,1%	52,9%	3,2%	1,6%	95,2%
VALLÈS OCCIDENTAL	33,7%	2,7%	63,6%	7,2%	1,5%	91,3%
VALLÈS ORIENTAL	28,5%	3,0%	68,6%	5,0%	2,0%	93,0%
TOTAL CATALUNYA	30,6%	3,2%	66,2%	8,9%	2,6%	88,6%

Taula 3 Percentatges d'alfabetització per comarques al cens de 1860

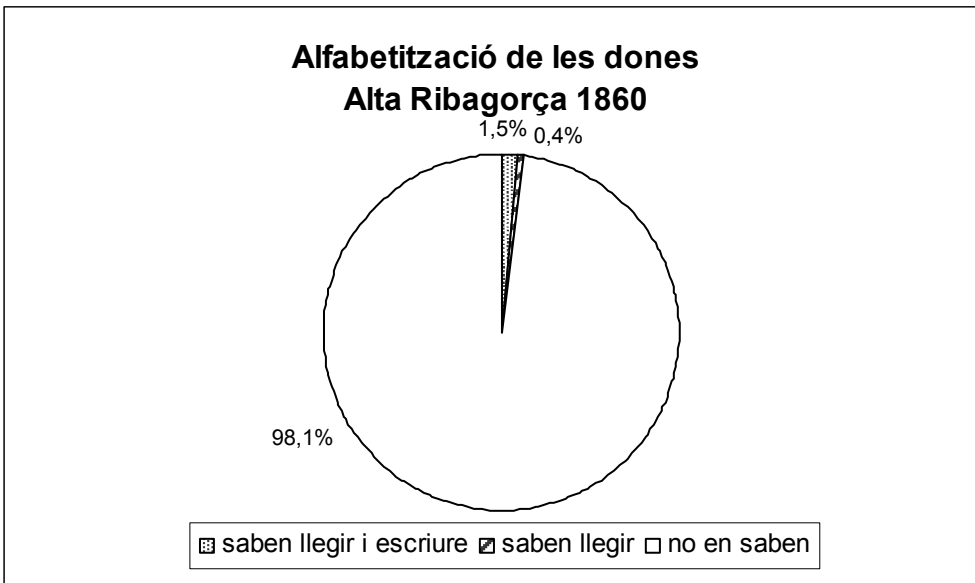
La taxa d'analfabetisme de la població femenina és, a excepció de les comarques del Barcelonès, el Garraf, el Maresme i el Tarragonès, superior al 85% del total de la població femenina. Destaca el fet que 31 de les 41 comarques catalanes tenen un percentatge superior al 90% de la població

femenina sense alfabetitzar. La població de les comarques de l'Alta Ribagorça, la Noguera i el Pallars Jussà mostren els índexs més alts d'analfabetisme femení, igual o superior al 96,5% de les dones. Aquestes dades estadístiques semblen confirmar que la data de la qual partim correspon als inicis del procés d'escolarització de les nenes.

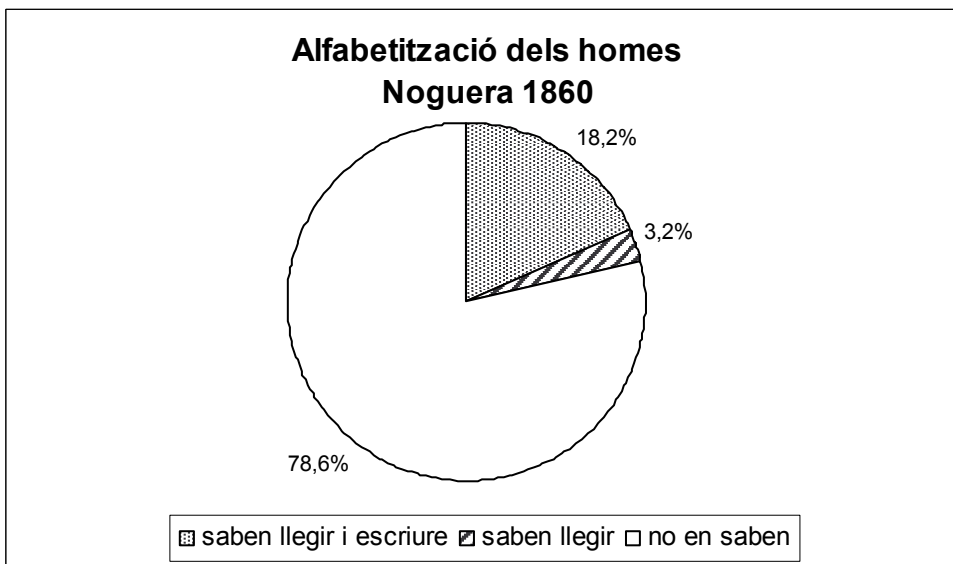
Les comarques on els índexs d'analfabetisme masculí i femení més alts es correlacionen, com la Noguera i l'Alta Ribagorça, les taxes d'alfabetització femenina són encara més baixes (vegeu els gràfics 6 i 7) que les taxes d'alfabetització masculina de les mateixes comarques (vegeu els gràfics 8 i 9), amb una diferència del 18 per cent a la Noguera i del 22,2 per cent a l'Alta Ribagorça.

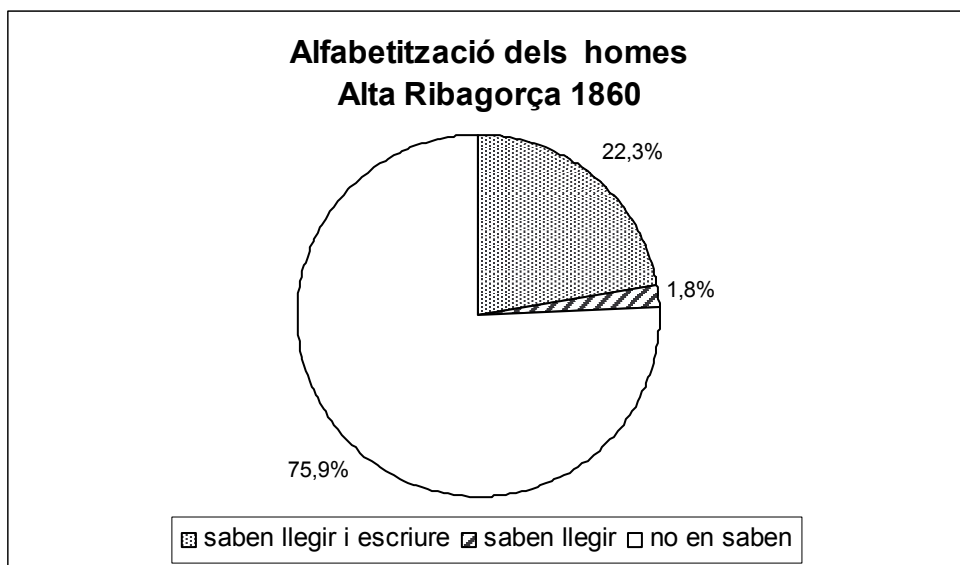
Gràfic 6 Alfabetització de les dones de la Noguera al cens de 1860

Gràfic 7 Alfabetització de les dones de l'Alta Ribagorça al cens de 1860

Gràfic 8 Alfabetització dels homes de la Noguera al cens de 1860

Gràfic 9 Alfabetització dels homes de l'Alta Ribagorça al cens de 1860

Només 10 de les 41 comarques catalanes tenen una taxa igual o superior al 10% de població femenina alfabetitzada, d'aquest grup de comarques destaquen les del litoral català més pròximes al nucli de Barcelona i el Tarragonès. A les comarques on s'ha engegat aquest procés d'escolarització es manifesta amb una taxa d'alfabetització femenina d'un 15%, que pràcticament duplica la mitjana de Catalunya del 8,9%.

En relació a les taxes d'alfabetització masculina, s'observa que les comarques com l'Alt Empordà, el Barcelonès, la Cerdanya, el Garraf i la Val d'Aran tenen els índexs d'alfabetització masculina més alts, totes aquestes comarques superen el 40% dels homes alfabetitzats, però són comarques massa heterogènies com per a poder trobar una explicació geogràfica comuna per a aquest índex tan elevat. D'aquest grup de comarques només el Barcelonès i el Garraf es correlacionen amb les taxes més altes d'alfabetització femenina. Tampoc s'observa homogeneïtat a les comarques on les taxes d'alfabetització masculina són més baixes, entre el 22% i el 18%, com el Montsià, la Terra Alta, la Noguera i el Pallars Jussà, només aquestes dues

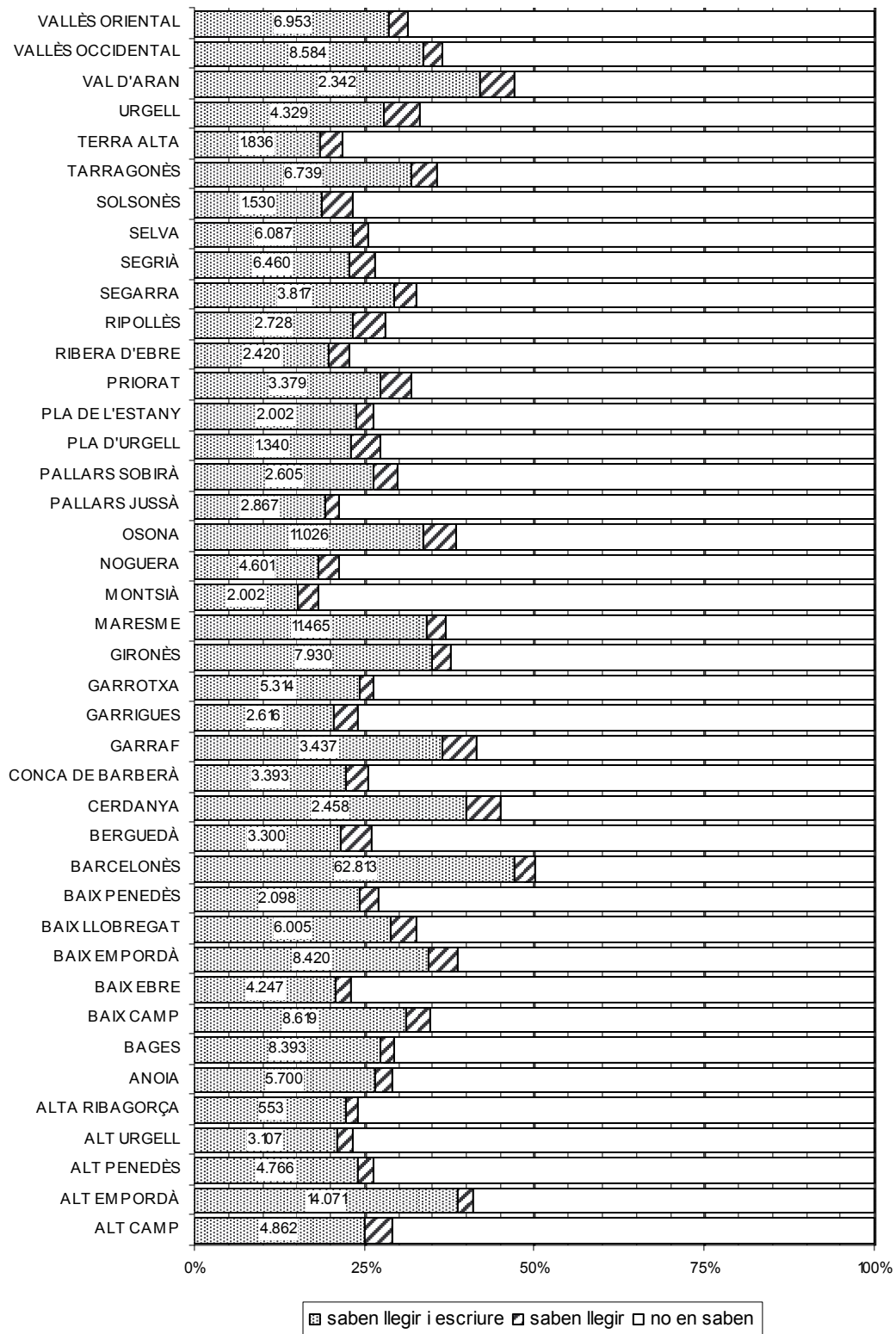
darreres comarques de ponent, amb una taxa d'analfabetisme masculí del 78,6% es correlacionen amb les taxes més altes d'analfabetisme femení, amb un índex d'analfabetisme del 96,5% a la Noguera i del 96,8% al Pallars Jussà (vegeu la taula 2).

Si observem els gràfics de barres de la població masculina i femenina és evident que el procés d'alfabetització de la població catalana discorria en paral·lel i a dues velocitats. Mentre la població masculina assolía pràcticament a tot el territori una taxa d'alfabetització del 20% i les comarques capdavanteres s'acostaven o arribaven al 50%, la població femenina pràcticament partia de zero i només el Barcelonès s'acostava al 25% de la població femenina alfabetitzada, seguit de lluny per algunes comarques litorals, com el Garraf, el Maresme i el Tarragonès, que ni tan sols arribaven al 20% (vegeu els gràfics 10 i 11).

Així mateix, en aquests gràfics es pot veure el nombre absolut de persones que saben llegir i escriure i es constata una correlació entre les quatre comarques amb més població femenina i masculina alfabetitzada, aquestes són Barcelonès (62.813 homes; 26.689 dones), Alt Empordà (14.071 homes; 3.186 dones), Maresme (11.465 homes; 4.546 dones) i Osona (11.026 homes; 2.812 dones).

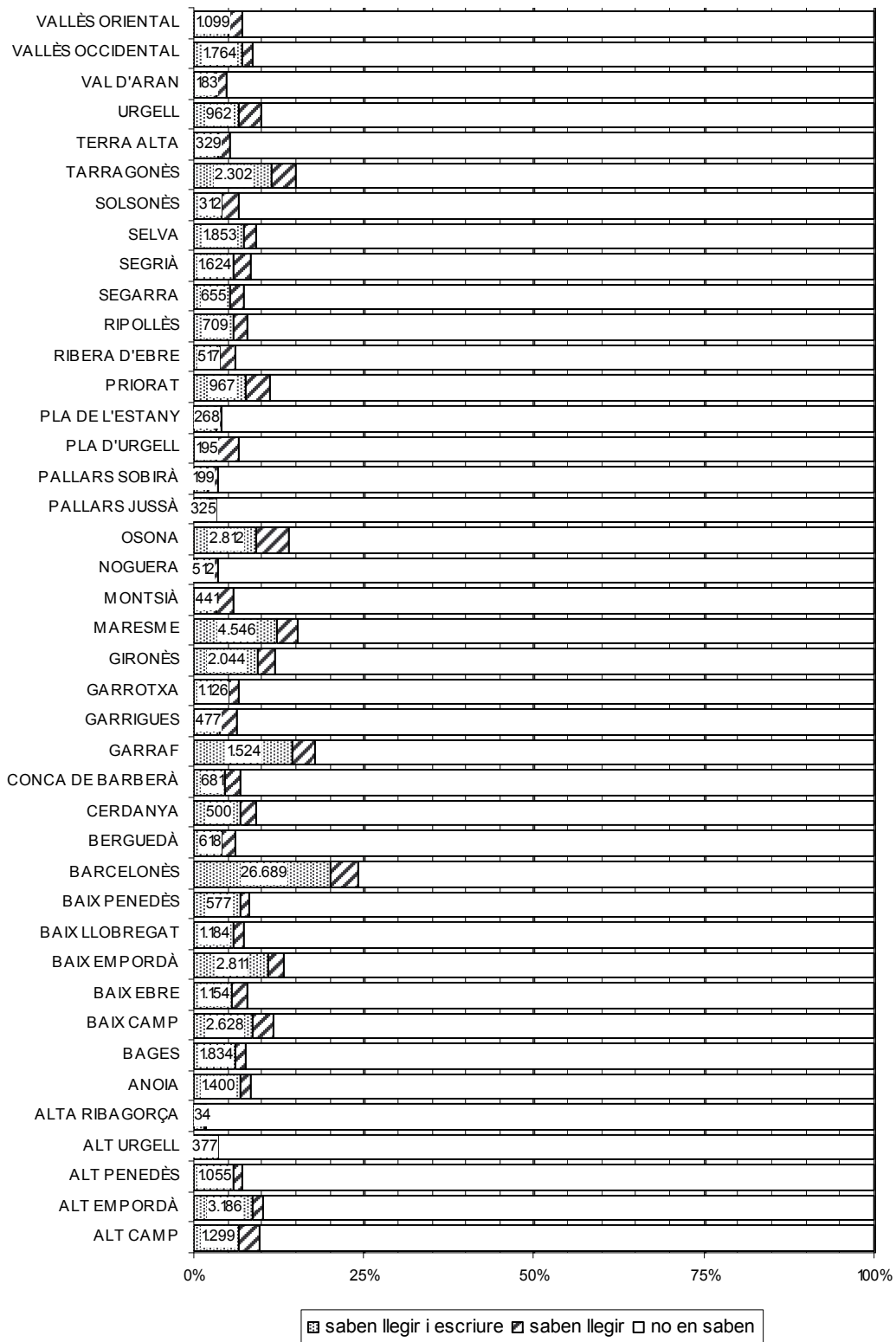

CENS 1860 - HOMES

Gràfic 10 Alfabetització dels homes per comarques al cens de 1860

CENS 1860 - DONES

Gràfic 11 Alfabetització de les dones per comarques al cens de 1860

Després d'analitzar amb prevenció les dades d'alfabetització per comarques hem arribat a extreure algunes conclusions:

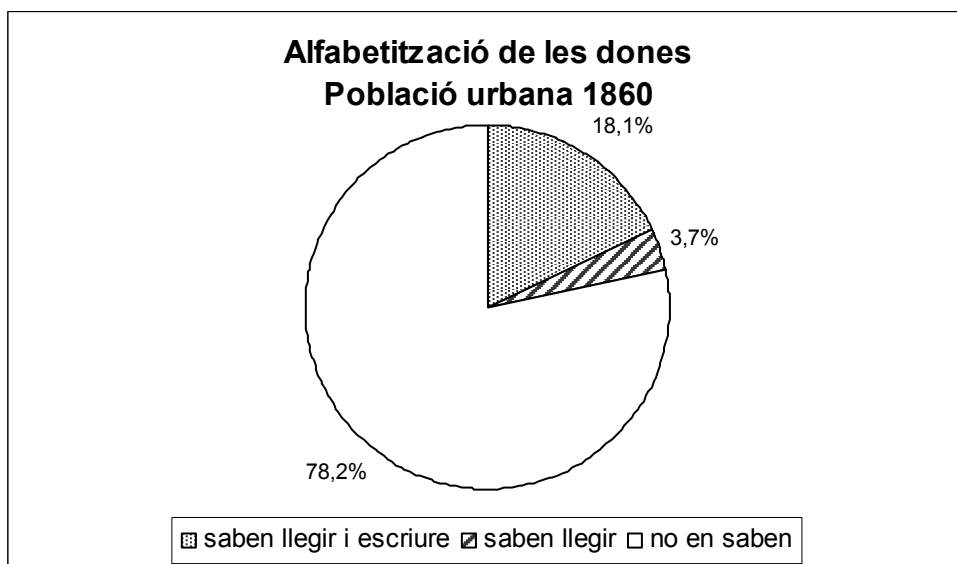
Tenint en compte la correlació entre les comarques amb unes taxes d'alfabetització més elevades i més baixes per ambdues poblacions, masculina i femenina; les comarques costaneres, amb una economia comercial i molt diversificada, destaquen clarament de les comarques interiors, amb una economia de subsistència i fonamentalment agrària.

Si s'eixampla l'observació dels índexs respectius d'alfabetització masculina i femenina per veure les correlacions, es pot comprovar que, en general, les comarques interiors d'economia agrària i baixa densitat de població tenen les taxes d'analfabetisme més elevades, mentre que les comarques litorals o prelitorals, amb una economia mixta i amb més concentracions urbanes tenen unes taxes d'alfabetització més altes. Aquesta tendència és més evident encara si es concentra l'observació en l'alfabetització de la població femenina, o bé, si es correlacionen ambdues poblacions.

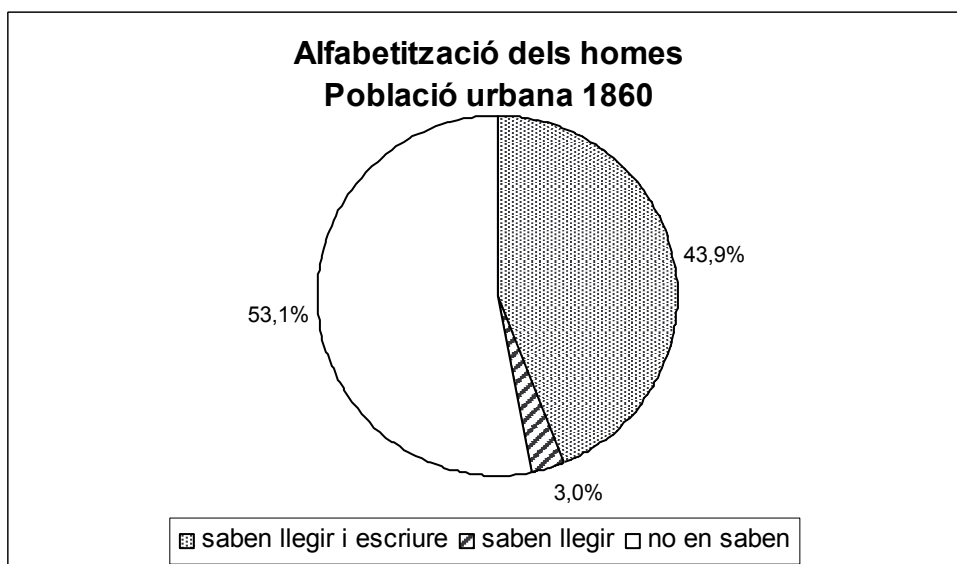
Nuclis urbans

Pel que fa a l'alfabetització dels municipis de més de 10.000 habitants, aquestes concentracions urbanes tenen les taxes més altes d'alfabetització. El percentatge d'alfabetització masculina passa d'una mitjana del 33,8% per a tot el territori de Catalunya al 46,9% dels nuclis urbans, amb un augment del 13,1 per cent. Així mateix, la taxa d'alfabetització femenina passa de l'11,5% a tot el territori català al 21,8% a les concentracions urbanes. Això no només assenyalava l'increment d'un 10,3 per cent, també significa que la proporció de població femenina alfabetitzada gairebé es duplica a les ciutats (vegeu la taula 3). Als nuclis urbans s'observa un major percentatge de població femenina

alfabetitzada, tot i que la diferència amb la població masculina és superior a les ciutats que al conjunt del territori, l'índex d'alfabetització de les dones està un 25,1 per cent per sota si es compara amb el mateix índex per als homes (vegeu els gràfics 12 i 13).

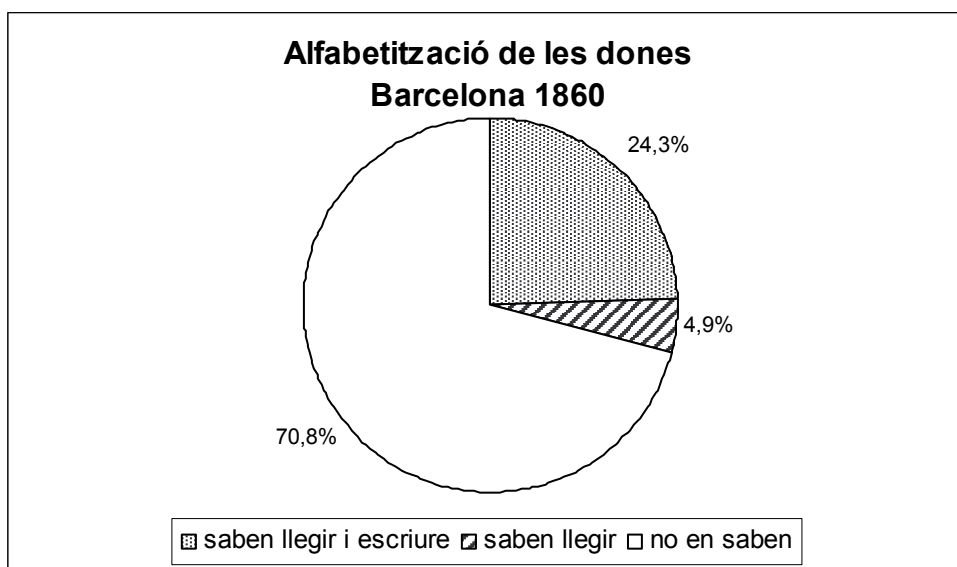
Gràfic 12 Alfabetització de les dones dels nuclis urbans al cens de 1860

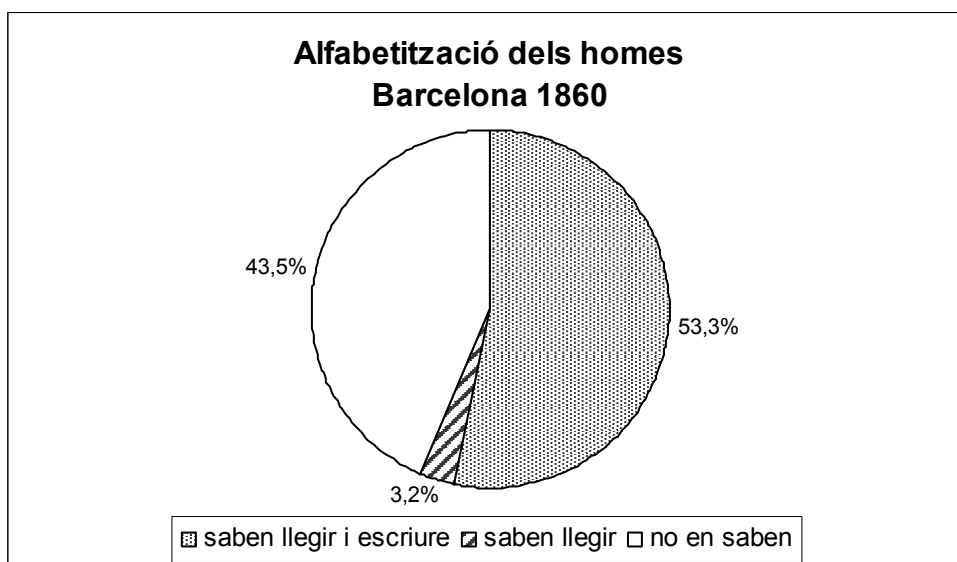
Gràfic 13 Alfabetització dels homes dels nuclis urbans al cens de 1860

Els gràfics de la població urbana de Catalunya mostren uns percentatges d'alfabetització sensiblement superiors als del conjunt del territori català, i lleugerament per sota dels percentatges d'alfabetització de la comarca del

Barcelonès. Per últim, els gràfics de la població barcelonina mostren com els índexs d'alfabetització d'ambdós sexes estan per sobre dels de la resta de la població urbana de Catalunya, amb una diferència de més del 7 per cent per a les dones i més del 9 per cent per als homes (vegeu els gràfics 14 i 15). La diferència és menor si comparem aquests índexs de la ciutat de Barcelona amb els de la comarca del Barcelonès.

Gràfic 14 Alfabetització de les dones de la ciutat de Barcelona al cens de 1860

Gràfic 15 Alfabetització dels homes de la ciutat de Barcelona al cens de 1860

El contrast de les dades d'alfabetització masculina i femenina de les poblacions de més de 10.000 habitants mostren una correlació molt clara. Els percentatges assenyalen Girona (57%), Barcelona (56,5%), Figueres (55,6%) i Vic (54,5%) com les ciutats que tenen un índex d'alfabetització masculina més elevat, mentre per la banda baixa de la taula Tortosa, Manresa i Badalona tenen una taxa de població masculina alfabetitzada inferior al 30%. La correlació amb la població femenina alfabetitzada és absoluta, tot i que els índexs d'alfabetització més alts per a les dones amb prou feina superen el 30%, les taxes més altes les trobem als municipis de Figueres (31,4%), Vic (30,6%), Barcelona (29,2%) i Girona (27,9%), mentre que les taxes inferiors d'alfabetització femenina són les de Manresa (9,8%), Tortosa (10,1%) i Badalona (10,3%) estan en clara correspondència amb els índexs d'alfabetització dels homes (vegeu la taula 4).

CIUTATS Cens 1860 >10.000 habitants	HOMES			DONES		
	escriure	llegir	no saben	escriure	llegir	no saben
BARCELONA	53,3%	3,2%	43,5%	24,3%	4,9%	70,8%
REUS	38,3%	2,6%	59,2%	12,6%	2,5%	84,9%
TORTOSA	24,1%	1,7%	74,3%	7,6%	2,5%	89,9%
GRÀCIA	34,8%	2,6%	62,6%	9,5%	1,7%	88,8%
LLEIDA	33,8%	2,5%	63,7%	12,9%	2,8%	84,3%
TARRAGONA	41,7%	2,6%	55,7%	20,2%	4,4%	75,4%
MANRESA	27,0%	1,2%	71,8%	9,0%	0,8%	90,2%
MATARÓ	38,0%	3,8%	58,2%	15,4%	3,2%	81,3%
SABADELL	42,2%	2,9%	54,9%	10,0%	1,5%	88,6%
VALLS	34,2%	3,2%	62,6%	11,9%	2,8%	85,3%
BADALONA	28,2%	1,4%	70,4%	8,9%	1,5%	89,7%
GIRONA	53,1%	3,9%	43,0%	22,3%	5,6%	72,2%
IGUALADA	32,8%	2,0%	65,2%	11,9%	1,4%	86,6%
VILANOVA I LA GELTRÚ	42,5%	6,8%	50,8%	16,5%	3,9%	79,6%
VIC	48,7%	5,8%	45,4%	21,0%	9,6%	69,3%
SANT ANDREU	33,6%	0,9%	65,5%	10,2%	0,4%	89,4%
OLOT	40,4%	2,9%	56,7%	12,3%	2,8%	84,9%
FIGUERES	53,1%	2,5%	44,4%	28,4%	3,0%	68,6%
Total població urbana	43,9%	3,0%	53,1%	18,1%	3,7%	78,2%

Taula 4 Percentatges d'alfabetització dels nuclis urbans al cens de 1860

La taula dels 18 municipis de més de 10.000 habitants, representa els nuclis de població amb més concentració d'habitants de Catalunya al 1860, entre tots sumen un total de 455.180 persones, el 27,2% de la població catalana, 189.948 de les quals eren residents a la ciutat de Barcelona, el 41,7% del total de la població urbana, seguit a distància considerable per les ciutats de Reus (27.257 habitants) i Tortosa (24.702 habitants). Els quinze municipis restants tenien entre 10.000 i 20.000 habitants (vegeu la taula 5).

CIUTATS Cens 1860	escriure	llegir	no saben	homes	escriure	llegir	no saben	dones
BARCELONA	50.548	3.044	41.254	94.846	23.130	4.629	67.343	95.102
REUS	4.915	331	7.603	12.849	1.815	355	12.238	14.408
TORTOSA	3.008	207	9.283	12.498	926	304	10.974	12.204
GRÀCIA	3.366	249	6.045	9.660	980	177	9.152	10.309
LLEIDA	3.403	251	6.406	10.060	1.229	262	8.006	9.497
TARRAGONA	4.098	252	5.472	9.822	1.738	379	6.494	8.611
MANRESA	2.161	95	5.748	8.004	736	64	7.389	8.189
MATARÓ	2.990	302	4.580	7.872	1.348	282	7.101	8.731
SABADELL	3.054	209	3.980	7.243	697	104	6.196	6.997
VALLS	2.223	209	4.076	6.508	809	190	5.812	6.811
BADALONA	1.783	90	4.455	6.328	509	84	5.139	5.732
GIRONA	3.962	289	3.206	7.457	1.533	384	4.967	6.884
IGUALADA	1.912	117	3.804	5.833	723	87	5.253	6.063
VILANOVA I LA GELTRÚ	2.420	385	2.895	5.700	1.080	253	5.194	6.527
VIC	3.237	388	3.017	6.642	1.345	615	4.434	6.394
SANT ANDREU	1.859	47	3.619	5.525	562	23	4.945	5.530
OLOT	2.010	146	2.825	4.981	649	147	4.485	5.281
FIGUERES	2.731	128	2.286	5.145	1.401	147	3.389	4.937
Total població urbana	99.680	6.739	120.554	226.973	41.210	8.486	178.511	228.207

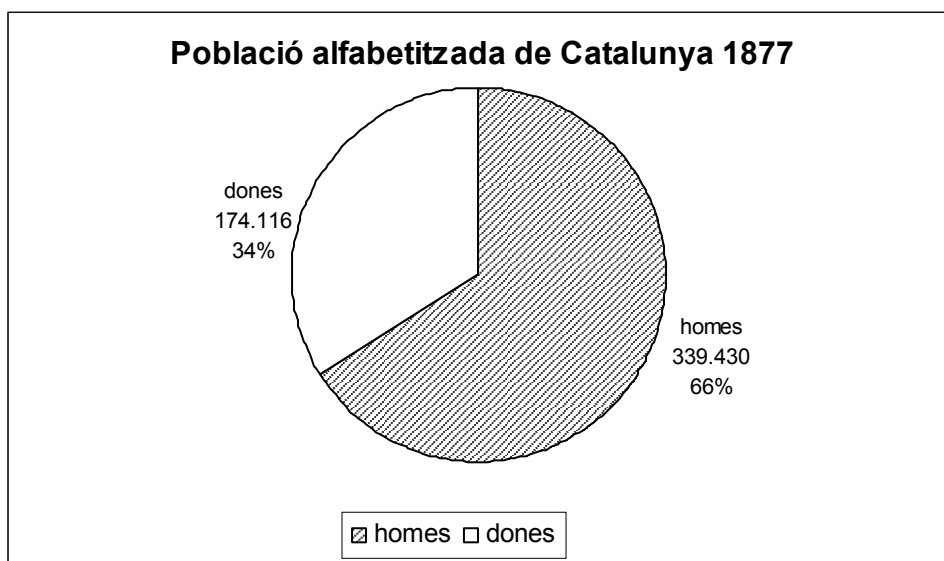
Taula 5 Dades absolutes d'alfabetització dels nuclis urbans al cens de 1860

La iniciativa municipal en matèria educativa serà determinant per a la promoció del procés d'escolarització de la població d'ambdós sexes. El retard en la incorporació de les nenes a l'ensenyament primari s'arrossegarà en les dades d'alfabetització al llarg de tota la segona meitat del segle XIX. Els nuclis urbans amb les xifres absolutes més altes de població alfabetitzada per ambdós sexes al 1860 són Girona, Barcelona, Tarragona i Reus.

9.1.2 Cens de 1877

Catalunya

Al cens de 1877, realitzat a una distància temporal considerable de l'immediatament anterior de 1860, es van reduir les distàncies entre l'alfabetització masculina i femenina. En aquest primer cens del període de la Restauració, tenint en compte el conjunt de la població alfabetitzada o semialfabetitzada es pot copsar que un terç d'aquesta població eren dones (34%) (vegeu el gràfic 16) s'ha incrementat la proporció, comparada amb el cens de 1860, on només un quart de la conjunt de persones alfabetitzades eren dones (25%).

Gràfic 16 Població alfabetitzada de Catalunya al cens de 1877

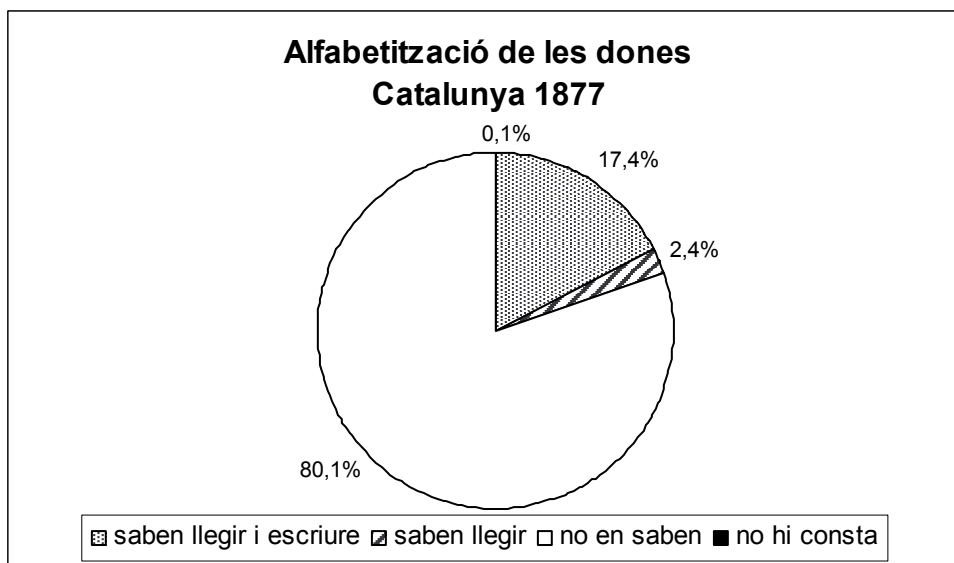
Contrastant les dades absolutes amb les del cens anterior, s'acusa la diferència més que notable realitzada en l'escolarització de les dones al llarg d'aquests 17 anys, ja que de 94.990 dones alfabetitzades al 1860 es passa a 174.116, pràcticament es duplica la població femenina alfabetitzada, amb un augment de 79.126 dones en relació al cens anterior. Mentrestant, la població masculina experimenta un increment de 55.151 homes més que al cens de

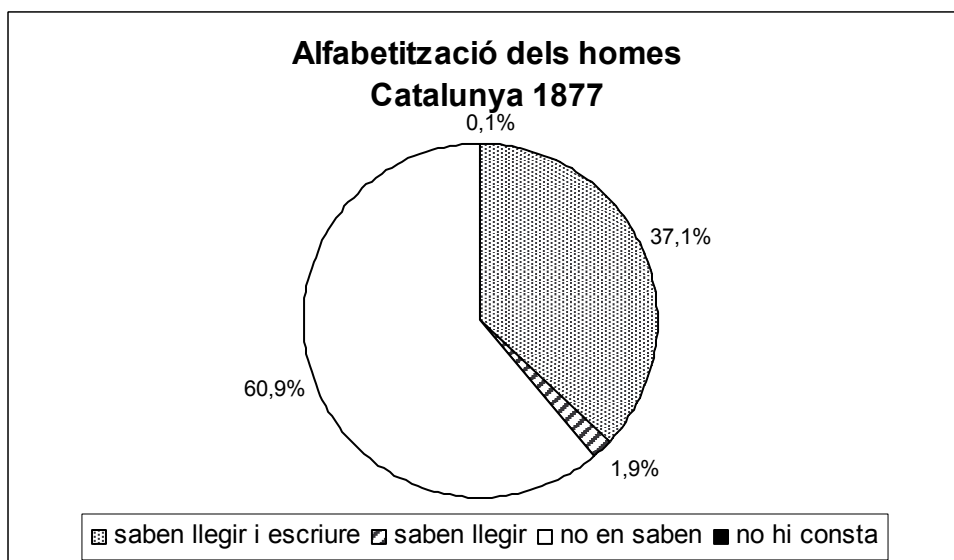
1860, passant de 284.279 a 339.430 alfabetitzats. Els percentatge d'alfabetització de les dones augmenta més del 8% del conjunt de dones mentre que el creixement de l'alfabetització masculina és de poc més del 6% del total d'homes (vegeu gràfics 17 i 18).

La suma del total de la població catalana alfabetitzada representa el 29,3% del conjunt de la població (1.752.000 habitants), al 1860 el percentatge era sensiblement inferior, el 22,7%, així doncs, podem constatar un augment global del 6,6%. Al mateix temps, comprovem que s'escurça la diferència entre homes i dones; si al 1860 una de cada quatre persones alfabetitzades era una dona, al 1877 la proporció està més equilibrada, una de cada tres persones alfabetitzades és una dona.

S'ha reduït també en xifres absolutes la diferència entre homes i dones alfabetitzats, al cens de 1860 aquesta era de 189.290 homes, mentre que al cens de 1877 la distància és de 165.314 homes. En ambdós censos la diferència absoluta entre els sexes és notable, així doncs, el nombre d'homes que saben llegir i escriure duplica amb escreix al nombre de dones alfabetitzades. Tanmateix, el nombre de dones que només saben llegir, 20.988, és superior al d'homes, 16.631, tot i que ambdues xifres són inferiors a les de 1860 (vegeu les taules 6 i 1).

Gràfic 17 Alfabetització de les dones de Catalunya al cens de 1877

Gràfic 18 Alfabetització dels homes de Catalunya al cens de 1877

Cens 1877	HOMES	%	DONES	%
Saben llegir i escriure	322.799	37,07%	153.128	17,38%
Saben llegir	16.631	1,91%	20.988	2,38%
No en saben	530.392	60,92%	706.177	80,13%
No hi consta	895	0,10%	990	0,11%
Total Catalunya	870.717	100,00%	881.283	100,00%

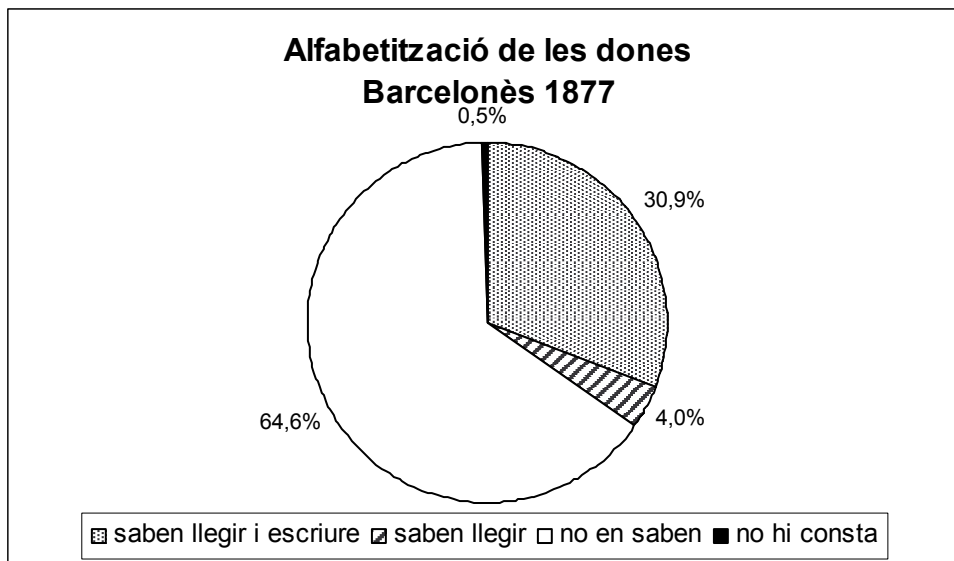
Taula 6 Alfabetització de la població catalana al cens de 1877

Comarques catalanes

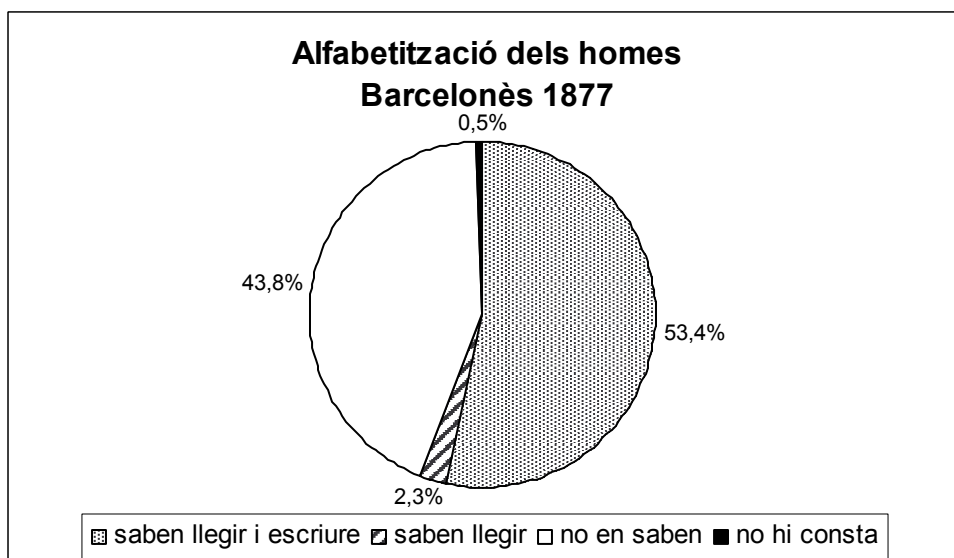
Els percentatges de la població alfabetitzada per comarques ens permet conèixer les diferències territorials entre les taxes d'alfabetització. Segons mostra el cens de població de 1877, les taxes d'alfabetització més altes de les dones corresponen a les comarques que ja destacaven al cens de 1860: Barcelonès (34,9%), Garraf (25,7%), Maresme (25,6%) i Tarragonès (23,5%). Si comparem aquestes dades amb els percentatges més alts d'alfabetització de la població masculina només trobem correlació d'ambdós sexes a la comarca del Barcelonès. Els índexs d'alfabetització masculina més alts al cens de 1877 són Barcelonès (55,7%), Val d'Aran (52,8%), Cerdanya (48,9%) i Alt Empordà (45,2%).

El nombre absolut de dones que saben llegir i escriure es duplica entre 1860 i 1877, passant de 26.689 a 59.232 entre ambdós censos (vegeu el gràfic 19) i s'acosta al nombre d'homes que al cens de 1860 saben llegir i escriure (62.813). Les taxes d'alfabetització de les dones augmenten ostensiblement respecte al cens de 1860, l'increment del percentatge de població femenina alfabetitzada és de 9 per cent al Barcelonès, de 8 al Garraf, 11 al Maresme i 9 al Tarragonès. Les taxes d'alfabetització d'aquestes mateixes comarques són del 34,9%; 25,7%; 25,6% i 23,5% respectivament (vegeu la taula 7).

Al 1877 la comarca del Barcelonès continua sent la comarca més alfabetitzada de Catalunya, al mateix temps, es redueix la diferència del percentatge d'alfabetització entre ambdós sexes, al cens de 1860 aquesta era d'un 25,8 per cent i al cens de 1877 la distància percentual entre homes i dones és del 20,8 per cent .

Gràfic 19 Alfabetització de les dones del Barcelonès al cens de 1877

Gràfic 20 Alfabetització dels homes del Barcelonès al cens de 1877

COMARCA Cens 1877	POBLACIÓ MASCULINA					POBLACIÓ FEMENINA				
	escriure	llegir	no saben	no consta	total	escriure	llegir	no saben	no consta	total
ALT CAMP	5.521	258	12.819		18.598	2.223	348	15.820		18.391
ALT EMPORDÀ	16.271	631	20.540		37.442	5.748	642	31.381		37.771
ALT PENEDÈS	6.675	324	13.198		20.197	2.633	306	16.162		19.101
ALT URGELL	3.155	238	8.742		12.135	798	140	10.570		11.508
ALTA RIBAGORÇA	531	40	1.581		2.152	88	19	2.005		2.112
ANOIA	6.428	223	14.324		20.975	2.711	235	17.456		20.402
BAGES	10.490	472	19.525		30.487	4.043	359	26.400		30.802
BAIX CAMP	10.098	485	17.575		28.158	4.988	689	24.647		30.324
BAIX EBRE	4.418	174	16.427		21.019	2.350	347	19.382		22.079
BAIX EMPORDÀ	10.682	493	13.624		24.799	4.360	454	20.747		25.561
BAIX LLOBREGAT	7.922	469	13.466		21.857	3.306	351	17.438		21.095
BAIX PENEDÈS	2.647	54	6.101		8.802	1.099	72	7.530		8.701
BARCELONÈS	96.805	4.194	79.316	894	181.209	59.232	7.657	124.060	989	191.938
BERGUEDÀ	3.506	198	9.260		12.964	1.148	234	10.922		12.304
CERDANYA	2.807	107	3.048		5.962	1.045	86	5.708		6.839
CONCA DE BARBERÀ	3.912	243	10.332		14.487	1.481	239	12.598		14.318
GARRAF	3.545	177	6.188		9.910	2.597	223	8.127		10.947
GARRIGUES	3.402	355	9.653		13.410	1.417	491	11.839		13.747
GARROTXA	5.047	303	13.448		18.798	1.865	214	15.714		17.793
GIRONÈS	9.232	336	12.932		22.500	3.698	441	18.053		22.192
MARESME	12.925	715	19.877		33.517	8.518	851	27.231		36.600
MONTSIÀ	2.695	238	11.691		14.624	987	256	13.396		14.639
NOGUERA	5.316	437	16.164		21.917	1.490	459	19.261		21.210
OSONA	11.333	826	18.854		31.013	4.870	1.050	23.752		29.672
PALLARS JUSSÀ	3.098	173	9.851		13.122	735	119	11.309		12.163
PALLARS SOBIRÀ	2.371	170	4.993		7.534	416	104	7.268		7.788
PLA D'URGELL	1.572	158	4.023		5.753	510	151	5.313		5.974
PLA DE L'ESTANY	1.951	158	5.255		7.364	646	85	6.622		7.353
PRIORAT	4.146	272	7.823		12.241	1.868	345	10.403		12.616
RIBERA D'EBRE	2.851	187	10.097		13.135	1.111	217	12.290		13.618
RIPOLLÈS	2.934	162	7.867		10.963	1.178	145	9.542		10.865
SEGARRA	4.157	256	7.286		11.699	1.326	273	9.561		11.160
SEGRÌÀ	7.345	718	20.460		28.523	3.400	760	24.768		28.928
SELVA	6.795	328	16.753		23.876	3.124	305	20.328		23.757
SOLSONÈS	1.660	126	4.906		6.692	568	85	5.423		6.076
TARRAGONÈS	8.915	351	13.618		22.884	4.555	651	16.899		22.105
TERRA ALTA	2.080	178	7.434		9.692	770	247	8.648		9.665
URGELL	4.789	475	8.433		13.697	1.835	475	11.549		13.859
VAL D'ARAN	1.830	93	1.724		3.647	423	71	3.816		4.310
VALLÈS OCCIDENTAL	12.375	377	16.493	1	29.246	4.904	334	23.593	1	28.832
VALLÈS ORIENTAL	8.567	459	14.691		23.717	3.064	458	18.646		22.168
TOTAL CATALUNYA	322.799	16.631	530.392	895	870.717	153.128	20.988	706.177	990	881.283

Taula 7 Dades absolutes d'alfabetització per comarques al cens de 1877

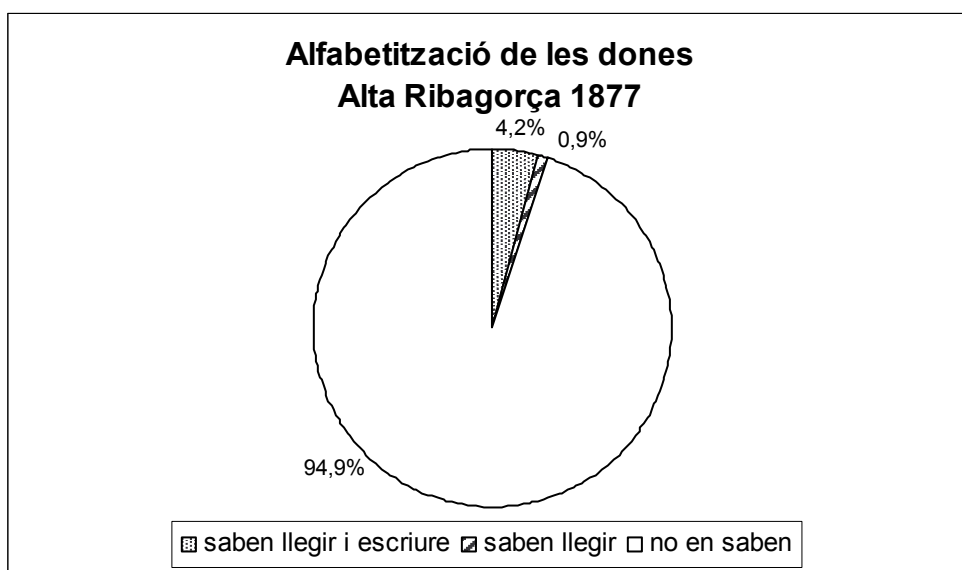
COMARCA Cens 1877	POBLACIÓ MASCULINA				POBLACIÓ FEMENINA			
	escriure	llegir	no saben	no consta	escriure	llegir	no saben	no consta
ALT CAMP	29,7%	1,4%	68,9%	0,0%	12,1%	1,9%	86,0%	0,0%
ALT EMPORDÀ	43,5%	1,7%	54,9%	0,0%	15,2%	1,7%	83,1%	0,0%
ALT PENEDEÈS	33,0%	1,6%	65,3%	0,0%	13,8%	1,6%	84,6%	0,0%
ALT URGELL	26,0%	2,0%	72,0%	0,0%	6,9%	1,2%	91,8%	0,0%
ALTA RIBAGORÇA	24,7%	1,9%	73,5%	0,0%	4,2%	0,9%	94,9%	0,0%
ANOIA	30,6%	1,1%	68,3%	0,0%	13,3%	1,2%	85,6%	0,0%
BAGES	34,4%	1,5%	64,0%	0,0%	13,1%	1,2%	85,7%	0,0%
BAIX CAMP	35,9%	1,7%	62,4%	0,0%	16,4%	2,3%	81,3%	0,0%
BAIX EBRE	21,0%	0,8%	78,2%	0,0%	10,6%	1,6%	87,8%	0,0%
BAIX EMPORDÀ	43,1%	2,0%	54,9%	0,0%	17,1%	1,8%	81,2%	0,0%
BAIX LLOBREGAT	36,2%	2,1%	61,6%	0,0%	15,7%	1,7%	82,7%	0,0%
BAIX PENEDEÈS	30,1%	0,6%	69,3%	0,0%	12,6%	0,8%	86,5%	0,0%
BARCELONÈS	53,4%	2,3%	43,8%	0,5%	30,9%	4,0%	64,6%	0,5%
BERGUEDÀ	27,0%	1,5%	71,4%	0,0%	9,3%	1,9%	88,8%	0,0%
CERDANYA	47,1%	1,8%	51,1%	0,0%	15,3%	1,3%	83,5%	0,0%
CONCA DE BARBERÀ	27,0%	1,7%	71,3%	0,0%	10,3%	1,7%	88,0%	0,0%
GARRAF	35,8%	1,8%	62,4%	0,0%	23,7%	2,0%	74,2%	0,0%
GARRIGUES	25,4%	2,6%	72,0%	0,0%	10,3%	3,6%	86,1%	0,0%
GARROTXA	26,8%	1,6%	71,5%	0,0%	10,5%	1,2%	88,3%	0,0%
GIRONÈS	41,0%	1,5%	57,5%	0,0%	16,7%	2,0%	81,3%	0,0%
MARESME	38,6%	2,1%	59,3%	0,0%	23,3%	2,3%	74,4%	0,0%
MONTSIÀ	18,4%	1,6%	79,9%	0,0%	6,7%	1,7%	91,5%	0,0%
NOGUERA	24,3%	2,0%	73,8%	0,0%	7,0%	2,2%	90,8%	0,0%
OSONA	36,5%	2,7%	60,8%	0,0%	16,4%	3,5%	80,0%	0,0%
PALLARS JUSSÀ	23,6%	1,3%	75,1%	0,0%	6,0%	1,0%	93,0%	0,0%
PALLARS SOBIRÀ	31,5%	2,3%	66,3%	0,0%	5,3%	1,3%	93,3%	0,0%
PLA D'URGELL	27,3%	2,7%	69,9%	0,0%	8,5%	2,5%	88,9%	0,0%
PLA DE L'ESTANY	26,5%	2,1%	71,4%	0,0%	8,8%	1,2%	90,1%	0,0%
PRIORAT	33,9%	2,2%	63,9%	0,0%	14,8%	2,7%	82,5%	0,0%
RIBERA D'EBRE	21,7%	1,4%	76,9%	0,0%	8,2%	1,6%	90,2%	0,0%
RIPOLLÈS	26,8%	1,5%	71,8%	0,0%	10,8%	1,3%	87,8%	0,0%
SEGARRA	35,5%	2,2%	62,3%	0,0%	11,9%	2,4%	85,7%	0,0%
SEGRIÀ	25,8%	2,5%	71,7%	0,0%	11,8%	2,6%	85,6%	0,0%
SELVA	28,5%	1,4%	70,2%	0,0%	13,1%	1,3%	85,6%	0,0%
SOLSONÈS	24,8%	1,9%	73,3%	0,0%	9,3%	1,4%	89,3%	0,0%
TARRAGONÈS	39,0%	1,5%	59,5%	0,0%	20,6%	2,9%	76,4%	0,0%
TERRA ALTA	21,5%	1,8%	76,7%	0,0%	8,0%	2,6%	89,5%	0,0%
URGELL	35,0%	3,5%	61,6%	0,0%	13,2%	3,4%	83,3%	0,0%
VAL D'ARAN	50,2%	2,6%	47,3%	0,0%	9,8%	1,6%	88,5%	0,0%
VALLÈS OCCIDENTAL	42,3%	1,3%	56,4%	0,0%	17,0%	1,2%	81,8%	0,0%
VALLÈS ORIENTAL	36,1%	1,9%	61,9%	0,0%	13,8%	2,1%	84,1%	0,0%
TOTAL CATALUNYA	37,1%	1,9%	60,9%	0,1%	17,4%	2,4%	80,1%	0,1%

Taula 8 Percentatges d'alfabetització per comarques al cens de 1877

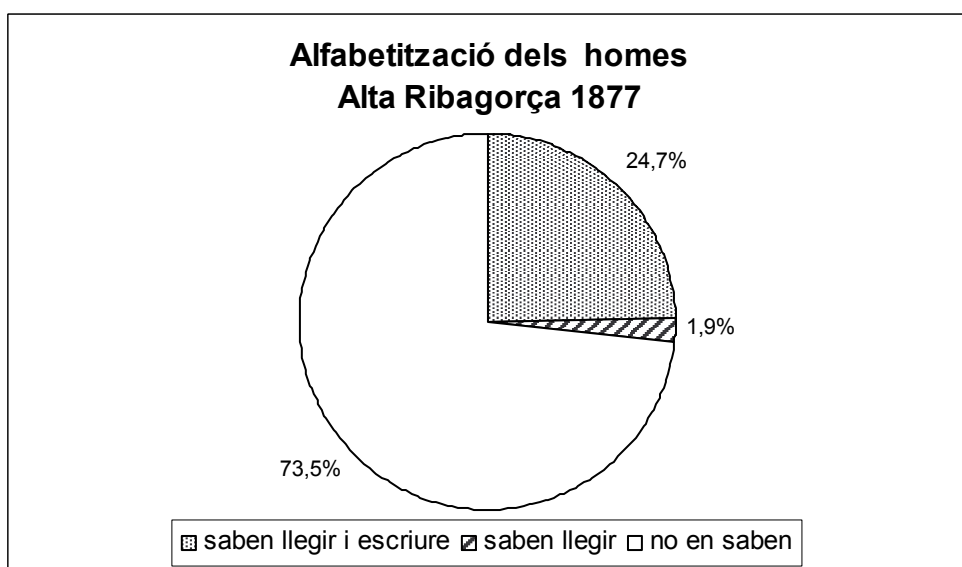
Les comarques més deprimides veuen com perden població i augmenta molt tímidament la taxa d'alfabetització de les dones, són les comarques de la franja de ponent, interiors i de muntanya, destaquen amb les taxes d'alfabetització

més baixes l'Alta Ribagorça i els dos Pallars, amb índexs d'alfabetització femenina entre el 5% i el 7% (vegeu el gràfic 21).

A la comarca d'Alta Ribagorça s'aprecia un lleuger increment del percentatge d'alfabetització de les dones, un 5,1% davant l'1,9% del cens de 1860, i un imperceptible augment del percentatge d'alfabetització masculina, un 24,7% en relació amb el 24,1% del cens anterior (vegeu els gràfics 21 i 22).

Gràfic 21 Alfabetització de les dones de l'Alta Ribagorça al cens de 1877

Gràfic 22 Alfabetització dels homes de l'Alta Ribagorça al cens de 1877

El percentatge de població semialfabetitzada, persones que només saben llegir, és superior en la població femenina en xifres absolutes i relatives que en la població masculina; la població femenina ha reduït el percentatge d'un 2,6% el 1860 al 2,4% el 1877, el nombre absolut de dones que únicament saben llegir és de 20.988, representa el 12% de la població femenina alfabetitzada, en contrast, el percentatge masculí s'ha reduït notablement, des del 3,2% de 1860 al 1,9% el 1877, aquesta reducció en xifres absolutes de més de 10.000 homes, són 16.631 el nombre dels homes semialfabetitzats, això representa el 5% de la població masculina alfabetitzada.

Els índexs d'alfabetització més elevats dels homes són els corresponents a les comarques de l'Alt Empordà, Barcelonès, Cerdanya i Val d'Aran. Les comarques de muntanya han experimentat un descens demogràfic notable, la població de la Val d'Aran passa de 5.573 homes l'any 1860 a 3.647 al 1877 i també la Cerdanya experimenta un petit descens, de 6.130 homes l'any 1860 a 5.962 homes al 1877. La població d'aquests nuclis aïllats inicia l'èxode rural cap a zones de Catalunya millor comunicades, amb més dinamisme, amb activitats econòmiques més diversificades i, preferentment, dins l'àrea d'influència de Barcelona o la franja litoral. L'Alt Empordà, experimenta un augment de població masculina, 1.109 homes, però sobretot augmenta la població masculina alfabetitzada, 2.038 homes més que al cens de 1860. El Barcelonès experimenta un creixement demogràfic de 50.000 homes i un augment del 6 per cent de població masculina que sap llegir i escriure; gran part d'aquest creixement prové de l'emigració de la resta de comarques catalanes, aquesta comarca és un focus d'atracció de la població adulta

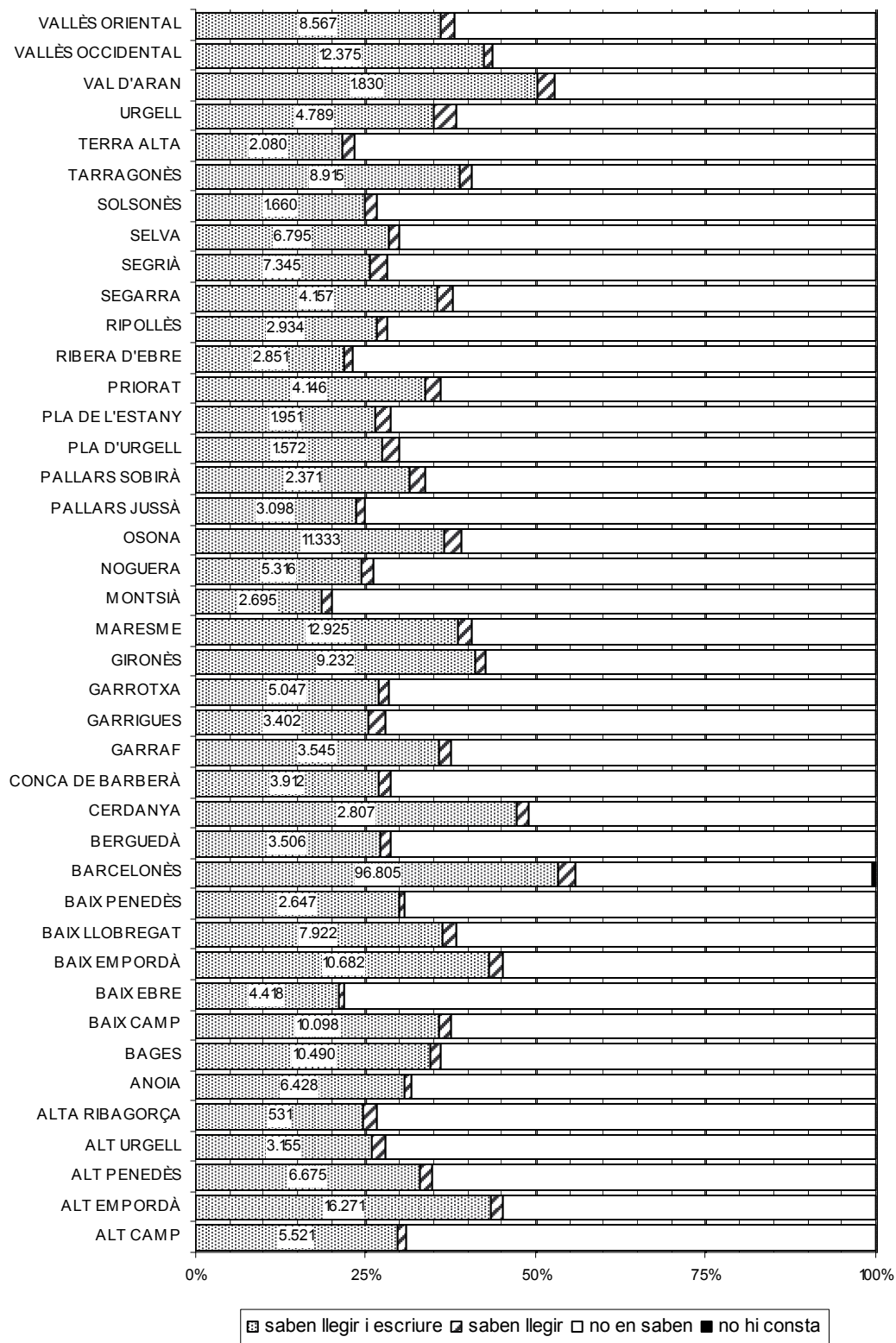

alfabetitzada de la resta del territori català, passant de 66.829 l'any 1860 a 100.999 homes alfabetitzats el 1877.

Si observem els gràfics de barres de la població masculina i femenina es pot copsar l'increment dels percentatges de persones alfabetitzades en relació al cens de 1860. Les úniques comarques amb un percentatge d'alfabetització masculina per sota del 25% són Baix Ebre, Montsià, Ribera d'Ebre i Terra Alta. Mentre que les dues comarques amb un percentatge superior al 50% són el Barcelonès i Val d'Aran, aquesta darrera comarca ha patit una pèrdua important de població alfabetitzada, fenomen relacionat amb l'èxode rural d'aquesta i d'altres comarques de muntanya, com el Pallars Sobirà i la Garrotxa, cap a zones de Catalunya dins l'àrea d'influència de Barcelona o la franja litoral.

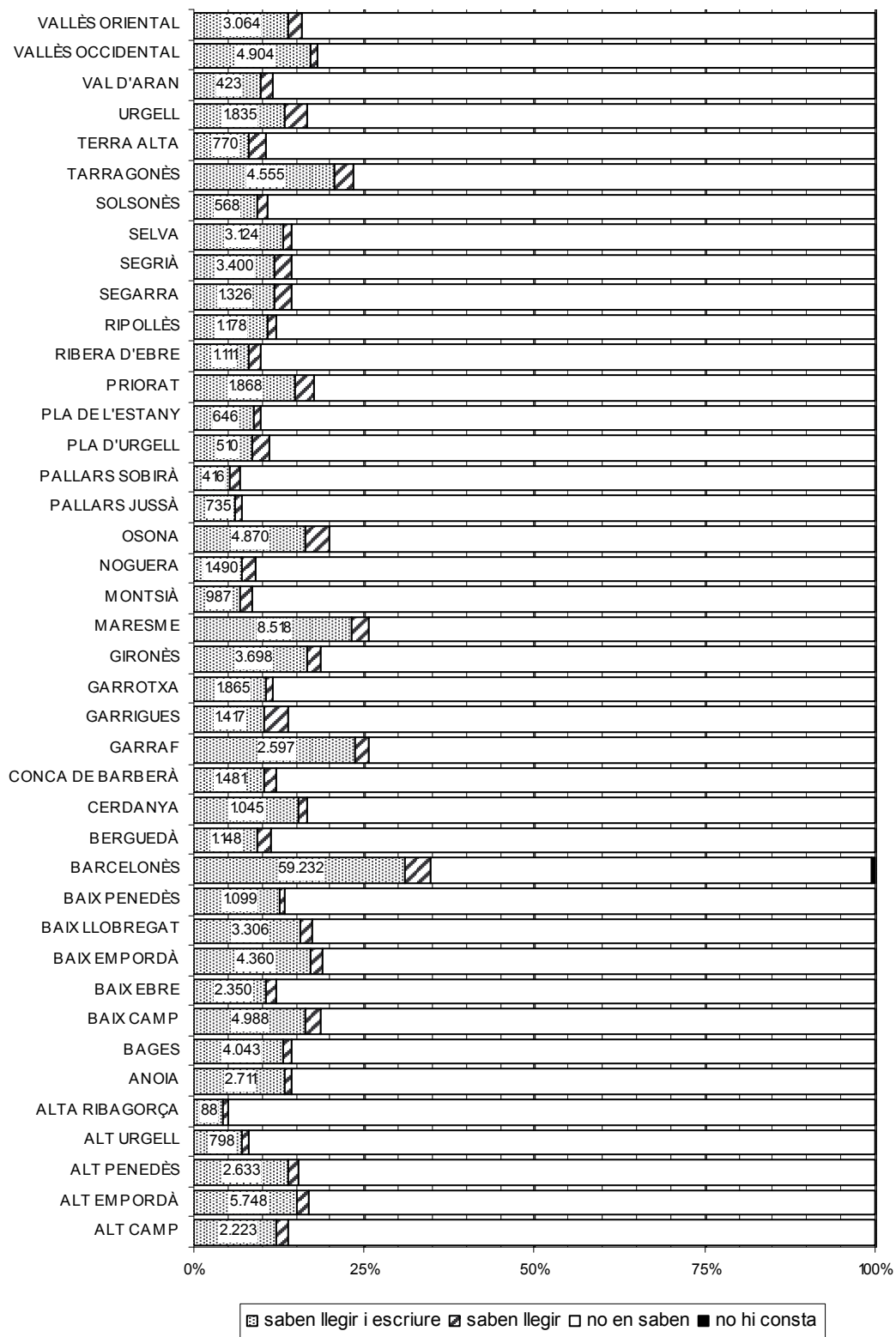
La població femenina alfabetitzada es duplica a bona part de les comarques catalanes entre el cens de 1860 i el de 1877, tanmateix la proporció de dones alfabetitzades representa la meitat o un terç dels homes que saben llegir i escriure a la major part de les comarques catalanes. Les tres comarques amb un percentatge d'alfabetització superior al 25% són Barcelonès, Garraf i Maresme, mentre que les tres comarques amb un percentatge d'alfabetització més baix són l'Alta Ribagorça i els dos Pallars.

CENS 1877 - HOMES

Gràfic 23 Alfabetització dels homes per comarques al cens de 1877

CENS 1877 - DONES

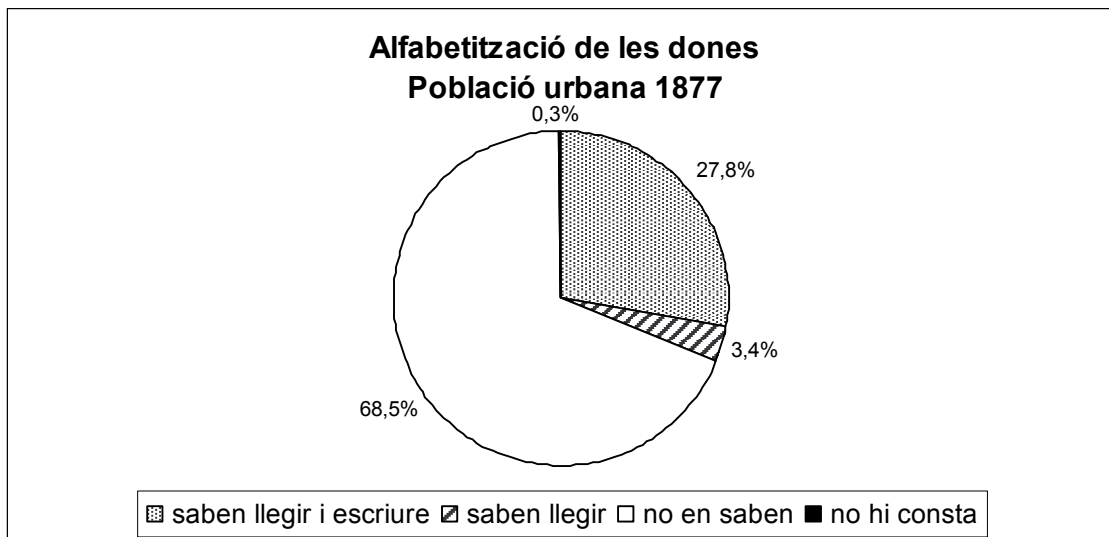

Gràfic 24 Alfabetització de les dones per comarques al cens de 1877

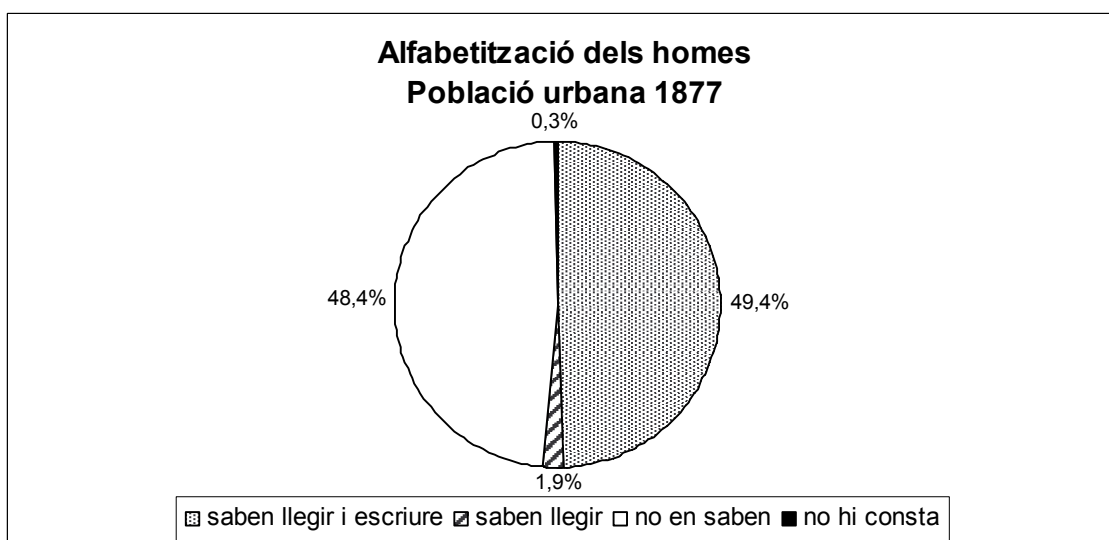
Nuclis urbans

Tal com passava al cens de 1860, les concentracions urbanes del cens de 1877 tenen taxes més altes d'alfabetització que el conjunt del territori català. El percentatge de població masculina alfabetitzada a Catalunya és del 39% mentre que a les ciutats és del 51,3%, la diferència entre els dos marcs territorials és del 12,3 per cent, diferència inferior a la del cens anterior que havia estat del 13,1 per cent. Per altra banda, la població femenina alfabetitzada al Principat al 1877 és del 19,8%, si bé, destaca la taxa dels nuclis urbans amb el 31,2%, això representa una diferència de l'11,4 per cent, superior al 10,1 per cent del cens anterior. La diferència entre ambdues poblacions urbanes, homes i dones, és del 20,1%, percentatge que es redueix en relació al cens de 1860 que havia estat del 25%.

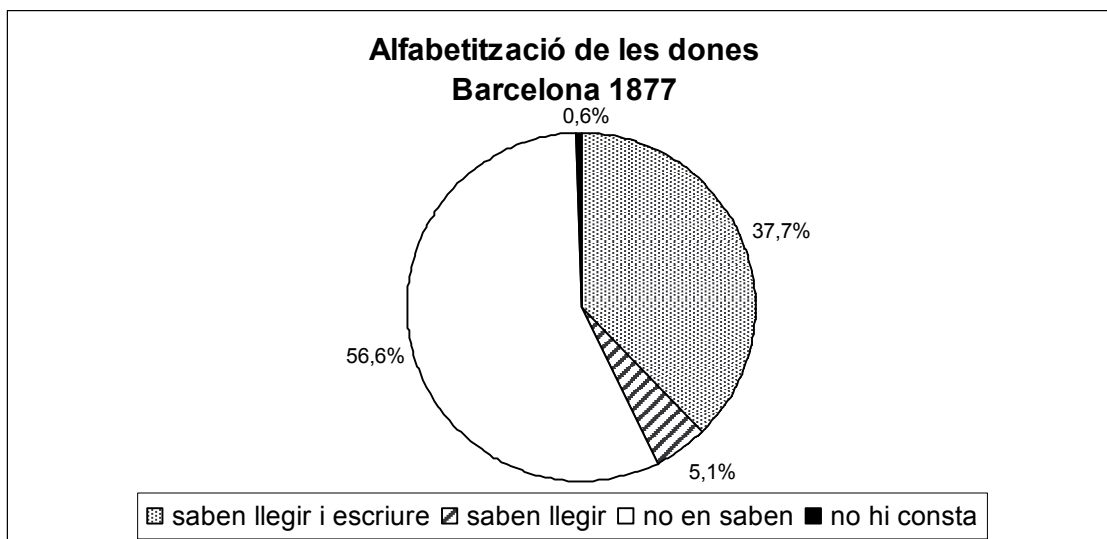
Els gràfics de la població urbana de Catalunya mostren com els nuclis urbans tenen uns percentatges més alts d'alfabetització que els de tot el territori català però una mica per sota dels índexs d'alfabetització de la comarca del Barcelonès. La diferència és superior al 10 per cent per ambdós sexes, si comparem les taxes d'alfabetització de la població de la ciutat de Barcelona amb el conjunt de la població urbana de Catalunya.

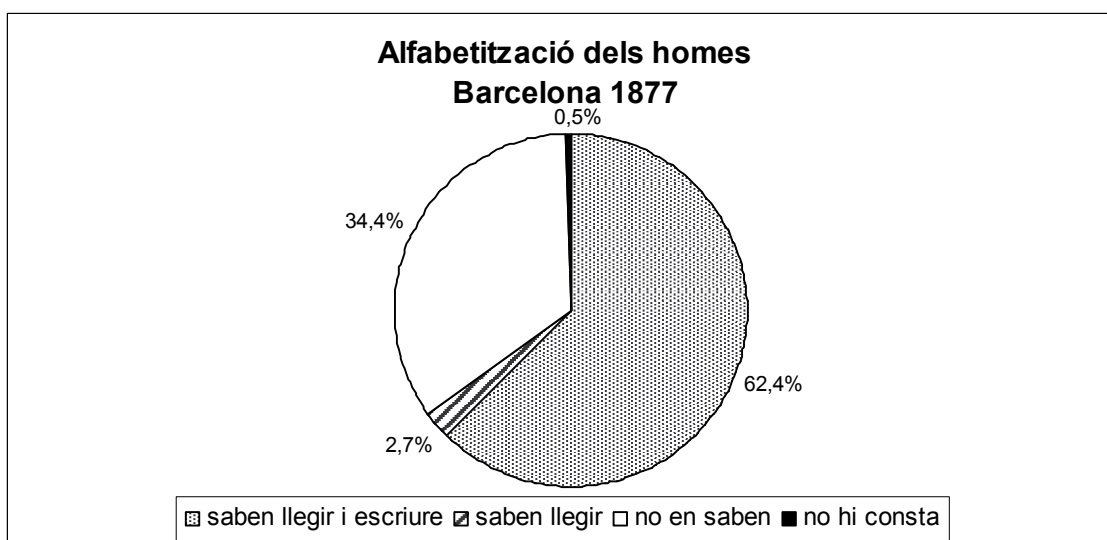
Gràfic 25 Alfabetització de les dones dels nuclis urbans al cens de 1877

Gràfic 26 Alfabetització dels homes dels nuclis urbans al cens de 1877

Gràfic 27 Alfabetització de les dones de la ciutat de Barcelona al cens de 1877

Gràfic 28 Alfabetització dels homes de la ciutat de Barcelona al cens de 1877

La taula de municipis ha crescut, ja no són divuit sinó vint les ciutats catalanes amb més de 10.000 habitants, desapareix del quadre de poblacions Olot, ciutat interior que pateix una pèrdua demogràfica al llarg de tot aquest període, però apareixen Sant Martí de Porvençals, Sants i Terrassa, el creixement demogràfic de les quals és conseqüència de l'embranchida industrial dels vapors que s'instal·len a Barcelona, o bé, a altres municipis pròxims al litoral català.

L'observació de la taula de percentatges d'alfabetització masculina i femenina de les poblacions de més de 10.000 habitants mostra força paral·lelismes: A la taula de dades percentuals destaquen Barcelona (65,1%), Girona (64,1%), Figueres (59,7%) i Terrassa (51,5%), que són les ciutats amb els percentatges d'alfabetització masculina més alts, mentre Tortosa (22,5%), Sant Andreu de Palomar (25,6%), Sant Martí de Provençals (33,8%) i Sants (34,4) són els nuclis urbans menys alfabetitzats. En relació a la població urbana femenina, són Barcelona (42,8%), Girona (36%), Figueres (35,3%) i Vic (34,4%) els municipis amb nivells més alts d'alfabetització, en canvi, són els municipis de Sant Andreu de Palomar (11,5%), Sants (13,9%), Sant Martí de Provençals (13,9%) i Tortosa (15,2%) els municipis que tenen percentatges d'alfabetització més baixos. La diferència entre ambdós sexes a les ciutats amb taxes d'alfabetització més elevades (Barcelona, Girona i Figueres) oscil·la entorn al 22 i el 28 per cent (vegeu la taula 9).

CIUTATS Cens 1877 >10.000 habitants	HOMES				DONES			
	escriure	llegir	no saben	no consta	escriure	llegir	no saben	no consta
BARCELONA	62,4%	2,7%	34,4%	0,5%	37,7%	5,1%	56,7%	0,6%
GRÀCIA	43,6%	2,6%	53,1%	0,8%	22,5%	2,9%	73,8%	0,8%
REUS	38,8%	1,2%	60,0%	0,0%	18,6%	1,8%	79,7%	0,0%
SANT MARTÍ	32,1%	1,8%	66,0%	0,2%	12,9%	1,4%	85,5%	0,2%
TORTOSA	22,3%	0,2%	77,5%	0,0%	13,8%	1,4%	84,8%	0,0%
TARRAGONA	49,5%	1,5%	49,0%	0,0%	29,3%	3,8%	66,9%	0,0%
LLEIDA	38,3%	1,2%	60,5%	0,0%	21,1%	2,5%	76,4%	0,0%
MANRESA	39,5%	0,3%	60,2%	0,0%	18,8%	0,2%	81,0%	0,0%
SABADELL	49,9%	0,7%	49,4%	0,0%	21,4%	0,7%	77,9%	0,0%
MATARÓ	39,9%	2,3%	57,8%	0,0%	22,7%	2,7%	74,6%	0,0%
SANTS	32,9%	1,5%	65,6%	0,0%	12,3%	1,6%	86,1%	0,0%
GIRONA	62,3%	1,8%	35,9%	0,0%	32,3%	3,7%	64,0%	0,0%
SANT ANDREU	25,4%	0,3%	74,4%	0,0%	10,9%	0,6%	88,5%	0,0%
BADALONA	33,8%	1,0%	65,2%	0,0%	15,2%	0,9%	84,0%	0,0%
VILANOVA I LA GELTRÚ	36,3%	2,3%	61,4%	0,0%	22,2%	2,4%	75,4%	0,0%
VALLS	37,6%	1,0%	61,5%	0,0%	17,5%	2,2%	80,3%	0,0%
VIC	47,2%	1,2%	51,5%	0,0%	31,1%	3,3%	65,6%	0,0%
IGUALADA	35,3%	1,3%	63,4%	0,0%	21,3%	1,8%	76,9%	0,0%
FIGUERES	57,6%	2,1%	40,3%	0,0%	32,1%	3,2%	64,7%	0,0%
TERRASSA	48,8%	2,7%	48,5%	0,0%	22,1%	2,6%	75,3%	0,0%
Total població urbana	49,4%	1,9%	48,4%	0,3%	27,8%	3,4%	68,5%	0,3%

Taula 9 Percentatges d'alfabetització dels nuclis urbans al cens de 1877

A la taula de municipis amb més de 10.000 habitants, el nombre total de persones augmenta ostensiblement, 590.074 habitants, enfront els 455.180 al cens de 1860, això representa el 33,7% de la població catalana, la taxa de població urbana augmenta un 6,5 per cent, havia estat del 27,2% al 1860. L'increment demogràfic més significatiu és el de la ciutat de Barcelona on augmenta la població d'ambdós sexes de forma asimètrica, es constata el predomini del nombre de les dones (128.680) per sobre dels homes (120.263). Només la ciutat de Barcelona representa el 42,2% del total de la població urbana, amb una població de 248.943 habitants, aquesta ciutat experimenta un creixement espectacular mercès a la materialització del Pla de l'Eixample (1859) de l'enginyer Ildefons Cerdà i Sunyer. Aquest projecte d'expansió urbanística va iniciar-se a partir de la dècada dels seixanta. Dels dinou municipis restants, cap d'ells ultrapassa els trenta-cinc mil habitants, tretze dels quals estaven entre els onze i els vint mil habitants.

Els nuclis urbans amb més població alfabetitzada masculina i femenina són Barcelona, Gràcia, Tarragona i Reus. Sorpren el fet de què Tarragona, malgrat ser la sisena ciutat pel nombre d'habitants estigui situada en tercera posició en relació al nombre absolut de persones alfabetitzades (vegeu la taula 10).

CIUTATS Cens 1877	escriure	llegir	no saben	no con	homes	escriure	llegir	no saben	no con	dones
BARCELONA	75.020	3.191	41.391	661	120.263	48.492	6.539	72.911	738	128.680
GRÀCIA	7.011	416	8.539	123	16.089	3.971	511	13.021	141	17.644
REUS	5.036	153	7.785		12.974	2.714	256	11.651		14.621
SANT MARTÍ	4.027	222	8.286	25	12.560	1.584	176	10.497	22	12.279
TORTOSA	2.586	28	9.003		11.617	1.721	176	10.543		12.440
TARRAGONA	5.915	182	5.853		11.950	3.246	424	7.426		11.096
LLEIDA	3.855	121	6.083		10.059	2.176	261	7.873		10.310
MANRESA	3.488	26	5.307		8.821	1.830	19	7.867		9.716
SABADELL	4.463	64	4.416		8.943	1.967	61	7.146		9.174
MATARÓ	3.297	187	4.777		8.261	2.074	250	6.828		9.152
SANTS	2.572	119	5.127		7.818	1.000	134	7.028		8.162
GIRONA	4.605	132	2.650		7.387	2.464	282	4.882		7.628
SANT ANDREU	1.816	19	5.328		7.163	812	46	6.585		7.443
BADALONA	2.314	67	4.466		6.847	1.050	59	5.802		6.911
VILANOVA I LA GELTRÚ	2.289	143	3.868		6.300	1.600	173	5.448		7.221
VALLS	2.437	63	3.986		6.486	1.181	150	5.433		6.764
VIC	2.968	78	3.240		6.286	1.924	206	4.062		6.192
IGUALADA	2.030	74	3.643		5.747	1.304	112	4.716		6.132
FIGUERES	3.273	122	2.291		5.686	1.943	193	3.917		6.053
TERRASSA	2.740	153	2.723		5.616	1.234	144	4.205		5.583
Total població urbana	141.742	5.560	138.762	809	286.873	84.287	10.172	207.841	901	303.201

Taula 10 Dades absolutes d'alfabetització dels nuclis urbans al cens de 1877

9.1.3 Cens de 1887

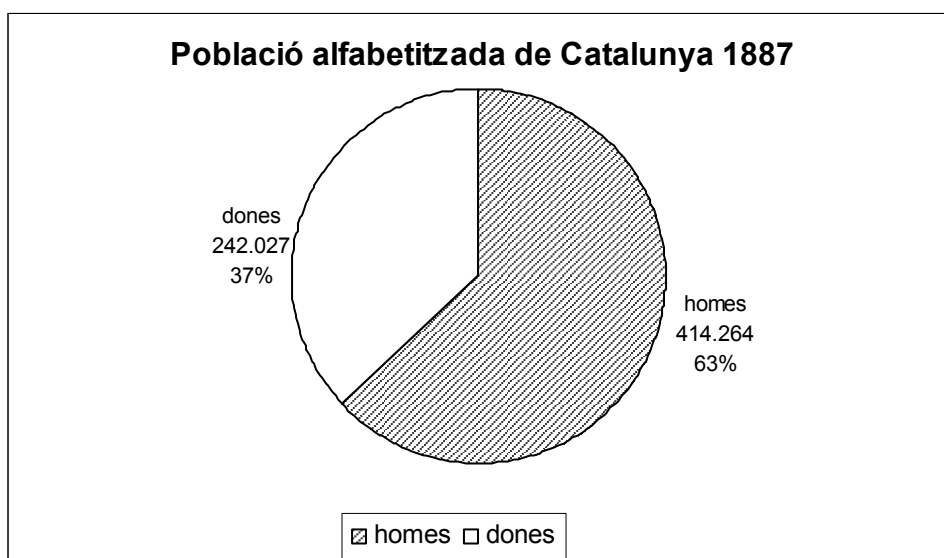
Aquest serà el primer cens modern que correlaciona edat, sexe i estat civil. Aquesta característica permet analitzar la població catalana i de tot l'Estat Espanyol molt més acuradament.¹⁷⁹

La suma de la població catalana alfabetitzada representa el 35,6% del total (1.843.412 habitants), comparant aquest percentatge amb el 29,3% del cens de 1877, la diferència és del 6,3 per cent d'augment global.

La diferència entre ambdós sexes també s'ha retallat en un 3 per cent, al cens de 1877 la proporció dins del conjunt de població alfabetitzada era d'un 34% de les dones i d'un 66% dels homes mentre, deu anys més tard, les dones representen el 37% i els homes el 63% del global de persones que almenys saben llegir. Però, en dades absolutes, la diferència entre homes i dones alfabetitzats ha augmentat respecte al cens de 1877; on hi trobavem 165.314 homes més que dones mentre que al cens de 1887 són 172.237 homes més que dones alfabetitzades. D'altra banda, ens trobem davant el primer cens en què el nombre d'homes alfabetitzats no duplica el nombre de dones (vegeu el gràfic 29).

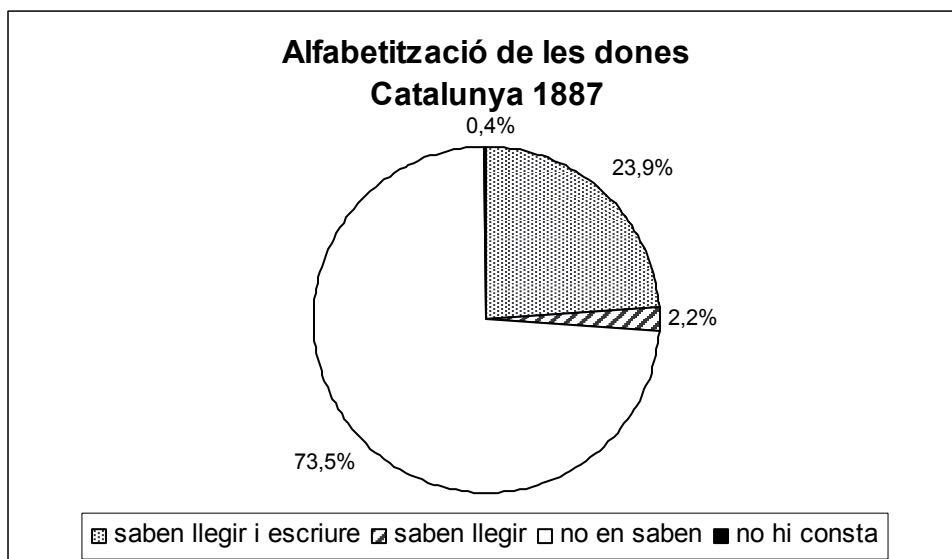
¹⁷⁹ Tomàs VIDAL i BENDITO "La transició demogràfica a Catalunya i a les Balears". *Revista d'Estudis d'Història Agrària*. Barcelona: núm. 9, 1992, pàg. 203-223.

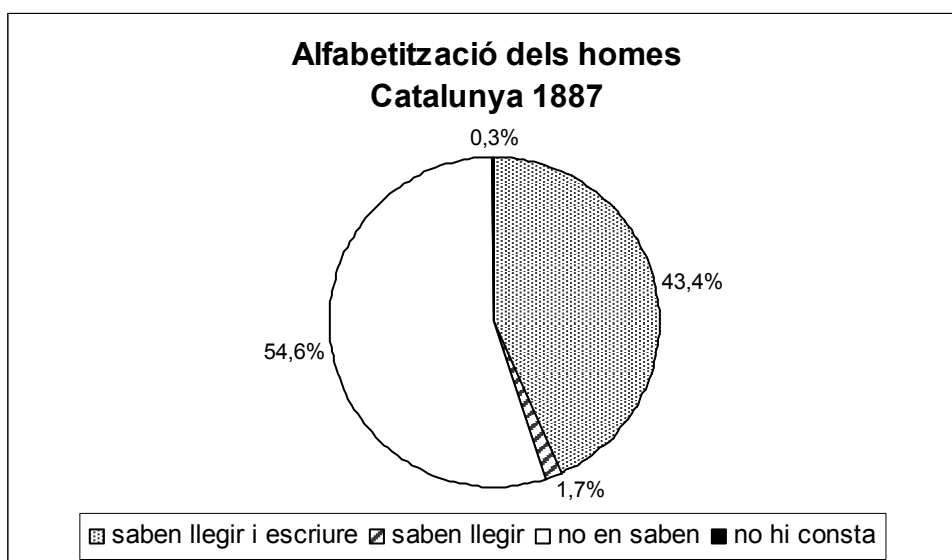
Gràfic 29 Població alfabetitzada de Catalunya al cens de 1887

Al cens de 1887, realitzat deu anys més tard que el cens immediatament anterior, l'increment de la població masculina alfabetitzada en xifres absolutes és superior al de la població femenina, 74.834 homes més enfront l'increment de 67.911 noves dones alfabetitzades des de 1877. En dades relatives l'augment percentual de la població femenina alfabetitzada és del 6,4% mentre l'increment percentual dels homes és del 6,2% (vegeu els gràfics 30 i 31).

Al llarg d'aquest decenni, la diferència entre la mitjana de 6.791 dones d'increment anual enfront els 7.483 homes contribueix a eixamplar la diferència entre ambdues poblacions, masculina i femenina, no obstant les dades globals d'alfabetització permeten copsar que al llarg d'aquesta dècada s'avança més que al període anterior, mentre entre 1860 i 1877 l'increment és de 134.277 persones alfabetitzades des de 1877 fins a 1887 l'augment és de 142.745 persones.

Gràfic 30 Alfabetització de les dones de Catalunya al cens de 1887

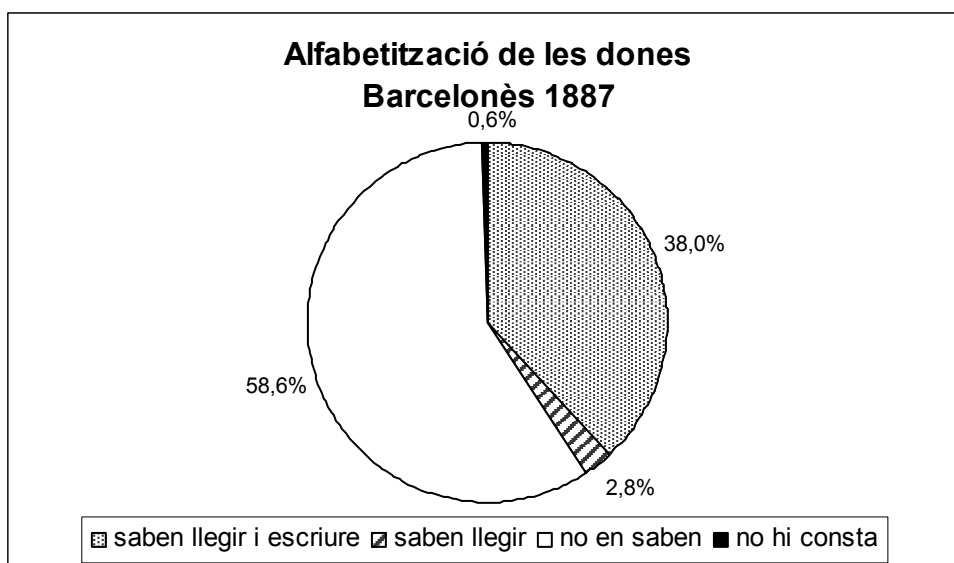
Gràfic 31 Alfabetització dels homes de Catalunya al cens de 1887

Cens 1887	HOMES	%	DONES	%
Saben llegir i escriure	398.894	43,46%	221.117	23,89%
Saben llegir	15.370	1,67%	20.910	2,26%
No en saben	501.222	54,61%	679.979	73,47%
No hi consta	2.379	0,26%	3.541	0,38%
Total Catalunya	917.865	100,00%	925.547	100,00%

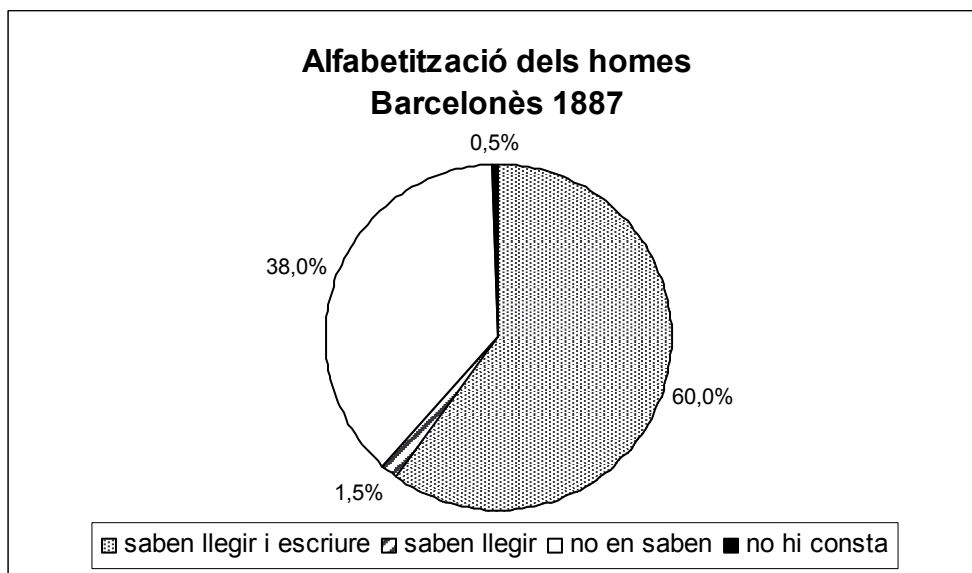
Taula 11 Alfabetització de la població catalana al cens de 1887

Comarques catalanes

Al cens de 1887 la comarca del Barcelonès continua sent la comarca amb més percentatge d'alfabetització de Catalunya, amb uns índexs d'alfabetització masculina del 61,5% i d'alfabetització femenina del 40,9%, manté una diferència d'un 20,6 per cent entre ambdós sexes (vegeu els gràfics 32 i 33).

Gràfic 32 Alfabetització de les dones del Barcelonès al cens de 1887

Gràfic 33 Alfabetització dels homes del Barcelonès al cens de 1887

Els percentatges d'alfabetització per comarques del cens de 1887 ens aporta nova llum sobre l'evolució de les taxes d'alfabetització amb diferències

territorials evidents. Les comarques amb les taxes d'alfabetització més altes per a les dones són Barcelonès (40,9%), Garraf (33,2%), Maresme (33%) i Tarragonès (29,3%), mentre que els índexs més elevats d'alfabetització masculina són Barcelonès (61,5%), Val d'Aran (59,5%), Cerdanya (55,5%) i Alt Empordà (51,8%), només el Barcelonès és la comarca amb un percentatge més alt d'alfabetització per ambdós sexes (vegeu la taula 13).

COMARCA Cens 1887	POBLACIÓ MASCULINA					POBLACIÓ FEMENINA				
	escriure	llegir	no saben	no consta	total	escriure	llegir	no saben	no consta	total
ALT CAMP	6.757	346	12.175	17	19.295	3.521	369	14.721	11	18.622
ALT EMPORDÀ	18.324	592	17.474	94	36.484	7.693	686	27.543	14	35.936
ALT PENEDÈS	8.848	300	13.811	12	22.971	4.359	348	16.861	6	21.574
ALT URGELL	3.989	271	7.133		11.393	1.244	233	9.027		10.504
ALTA RIBAGORÇA	511	34	1.514		2.059	87	49	1.874		2.010
ANOIA	7.872	273	12.311	17	20.473	3.910	262	15.424	28	19.624
BAGES	13.617	403	18.196	604	32.820	6.763	556	25.376	708	33.403
BAIX CAMP	13.205	660	16.167	5	30.037	7.157	869	23.570	4	31.600
BAIX EBRE	5.365	210	16.554	1	22.130	3.135	188	18.988	2	22.313
BAIX EMPORDÀ	13.254	477	12.460	98	26.289	7.112	625	18.924	145	26.806
BAIX LLOBREGAT	10.410	464	12.355	20	23.249	6.204	455	15.817	503	22.979
BAIX PENEDÈS	3.389	195	5.913	12	9.509	1.791	180	7.085		9.056
BARCELONÈS	123.059	3.156	77.891	963	205.069	84.674	6.390	130.592	1.360	223.016
BERGUEDÀ	3.811	149	7.439	19	11.418	1.561	173	9.222	32	10.988
CERDANYA	3.298	116	2.737	1	6.152	1.473	155	4.906		6.534
CONCA DE BARBERÀ	4.804	244	10.449	1	15.498	2.192	251	12.649	1	15.093
GARRAF	4.652	100	5.535	16	10.303	3.468	134	7.238	14	10.854
GARRIGUES	4.385	334	8.777		13.496	2.103	433	10.645		13.181
GARROTXA	6.024	382	13.089	48	19.543	2.367	346	15.850	50	18.613
GIRONÈS	10.413	294	12.621	95	23.423	5.393	363	17.415	157	23.328
MARESME	14.987	610	17.452	52	33.101	11.334	809	24.536	65	36.744
MONTSIÀ	3.774	232	10.628		14.634	1.761	411	12.471		14.643
NOGUERA	6.433	388	15.288		22.109	2.308	432	17.985		20.725
OSONA	12.017	566	17.040	21	29.644	6.031	620	22.126	29	28.806
PALLARS JUSSÀ	3.929	104	9.518		13.551	936	126	11.009		12.071
PALLARS SOBIRÀ	2.450	128	4.416		6.994	518	113	6.253		6.884
PLA D'URGELL	2.085	142	4.802		7.029	920	184	5.931		7.035
PLA DE L'ESTANY	2.506	179	4.876	109	7.670	995	123	6.287	113	7.518
PRIORAT	5.452	253	8.192	5	13.902	2.834	288	10.435	2	13.559
RIBERA D'EBRE	3.281	247	10.177	1	13.706	1.554	339	12.027	2	13.922
RIPOLLÈS	4.269	208	7.608	46	12.131	1.677	203	9.396	43	11.319
SEGARRA	4.977	245	7.244		12.466	1.763	261	9.654		11.678
SEGRÌÀ	9.204	632	19.602		29.438	4.136	813	23.668		28.617
SELVA	7.965	301	16.006	31	24.303	4.235	267	19.300	43	23.845
SOLSONÈS	1.759	59	4.534		6.352	722	72	4.886		5.680
TARRAGONÈS	11.597	541	13.528	3	25.669	6.310	825	17.262	5	24.402
TERRA ALTA	2.619	188	7.832		10.639	1.196	297	8.857		10.350
URGELL	5.538	342	8.689		14.569	2.512	511	11.346		14.369
VAL D'ARAN	1.939	130	1.406		3.475	597	98	3.240		3.935
VALLÈS OCCIDENTAL	16.313	571	14.410	61	31.355	7.788	727	22.618	172	31.305
VALLÈS ORIENTAL	9.813	304	13.373	27	23.517	4.783	326	16.965	32	22.106
TOTAL CATALUNYA	398.894	15.370	501.222	2.379	917.865	221.117	20.910	679.979	3.541	925.547

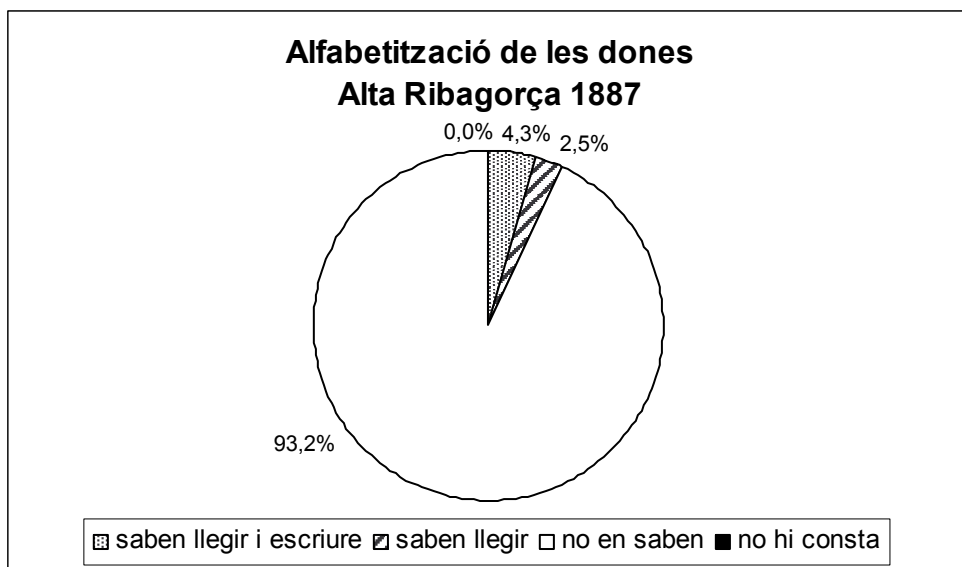
Taula 12 Dades absolutes d'alfabetització per comarques al cens de 1887

COMARCA Cens 1887	POBLACIÓ MASCULINA				POBLACIÓ FEMENINA			
	escriure	llegir	no saben	no consta	escriure	llegir	no saben	no consta
ALT CAMP	35,0%	1,8%	63,1%	0,1%	18,9%	2,0%	79,1%	0,1%
ALT EMPORDÀ	50,2%	1,6%	47,9%	0,3%	21,4%	1,9%	76,6%	0,0%
ALT PENEDEÈS	38,5%	1,3%	60,1%	0,1%	20,2%	1,6%	78,2%	0,0%
ALT URGELL	35,0%	2,4%	62,6%	0,0%	11,8%	2,2%	85,9%	0,0%
ALTA RIBAGORÇA	24,8%	1,7%	73,5%	0,0%	4,3%	2,4%	93,2%	0,0%
ANOIA	38,5%	1,3%	60,1%	0,1%	19,9%	1,3%	78,6%	0,1%
BAGES	41,5%	1,2%	55,4%	1,8%	20,2%	1,7%	76,0%	2,1%
BAIX CAMP	44,0%	2,2%	53,8%	0,0%	22,6%	2,8%	74,6%	0,0%
BAIX EBRE	24,2%	0,9%	74,8%	0,0%	14,1%	0,8%	85,1%	0,0%
BAIX EMPORDÀ	50,4%	1,8%	47,4%	0,4%	26,5%	2,3%	70,6%	0,5%
BAIX LLOBREGAT	44,8%	2,0%	53,1%	0,1%	27,0%	2,0%	68,8%	2,2%
BAIX PENEDEÈS	35,6%	2,1%	62,2%	0,1%	19,8%	2,0%	78,2%	0,0%
BARCELONÈS	60,0%	1,5%	38,0%	0,5%	38,0%	2,9%	58,6%	0,6%
BERGUEDÀ	33,4%	1,3%	65,2%	0,2%	14,2%	1,6%	83,9%	0,3%
CERDANYA	53,6%	1,9%	44,5%	0,0%	22,5%	2,4%	75,1%	0,0%
CONCA DE BARBERÀ	31,0%	1,6%	67,4%	0,0%	14,5%	1,7%	83,8%	0,0%
GARRAF	45,2%	1,0%	53,7%	0,2%	32,0%	1,2%	66,7%	0,1%
GARRIGUES	32,5%	2,5%	65,0%	0,0%	16,0%	3,3%	80,8%	0,0%
GARROTXA	30,8%	2,0%	67,0%	0,2%	12,7%	1,9%	85,2%	0,3%
GIRONÈS	44,5%	1,3%	53,9%	0,4%	23,1%	1,6%	74,7%	0,7%
MARESME	45,3%	1,8%	52,7%	0,2%	30,8%	2,2%	66,8%	0,2%
MONTSIÀ	25,8%	1,6%	72,6%	0,0%	12,0%	2,8%	85,2%	0,0%
NOGUERA	29,1%	1,8%	69,1%	0,0%	11,1%	2,1%	86,8%	0,0%
OSONA	40,5%	1,9%	57,5%	0,1%	20,9%	2,2%	76,8%	0,1%
PALLARS JUSSÀ	29,0%	0,8%	70,2%	0,0%	7,8%	1,0%	91,2%	0,0%
PALLARS SOBIRÀ	35,0%	1,8%	63,1%	0,0%	7,5%	1,6%	90,8%	0,0%
PLA D'URGELL	29,7%	2,0%	68,3%	0,0%	13,1%	2,6%	84,3%	0,0%
PLA DE L'ESTANY	32,7%	2,3%	63,6%	1,4%	13,2%	1,6%	83,6%	1,5%
PRIORAT	39,2%	1,8%	58,9%	0,0%	20,9%	2,1%	77,0%	0,0%
RIBERA D'EBRE	23,9%	1,8%	74,3%	0,0%	11,2%	2,4%	86,4%	0,0%
RIPOLLÈS	35,2%	1,7%	62,7%	0,4%	14,8%	1,8%	83,0%	0,4%
SEGARRA	39,9%	2,0%	58,1%	0,0%	15,1%	2,2%	82,7%	0,0%
SEGRITÀ	31,3%	2,1%	66,6%	0,0%	14,5%	2,8%	82,7%	0,0%
SELVA	32,8%	1,2%	65,9%	0,1%	17,8%	1,1%	80,9%	0,2%
SOLSONÈS	27,7%	0,9%	71,4%	0,0%	12,7%	1,3%	86,0%	0,0%
TARRAGONÈS	45,2%	2,1%	52,7%	0,0%	25,9%	3,4%	70,7%	0,0%
TERRA ALTA	24,6%	1,8%	73,6%	0,0%	11,6%	2,9%	85,6%	0,0%
URGELL	38,0%	2,3%	59,6%	0,0%	17,5%	3,6%	79,0%	0,0%
VAL D'ARAN	55,8%	3,7%	40,5%	0,0%	15,2%	2,5%	82,3%	0,0%
VALLÈS OCCIDENTAL	52,0%	1,8%	46,0%	0,2%	24,9%	2,3%	72,3%	0,5%
VALLÈS ORIENTAL	41,7%	1,3%	56,9%	0,1%	21,6%	1,5%	76,7%	0,1%
TOTAL CATALUNYA	43,5%	1,7%	54,6%	0,3%	23,9%	2,3%	73,5%	0,4%

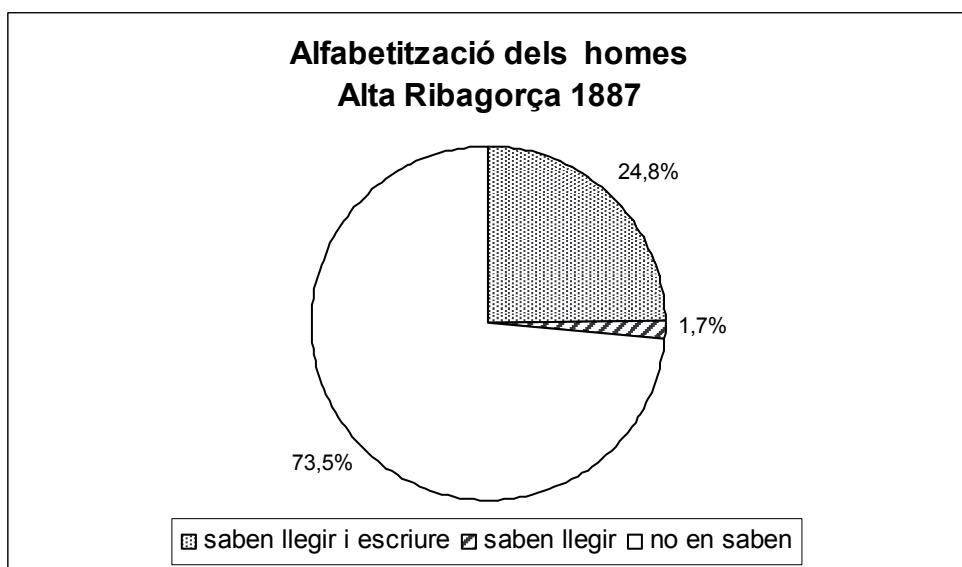
Taula 13 Percentatges d'alfabetització per comarques al cens de 1887

A la comarca lleidatana de l'Alta Ribagorça, la taxa d'alfabetització no varia gens, el 6,7% de les dones i el 26,5% dels homes mentre que els índexs d'alfabetització al 1877 eren el 5,1% i el 26,6% respectivament (vegeu els gràfics 34 i 35).

Gràfic 34 Alfabetització de les dones de l'Alta Ribagorça al cens de 1887

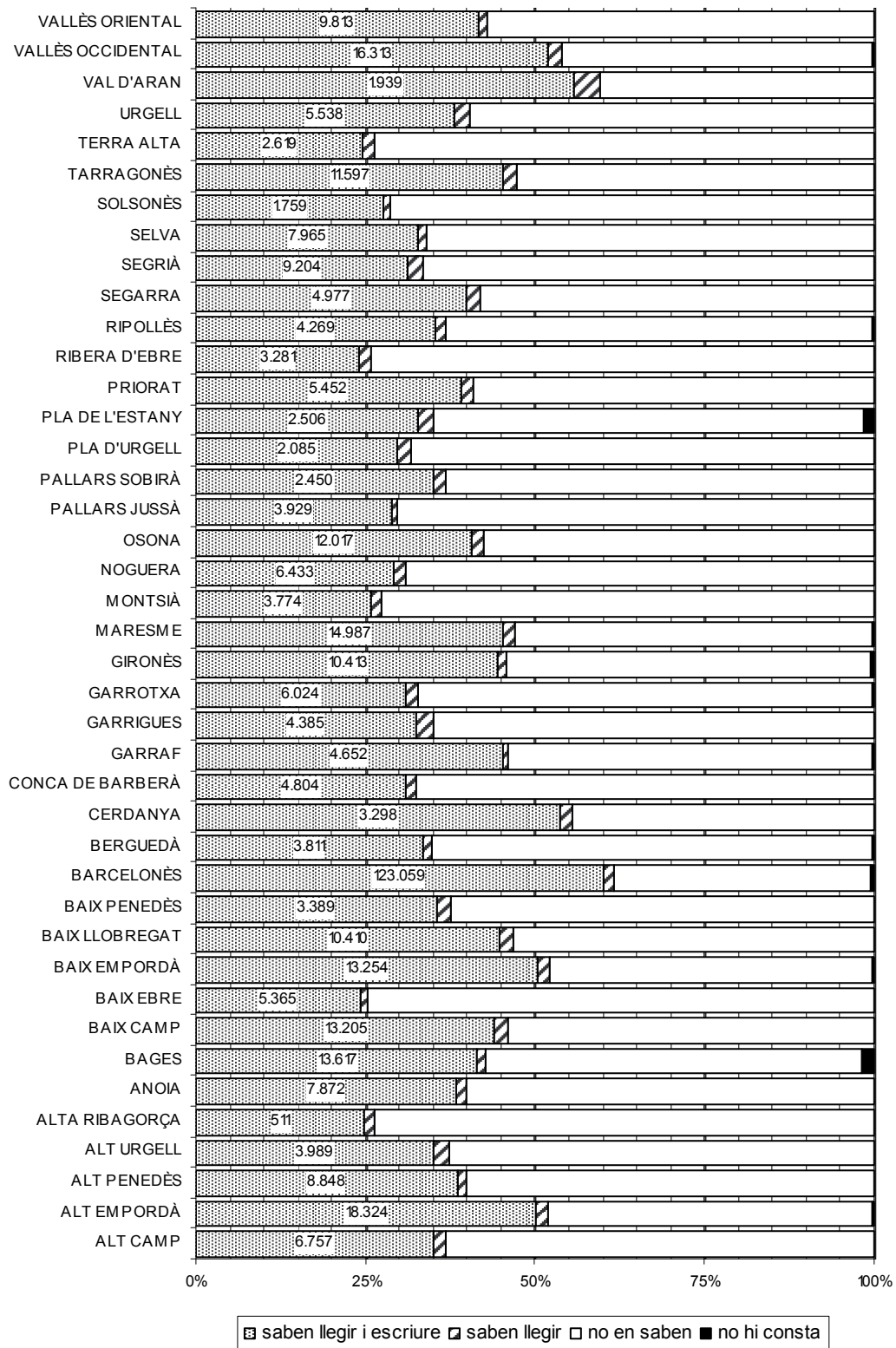

Gràfic 35 Alfabetització dels homes de l'Alta Ribagorça al cens de 1887

Als gràfics de barres de la població masculina i femenina es palesa l'augment dels percentatges d'alfabetització si els comparem amb els del cens de 1877. Observant l'evolució de la població masculina al cens de 1887, no hi ha cap comarca per sota del 25% d'alfabetització dels homes, mentre que les comarques amb més del 50% de la població masculina alfabetitzada al cens de 1877 eren Barcelonès i Val d'Aran, al cens de 1887 cal afegir Vallès Occidental, Cerdanya, Baix Empordà i Alt Empordà.

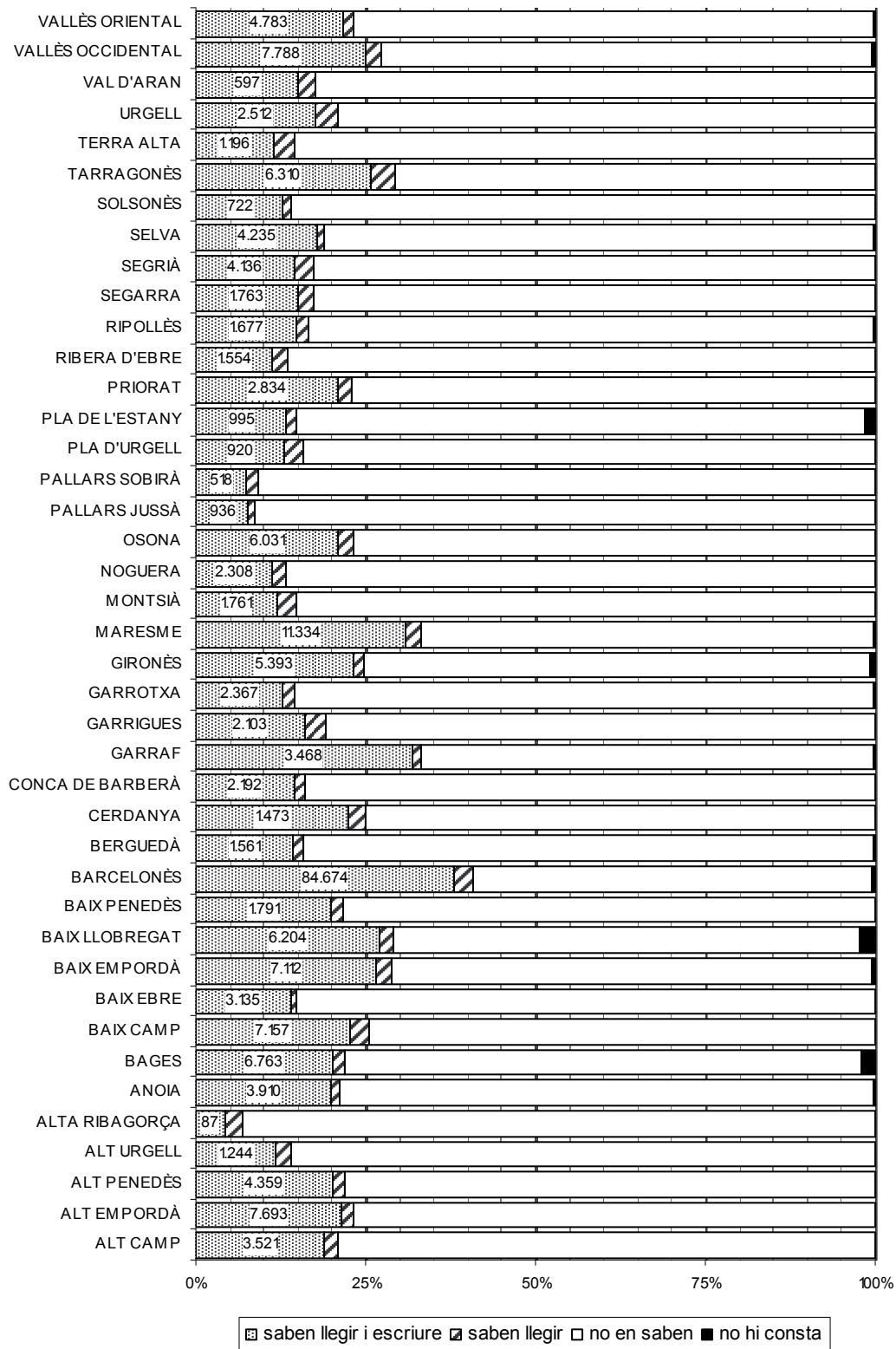
En canvi, només són vuit les comarques amb un percentatge superior al 25% de població femenina alfabetitzada; Barcelonès, Maresme i Garraf, comarques que ja havien assolit aquest percentatge al cens de 1877, a les quals cal afegir; Vallès Occidental, Tarragonès, Baix Llobregat, Baix Empordà i Baix Camp. Per sota del 10% només resten l'Alta Ribagorça i els dos Pallars, comarques amb els índexs més baixos d'alfabetització femenina al cens anterior (vegeu els gràfics 36 i 37).

CENS 1887 - HOMES

Gràfic 36 Alfabetització dels homes per comarques al cens de 1887

CENS 1887 - DONES

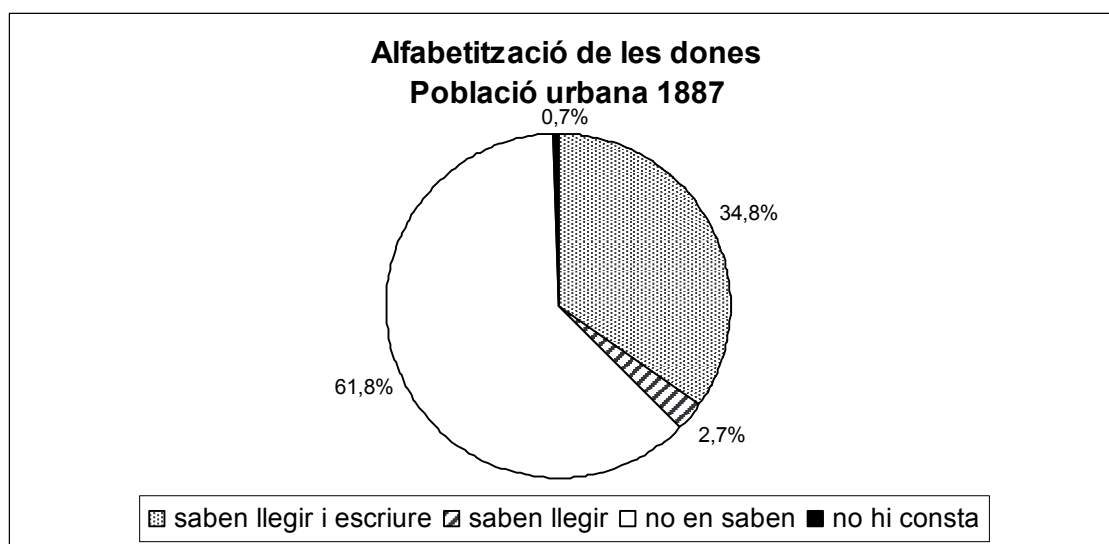

Gràfic 37 Alfabetització de les dones per comarques al cens de 1887

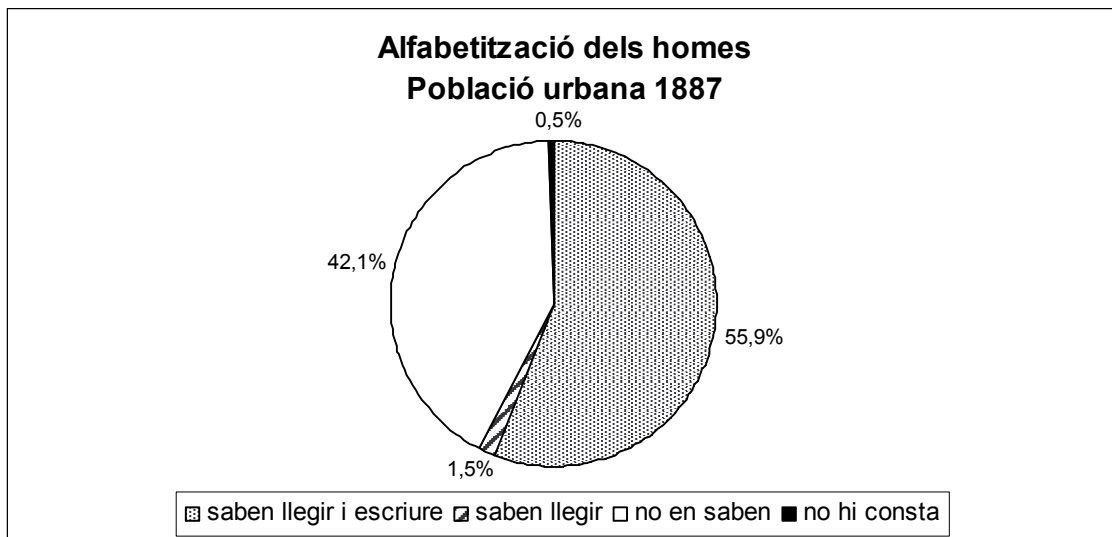
Nuclis urbans

Als nuclis urbans de 1887, les taxes mitjanes d'alfabetització són més altes que al conjunt del territori català. El percentatge d'alfabetització masculina a Catalunya és del 45,2% mentre que a les ciutats és del 57,4%, la diferència és del 12,2 per cent. El percentatge d'alfabetització de les dones de Catalunya és del 26,2% mentre que a les ciutats és del 37,5%, la diferència és de l'11,3 per cent. També s'observa una considerable distància entre la proporció d'homes i dones residents a les ciutats, la diferència entre ambdós sexes és del 19,9 per cent, aquest percentatge és molt semblant al 20,1 per cent del cens de 1877.

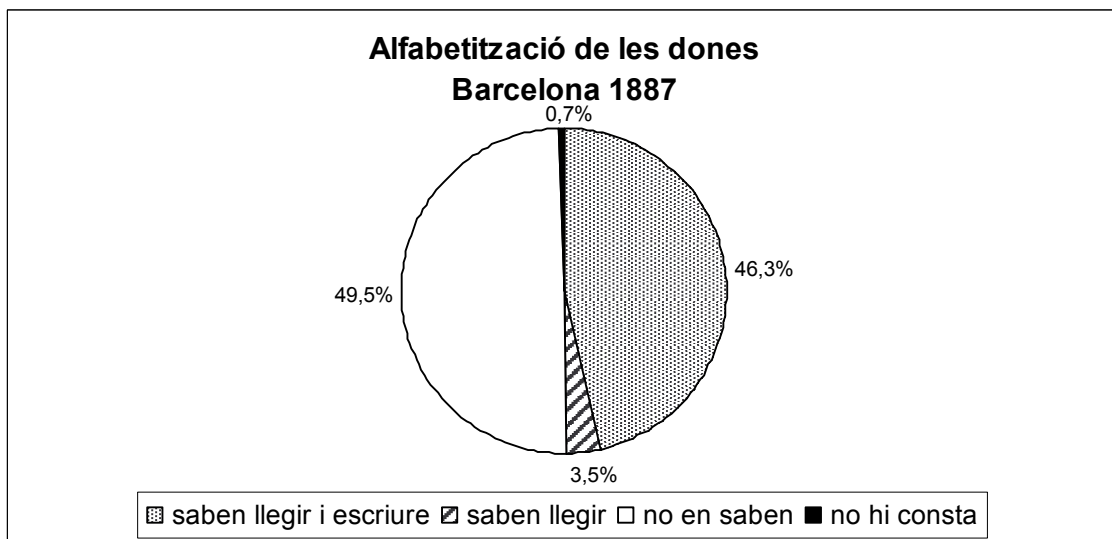
Els gràfics de població urbana de Catalunya al 1887 mostren unes taxes superiors a les del conjunt de la població catalana i lleugerament per sota dels índexs d'alfabetització del Barcelonès. Per acabar, els gràfics d'alfabetització de Barcelona estan un 12% per sobre de la resta de la població urbana.

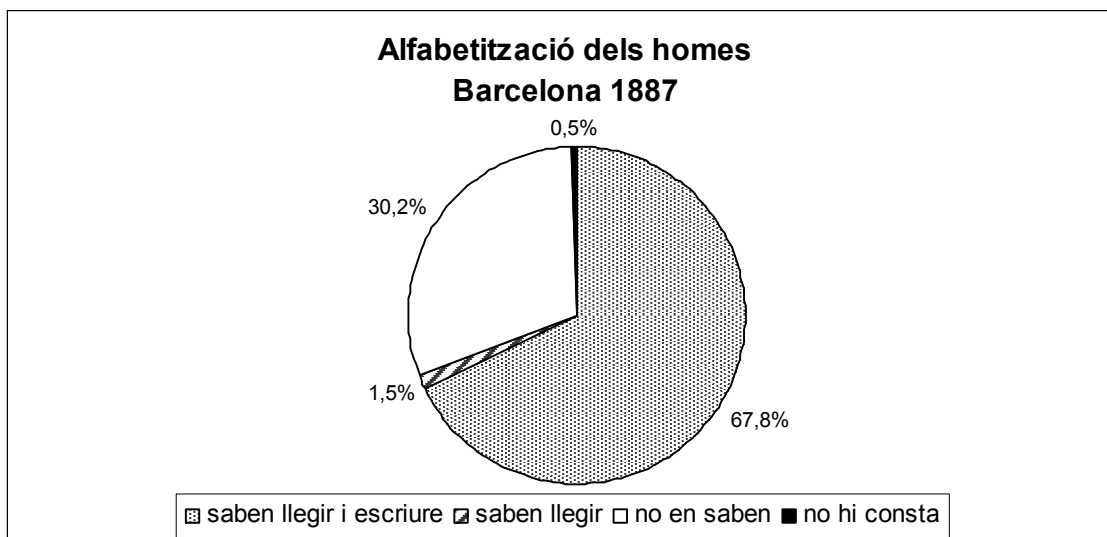
Gràfic 38 Alfabetització de les dones dels nuclis urbans al cens de 1887

Gràfic 39 Alfabetització dels homes dels nuclis urbans al cens de 1887

Gràfic 40 Alfabetització de les dones de la ciutat de Barcelona al cens de 1887

Gràfic 41 Alfabetització dels homes de la ciutat de Barcelona al cens de 1887

En analitzar la taula de percentatges d'alfabetització masculina i femenina dels municipis de més de 10.000 habitants es pot copsar un seguit de semblances en paral·lel. Les ciutats amb percentatges d'alfabetització masculina més alts al cens de 1887 són Barcelona (69,3%), Girona (63,1%), Figueres (62,8%) i Terrassa (62,8%) mentre Tortosa (25,4%), Sant Martí de Provençals (37,8%), Valls (40,7%) i Sant Andreu de Palomar (43,5%) són les ciutats amb les taxes més baixes.

Si atenem a la població femenina dels nuclis urbans, els índexs més alts són els de Barcelona (49,8%), Girona (43%), Figueres (41,3%) i Vic (39,1%) mentre que les taxes més baixes les trobem a Tortosa (16,4%), Sant Martí de Provençals (18,9%), Sants (19%) i Sant Andreu de Palomar (20,9%). Al cap de deu anys, els municipis propers a Barcelona, tot i haver estat al final de la taula al cens de 1877, superen l'índex d'alfabetització de Tortosa.

CIUTATS Cens 1887 >10.000 habitants	HOMES				DONES			
	escriure	llegir	no saben	no consta	escriure	llegir	no saben	no consta
BARCELONA	67,8%	1,5%	30,2%	0,5%	46,3%	3,5%	49,5%	0,7%
GRÀCIA	54,9%	1,5%	43,0%	0,5%	27,1%	2,3%	70,0%	0,6%
SANT MARTÍ	36,2%	1,5%	61,8%	0,4%	18,2%	0,7%	80,6%	0,5%
REUS	51,2%	1,7%	47,1%	0,0%	25,9%	2,4%	71,7%	0,0%
TARRAGONA	51,0%	1,6%	47,3%	0,0%	32,0%	3,3%	64,6%	0,0%
TORTOSA	25,1%	0,2%	74,6%	0,0%	16,1%	0,2%	83,6%	0,0%
MANRESA	43,2%	1,1%	50,1%	5,6%	26,6%	2,1%	65,4%	5,9%
LLEIDA	44,4%	2,1%	53,4%	0,0%	23,7%	3,7%	72,6%	0,0%
SABADELL	59,9%	1,1%	38,6%	0,4%	27,4%	2,0%	69,3%	1,4%
SANTS	44,6%	2,2%	53,0%	0,3%	17,3%	1,8%	80,7%	0,3%
MATARÓ	47,1%	2,9%	49,7%	0,4%	31,7%	3,1%	64,9%	0,4%
BADALONA	48,0%	1,6%	50,3%	0,2%	21,8%	1,7%	76,1%	0,4%
GIRONA	61,4%	1,8%	36,3%	0,6%	40,5%	2,5%	55,9%	1,1%
SANT ANDREU	42,2%	1,2%	56,5%	0,0%	19,8%	1,1%	79,1%	0,1%
VILANOVA I LA GELTRÚ	48,3%	0,7%	50,7%	0,2%	33,2%	0,9%	65,8%	0,1%
VALLS	39,5%	1,2%	59,1%	0,2%	22,9%	1,8%	75,2%	0,1%
TERRASSA	59,6%	2,7%	37,3%	0,3%	32,7%	3,4%	63,4%	0,4%
FIGUERES	61,4%	1,4%	37,0%	0,2%	38,6%	2,7%	58,3%	0,3%
VIC	52,2%	1,3%	46,4%	0,1%	36,7%	2,4%	60,9%	0,0%
IGUALADA	48,3%	0,9%	50,7%	0,1%	28,1%	1,2%	70,6%	0,1%
Total població urbana	55,9%	1,5%	42,1%	0,5%	34,8%	2,7%	61,8%	0,7%

Taula 14 Percentatges d'alfabetització dels nuclis urbans al cens de 1887

Al cens de 1887 es manté la taula de municipis de 1877, segueixen sent vint les ciutats catalanes amb més de 10.000 habitants. L'únic canvi que podem copsar a la taula és l'ordre de bona part dels municipis, a excepció de cinc, els dos primers, Barcelona i Gràcia, i les ciutats de Sabadell, Vilanova i la Geltrú i Valls, que es mantenen als mateixos llocs de la taula que al cens anterior. Els nuclis urbans de Sant Martí de Provençals, Tarragona, Manresa, Sants, Badalona, Terrassa i Figueres han guanyat pes demogràfic comparant la seva posició amb la taula de ciutats de 1877.

El nombre total de residents als nuclis urbans augmenta des dels 590.074 habitants al 1877 a 653.622 habitants al cens de 1887, en relació al conjunt de la població catalana representa un 35,5%, això representa un augment de l'1,8 per cent respecte al 33,7% de 1877. El pes demogràfic de la ciutat de Barcelona dins de la població urbana de Catalunya és del 41,7%, percentatge lleugerament inferior al 42,2% del cens de 1877. El creixement absolut de la

població de la ciutat de Barcelona entre 1877 i 1887 és de 23.538 habitants, inferior a l'increment de 58.995 habitants entre els censos de 1860 i 1877.

Així mateix, dotze dels vint municipis mantenen una població entre els 10.000 i els 20.000 habitants. Municipis com Tortosa i Reus, que fonamenten bona part de la seva economia en la comercialització de conreus, pateixen al llarg d'aquest període un estancament demogràfic a conseqüència de la crisi agrària provocada per la plaga de la fil·loxera. Les ciutats amb més població alfabetitzada d'ambdós sexes són Barcelona, Gràcia, Tarragona i Reus, aquestes són les mateixes ciutats amb més nombre absolut de persones alfabetitzades que al cens de 1877 (vegeu la taula 15).

CIUTATS Cens 1887	escriure	llegir	no saben	no con	homes	escriure	llegir	no saben	no con	dones
BARCELONA	87.685	1.899	39.122	636	129.342	66.288	5.010	70.882	959	143.139
GRÀCIA	11.757	331	9.224	115	21.427	6.395	551	16.522	147	23.615
SANT MARTÍ	5.850	248	9.977	63	16.138	3.010	112	13.347	88	16.557
REUS	6.939	236	6.380		13.555	3.948	360	10.916	1	15.225
TARRAGONA	7.191	229	6.665	2	14.087	4.208	439	8.488	3	13.138
TORTOSA	3.115	30	9.243	1	12.389	2.067	28	10.706	2	12.803
MANRESA	4.624	119	5.359	598	10.700	3.183	257	7.840	705	11.985
LLEIDA	4.929	237	5.930		11.096	2.556	399	7.834		10.789
SABADELL	5.771	108	3.715	35	9.629	2.742	196	6.942	136	10.016
SANTS	4.161	202	4.947	29	9.339	1.685	172	7.884	25	9.766
MATARÓ	4.021	247	4.241	32	8.541	3.130	308	6.411	35	9.884
BADALONA	3.807	125	3.989	16	7.937	1.753	133	6.116	35	8.037
GIRONA	4.641	133	2.745	43	7.562	3.215	198	4.434	88	7.935
SANT ANDREU	3.103	91	4.152	1	7.347	1.509	81	6.030	4	7.624
VILANOVA I LA GELTRÚ	3.245	49	3.405	15	6.714	2.354	62	4.671	10	7.097
VALLS	2.600	79	3.892	12	6.583	1.535	119	5.030	7	6.691
TERRASSA	3.894	178	2.438	19	6.529	2.177	227	4.221	28	6.653
FIGUERES	3.678	85	2.219	12	5.994	2.287	160	3.452	19	5.918
VIC	2.934	75	2.612	5	5.626	2.209	142	3.661	2	6.014
IGUALADA	2.401	44	2.520	3	4.968	1.472	61	3.693	7	5.233
Total població urbana	176.346	4.745	132.775	1.637	315.503	117.723	9.015	209.080	2.301	338.119

Taula 15 Dades absolutes d'alfabetització dels nuclis urbans al cens de 1887

9.1.4 Cens de 1900

Catalunya

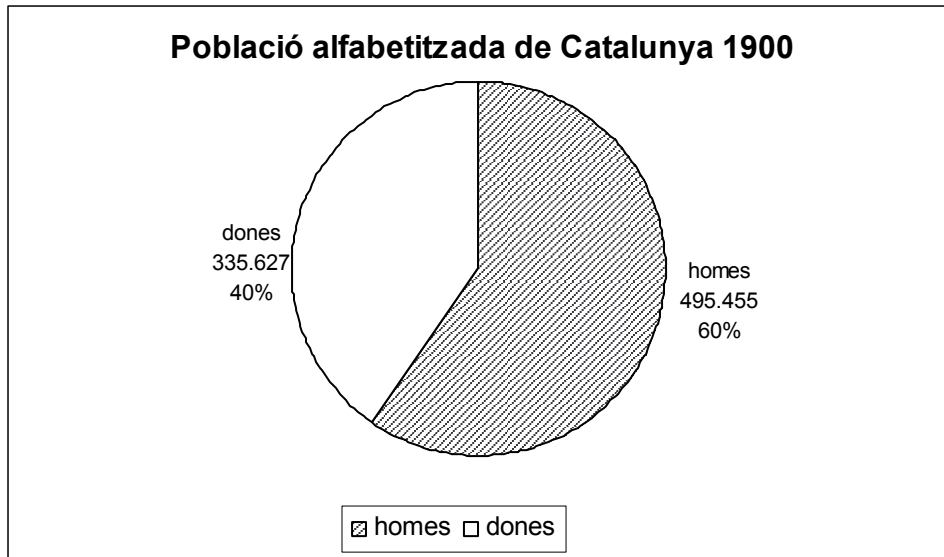
La progressió de la població alfabetitzada és constant en xifres absolutes i relatives. La diferència entre homes i dones que saben escriure és encara significativa, el 16,7 per cent al territori de Catalunya. Aquest cens, juntament amb el de 1887, correlaciona edat, sexe i nivell d'alfabetització. La informació estadística de 1900 ens permet conèixer les taxes d'alfabetització per edats i sexe, i comparar-les amb les del cens anterior.

La suma de la població catalana alfabetitzada representa el 42,3% del total (1.966.382 habitants), tenint en compte que al cens anterior el percentatge era del 35,6%, l'increment ha estat del 6,7 per cent des de 1887.

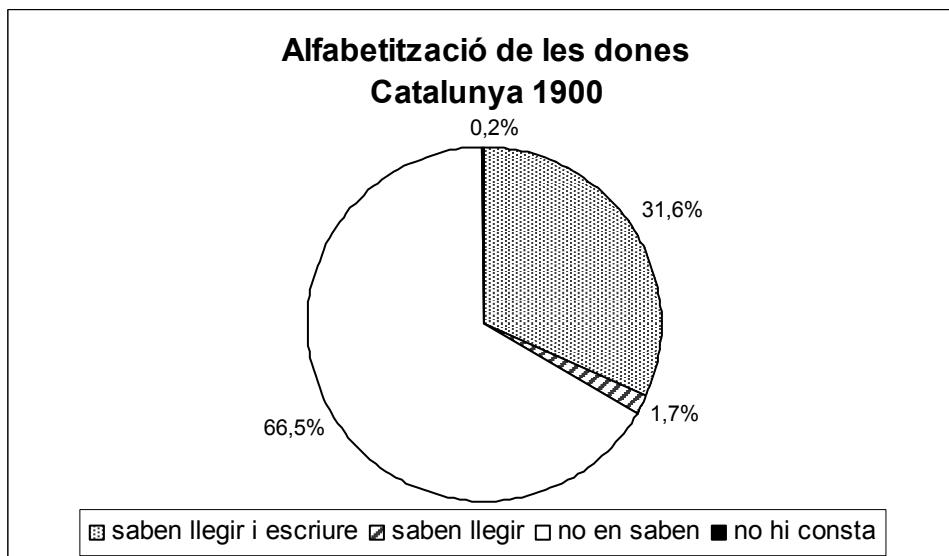
Com al cens de 1887, la diferència entre els sexes s'escurça un 3 per cent, passa del 37% al 40% de les dones alfabetitzades al cens de 1900 i del 63% al 60% dels homes. S'ha reduït també la diferència en dades absolutes entre homes i dones que almenys saben llegir; al cens de 1887 aquesta era de 172.237 homes més, mentre que al cens de 1900 l'avantatge és de 159.828 homes.

Al cens de 1900, realitzat tretze anys després de l'immediatament anterior, l'increment de la població alfabetitzada en dades absolutes és superior en les dones (93.600) que en els homes (81.191). El percentatge de creixement és d'un 4,3% per a la població masculina i d'un 7,1% d'increment del percentatge de dones alfabetitzades en relació al cens de 1887. Per tant, podem afirmar que la diferència entre el grau d'alfabetització de dones i homes torna a escurçar-se dins d'aquest interval. La mitjana anual de creixement entre 1887 i 1900 per a les dones és de 7.200, mentre que per als homes és de 6.245, això

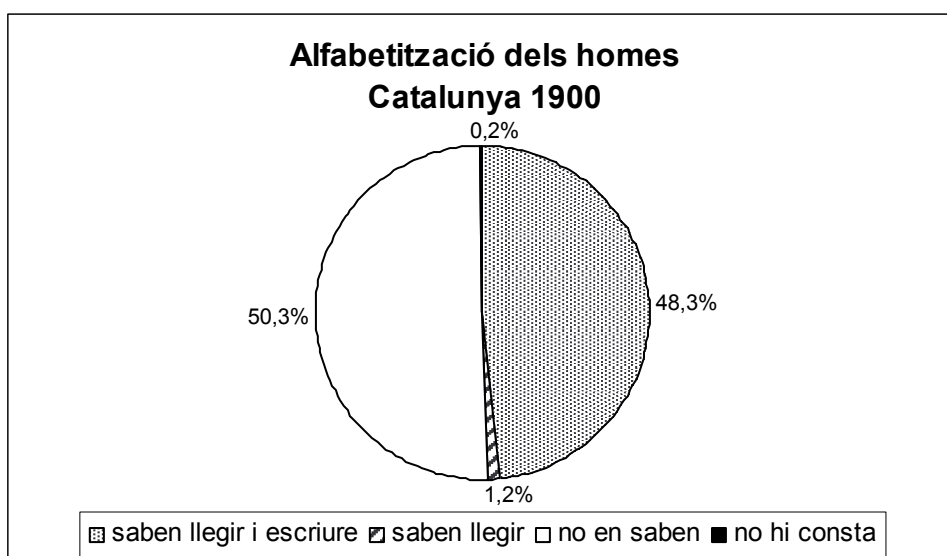
suposa un increment de 13.445 persones alfabetitzades més per any. L'increment en dades absolutes entre 1887 i 1900 és de 174.791 persones alfabetitzades més, és també superior al dels censos anteriors, 134.277 al cens de 1877 i 142.745 al cens de 1887.

Gràfic 42 Població alfabetitzada de Catalunya al cens de 1900

Gràfic 43 Alfabetització de les dones de Catalunya al cens de 1900

Gràfic 44 Alfabetització dels homes de Catalunya al cens de 1900

Cens 1900	HOMES	%	DONES	%
Saben llegir i escriure	468.390	48,27%	314.409	23,89%
Saben llegir	12.016	1,24%	17.424	2,26%
No en saben	488.558	50,34%	662.131	73,47%
No hi consta	1.486	0,15%	1.968	0,38%
Total Catalunya	970.450	100,00%	995.932	100,00%

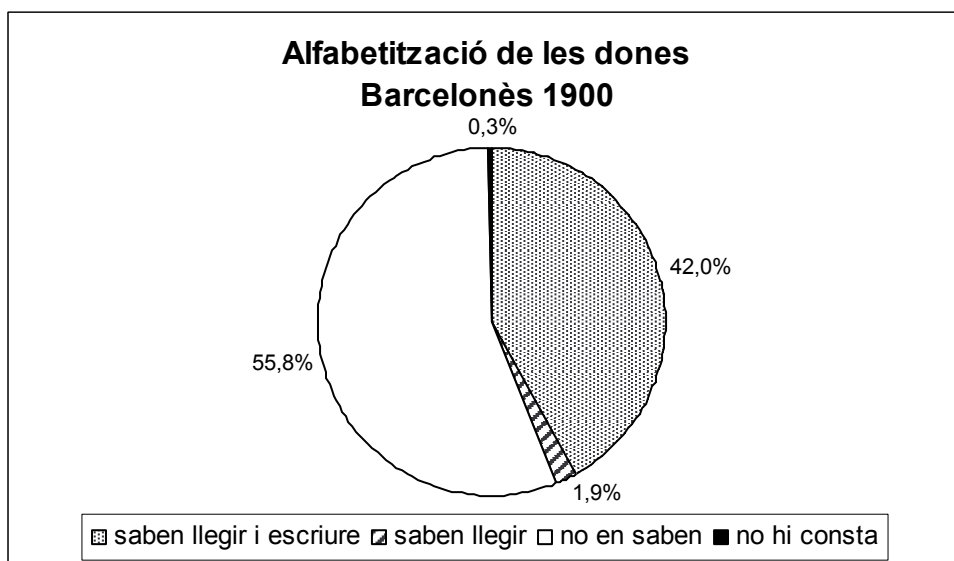
Taula 16 Alfabetització de la població catalana al cens de 1900

Comarques catalanes

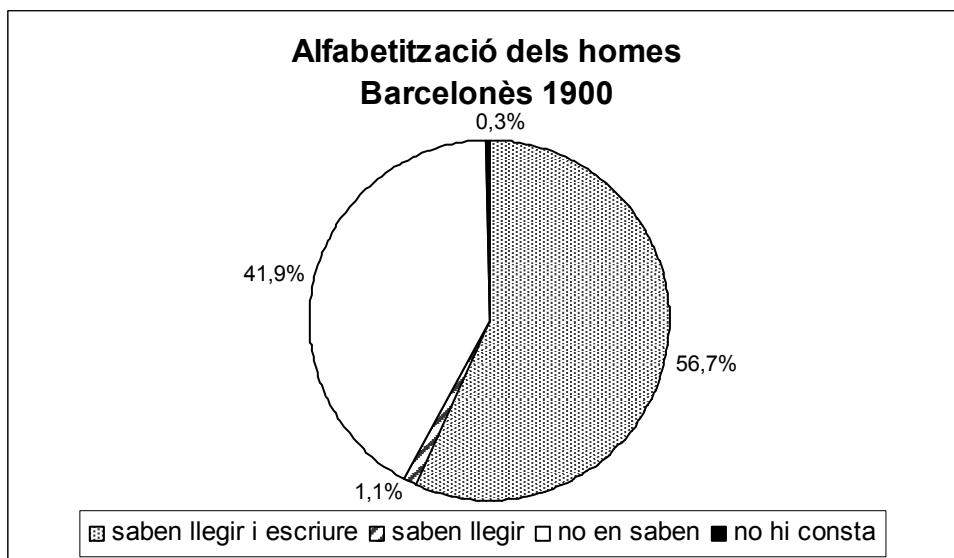
Al cens de 1900 els percentatges d'alfabetització masculina i femenina van ascendint de forma més homogènia a tot el territori català. Les comarques amb les taxes més altes d'alfabetització femenina són Barcelonès (43,9%), Cerdanya (42,9%), Tarragonès (37,4%) i Baix Empordà (37,2%) mentre que els índexs més elevats d'alfabetització masculina són Cerdanya (64,3%), Baix Empordà (60%), Alt Empordà (58,3%) i Barcelonès (57,8%), (vegeu la taula 18).

El retard dels nuclis rurals en el procés d'alfabetització és acusat però s'ha de considerar, per a explicar aquest fenomen, els efectes de l'èxode rural que

patien aquestes poblacions, doncs, bona part de la població activa més jove del medi rural emigrava cap als nuclis urbans.¹⁸⁰

Gràfic 45 Alfabetització de les dones del Barcelonès al cens de 1900

Gràfic 46 Alfabetització dels homes del Barcelonès al cens de 1900

¹⁸⁰ Jean-Louis GUEREÑA "Infancia y escolarización". A: José María BORRÁS LLOP (dir.) *Historia de la infancia en la España contemporánea 1834-1936*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 1996, pàg. 347-418. Aquest treball mostra l'evolució de l'alfabetització a tot l'Estat Espanyol, es fonamenta en l'anàlisi estadística dels censos moderns i assenyala la insuficiència de la xarxa escolar i de mestres per a eradicar l'analfabetisme, especialment al medi rural.

COMARCA Cens 1900	POBLACIÓ MASCULINA					POBLACIÓ FEMENINA				
	escriure	llegir	no saben	no consta	total	escriure	llegir	no saben	no consta	total
ALT CAMP	7.159	112	9.689	28	16.988	4.540	168	12.042	31	16.781
ALT EMPORDÀ	18.951	370	13.836	2	33.159	10.333	537	22.781		33.651
ALT PENEDÈS	9.524	217	11.418	30	21.189	6.133	259	13.736	45	20.173
ALT URGELL	4.505	242	5.052		9.799	1.877	239	7.168		9.284
ALTA RIBAGORÇA	663	30	1.041		1.734	208	37	1.518		1.763
ANOIA	8.474	105	9.463	2	18.044	4.983	155	12.570	1	17.709
BAGES	14.448	261	18.212	8	32.929	8.212	413	25.823	4	34.452
BAIX CAMP	14.570	231	13.203	70	28.074	9.708	370	19.782	127	29.987
BAIX EBRE	6.355	221	16.222	98	22.896	3.874	329	19.141	113	23.457
BAIX EMPORDÀ	16.147	309	10.938		27.394	10.020	398	17.585		28.003
BAIX LLOBREGAT	12.101	329	11.607	10	24.047	7.712	430	16.150	10	24.302
BAIX PENEDÈS	4.037	132	5.316	3	9.488	2.646	68	6.546	4	9.264
BARCELONÈS	154.619	2.988	114.385	912	272.904	124.856	5.724	165.757	1.012	297.349
BERGUEDÀ	5.568	103	7.942	41	13.654	3.275	165	10.080	43	13.563
CERDANYA	3.512	129	2.028		5.669	2.469	221	3.573	0	6.263
CONCA DE BARBERÀ	5.735	100	8.342	89	14.266	3.284	165	10.208	64	13.721
GARRAF	4.952	62	4.028	10	9.052	3.178	98	6.565	12	9.853
GARRIGUES	5.529	514	8.322		14.365	3.286	668	9.763		13.717
GARROTXA	7.114	287	10.745		18.146	3.747	240	13.811		17.798
GIRONÈS	12.587	103	9.971		22.661	8.226	167	14.835		23.228
MARESME	16.358	255	17.323	3	33.939	13.465	346	23.920	1	37.732
MONTSIÀ	4.013	82	12.383	2	16.480	2.166	138	14.242	1	16.547
NOGUERA	8.001	670	13.241	14	21.926	3.951	644	15.609		20.204
OSONA	13.467	300	16.343	5	30.115	8.201	476	21.327	8	30.012
PALLARS JUSSÀ	4.216	227	6.111		10.554	1.781	190	7.623	147	9.741
PALLARS SOBIRÀ	3.087	184	3.192		6.463	1.046	163	5.318		6.527
PLA D'URGELL	3.498	208	4.831		8.537	2.027	298	5.921		8.246
PLA DE L'ESTANY	2.905	78	4.339	26	7.348	1.348	56	5.638	8	7.050
PRIORAT	5.354	117	5.966		11.437	3.323	217	7.658		11.198
RIBERA D'EBRE	4.622	166	10.045	1	14.834	2.577	191	12.287	2	15.057
RIPOLLÈS	5.579	166	7.538		13.283	2.716	165	10.016		12.897
SEGARRA	5.774	228	5.329	1	11.332	2.788	292	7.233		10.313
SEGRÌÀ	11.048	852	18.313	87	30.300	6.542	1.049	21.426	126	29.143
SELVA	9.081	185	13.866		23.132	5.706	226	16.737	2	22.671
SOLSONÈS	1.718	42	3.261		5.021	939	64	3.445	180	4.628
TARRAGONÈS	11.333	243	10.676	1	22.253	7.823	519	13.962		22.304
TERRA ALTA	3.303	167	8.248	3	11.721	1.822	191	9.195	3	11.211
URGELL	6.957	452	7.517		14.926	4.051	548	9.903		14.502
VAL D'ARAN	1.933	129	1.026		3.088	875	136	2.290		3.301
VALLÈS OCCIDENTAL	18.670	274	15.074	28	34.046	12.082	443	23.222	14	35.761
VALLÈS ORIENTAL	10.923	146	12.176	12	23.257	6.613	221	15.725	10	22.569
TOTAL CATALUNYA	468.390	12.016	488.558	1.486	970.450	314.409	17.424	662.131	1.968	995.932

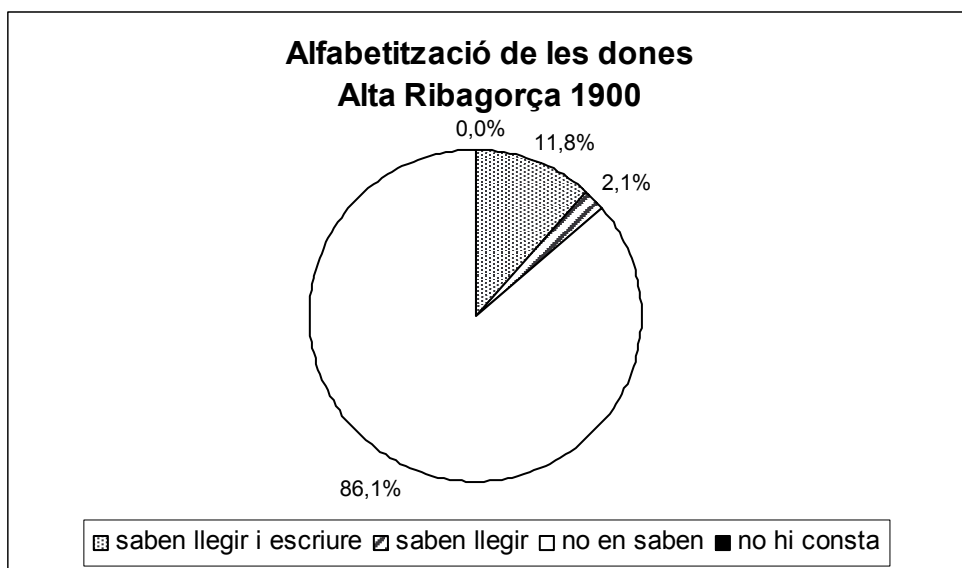
Taula 17 Dades absolutes d'alfabetització per comarques al cens de 1900

COMARCA Cens 1900	POBLACIÓ MASCULINA				POBLACIÓ FEMENINA			
	escriure	llegir	no saben	no consta	escriure	llegir	no saben	no consta
ALT CAMP	42,1%	0,7%	57,0%	0,2%	27,1%	1,0%	71,8%	0,2%
ALT EMPORDÀ	57,2%	1,1%	41,7%	0,0%	30,7%	1,6%	67,7%	0,0%
ALT PENEDEÈS	44,9%	1,0%	53,9%	0,1%	30,4%	1,3%	68,1%	0,2%
ALT URGELL	46,0%	2,5%	51,6%	0,0%	20,2%	2,6%	77,2%	0,0%
ALTA RIBAGORÇA	38,2%	1,7%	60,0%	0,0%	11,8%	2,1%	86,1%	0,0%
ANOIA	47,0%	0,6%	52,4%	0,0%	28,1%	0,9%	71,0%	0,0%
BAGES	43,9%	0,8%	55,3%	0,0%	23,8%	1,2%	75,0%	0,0%
BAIX CAMP	51,9%	0,8%	47,0%	0,2%	32,4%	1,2%	66,0%	0,4%
BAIX EBRE	27,8%	1,0%	70,9%	0,4%	16,5%	1,4%	81,6%	0,5%
BAIX EMPORDÀ	58,9%	1,1%	39,9%	0,0%	35,8%	1,4%	62,8%	0,0%
BAIX LLOBREGAT	50,3%	1,4%	48,3%	0,0%	31,7%	1,8%	66,5%	0,0%
BAIX PENEDEÈS	42,5%	1,4%	56,0%	0,0%	28,6%	0,7%	70,7%	0,0%
BARCELONÈS	56,7%	1,1%	41,9%	0,3%	42,0%	1,9%	55,7%	0,3%
BERGUEDÀ	40,8%	0,8%	58,2%	0,3%	24,1%	1,2%	74,3%	0,3%
CERDANYA	62,0%	2,3%	35,8%	0,0%	39,4%	3,5%	57,0%	0,0%
CONCA DE BARBERÀ	40,2%	0,7%	58,5%	0,6%	23,9%	1,2%	74,4%	0,5%
GARRAF	54,7%	0,7%	44,5%	0,1%	32,3%	1,0%	66,6%	0,1%
GARRIGUES	38,5%	3,6%	57,9%	0,0%	24,0%	4,9%	71,2%	0,0%
GARROTXA	39,2%	1,6%	59,2%	0,0%	21,1%	1,3%	77,6%	0,0%
GIRONÈS	55,5%	0,5%	44,0%	0,0%	35,4%	0,7%	63,9%	0,0%
MARESME	48,2%	0,8%	51,0%	0,0%	35,7%	0,9%	63,4%	0,0%
MONTSIÀ	24,4%	0,5%	75,1%	0,0%	13,1%	0,8%	86,1%	0,0%
NOGUERA	36,5%	3,1%	60,4%	0,1%	19,6%	3,2%	77,3%	0,0%
OSONA	44,7%	1,0%	54,3%	0,0%	27,3%	1,6%	71,1%	0,0%
PALLARS JUSSÀ	39,9%	2,2%	57,9%	0,0%	18,3%	2,0%	78,3%	1,5%
PALLARS SOBIRÀ	47,8%	2,8%	49,4%	0,0%	16,0%	2,5%	81,5%	0,0%
PLA D'URGELL	41,0%	2,4%	56,6%	0,0%	24,6%	3,6%	71,8%	0,0%
PLA DE L'ESTANY	39,5%	1,1%	59,1%	0,4%	19,1%	0,8%	80,0%	0,1%
PRIORAT	46,8%	1,0%	52,2%	0,0%	29,7%	1,9%	68,4%	0,0%
RIBERA D'EBRE	31,2%	1,1%	67,7%	0,0%	17,1%	1,3%	81,6%	0,0%
RIPOLLÈS	42,0%	1,2%	56,7%	0,0%	21,1%	1,3%	77,7%	0,0%
SEGARRA	51,0%	2,0%	47,0%	0,0%	27,0%	2,8%	70,1%	0,0%
SEGRITÀ	36,5%	2,8%	60,4%	0,3%	22,4%	3,6%	73,5%	0,4%
SELVA	39,3%	0,8%	59,9%	0,0%	25,2%	1,0%	73,8%	0,0%
SOLSONÈS	34,2%	0,8%	64,9%	0,0%	20,3%	1,4%	74,4%	3,9%
TARRAGONÈS	50,9%	1,1%	48,0%	0,0%	35,1%	2,3%	62,6%	0,0%
TERRA ALTA	28,2%	1,4%	70,4%	0,0%	16,3%	1,7%	82,0%	0,0%
URGELL	46,6%	3,0%	50,4%	0,0%	27,9%	3,8%	68,3%	0,0%
VAL D'ARAN	62,6%	4,2%	33,2%	0,0%	26,5%	4,1%	69,4%	0,0%
VALLÈS OCCIDENTAL	54,8%	0,8%	44,3%	0,1%	33,8%	1,2%	64,9%	0,0%
VALLÈS ORIENTAL	47,0%	0,6%	52,4%	0,1%	29,3%	1,0%	69,7%	0,0%
TOTAL CATALUNYA	48,3%	1,2%	50,3%	0,2%	31,6%	1,7%	66,5%	0,2%

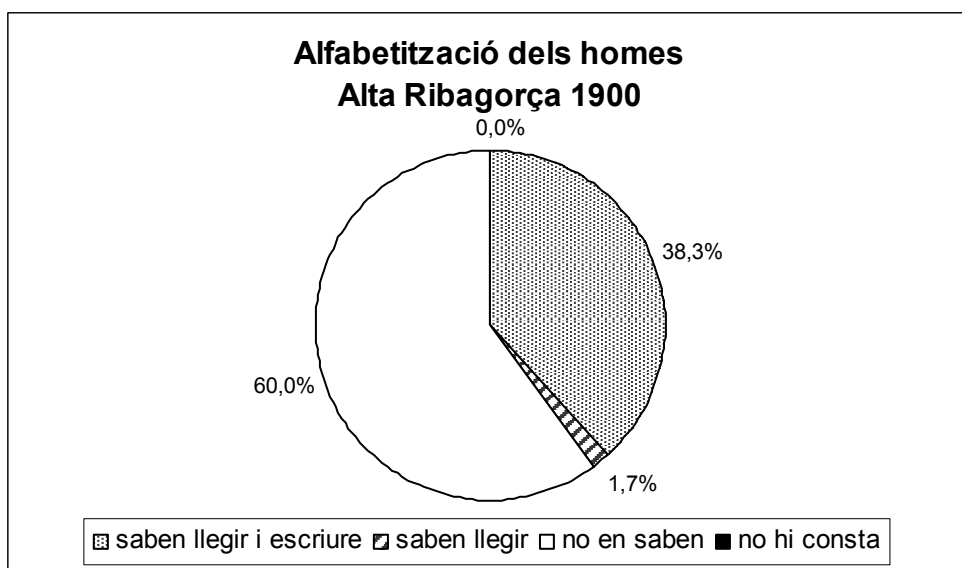
Taula 18 Percentatges d'alfabetització per comarques al cens de 1900

La comarca de l'Alta Ribagorça duplica el percentatge d'alfabetització femenina, tenia un percentatge del 6,7% al cens de 1887 i al cens de 1900 arriba al 13,9%. Al mateix temps, la taxa d'alfabetització masculina experimenta un increment important, tenint en compte que al cens de 1887 el percentatge

d'homes alfabetitzats era del 26,5% i al cens de 1900 del 40% (vegeu els gràfics 47 i 48).

Gràfic 47 Alfabetització de les dones de l'Alta Ribagorça al cens de 1900

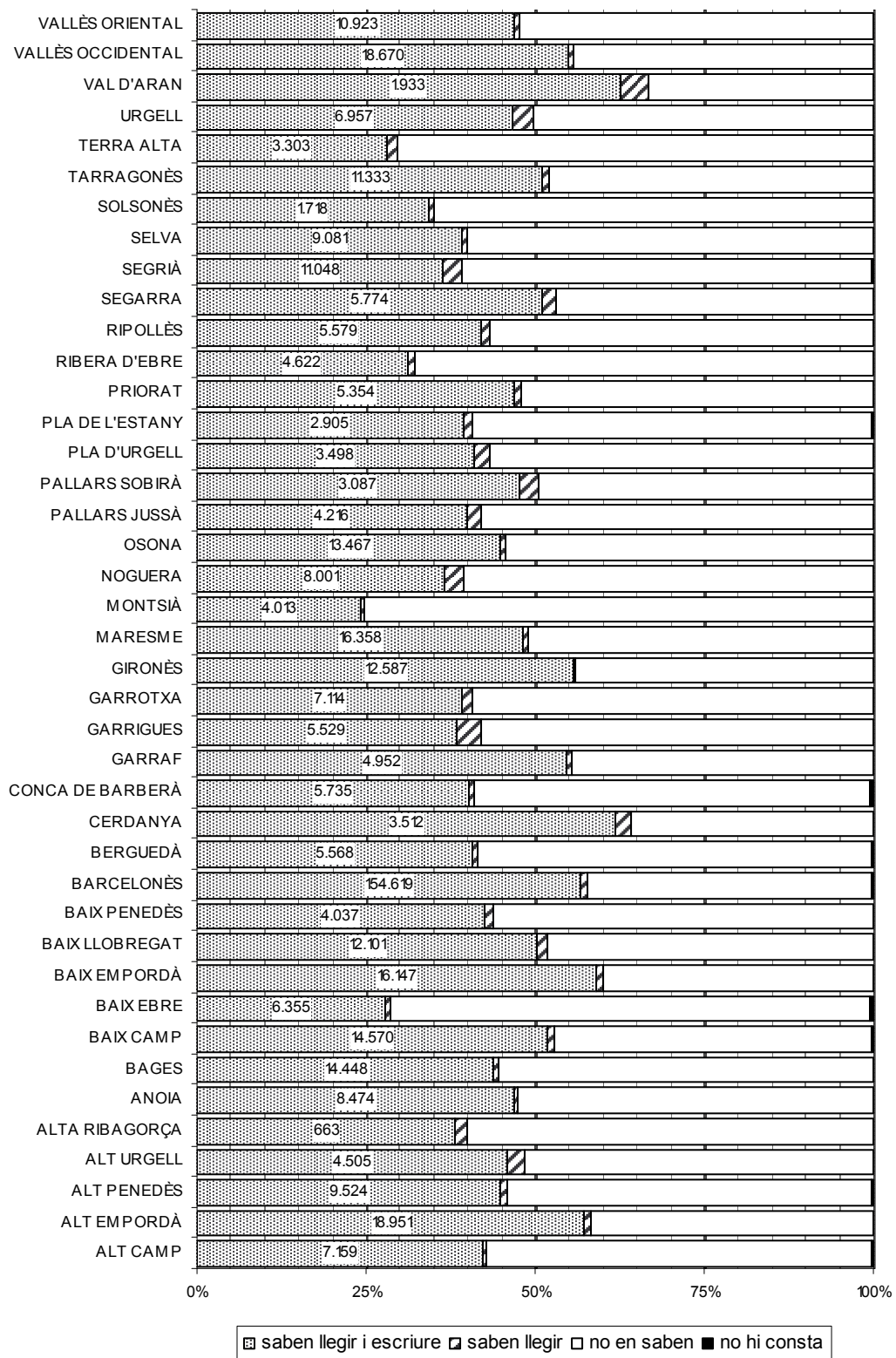
Gràfic 48 Alfabetització dels homes de l'Alta Ribagorça al cens de 1900

Al gràfic de barres de la població masculina augmenta el percentatge d'alfabetitzats si es compara amb el cens anterior, amb les excepcions del Barcelonès i del Montsià, aquesta darrera comarca se situa per sota del 25% quan al cens de 1887 cap comarca catalana quedava per sota d'aquest

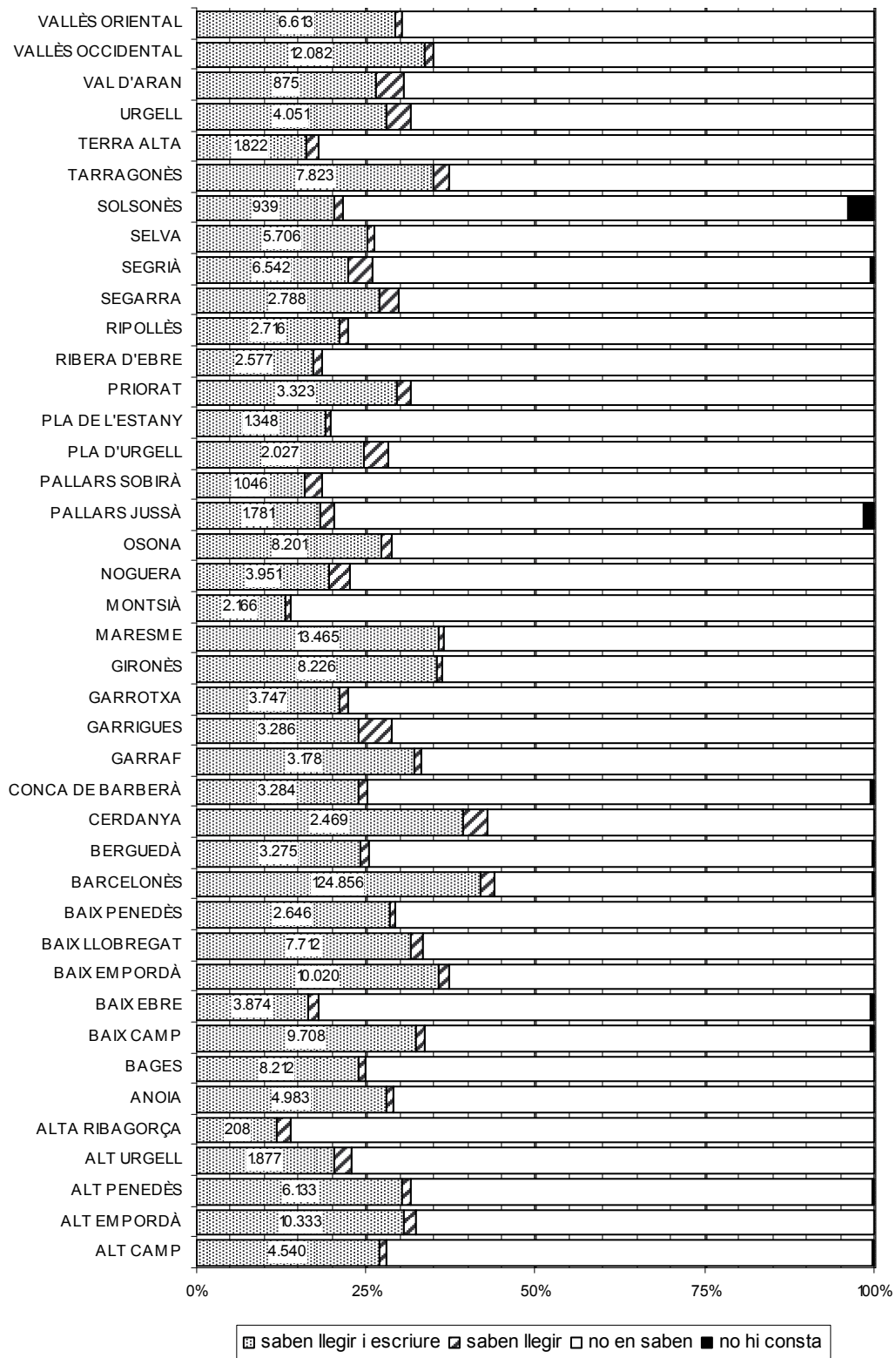
percentatge d'alfabetització masculina. Hi trobem quatre comarques que perden població absoluta masculina que sap llegir i escriure entre 1887 i 1900, aquestes són Val d'Aran, Solsonès, Priorat i Tarragonès, aquestes dues darreres en major nombre. Les comarques amb més del 50% de la població masculina alfabetitzada es duplica, passant de sis al 1887 a tretze al 1900. Pel que fa referència a la població femenina alfabetitzada, tan sols la comarca del Garraf perd població absoluta que sap llegir i escriure, 190 dones menys que al cens de 1887. Tanmateix, els percentatges d'aquesta i de la resta de comarques catalanes augmenten en relació al cens anterior. Si al 1887 només vuit comarques superaven el 25% de dones alfabetitzades, al cens de 1900 són vint-i-vuit les comarques que tenen el 25% o més d'alfabetització femenina, mentre les úniques comarques que superen el 40% de dones alfabetitzades són el Barcelonès i la Cerdanya (vegeu els gràfics 49 i 50).

CENS 1900 - HOMES

Gràfic 49 Alfabetització dels homes per comarques al cens de 1900

CENS 1900 - DONES

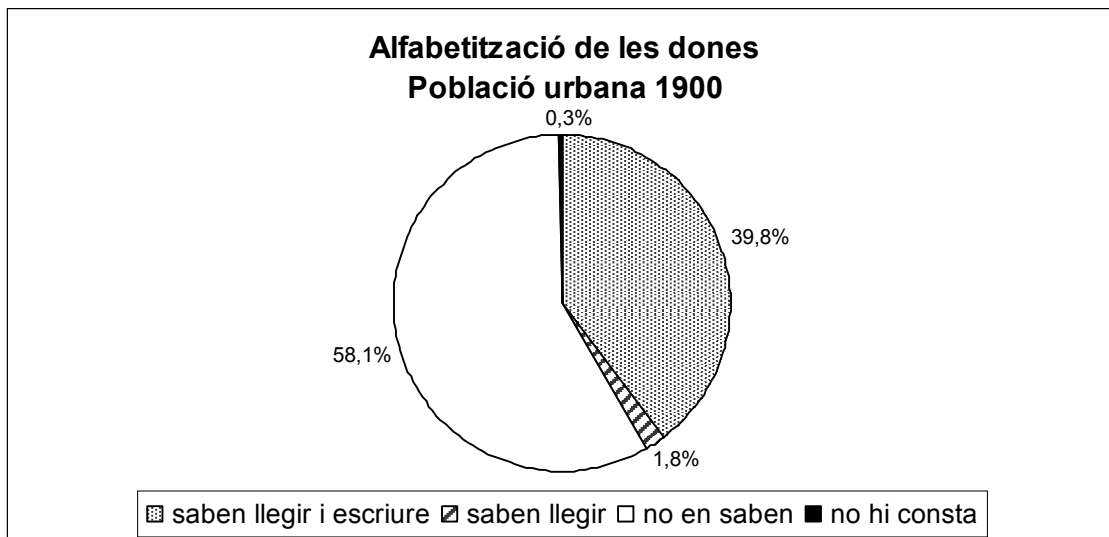
Gràfic 50 Alfabetització de les dones per comarques al cens de 1900

Nuclis urbans

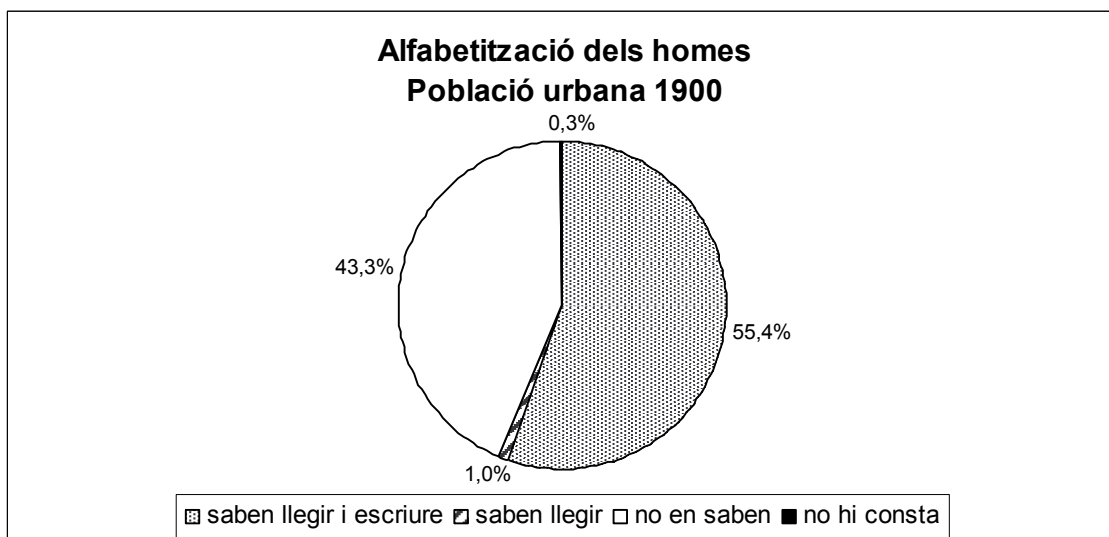
A les taules de la població urbana dels cens de 1900, desapareixen quatre ciutats (Gràcia, Sant Martí de Provençals, Sants i Sant Andreu de Palomar) que van agregar-se a Barcelona, formant una gran conurbació de més de mig milió d'habitants. Així, doncs, l'any 1900, el percentatge de població masculina alfabetitzada a Catalunya és del 49,5% mentre a les ciutats és del 56,4%, la diferència del 6,9 per cent no és tan acusada com als censos de 1877 i 1887, que rondava el 12%.

Respecte a l'alfabetització de les dones al conjunt del territori català la taxa és del 33,3% mentre als nuclis urbans és del 41,6%, la distància del 8,3 per cent entre les ciutats i tot el territori de Catalunya s'escurça en relació als censos de 1877 i 1887, on trobavem una diferència al voltant de l'11 per cent. Així mateix es retalla la distància entre ambdós sexes, al cens del 1900 la diferència entre l'alfabetització dels homes (56,4%) i dones (41,6%) és només del 14,8 per cent, mentre que als censos anteriors rondava el 20 per cent.

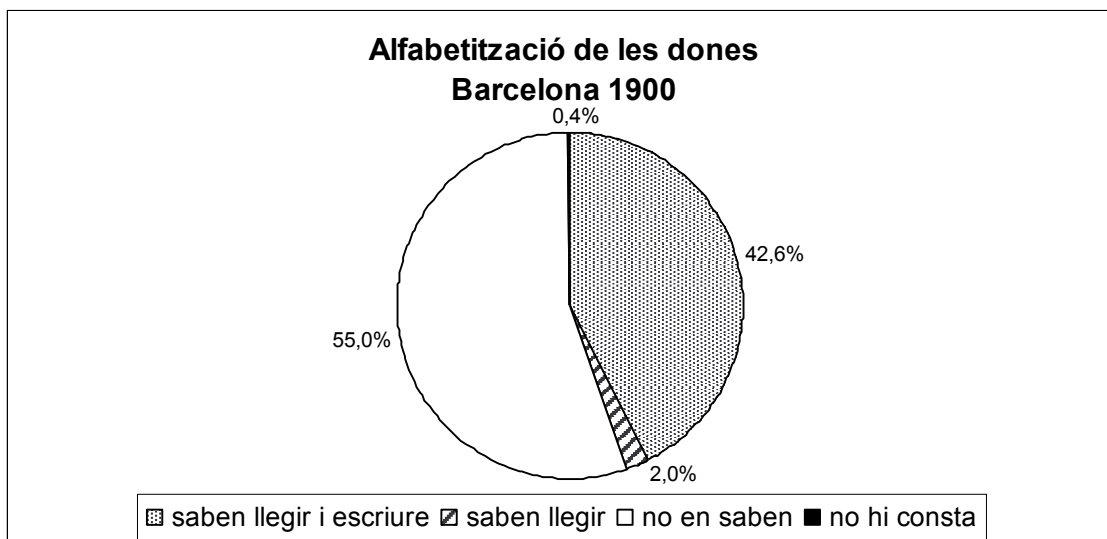
Els gràfics de la població urbana de Catalunya al 1900 permeten apreciar diferències més acusades amb el conjunt del territori català, un 6,9 per cent per als homes i un 8,3% per a les dones, que amb la comarca del Barcelonès, on els percentatges d'alfabetització són lleugerament superiors al conjunt de les ciutats. I, per últim, els índexs d'alfabetització de la ciutat de Barcelona, en eixamplar-se amb l'annexió dels municipis de la perifèria, s'igualen amb els percentatges d'alfabetització de la mateixa comarca amb una diferència a favor de la capital inferior a l'1 per cent.

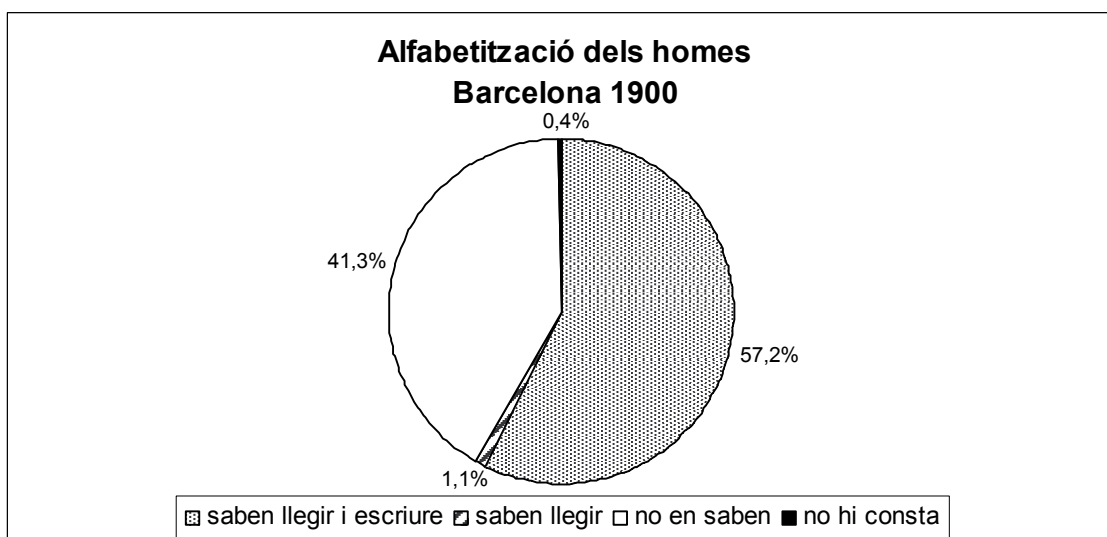
Gràfic 51 Alfabetització de les dones dels nuclis urbans al cens de 1900

Gràfic 52 Alfabetització dels homes dels nuclis urbans al cens de 1900

Gràfic 53 Alfabetització de les dones de la ciutat de Barcelona al cens de 1900

Gràfic 54 Alfabetització dels homes de la ciutat de Barcelona al cens de 1900

A la taula de percentatges d'alfabetització urbana es poden copsar diferències comparant-la amb els censos anteriors. Dels primers llocs de la taula desapareix Barcelona, ciutat que passarà a ocupar la setena posició d'alfabetització masculina i la cinquena plaça per a l'alfabetització femenina. La raó d'aquests desplaçament en la taula dels percentatges la trobem en l'agregació dels municipis que limitaven amb l'Eixample de Barcelona al 1897, la població de la perifèria de la ciutat tenia uns índexs d'alfabetització inferiors als del centre de la ciutat. Recordem que entre 1887 i 1900 la ciutat de

Barcelona va duplicar el nombre d'habitants amb 260.519 persones més però la proporció de població alfabetitzada va reduir-se.

Les ciutats amb percentatges d'alfabetització masculina més alts al cens de 1900 són Girona (72,1%), Figueres (65,6%), Sant Feliu de Guíxols (65,6%) i Vic (62,7%) mentre Tortosa (31,7%), Manresa (40,3%), Mataró (44,4%) i Lleida (46%) són les ciutats amb les taxes més baixes. Pel que fa a l'alfabetització de les dones, els nuclis urbans amb els índexs d'alfabetització més alts són Girona (57,1%), Figueres (52,3%), Vic (49,5%) i Sant Feliu de Guíxols (45,3%) mentre que les taxes més baixes les trobem a Manresa (21,2%), Tortosa (22,2%), Badalona (27%) i Mataró (29,8%). Per tant, és evident que les taxes més elevades d'alfabetització coincideixen a les mateixes poblacions, gairebé en el mateix ordre per a ambdós sexes (vegeu la taula 19).

CIUTATS Cens 1900 >10.000 habitants	HOMES				DONES			
	escriure	llegir	no saben	no consta	escriure	llegir	no saben	no consta
BARCELONA	57,2%	1,1%	41,3%	0,4%	42,6%	2,0%	55,0%	0,4%
REUS	60,8%	0,7%	38,1%	0,5%	37,6%	1,0%	60,5%	0,9%
TORTOSA	30,7%	1,0%	67,5%	0,8%	20,4%	1,8%	77,0%	0,8%
TARRAGONA	56,1%	1,1%	42,8%	0,0%	41,8%	2,8%	55,4%	0,0%
SABADELL	55,9%	0,4%	43,7%	0,0%	34,8%	0,5%	64,7%	0,0%
MANRESA	40,0%	0,4%	59,7%	0,0%	20,4%	0,7%	78,8%	0,0%
LLEIDA	44,6%	1,4%	53,2%	0,8%	29,0%	2,3%	67,5%	1,2%
MATARÓ	43,8%	0,6%	55,6%	0,0%	29,0%	0,8%	70,2%	0,0%
BADALONA	46,7%	1,2%	52,0%	0,0%	26,0%	1,1%	73,0%	0,0%
TERRASSA	60,0%	1,7%	38,3%	0,0%	35,9%	3,1%	61,0%	0,0%
GIRONA	71,7%	0,4%	27,9%	0,0%	56,4%	0,7%	42,9%	0,0%
VALLS	49,8%	0,6%	49,6%	0,0%	35,1%	0,9%	64,0%	0,0%
VILANOVA I LA GELTRÚ	55,2%	0,7%	44,1%	0,0%	31,7%	0,9%	67,4%	0,0%
VIC	61,7%	1,0%	37,3%	0,0%	46,9%	2,6%	50,5%	0,0%
SANT FELIU DE GUÍXOLS	64,3%	1,3%	34,4%	0,0%	44,0%	1,3%	54,7%	0,0%
FIGUERES	64,7%	0,9%	34,4%	0,0%	50,1%	2,2%	47,7%	0,0%
IGUALADA	52,6%	0,8%	46,6%	0,0%	33,1%	1,1%	65,8%	0,0%
Total població urbana	55,4%	1,0%	43,3%	0,3%	39,8%	1,8%	58,1%	0,3%

Taula 19 Percentatges d'alfabetització dels nuclis urbans al cens de 1900

La taula de municipis de 1900 perd quatre de les ciutats que hi havia als censos de 1877 i 1887 perquè aquestes poblacions són agregades a la ciutat de Barcelona. Apareix per primer cop a la taula Sant Feliu de Guíxols, una

població del litoral gironí dins del grup de municipis entre 10.000 i 20.000 habitants. Malgrat mantenir-se als primers llocs de la taula la ciutat de Tarragona experimenta un descens demogràfic en relació a 1887.

El nombre d'habitants de les ciutats catalanes és de 814.819, augmenta respecte al 1887 que era de 653.622 habitants amb un increment de 161.197 persones, significa l'ascens més important de la població urbana des del cens de 1860. La proporció d'habitants de Catalunya que resideixen a nuclis de població de més de 10.000 habitants és del 41,4%, aquest índex representa un augment del 5,9 per cent en relació al cens de 1887 en què el percentatge era del 35,5%. Bona part de la població urbana es concentrava a la ciutat de Barcelona, 533.000 dels 814.819 residents a les ciutats, és a dir, el 65,4% de la població urbana. Aquesta ciutat se situa a una gran distància del segon nucli de població del cens de 1900, la ciutat de Reus amb una població de 26.681 habitants (vegeu la taula 20).

CIUTATS Cens 1900	escriure	llegir	no saben	no con	homes	escriure	llegir	no saben	no con	dones
BARCELONA	145.490	2.847	105.221	912	254.470	118.751	5.592	153.181	1.006	278.530
REUS	7.511	81	4.703	61	12.356	5.390	146	8.665	124	14.325
TORTOSA	3.675	123	8.084	90	11.972	2.545	223	9.609	103	12.480
TARRAGONA	6.495	122	4.960		11.577	4.952	326	6.568		11.846
SABADELL	6.194	41	4.839		11.074	4.248	64	7.908		12.220
MANRESA	4.386	40	6.545		10.971	2.508	91	9.682		12.281
LLEIDA	4.787	155	5.707	87	10.736	3.106	245	7.219	126	10.696
MATARÓ	3.923	53	4.982		8.958	3.116	85	7.545		10.746
BADALONA	4.377	115	4.872		9.364	2.564	104	7.208		9.876
TERRASSA	4.590	128	2.934		7.652	2.984	256	5.064		8.304
GIRONA	5.401	28	2.103		7.532	4.655	61	3.539		8.255
VALLS	3.012	37	2.999		6.048	2.309	62	4.206		6.577
VILANOVA I LA GELTRÚ	3.077	39	2.463		5.579	1.990	58	4.229		6.277
VIC	3.374	55	2.038		5.467	2.889	161	3.111		6.161
SANT FELIU DE GUÍXOLS	3.412	69	1.829		5.310	2.651	80	3.292		6.023
FIGUERES	3.291	46	1.749		5.086	2.819	122	2.687		5.628
IGUALADA	2.650	42	2.347		5.039	1.790	57	3.556		5.403
Total població urbana	215.645	4.021	168.375	1.150	389.191	169.267	7.733	247.269	1.359	425.628

Taula 20 Dades absolutes d'alfabetització dels nuclis urbans al cens de 1900

9.2 Piràmides de població

Algunes qüestions prèvies

Abans d'entrar en el comentari de les piràmides voldria fer algunes precisions prèvies. Aquests gràfics de població s'han elaborat a partir de les dades d'edats i sexe dels únics censos del període estudiat que contenen aquesta informació; el cens de 1887 i el de 1900. L'agrupament clàssic, en períodes cronològics de cinc anys, no ha estat possible perquè el cens agrupa la població a partir dels vint-i-sis anys de cinc en cinc, per tant, s'ha hagut d'iniciar el primer interval dels zero als cinc anys i no dels zero als quatre, com és preceptiu. Un altre obstacle per a realitzar la piràmide ha estat la separació dels intervals dels grups d'edat més avançada, ja que als censos estan agrupats en intervals de deu anys a partir dels cinquanta-un. En aquest cas, s'ha pres la decisió salomònica de dividir els grups al 50%, per tant, els intervals corresponents als grups d'edat majors de cinquanta anys són parelles de població idèntiques, per tal de què el gràfic mantingués la forma convencional de piràmide esglaonada.

Les gràfiques s'han elaborat a partir del programa Excel, full de càlcul que conté diferents tipus de gràfics però no piràmides de població, per tant, s'ha creat a partir de dos gràfics de barres simètrics, un dels quals s'havia d'invertir per aconseguir compondre la forma de piràmides de població.

Als gràfics s'han expressat amb valors absoluts el nombre total de dones i homes, s'han afegit les taules amb els percentatges d'alfabetització per a poder comparar les dades absolutes i relatives corresponents a cada interval. Les dades que ens proporcionen les piràmides d'edat són més interessants que

altres tipus de gràfics perquè permeten contrastar les semblances i diferències segons l'edat i el sexe.

Comentari de les piràmides de població

Les piràmides de 1887 reflecteixen una situació particular a totes les capitals de província que no es produeix a la resta de municipis o a les províncies. A les quatre capitals catalanes el nombre màxim de dones i homes alfabetitzats coincideix amb els intervals d'edat amb més població absoluta. És a dir, l'interval entre els 21 i 25 anys per als homes i la franja entre els 16 i 20 anys per a les dones, aquesta coincidència amb els intervals d'edat més alfabetitzats es dona també a Tortosa però amb uns nivells d'alfabetització molt inferiors. Comprovem, doncs, que a les quatre capitals els intervals d'edat amb més persones d'alfabetitzades es corresponen a una edat més avançada que al conjunt de Catalunya, on l'interval d'edat amb un nivell d'alfabetització més alt se situa entre els 11 i 15 anys per ambdós sexes, circumstància que es repeteix a les piràmides de les províncies de Tarragona, Lleida i Girona. Aquest fenomen ens porta a considerar la intervenció dels fluxos migratoris en l'estructura de les piràmides de població. Els nuclis urbans atreïen els homes i dones en edat de treballar cap a altres sectors d'ocupació, principalment la indústria i els serveis.

Així mateix, es pot copsar que els intervals d'edat amb més població alfabetitzada es corresponen amb els de més població absoluta, a excepció de l'interval de dones de la ciutat de Barcelona, doncs, la població femenina entre els 26 i 30 anys és superior a la franja amb més nombre de dones alfabetitzades, situada entre els 16 i els 20 anys.

En relació als percentatges, la ciutat amb els percentatges més elevats d'alfabetització és Barcelona, amb una taxa d'alfabetització del 64,5% de les dones entre els 16 i els 20 anys i amb una taxa d'alfabetització del 88,2% dels homes entre els 21 i els 25 anys, també Barcelona és la que posseeix les taxes més altes d'alfabetització per províncies, amb un índex d'alfabetització del 50,5% de les dones entre els 16 i els 20 anys i amb un índex d'alfabetització del 67,7% dels homes entre els 21 i els 25 anys. Per contra, la ciutat amb les taxes més baixes d'alfabetització al 1887 és Tortosa, amb un índex d'alfabetització del 28,6% de les dones entre els 31 i els 35 anys i amb un índex d'alfabetització del 39,9% dels homes per al mateix interval d'edat, i la província amb els percentatges més baixos d'alfabetització és Lleida, amb una taxa d'alfabetització del 29,2% de les dones entre els 16 i els 20 anys i amb una taxa d'alfabetització del 48,2% dels homes per al mateix interval d'edat.

A les piràmides de població de 1900 s'observa amb claredat una tendència que només s'apuntava a la piràmide de la capital de Girona de 1887, l'estroncament del creixement demogràfic als dos primers intervals de totes les piràmides, amb l'excepció del gràfic de població de la província de Girona de 1900. Això significa que el règim demogràfic antic, caracteritzat per un elevat nombre de naixements i de defuncions, especialment de la població infantil, comença a substituir-se per un règim demogràfic modern, caracteritzat pel control de la natalitat i el descens de la mortalitat.

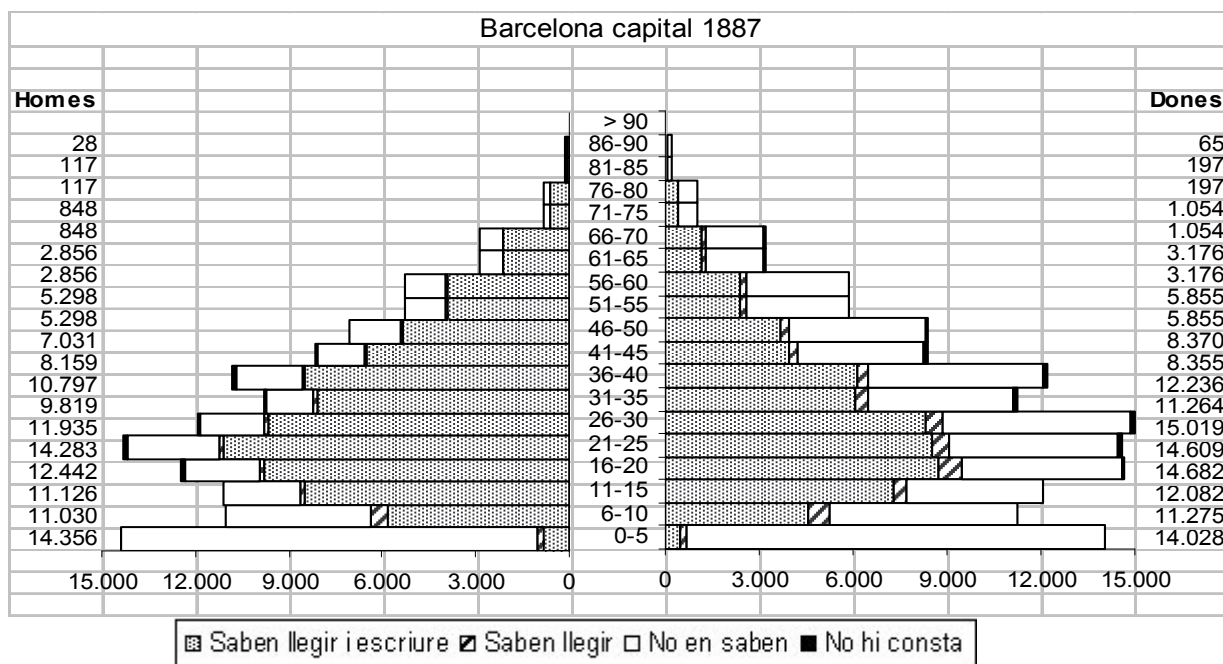
A les quatre províncies catalanes l'interval amb més població alfabetitzada d'ambdós sexes és el d'11 a 15 anys, només amb l'excepció de la província de Barcelona, on hi ha més dones alfabetitzades entre els 16 i els 20 anys. Per altra banda, a les capitals de província, el nivell màxim d'alfabetització el

trobem a l'interval dels 21 als 25 anys per ambdós sexes, amb la salvetat de les ciutats de Tarragona i Lleida on l'interval amb més nombre de dones alfabetitzades se situa entre els 16 i els 20 anys.

En relació als percentatges, la ciutat amb el percentatge més elevat d'alfabetització de les dones és Girona, amb una taxa d'alfabetització del 83,5% de les dones entre els 11 i els 15 anys mentre la taxa d'alfabetització masculina més alta la trobem a Sant Feliu de Guíxols, amb un índex d'alfabetització del 90,1% dels homes entre els 31 i els 35 anys. La província de Barcelona al 1900 torna a posseir les taxes més altes d'alfabetització, amb un índex d'alfabetització del 55,7% de les dones entre els 16 i els 20 anys i amb un índex d'alfabetització del 71% dels homes entre els 21 i els 25 anys. Un altre cop Tortosa és la ciutat amb les taxes més baixes d'alfabetització al 1900, amb un índex d'alfabetització del 29,4% de les dones entre els 46 i els 50 anys i amb un índex d'alfabetització del 44,4% dels homes entre els 41 i els 45 anys, i la província amb els percentatges més baixos d'alfabetització és Tarragona, amb una taxa d'alfabetització del 44,6% de les dones entre els 16 i els 20 anys i amb una taxa d'alfabetització del 56,3% dels homes entre els 21 i els 25 anys.

Barcelona-ciutat 1887

La piràmide de Barcelona palesa l'augment demogràfic de la ciutat als intervals de població adulta, degut a la immigració entre els 16 i els 40 anys. Aquesta immigració provoca l'eixamplament de la piràmide, trencant l'ordre decreixent característic dels intervals d'edat adulta. Així mateix, es pot copsar que a partir dels 16 anys augmenta la població alfabetitzada d'ambdós sexes, probablement fruit de la immigració que rebia la ciutat. Els nivells d'alfabetització de la població femenina comencen a destacar en les dones menors de trenta anys, és a dir, aquelles nascudes després de 1857.

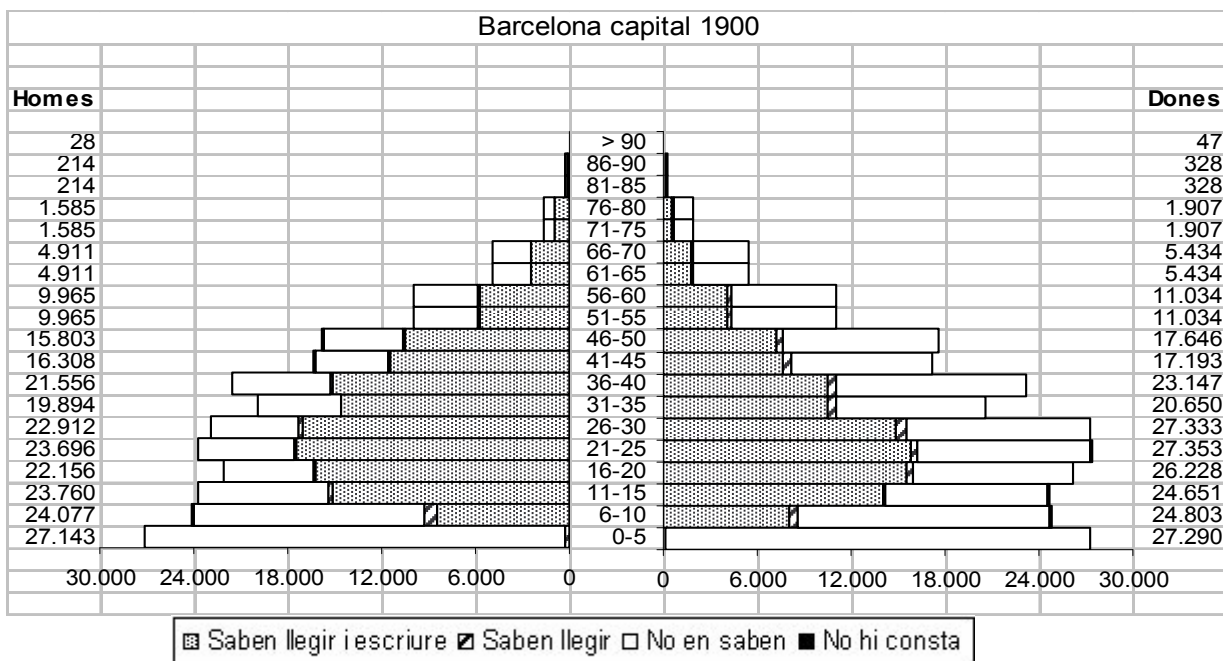
Piràmide 1 Barcelona capital 1887

Barcelona capital 1887	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	5,5%	70,9%	78,0%	80,4%	82,3%	80,2%	77,3%	78,0%	73,1%	69,1%	62,2%	62,2%	46,8%	46,8%	20,8%	20,8%	3,6%	3,6%	0,8%
Llegir i escriure -dones	3,4%	40,7%	60,4%	59,6%	58,3%	55,6%	54,1%	50,2%	47,5%	44,2%	41,2%	41,2%	37,1%	37,1%	36,1%	36,1%	33,5%	33,5%	26,2%
Saben llegir -homes	1,7%	9,7%	7,3%	6,5%	5,9%	6,6%	7,6%	7,3%	9,0%	10,3%	12,6%	12,6%	17,7%	17,7%	26,4%	26,4%	32,1%	32,1%	33,1%
Saben llegir -dones	1,3%	5,9%	3,1%	4,9%	3,8%	3,3%	3,1%	2,9%	3,1%	3,0%	3,0%	3,0%	3,1%	3,1%	4,3%	4,3%	3,8%	3,8%	4,6%
No en saben -homes	92,7%	9,7%	7,3%	6,5%	5,9%	6,6%	7,6%	7,3%	9,0%	10,3%	12,6%	12,6%	17,7%	17,7%	26,4%	26,4%	32,1%	32,1%	33,1%
No en saben -dones	95,3%	53,5%	36,4%	34,7%	36,9%	40,2%	41,7%	45,6%	47,9%	52,4%	55,4%	55,4%	58,8%	58,8%	59,0%	59,0%	62,4%	62,4%	69,2%
No hi consta -homes	0,0%	9,7%	7,3%	6,5%	5,9%	6,6%	7,6%	7,3%	9,0%	10,3%	12,6%	12,6%	17,7%	17,7%	26,4%	26,4%	32,1%	32,1%	33,1%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,8%	1,0%	0,9%	1,0%	1,2%	1,4%	0,4%	0,4%	0,4%	1,0%	1,0%	0,6%	0,6%	0,3%	0,3%	0,0%

Taula d'edats 1 Barcelona capital 1887

Barcelona-ciutat 1900

La població de la ciutat de Barcelona a l'any 1900 es duplica en els tretze anys de diferència entre ambdós censos. Per a explicar aquest creixement demogràfic s'ha de considerar l'annexió al 1897 de tots els municipis pròxims, on es concentrava bona part de la classe proletària: Gràcia, Sants, Sant Martí de Provençals, Sant Andreu de Palomar, Les Corts de Sarrià i Sant Gervasi. Aquest increment demogràfic, en incorporar població no alfabetitzada, rebaixa els nivells d'alfabetització de Barcelona si els comparem amb el cens de 1887. L'interval d'edat amb més població alfabetitzada és el de 21 a 25 anys, tant per als homes com per a les dones, per a aquestes també és l'interval amb més població absoluta. La base de la piràmide s'escurça, tot i que a la piràmide no es pot apreciar perquè el primer interval és de sis anys. Entre les dones nascudes a partir del 1865, les taxes d'analfabetisme són inferiors al 50% al municipi de Barcelona; aquesta data marca el punt d'inflexió que permetrà acostar la cultura a les dones dins l'espai escolar, amb un retard visible respecte a la població masculina. La diferència entre ambdues poblacions a partir de 1870 s'escurça per sota del 20 per cent. Aquesta dècada marca la data d'inici, a partir de la qual s'activa el procés d'escolarització de les persones nascudes entre 1870 i 1880, molt especialment per a l'escolarització femenina, que experimenta un impuls gràcies als canvis que pedagogs i polítics del Sexenni revolucionari i de la Restauració van promoure amb iniciatives de formació de les dones com a professionals de la docència.

Piràmide 2 Barcelona capital 1900

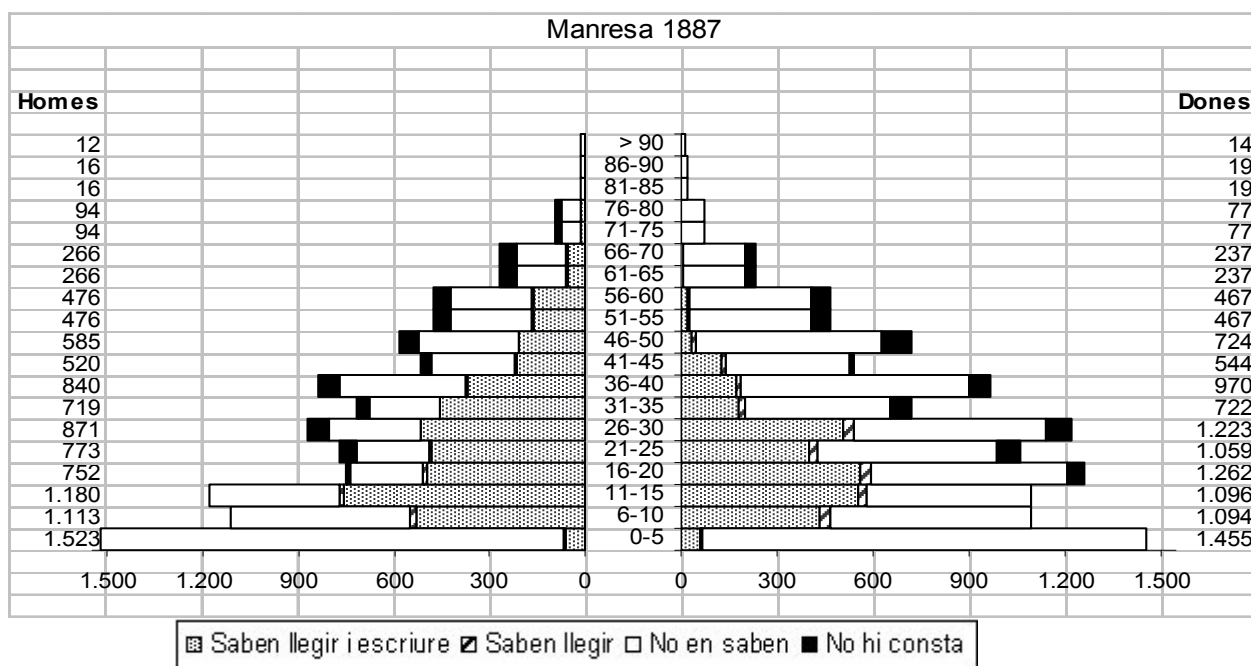
Barcelona capital 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,0%	35,0%	63,6%	73,3%	73,4%	74,6%	73,1%	70,1%	70,5%	66,4%	58,2%	58,2%	48,7%	48,7%	61,0%	61,0%	57,4%	57,4%	42,9%
Llegir i escriure -dones	0,0%	32,2%	57,1%	59,2%	57,9%	54,4%	50,7%	45,4%	44,4%	40,6%	36,7%	36,7%	33,5%	33,5%	31,7%	31,7%	24,7%	24,7%	17,0%
Saben llegir -homes	0,8%	3,8%	1,0%	0,8%	0,9%	0,7%	0,6%	0,7%	0,8%	0,9%	0,8%	0,8%	1,1%	1,1%	1,6%	1,6%	1,4%	1,4%	0,0%
Saben llegir -dones	0,3%	2,6%	0,6%	1,4%	1,5%	2,5%	2,6%	2,6%	2,8%	2,6%	3,0%	3,0%	2,8%	2,8%	2,4%	2,4%	2,9%	2,9%	2,1%
No en saben -homes	99,2%	60,9%	35,3%	25,7%	25,6%	24,6%	26,2%	29,0%	28,6%	31,7%	40,3%	40,3%	49,8%	49,8%	37,2%	37,2%	41,0%	41,0%	50,0%
No en saben -dones	99,7%	64,6%	42,0%	39,2%	40,5%	43,0%	46,6%	51,9%	52,6%	56,2%	60,1%	60,1%	63,2%	63,2%	65,6%	65,6%	71,8%	71,8%	66,0%
No hi consta -homes	0,0%	0,3%	0,1%	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	1,0%	0,7%	0,7%	0,4%	0,4%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	7,1%
No hi consta -dones	0,0%	0,6%	0,3%	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,2%	0,6%	0,3%	0,3%	0,4%	0,4%	0,3%	0,3%	0,6%	0,6%	14,9%

Taula d'edats 2 Barcelona capital 1900

Manresa 1887

A Manresa els intervals amb més població absoluta total coincideixen amb el major nombre de persones alfabetitzades, per a les dones és l'interval entre els 16 i els 20 anys i per als homes l'interval entre els 11 i els 15 anys. A partir dels 16 anys no consta la informació sobre el nivell d'alfabetització d'una porció significativa de la població adulta. La piràmide de Manresa presenta una forma asimètrica provocada pel buit en els intervals d'edat dels 16 als 30 anys de la població masculina. Més clarament que a la piràmide de la ciutat de Barcelona, l'alfabetització de les dones de Manresa s'engega amb força a partir de l'interval dels 26 als 30 anys, és a dir, de les dones nascudes a partir de la publicació de la llei Moyano.

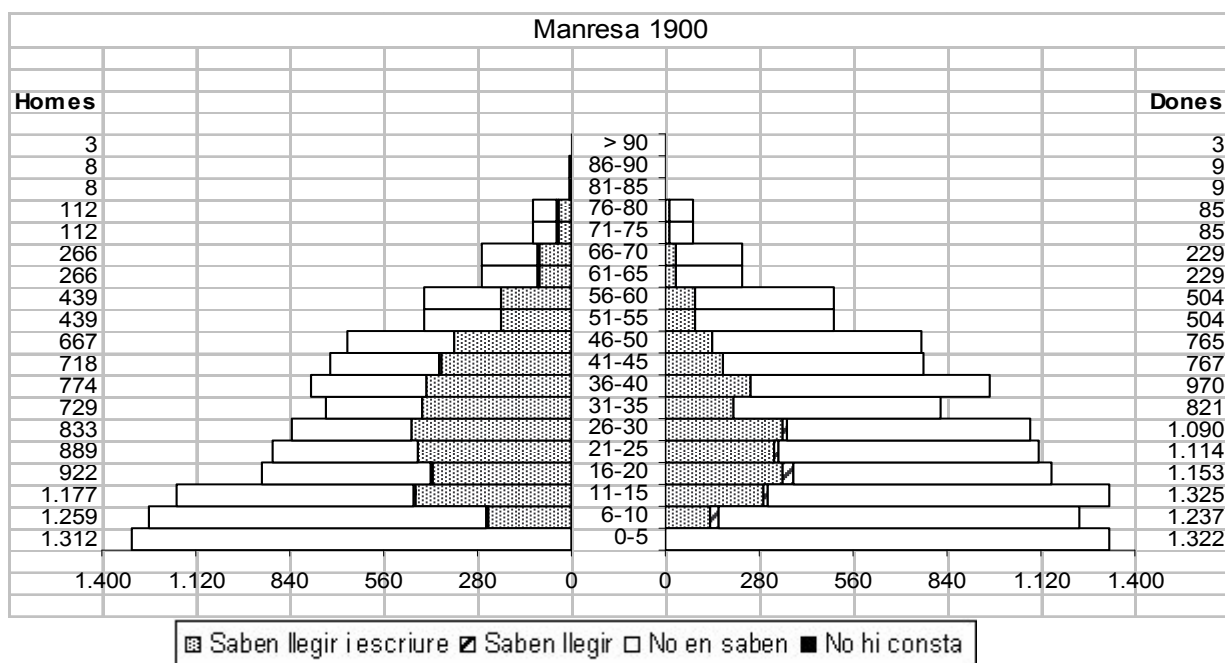
Piràmide 3 Manresa 1887

Manresa 1887	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	4,1%	47,7%	64,2%	66,2%	62,4%	59,0%	63,0%	43,6%	41,7%	35,2%	34,0%	34,0%	21,4%	21,4%	16,0%	16,0%	19,4%	19,4%	25,0%
Llegir i escriure -dones	3,9%	39,4%	50,7%	44,7%	37,8%	41,3%	24,8%	17,7%	23,0%	5,0%	4,4%	4,4%	1,9%	1,9%	0,7%	0,7%	10,5%	10,5%	7,1%
Saben llegir -homes	0,3%	1,9%	0,9%	1,2%	1,2%	0,6%	0,8%	1,0%	1,3%	0,9%	1,1%	1,1%	1,5%	1,5%	0,5%	0,5%	0,0%	0,0%	0,0%
Saben llegir -dones	0,5%	3,4%	2,4%	2,5%	2,4%	2,8%	2,9%	1,3%	2,2%	1,9%	1,4%	1,4%	0,4%	0,4%	1,3%	1,3%	2,6%	2,6%	0,0%
No en saben -homes	95,5%	50,4%	34,8%	30,3%	29,6%	33,0%	30,6%	47,4%	49,8%	53,8%	54,2%	54,2%	56,6%	56,6%	61,7%	61,7%	71,0%	71,0%	75,0%
No en saben -dones	95,6%	57,2%	46,9%	48,7%	53,0%	49,4%	63,3%	74,1%	71,5%	79,4%	82,1%	82,1%	82,7%	82,7%	90,8%	90,8%	84,2%	84,2%	92,9%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	2,3%	6,9%	7,5%	5,6%	8,1%	7,1%	10,1%	10,7%	10,7%	20,5%	20,5%	21,8%	21,8%	9,7%	9,7%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	4,0%	6,9%	6,5%	9,0%	6,8%	3,3%	13,7%	12,1%	12,1%	15,0%	15,0%	7,2%	7,2%	2,6%	2,6%	0,0%

Taula d'edats 3 Manresa 1887

Manresa 1900

La piràmide de població de Manresa experimenta entre 1887 i 1900 un descens notable del primer interval de població entre els 0 i els 5 anys, és a dir, en el nombre de naixements. També s'observa un descens en els nivells d'alfabetització respecte al cens de 1887, força accentuat en les dones entre els 11 i 30 anys.

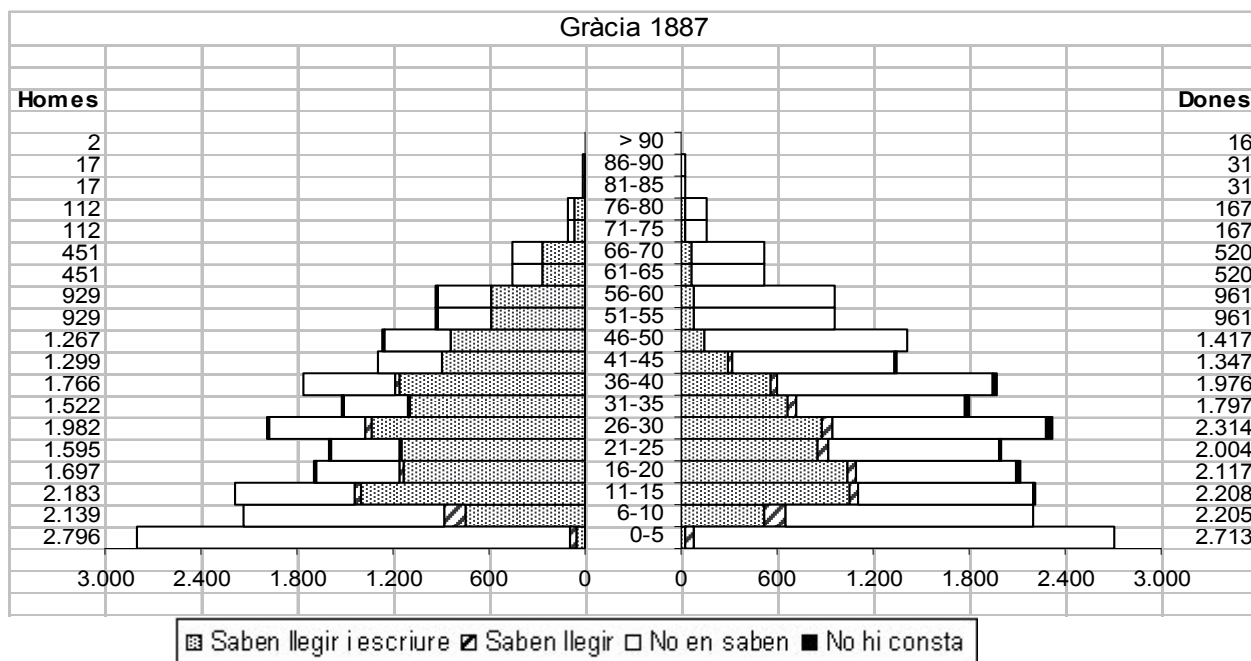
Piràmide 4 Manresa 1900

Manresa 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,0%	19,6%	39,3%	44,9%	51,5%	57,1%	60,8%	55,6%	54,3%	52,8%	47,7%	47,7%	37,0%	37,0%	33,6%	33,6%	53,3%	53,3%	0,0%
Llegir i escriure -dones	0,0%	10,6%	22,3%	30,6%	29,4%	32,3%	24,8%	26,4%	22,0%	18,3%	17,1%	17,1%	14,4%	14,4%	14,2%	14,2%	17,6%	17,6%	0,0%
Saben llegir -homes	0,0%	0,7%	0,7%	0,3%	0,2%	0,0%	0,0%	0,1%	0,3%	0,0%	0,1%	0,1%	0,4%	0,4%	4,9%	4,9%	6,7%	6,7%	0,0%
Saben llegir -dones	0,0%	2,5%	0,7%	2,5%	0,9%	0,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,2%	0,2%	0,6%	0,6%	0,0%	0,0%	0,0%
No en saben -homes	100,0%	79,7%	60,1%	54,8%	48,3%	42,9%	39,2%	44,3%	45,4%	47,2%	52,2%	52,2%	62,6%	62,6%	61,4%	61,4%	40,0%	40,0%	100,0%
No en saben -dones	100,0%	86,9%	77,1%	66,9%	69,7%	66,9%	75,2%	73,6%	78,0%	81,7%	82,9%	82,9%	85,4%	85,4%	85,2%	85,2%	82,4%	82,4%	100,0%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 4 Manresa 1900

Gràcia 1887

A la piràmide d'aquest municipi, pròxim a la ciutat de Barcelona, l'interval d'11 a 15 anys és el que posseeix més població alfabetitzada d'ambdós sexes. També es pot observar l'assimetria de la piràmide, provocada per un nombre més elevat de dones que d'homes en la franja dels 16 als 50 anys.

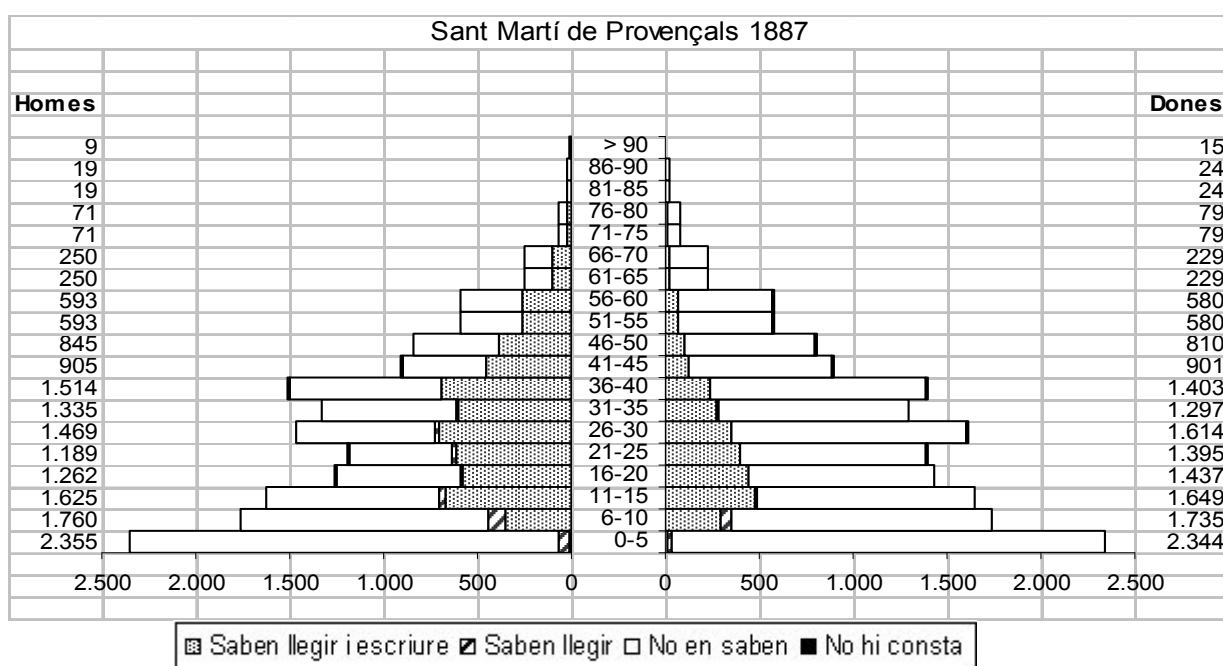
Piràmide 5 Gràcia 1887

Gràcia 1887	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	1,8%	35,1%	64,3%	66,9%	71,7%	67,6%	71,6%	66,0%	68,3%	66,4%	62,8%	62,8%	59,7%	59,7%	63,4%	63,4%	50,0%	50,0%	50,0%
Llegir i escriure -dones	1,2%	23,6%	47,6%	48,8%	42,8%	37,8%	36,8%	28,5%	21,6%	10,3%	8,7%	8,7%	12,9%	12,9%	14,4%	14,4%	14,5%	14,5%	18,8%
Saben llegir -homes	1,6%	6,0%	1,7%	1,7%	1,3%	1,5%	0,9%	1,2%	0,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Saben llegir -dones	2,0%	6,0%	2,7%	2,6%	3,0%	2,9%	3,5%	1,8%	1,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,9%	0,9%	0,0%	0,0%	0,0%
No en saben -homes	96,6%	58,9%	33,9%	30,5%	26,4%	30,2%	27,0%	32,3%	30,6%	32,7%	36,6%	36,6%	39,7%	39,7%	36,6%	36,6%	50,0%	50,0%	50,0%
No en saben -dones	96,9%	70,4%	49,6%	47,4%	53,1%	58,0%	58,7%	68,5%	75,8%	89,1%	91,0%	91,0%	87,0%	87,0%	84,7%	84,7%	85,5%	85,5%	81,3%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,9%	0,7%	0,7%	0,6%	0,6%	0,6%	0,9%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,1%	1,1%	1,1%	1,3%	1,1%	1,2%	0,8%	0,6%	0,3%	0,3%	0,1%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 5 Gràcia 1887

Sant Martí de Provençals 1887

A aquest municipi, que es troba l'any 1887 dins de l'àrea d'influència de Barcelona, s'hi van instal·lar un nombre important de fàbriques tèxtils. Les taxes d'alfabetització d'ambdós sexes són notablement inferiors a les de Gràcia i Barcelona-ciutat, sobretot per a la població femenina. L'interval amb més homes alfabetitzats és el de 26 a 30 anys, en canvi, per a les dones és el d'11 a 15 anys.

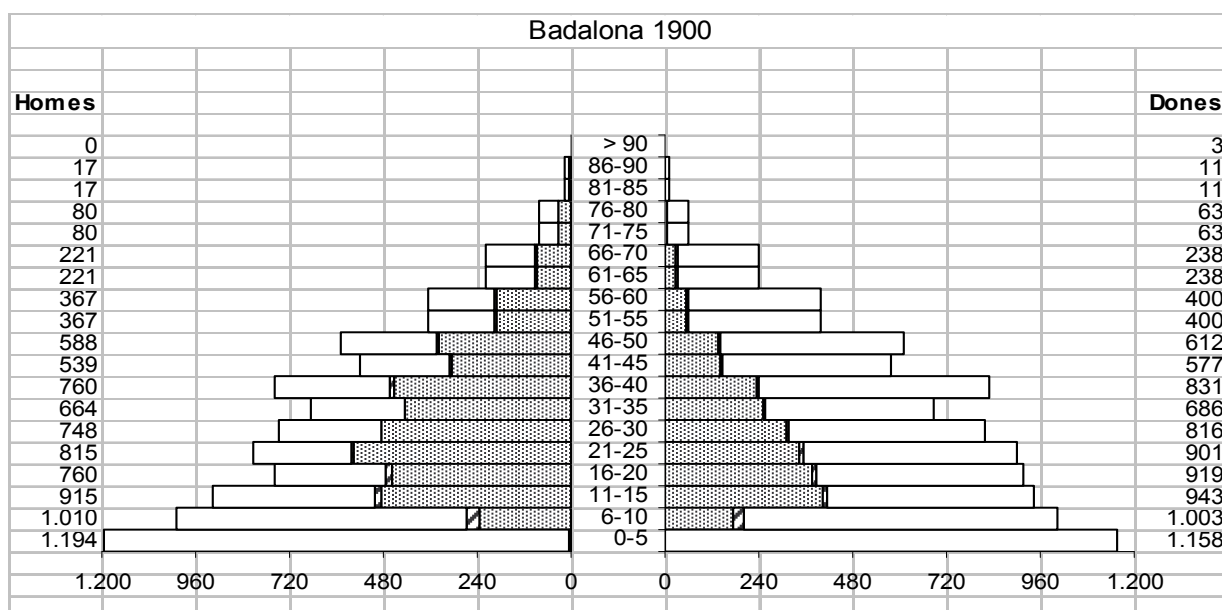
Piràmide 6 Sant Martí de Provençals 1887

Sant Martí 1887	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,6%	20,2%	41,4%	46,0%	51,6%	47,7%	45,1%	45,4%	50,4%	45,3%	44,7%	44,7%	41,0%	41,0%	25,5%	25,5%	21,1%	21,1%	22,2%
Llegir i escriure -dones	0,5%	17,2%	29,0%	30,6%	28,4%	21,9%	21,0%	16,8%	13,5%	12,0%	11,8%	11,8%	10,7%	10,7%	18,4%	18,4%	12,8%	12,8%	13,3%
Saben llegir -homes	2,2%	5,1%	1,8%	1,0%	1,7%	1,8%	1,0%	0,2%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Saben llegir -dones	1,2%	2,8%	0,7%	0,5%	0,5%	0,1%	0,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,6%	0,6%	0,0%	0,0%	0,0%
No en saben -homes	97,3%	74,7%	56,8%	52,1%	46,3%	50,1%	53,3%	53,8%	48,7%	53,8%	55,0%	55,0%	57,6%	57,6%	74,5%	74,5%	78,9%	78,9%	77,8%
No en saben -dones	98,3%	80,0%	70,3%	68,4%	70,5%	77,4%	77,8%	82,4%	85,5%	86,9%	87,1%	87,1%	89,1%	89,1%	81,0%	81,0%	87,2%	87,2%	86,7%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,8%	0,4%	0,5%	0,6%	0,6%	0,7%	0,8%	0,3%	0,3%	1,4%	1,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,5%	0,6%	0,6%	0,5%	0,8%	1,0%	1,1%	1,0%	1,0%	0,2%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 6 Sant Martí de Provençals 1887

Badalona 1900

La piràmide de Badalona al 1900 mostra un dèficit de població masculina, especialment acusat entre els 16 i els 25 anys. Els nivells d'alfabetització més baixos es troben als intervals de població femenina. Els dos intervals amb més població alfabetitzada són el dels 11 als 15 anys per a les dones i dels 21 als 25 anys per als homes.

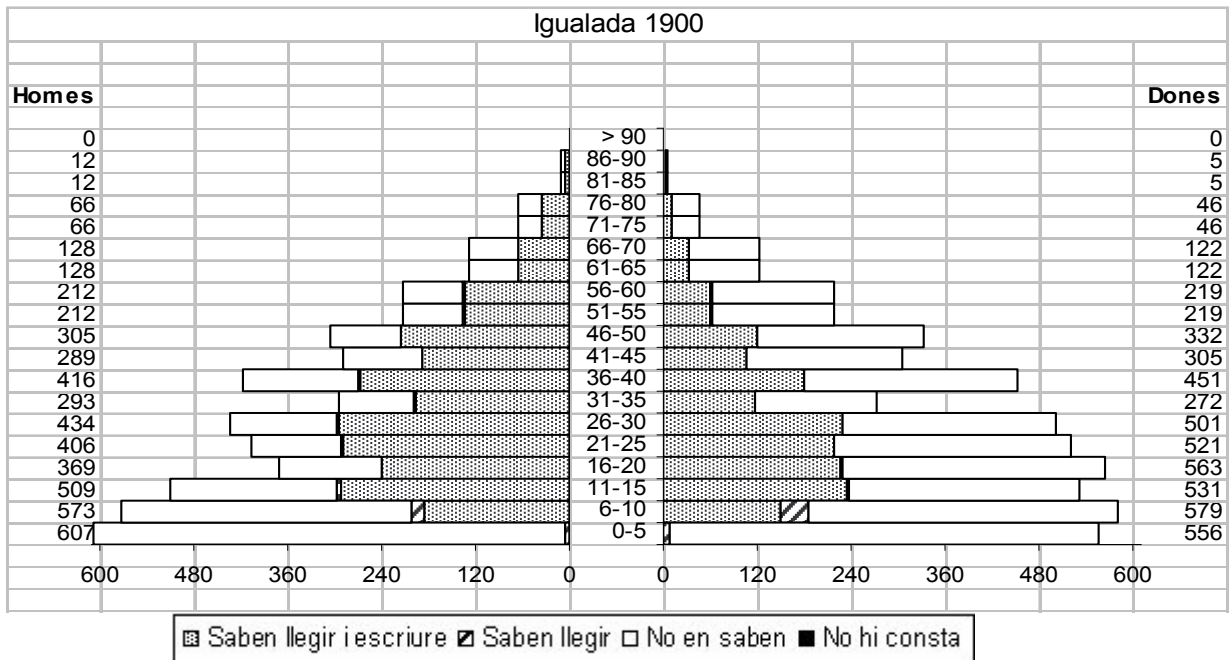
Piràmide 7 Badalona 1900

Badalona 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,0%	23,1%	53,1%	60,4%	68,1%	64,6%	63,7%	59,9%	57,0%	57,1%	52,0%	52,0%	40,6%	40,6%	39,4%	39,4%	41,2%	41,2%	0,0%
Llegir i escriure -dones	0,0%	17,4%	42,8%	41,0%	38,0%	38,0%	36,3%	27,9%	25,0%	22,4%	14,1%	14,1%	11,8%	11,8%	12,8%	12,8%	18,2%	18,2%	0,0%
Saben llegir -homes	0,4%	3,2%	1,6%	1,7%	1,0%	0,4%	0,8%	1,2%	0,9%	1,0%	1,0%	1,0%	1,1%	1,1%	1,3%	1,3%	0,0%	0,0%	0,0%
Saben llegir -dones	0,0%	2,8%	1,2%	1,2%	1,7%	1,0%	0,9%	0,7%	0,5%	0,7%	0,8%	0,8%	1,3%	1,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No en saben -homes	99,6%	73,8%	45,2%	37,9%	30,9%	35,0%	35,5%	38,9%	42,1%	41,8%	47,1%	47,1%	58,3%	58,3%	59,4%	59,4%	58,8%	58,8%	0,0%
No en saben -dones	100,0%	79,8%	56,0%	57,8%	60,4%	61,0%	62,8%	71,4%	74,5%	77,0%	85,1%	85,1%	87,0%	87,0%	87,2%	87,2%	81,8%	81,8%	100,0%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 7 Badalona 1900

Igualada 1900

La piràmide d'Igualada al 1900 mostra un dèficit de població masculina en la franja dels 16 als 30 anys. Les taxes d'alfabetització són força baixes, especialment per a les dones. L'interval amb un nivell més alt d'alfabetització és el d'11 a 15 anys per a ambdós sexes.

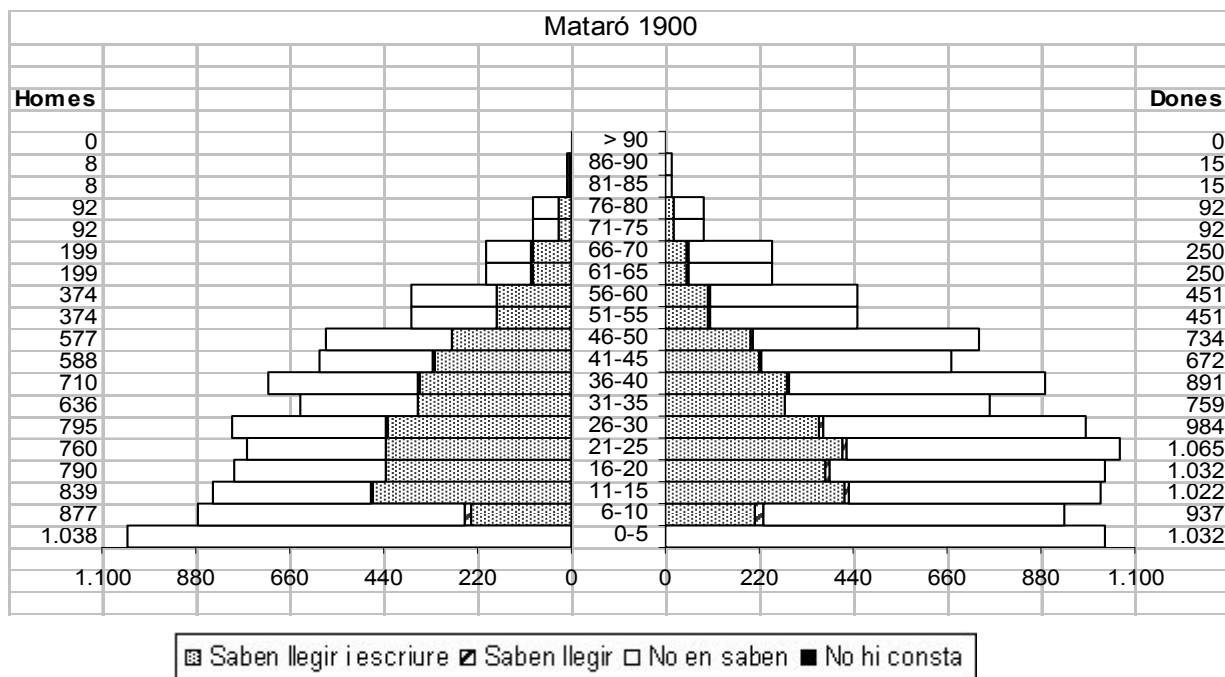
Piràmide 8 Igualada 1900

Igualada 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,0%	32,3%	57,2%	65,0%	71,2%	68,0%	67,2%	64,2%	64,7%	70,5%	63,4%	63,4%	52,2%	52,2%	53,0%	53,0%	52,2%	52,2%	0,0%
Llegir i escriure -dones	0,0%	26,1%	43,9%	40,0%	41,7%	45,5%	43,0%	39,9%	34,4%	35,8%	27,6%	27,6%	25,8%	25,8%	25,0%	25,0%	40,0%	40,0%	0,0%
Saben llegir -homes	1,0%	3,0%	1,2%	0,3%	0,5%	0,5%	0,7%	0,7%	0,0%	0,0%	0,5%	0,5%	0,0%	0,0%	0,8%	0,8%	0,0%	0,0%	0,0%
Saben llegir -dones	1,3%	5,9%	0,6%	0,5%	0,4%	0,0%	0,0%	0,2%	0,3%	0,0%	0,7%	0,7%	1,2%	1,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No en saben -homes	99,0%	64,7%	41,7%	34,7%	28,3%	31,6%	32,1%	35,1%	35,3%	29,5%	36,1%	36,1%	47,8%	47,8%	46,2%	46,2%	47,8%	47,8%	0,0%
No en saben -dones	98,7%	68,0%	55,6%	59,5%	58,0%	54,5%	57,0%	59,9%	65,2%	64,2%	71,7%	71,7%	73,0%	73,0%	75,0%	75,0%	60,0%	60,0%	0,0%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 8 Igualada 1900

Mataró 1900

A la piràmide de Mataró al 1900 el dèficit de població masculina és acusat a pràcticament tots els intervals d'edat. Els nivells d'alfabetització més baixos es troben als intervals de població femenina. L'interval amb més població d'homes i dones alfabetitzats és el dels 11 als 15 anys.

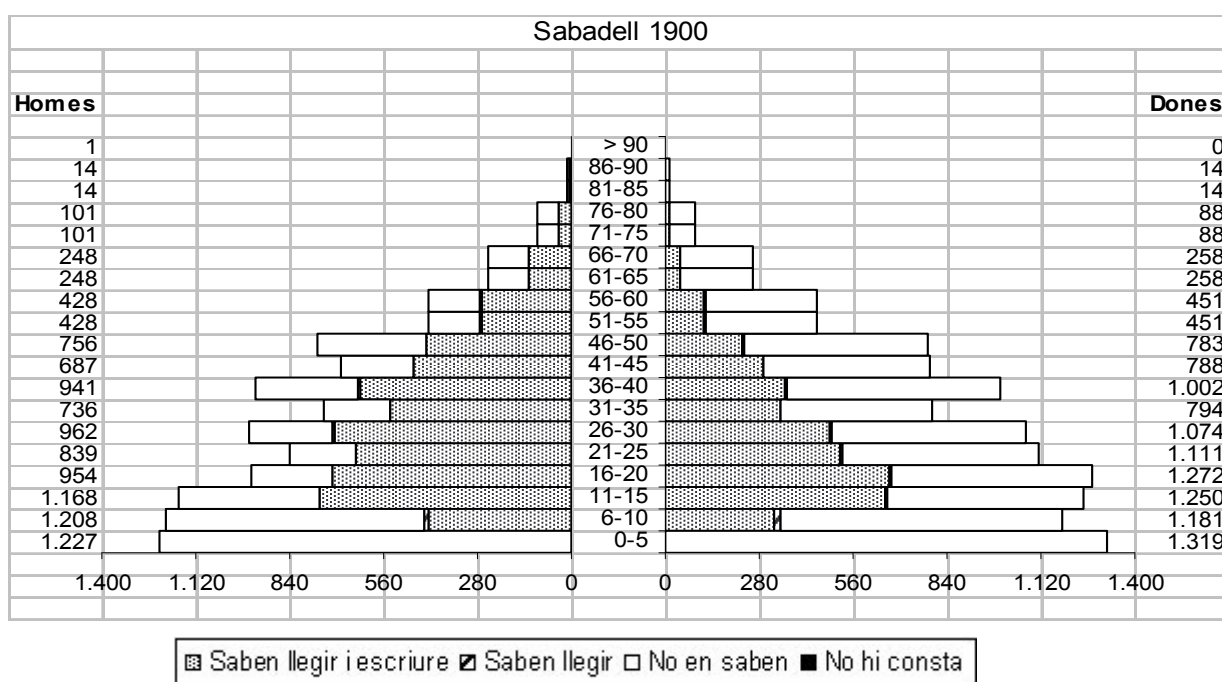
Piràmide 9 Mataró 1900

Mataró 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,0%	26,9%	55,2%	55,1%	57,0%	54,0%	56,6%	50,3%	54,8%	48,5%	46,7%	46,7%	46,6%	46,6%	32,6%	32,6%	68,8%	68,8%	0,0%
Llegir i escriure -dones	0,0%	22,3%	41,1%	36,2%	39,2%	36,7%	36,6%	32,0%	32,9%	27,2%	22,3%	22,3%	20,6%	20,6%	22,4%	22,4%	13,3%	13,3%	0,0%
Saben llegir -homes	0,1%	1,6%	0,7%	0,1%	0,4%	0,6%	0,3%	0,6%	0,7%	0,3%	0,7%	0,7%	1,3%	1,3%	0,0%	0,0%	6,3%	6,3%	0,0%
Saben llegir -dones	0,2%	2,1%	1,1%	1,0%	0,9%	1,0%	0,3%	0,6%	0,4%	0,5%	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%	0,5%	0,5%	0,0%	0,0%	0,0%
No en saben -homes	99,9%	71,5%	44,1%	44,8%	42,6%	45,4%	43,1%	49,2%	44,6%	51,1%	52,7%	52,7%	52,1%	52,1%	67,4%	67,4%	25,0%	25,0%	0,0%
No en saben -dones	99,8%	75,6%	57,8%	62,8%	59,9%	62,3%	63,1%	67,5%	66,7%	72,2%	77,2%	77,2%	79,0%	79,0%	77,0%	77,0%	86,7%	86,7%	0,0%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 9 Mataró 1900

Sabadell 1900

A la piràmide de Sabadell els intervals de població femenina entre els 16 i els 30 anys són més nombrosos que els de la població masculina. L'índex d'alfabetització més alt per a les dones està entre els 16 i els 20 anys, interval amb més població absoluta, en el cas dels homes aquest índex se situa entre els 11 i els 15 anys, mentre que el nombre màxim de població masculina està entre els 6 i els 10 anys.

Piràmide 10 Sabadell 1900

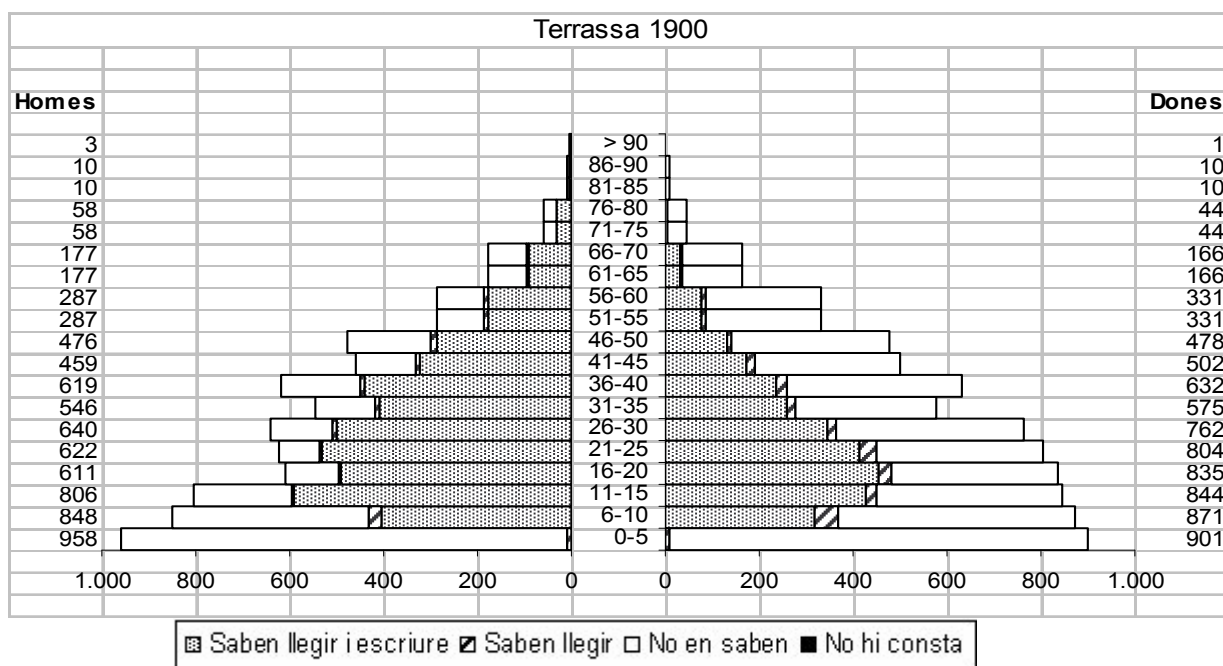
Sabadell 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,0%	35,3%	64,0%	74,7%	76,8%	73,6%	73,2%	67,3%	68,1%	57,0%	62,5%	62,5%	51,3%	51,3%	37,3%	37,3%	39,3%	39,3%	100,0%
Llegir i escriure -dones	0,0%	27,6%	52,5%	52,8%	47,0%	45,6%	43,3%	35,5%	36,9%	29,6%	26,1%	26,1%	17,6%	17,6%	11,9%	11,9%	18,5%	18,5%	0,0%
Saben llegir -homes	0,0%	0,9%	0,3%	0,0%	0,0%	0,5%	0,5%	0,5%	0,4%	0,1%	0,7%	0,7%	0,2%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Saben llegir -dones	0,0%	1,3%	0,6%	0,3%	0,4%	0,6%	0,0%	0,6%	0,4%	0,4%	0,9%	0,9%	0,6%	0,6%	1,1%	1,1%	0,0%	0,0%	0,0%
No en saben -homes	100,0%	63,8%	35,6%	25,3%	23,2%	25,9%	26,2%	32,2%	31,4%	42,9%	36,8%	36,8%	48,5%	48,5%	62,7%	62,7%	60,7%	60,7%	0,0%
No en saben -dones	100,0%	71,1%	46,9%	46,9%	52,7%	53,8%	56,7%	63,9%	62,7%	70,0%	73,1%	73,1%	81,8%	81,8%	86,9%	86,9%	81,5%	81,5%	0,0%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 10 Sabadell 1900

Terrassa 1900

La piràmide de Terrassa al 1900 mostra un predomini de població femenina, la diferència entre homes i dones és més acusada entre els 16 i els 30 anys. Els intervals amb nivells més alts d'alfabetització són el d'11 a 15 anys per als homes i el de 16 a 20 anys per a les dones. La franja amb més població absoluta masculina i femenina és la dels 6 als 10 anys.

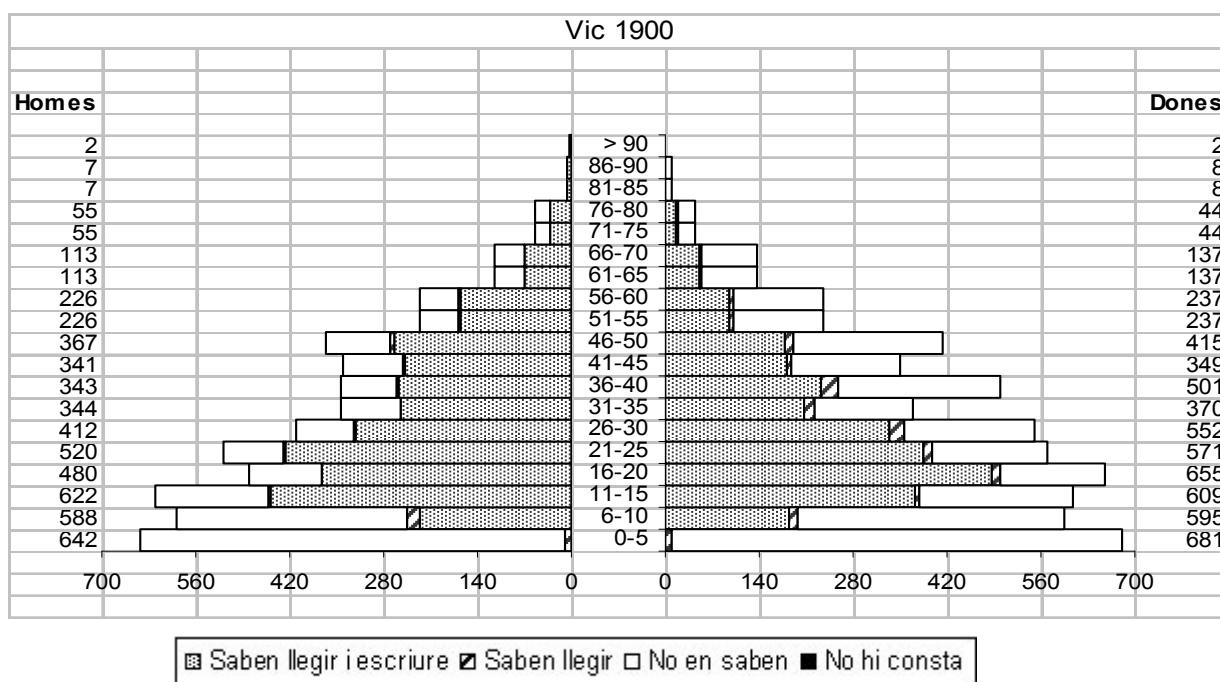
Piràmide 11 Terrassa 1900

Terrassa 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,0%	47,6%	73,2%	80,5%	85,5%	78,3%	74,9%	71,1%	70,6%	60,1%	62,5%	62,5%	51,7%	51,7%	52,6%	52,6%	40,0%	40,0%	33,3%
Llegir i escriure -dones	0,0%	36,5%	50,8%	54,4%	51,4%	45,3%	45,2%	37,3%	34,5%	27,8%	22,7%	22,7%	19,6%	19,6%	10,2%	10,2%	0,0%	0,0%	0,0%
Saben llegir -homes	1,1%	3,1%	0,7%	0,8%	1,0%	1,6%	1,6%	1,5%	1,7%	3,2%	2,4%	2,4%	1,4%	1,4%	2,6%	2,6%	5,0%	5,0%	0,0%
Saben llegir -dones	1,0%	5,7%	2,6%	3,5%	4,6%	2,4%	3,0%	3,5%	3,2%	1,7%	3,2%	3,2%	1,8%	1,8%	1,1%	1,1%	0,0%	0,0%	0,0%
No en saben -homes	98,9%	49,3%	26,1%	18,7%	13,5%	20,2%	23,4%	27,5%	27,7%	36,8%	35,0%	35,0%	46,9%	46,9%	44,8%	44,8%	55,0%	55,0%	66,7%
No en saben -dones	99,0%	57,7%	46,6%	42,2%	44,0%	52,4%	51,8%	59,2%	62,4%	70,7%	74,1%	74,1%	78,5%	78,5%	88,6%	88,6%	100,0%	100,0%	100,0%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 11 Terrassa 1900

Vic 1900

A la piràmide de Vic al 1900 hi ha un predomini de població femenina en la franja dels 16 als 40 anys. Els intervals amb més persones alfabetitzades i més població absoluta són el d'11 a 15 anys per als homes i el de 16 a 20 anys per a les dones. Les taxes d'alfabetització de les dones comencen a destacar de forma visible en les dones menors de 30 anys.

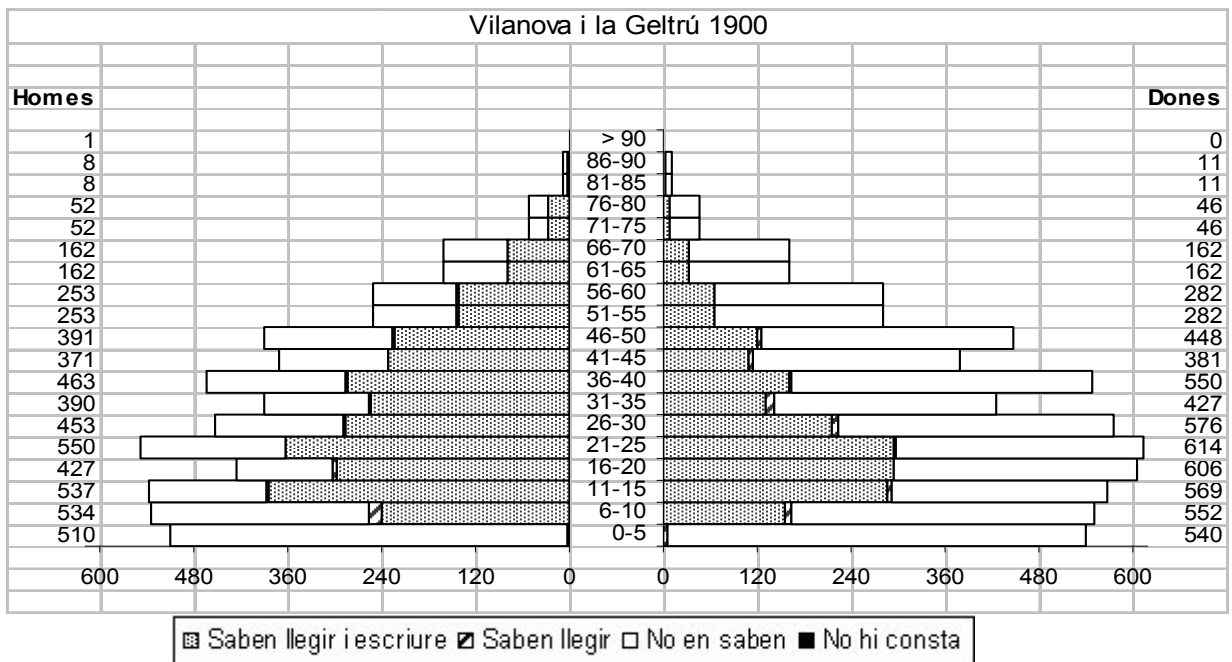
Piràmide 12 Vic 1900

Vic 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,0%	38,6%	72,3%	77,5%	82,1%	77,9%	74,1%	74,9%	72,7%	72,2%	73,8%	73,8%	61,5%	61,5%	59,1%	59,1%	78,6%	78,6%	50,0%
Llegir i escriure -dones	0,0%	30,8%	61,1%	74,5%	67,4%	60,3%	56,2%	46,5%	51,9%	42,7%	39,9%	39,9%	36,9%	36,9%	39,1%	39,1%	12,5%	12,5%	0,0%
Saben llegir -homes	1,6%	3,2%	0,2%	0,0%	0,4%	0,7%	0,3%	0,9%	1,2%	1,6%	0,9%	0,9%	0,9%	0,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Saben llegir -dones	1,5%	2,2%	1,3%	1,5%	2,5%	4,3%	4,3%	4,8%	2,0%	3,4%	2,7%	2,7%	2,6%	2,6%	1,1%	1,1%	0,0%	0,0%	0,0%
No en saben -homes	98,4%	58,2%	27,5%	22,5%	17,5%	21,4%	25,6%	24,2%	26,1%	26,2%	25,3%	25,3%	37,6%	37,6%	40,9%	40,9%	21,4%	21,4%	50,0%
No en saben -dones	98,5%	67,1%	37,6%	24,0%	30,1%	35,3%	39,5%	48,7%	46,1%	54,0%	57,4%	57,4%	60,6%	60,6%	59,8%	59,8%	87,5%	87,5%	100,0%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 12 Vic 1900

Vilanova i la Geltrú 1900

A la piràmide de Vilanova de 1900 el nombre de dones alfabetitzades en l'interval dels 11 als 25 anys és molt homogeni, mentre que per als homes els nivells d'alfabetització són irregulars, entre els 16 i els 20 anys s'observa un notable descens de la població masculina que pot correspondre's amb l'onada migratòria fruit de la crisi de la fil·loxera.

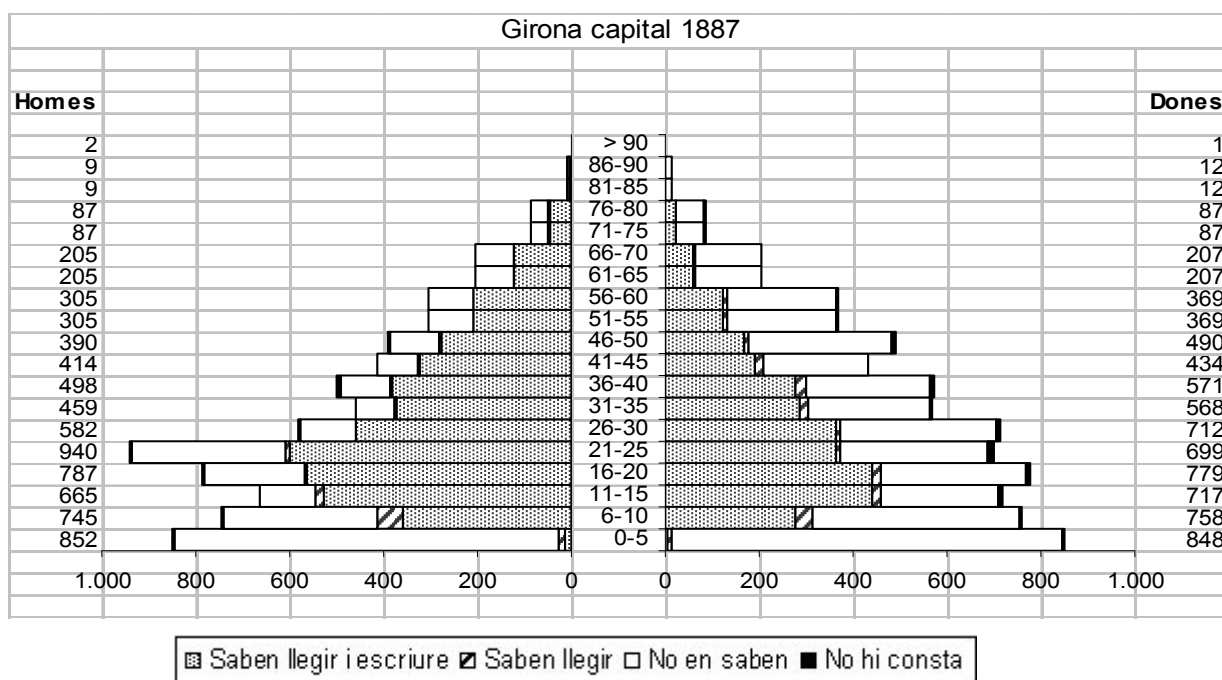
Piràmide 13 Vilanova i la Geltrú 1900

Vilanova i la Geltrú 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,0%	44,9%	71,9%	69,8%	66,0%	63,6%	64,9%	61,6%	62,3%	57,5%	56,6%	56,6%	49,4%	49,4%	51,0%	51,0%	43,8%	43,8%	0,0%
Llegir i escriure -dones	0,0%	28,3%	50,6%	48,5%	48,0%	37,7%	30,9%	29,1%	28,9%	26,8%	23,4%	23,4%	19,5%	19,5%	17,4%	17,4%	27,3%	27,3%	0,0%
Saben llegir -homes	0,4%	3,2%	0,4%	0,9%	0,0%	0,2%	1,0%	0,4%	0,3%	0,5%	0,6%	0,6%	0,3%	0,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Saben llegir -dones	0,9%	1,6%	0,9%	0,3%	0,3%	1,2%	2,1%	0,5%	1,0%	1,1%	0,2%	0,2%	0,3%	0,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No en saben -homes	99,6%	51,9%	27,7%	29,3%	34,0%	36,2%	34,1%	38,0%	37,5%	41,9%	42,8%	42,8%	50,3%	50,3%	49,0%	49,0%	56,3%	56,3%	100,0%
No en saben -dones	99,1%	70,1%	48,5%	51,2%	51,6%	61,1%	67,0%	70,4%	70,1%	72,1%	76,4%	76,4%	80,2%	80,2%	82,6%	82,6%	72,7%	72,7%	0,0%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 13 Vilanova i la Geltrú 1900

Girona-ciutat 1887

La piràmide de Girona té nivells d'alfabetització semblants als de la ciutat de Barcelona. També coincideixen els dos intervals amb més nombre de persones alfabetitzades; l'interval de 21 a 25 anys per als homes i de 16 a 20 per a les dones, ambdós intervals són els de més població absoluta de la piràmide. Aquesta és l'única piràmide de població que al cens de 1887 assenyala un canvi en la tendència de creixement demogràfic, doncs, el primer interval de població de 0 a 5 anys (142 nens; 141 nenes/any) té una mitjana anual inferior que el segon interval de 6 a 10 anys (149 nens; 152 nenes/any).

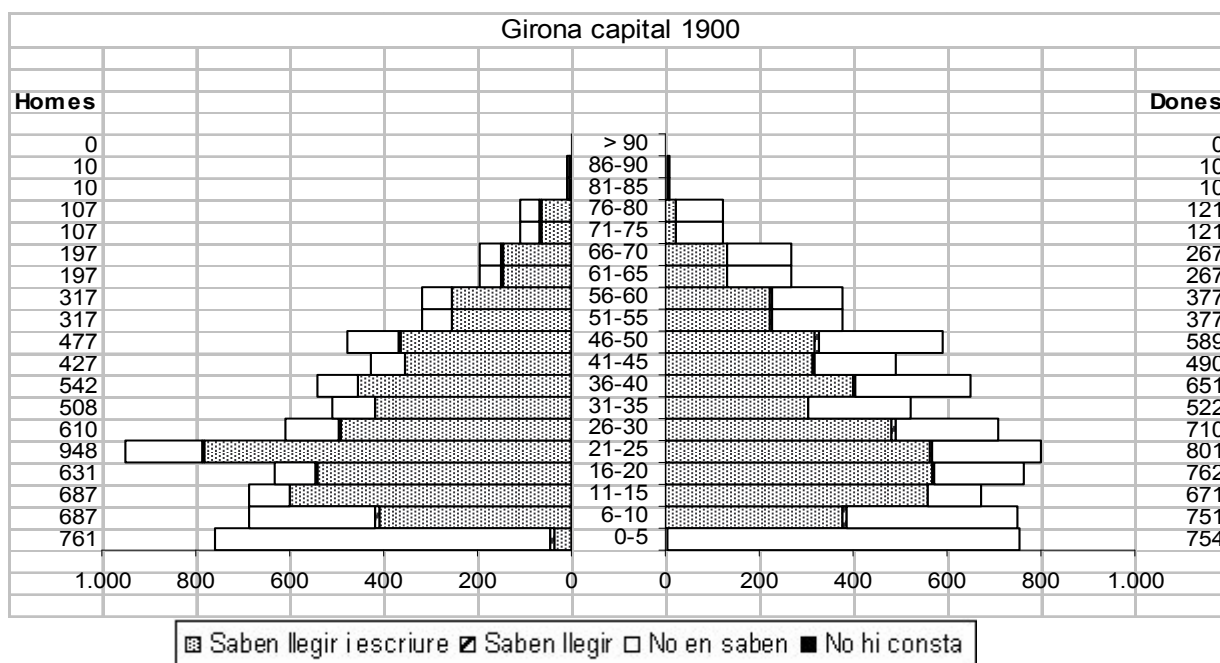
Piràmide 14 Girona capital 1887

Girona capital 1887	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	1,6%	48,1%	79,1%	71,7%	63,8%	78,9%	81,5%	76,7%	77,5%	70,8%	67,9%	67,9%	60,5%	60,5%	53,4%	53,4%	35,3%	35,3%	50,0%
Llegir i escriure -dones	0,6%	36,7%	61,2%	56,5%	51,8%	50,8%	50,7%	48,5%	43,5%	34,3%	33,1%	33,1%	28,3%	28,3%	23,6%	23,6%	12,5%	12,5%	0,0%
Saben llegir -homes	1,6%	7,5%	2,9%	0,4%	0,9%	0,3%	0,7%	1,2%	1,4%	1,0%	0,7%	0,7%	0,2%	0,2%	3,4%	3,4%	0,0%	0,0%	50,0%
Saben llegir -dones	1,1%	4,5%	2,8%	2,7%	1,6%	1,4%	2,6%	3,7%	4,4%	2,0%	2,6%	2,6%	1,7%	1,7%	1,1%	1,1%	0,0%	0,0%	0,0%
No en saben -homes	96,1%	44,0%	17,9%	27,3%	34,9%	20,1%	17,4%	20,5%	20,8%	27,7%	31,5%	31,5%	38,0%	38,0%	43,1%	43,1%	64,7%	64,7%	0,0%
No en saben -dones	97,9%	58,6%	35,1%	39,7%	45,1%	46,5%	46,0%	46,6%	51,6%	62,0%	62,8%	62,8%	69,5%	69,5%	69,0%	69,0%	87,5%	87,5%	100,0%
No hi consta -homes	0,6%	0,4%	0,2%	0,6%	0,4%	0,7%	0,4%	1,6%	0,2%	0,5%	0,0%	0,0%	1,2%	1,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,5%	0,3%	0,8%	1,2%	1,6%	1,3%	0,7%	1,2%	0,5%	1,6%	1,5%	1,5%	0,5%	0,5%	6,3%	6,3%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 14 Girona capital 1887

Girona-ciutat 1900

A la piràmide de la ciutat de Girona de 1900 l'interval amb més població absoluta i alfabetitzada per ambdós sexes és el de 21 a 25 anys. La ciutat manté el mateix nombre d'habitants que al 1887, amb un lleuger creixement, mentre augmenta la diferència entre els dos primers intervals d'edat que ja s'observava al cens anterior.

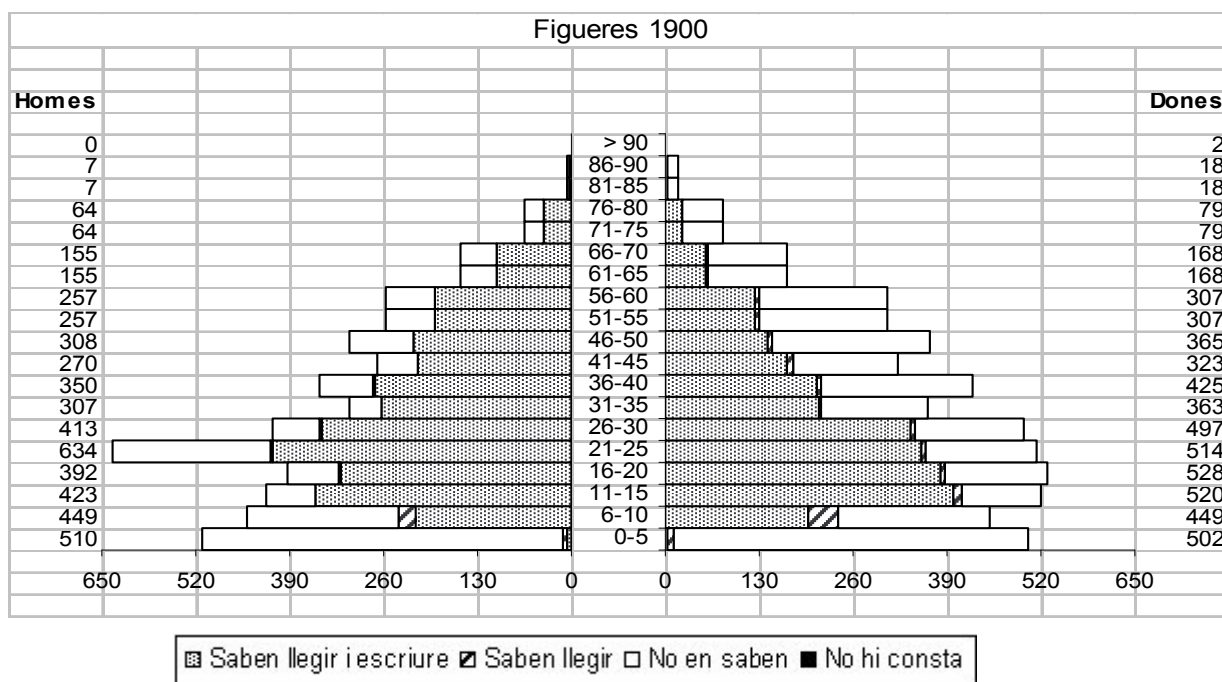
Piràmide 15 Girona capital 1900

Girona capital 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	4,9%	59,5%	87,0%	86,1%	82,7%	80,8%	82,3%	83,9%	82,9%	76,5%	80,3%	80,3%	74,9%	74,9%	60,3%	60,3%	68,4%	68,4%	0,0%
Llegir i escriure -dones	0,5%	50,1%	83,5%	74,4%	70,3%	68,2%	58,6%	61,8%	64,3%	54,3%	59,1%	59,1%	49,1%	49,1%	19,0%	19,0%	26,3%	26,3%	0,0%
Saben llegir -homes	1,1%	1,3%	0,3%	0,5%	0,1%	0,2%	0,0%	0,2%	0,0%	0,6%	0,2%	0,2%	0,5%	0,5%	1,4%	1,4%	0,0%	0,0%	0,0%
Saben llegir -dones	0,3%	1,5%	0,0%	0,5%	0,9%	1,0%	0,0%	0,5%	0,2%	1,4%	0,9%	0,9%	0,9%	0,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No en saben -homes	94,1%	39,2%	12,7%	13,5%	17,2%	19,0%	17,7%	15,9%	17,1%	22,9%	19,6%	19,6%	24,6%	24,6%	38,3%	38,3%	31,6%	31,6%	0,0%
No en saben -dones	99,2%	48,5%	16,5%	25,1%	28,8%	30,8%	41,4%	37,8%	35,5%	44,3%	40,0%	40,0%	50,0%	50,0%	81,0%	81,0%	73,7%	73,7%	0,0%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 15 Girona capital 1900

Figueres 1900

La piràmide de Figueres al 1900 és força asimètrica, hi ha més població de dones que d'homes entre els 11 i els 60 anys, a excepció de l'interval dels 21 als 25 anys per als homes que té més població absoluta que cap altre interval del gràfic, probablement perquè aquesta ciutat mobilitzava forces de l'exèrcit al seu quarter militar. Els dos intervals amb més població alfabetitzada són el d'11 a 15 anys per a les dones i el de 21 a 25 per als homes. La taxa d'alfabetització femenina s'incrementa ostensiblement en les dones menors de 30 anys.

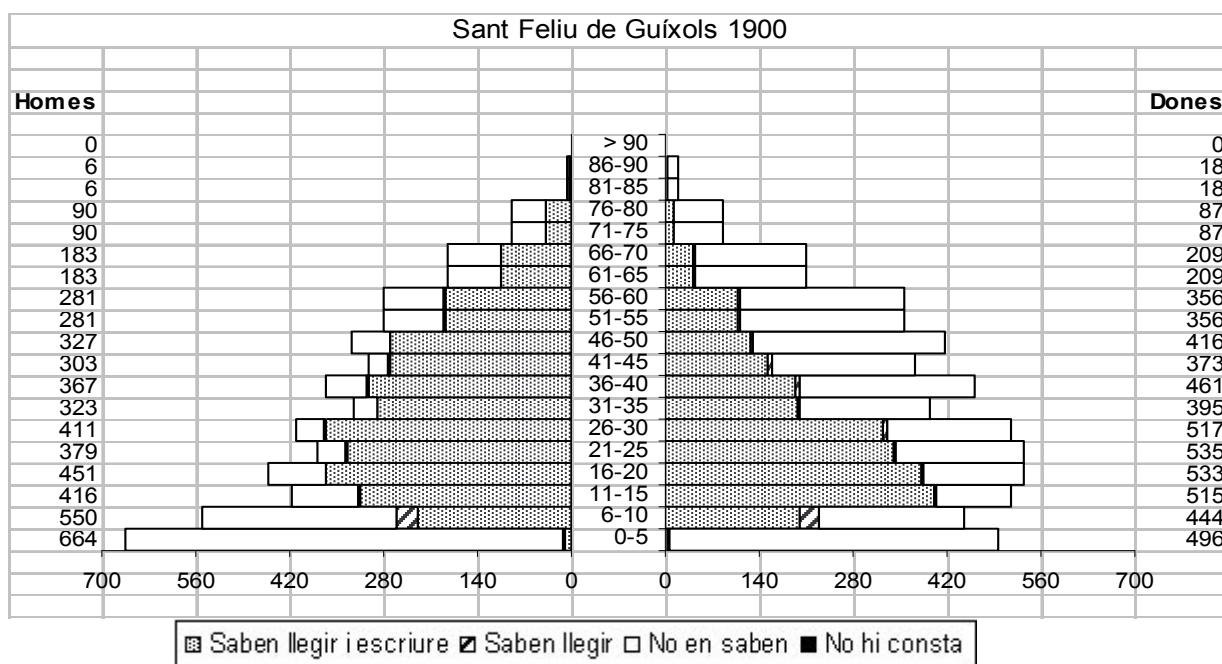
Piràmide 16 Figueres 1900

Figueres 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	1,2%	48,1%	84,2%	81,4%	65,1%	84,0%	85,7%	77,4%	78,9%	71,1%	73,3%	73,3%	67,4%	67,4%	58,6%	58,6%	46,2%	46,2%	0,0%
Llegir i escriure -dones	0,6%	44,1%	76,9%	72,2%	69,1%	68,6%	58,7%	49,2%	52,0%	38,9%	40,5%	40,5%	33,4%	33,4%	28,7%	28,7%	5,7%	5,7%	100,0%
Saben llegir -homes	1,0%	5,1%	0,0%	0,8%	0,5%	0,5%	0,0%	0,9%	0,4%	0,0%	0,4%	0,4%	0,0%	0,0%	2,3%	2,3%	7,7%	7,7%	0,0%
Saben llegir -dones	2,0%	9,4%	1,9%	1,1%	0,8%	1,2%	1,1%	1,6%	2,5%	1,6%	1,6%	1,6%	1,5%	1,5%	1,9%	1,9%	2,9%	2,9%	0,0%
No en saben -homes	97,8%	46,8%	15,8%	17,9%	34,4%	15,5%	14,3%	21,7%	20,7%	28,9%	26,3%	26,3%	32,6%	32,6%	39,1%	39,1%	46,2%	46,2%	0,0%
No en saben -dones	97,4%	46,5%	21,2%	26,7%	30,2%	30,2%	40,2%	49,2%	45,5%	59,5%	57,9%	57,9%	65,1%	65,1%	69,4%	69,4%	91,4%	91,4%	0,0%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 16 Figueres 1900

Sant Feliu de Guíxols 1900

La piràmide de Sant Feliu de Guíxols al 1900 és força asimètrica, hi ha molta més població femenina que masculina entre els 11 i els 60 anys. En relació als nivells d'alfabetització, hi ha dos intervals d'edat amb més dones que homes alfabetitzats, el dels 11 als 15 anys i el dels 16 als 20 anys. Pot observar-se com augmenta de forma notable el nombre de dones alfabetitzades menors de 30 anys, l'interval amb el nivell més alt d'alfabetització femenina és el d'11 a 15 anys, mentre que per als homes aquests intervals són dos, el d'16 a 20 anys i el de 26 a 30 anys, aquest darrer amb menys població absoluta tindrà un índex d'alfabetització més elevat.

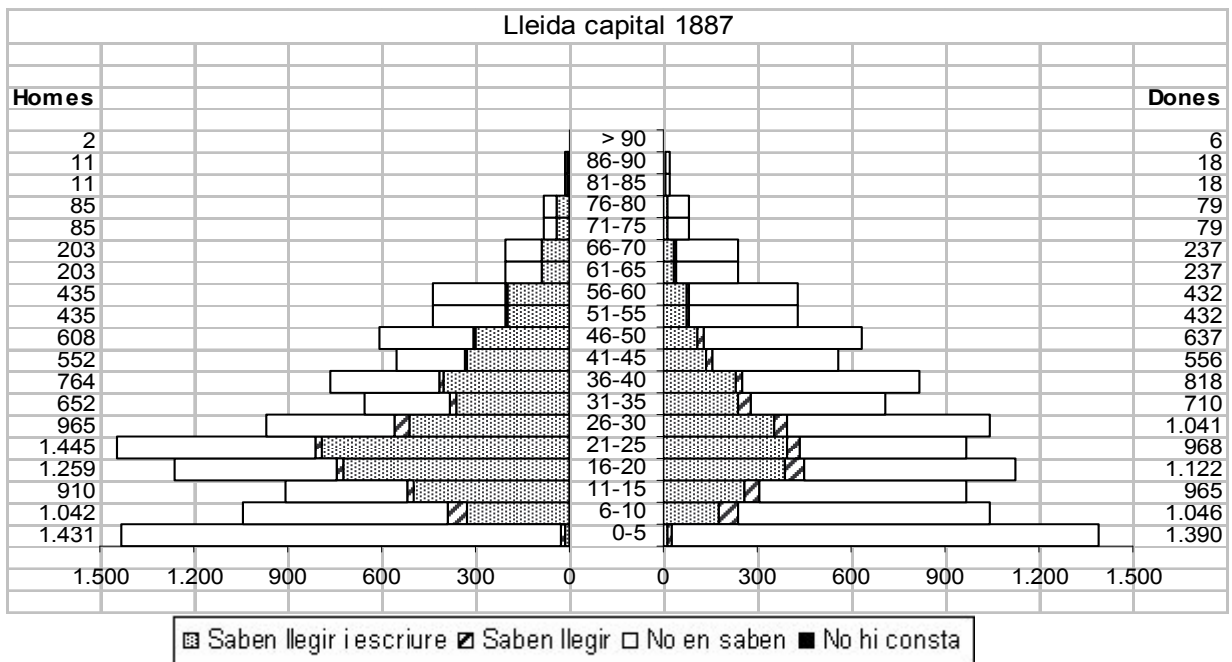
Piràmide 17 Sant Feliu de Guíxols 1900

Sant Feliu de Guíxols 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	1,2%	41,5%	75,7%	80,9%	88,1%	88,8%	89,5%	82,0%	89,1%	82,6%	67,4%	67,4%	57,1%	57,1%	41,7%	41,7%	41,7%	41,7%	0,0%
Llegir i escriure -dones	0,4%	44,8%	77,7%	71,5%	63,6%	63,1%	50,1%	42,1%	41,0%	30,5%	30,7%	30,7%	19,6%	19,6%	14,4%	14,4%	17,1%	17,1%	0,0%
Saben llegir -homes	0,8%	5,8%	0,7%	0,2%	1,1%	0,7%	0,6%	1,1%	1,0%	0,6%	0,4%	0,4%	0,8%	0,8%	1,7%	1,7%	16,7%	16,7%	0,0%
Saben llegir -dones	1,0%	6,8%	1,0%	0,9%	0,6%	0,8%	0,3%	1,1%	1,3%	1,0%	1,0%	1,0%	1,2%	1,2%	0,6%	0,6%	0,0%	0,0%	0,0%
No en saben -homes	98,0%	52,7%	23,6%	18,8%	10,8%	10,5%	9,9%	16,9%	9,9%	16,8%	32,3%	32,3%	42,1%	42,1%	56,7%	56,7%	41,7%	41,7%	0,0%
No en saben -dones	98,6%	48,4%	21,4%	27,6%	35,9%	36,2%	49,6%	56,8%	57,6%	68,5%	68,4%	68,4%	79,2%	79,2%	85,1%	85,1%	82,9%	82,9%	0,0%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 17 Sant Feliu de Guíxols 1900

Lleida-ciutat 1887

La piràmide de Lleida mostra nivells d'alfabetització més baixos que Barcelona i Girona, tanmateix, els intervals d'edat amb més població alfabetitzada coincideixen amb la resta de capitals catalanes, és a dir, són les franges de 21 a 25 anys per als homes i de 16 a 20 anys per a les dones, ambdós intervals són els que tenen més població absoluta.

Piràmide 18 Lleida capital 1887

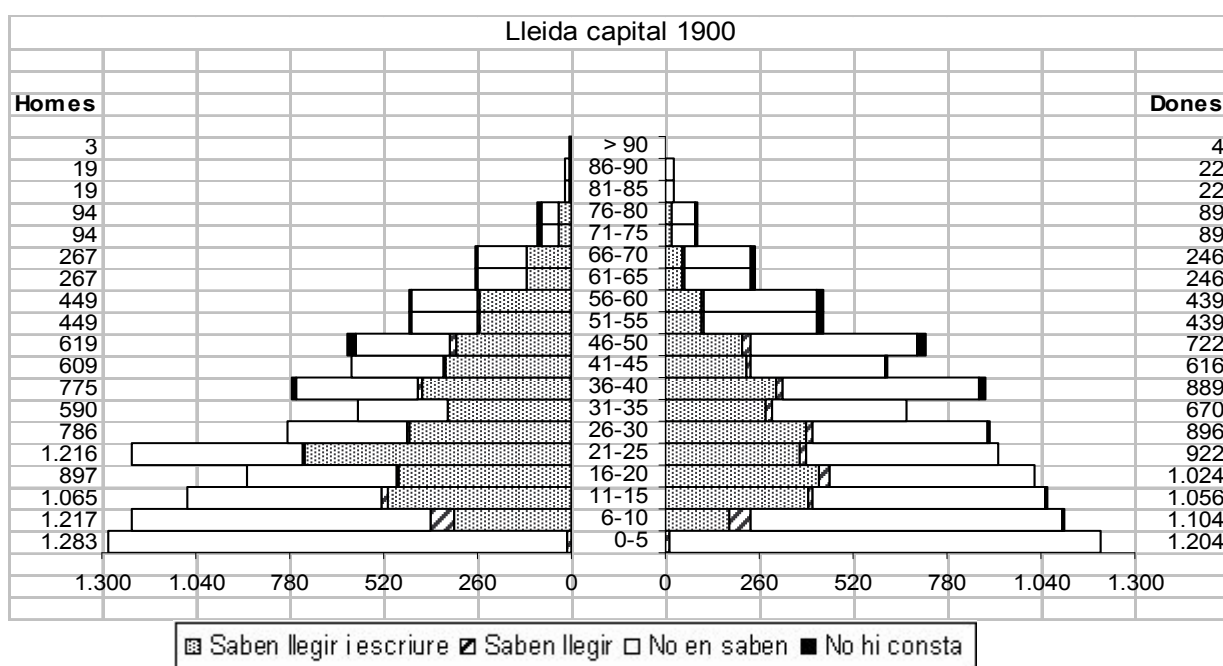
Lleida capital 1887	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	1,1%	31,4%	54,6%	57,6%	54,7%	53,2%	55,4%	52,9%	59,8%	49,0%	46,3%	46,3%	42,7%	42,7%	49,4%	49,4%	40,9%	40,9%	0,0%
Llegir i escriure -dones	1,0%	16,6%	27,0%	34,4%	40,9%	34,3%	33,9%	28,4%	24,6%	17,4%	17,1%	17,1%	14,4%	14,4%	15,3%	15,3%	19,4%	19,4%	0,0%
Saben llegir -homes	0,9%	6,0%	2,2%	1,3%	1,2%	4,5%	3,2%	1,4%	1,1%	1,5%	1,3%	1,3%	1,5%	1,5%	0,6%	0,6%	0,0%	0,0%	0,0%
Saben llegir -dones	0,8%	6,5%	4,5%	5,6%	4,3%	3,8%	5,6%	2,1%	3,6%	3,3%	2,2%	2,2%	2,1%	2,1%	2,5%	2,5%	2,8%	2,8%	0,0%
No en saben -homes	98,0%	62,7%	43,2%	41,1%	44,1%	42,4%	41,4%	45,7%	39,1%	49,5%	52,5%	52,5%	55,8%	55,8%	50,0%	50,0%	59,1%	59,1%	100,0%
No en saben -dones	98,2%	76,9%	68,5%	60,0%	54,8%	61,9%	60,4%	69,6%	71,8%	79,3%	80,7%	80,7%	83,5%	83,5%	82,2%	82,2%	77,8%	77,8%	100,0%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 18 Lleida capital 1887

Lleida-ciutat 1900

La piràmide de Lleida de 1900 ha perdut població en relació amb el cens de 1887. Els intervals de població amb més nombre de persones alfabetitzades són els de 21 a 25 anys per als homes i el de 16 a 20 anys per a les dones. La franja d'edat amb més població és la dels 6 als 10 anys. Com a la resta de capitals de província, sobresurt del gràfic l'interval d'edat dels homes entre 21 i 25 anys.

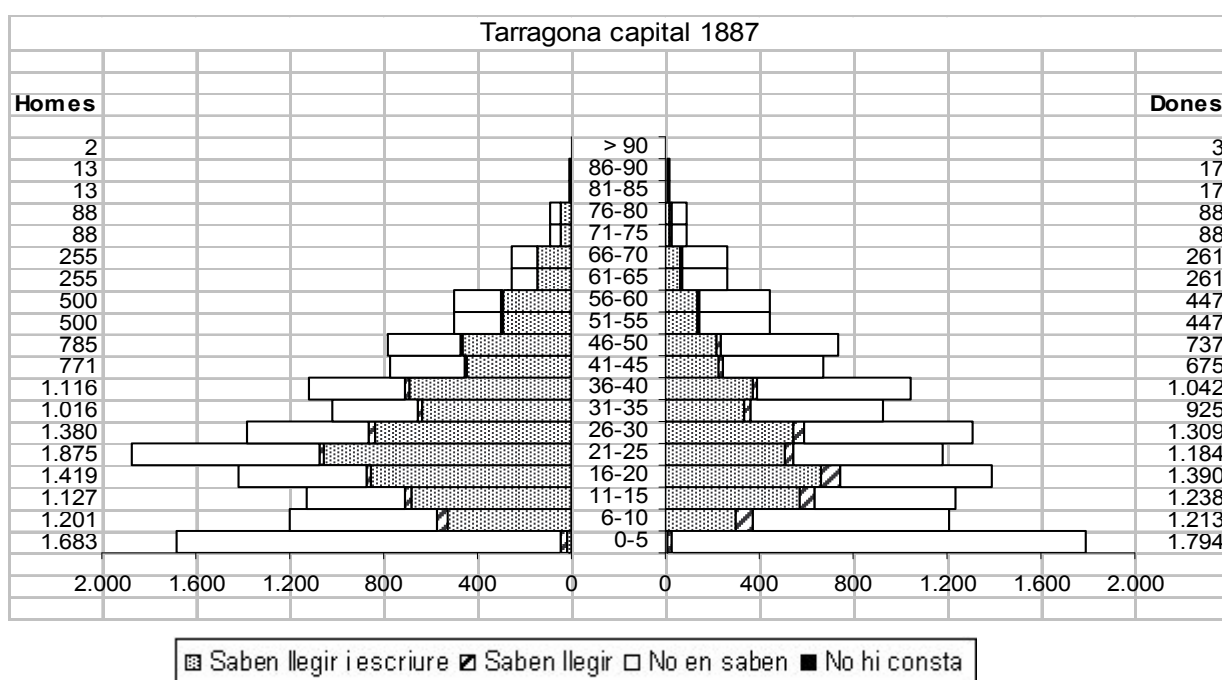
Piràmide 19 Lleida capital 1900

Lleida capital 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,0%	26,7%	48,0%	53,6%	60,9%	57,3%	58,0%	53,7%	57,5%	51,5%	56,2%	56,2%	46,7%	46,7%	39,0%	39,0%	23,7%	23,7%	33,3%
Llegir i escriure -dones	0,2%	16,2%	37,2%	41,5%	40,1%	43,5%	41,5%	34,5%	36,5%	29,8%	22,3%	22,3%	18,3%	18,3%	18,1%	18,1%	9,1%	9,1%	0,0%
Saben llegir -homes	0,9%	5,4%	1,2%	0,4%	0,4%	0,8%	0,5%	1,0%	0,3%	2,4%	1,3%	1,3%	0,6%	0,6%	1,6%	1,6%	7,9%	7,9%	0,0%
Saben llegir -dones	0,7%	5,3%	1,2%	3,0%	2,3%	1,7%	2,8%	1,9%	1,8%	2,9%	1,5%	1,5%	2,9%	2,9%	1,1%	1,1%	2,3%	2,3%	0,0%
No en saben -homes	99,1%	67,9%	50,8%	45,9%	38,7%	42,0%	41,5%	44,0%	42,2%	42,5%	40,5%	40,5%	50,5%	50,5%	48,1%	48,1%	65,8%	65,8%	66,7%
No en saben -dones	99,2%	78,3%	61,3%	55,2%	57,4%	54,4%	55,4%	61,4%	60,1%	64,1%	72,3%	72,3%	75,2%	75,2%	77,4%	77,4%	88,6%	88,6%	100,0%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,3%	0,0%	3,6%	1,9%	1,9%	2,3%	2,3%	11,2%	11,2%	2,6%	2,6%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,2%	0,3%	0,3%	0,2%	0,4%	0,3%	2,1%	1,6%	3,2%	3,9%	3,9%	3,7%	3,7%	3,4%	3,4%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 19 Lleida capital 1900

Tarragona-ciutat 1887

A la piràmide de Tarragona, com a totes les capitals de província, trobem més població absoluta i alfabetitzada a l'interval dels 21 als 25 anys per als homes i més població femenina alfabetitzada a l'interval entre els 16 i els 20 anys. És l'única piràmide que té més homes que dones en tots els intervals d'edat entre els 16 i els 40 anys.

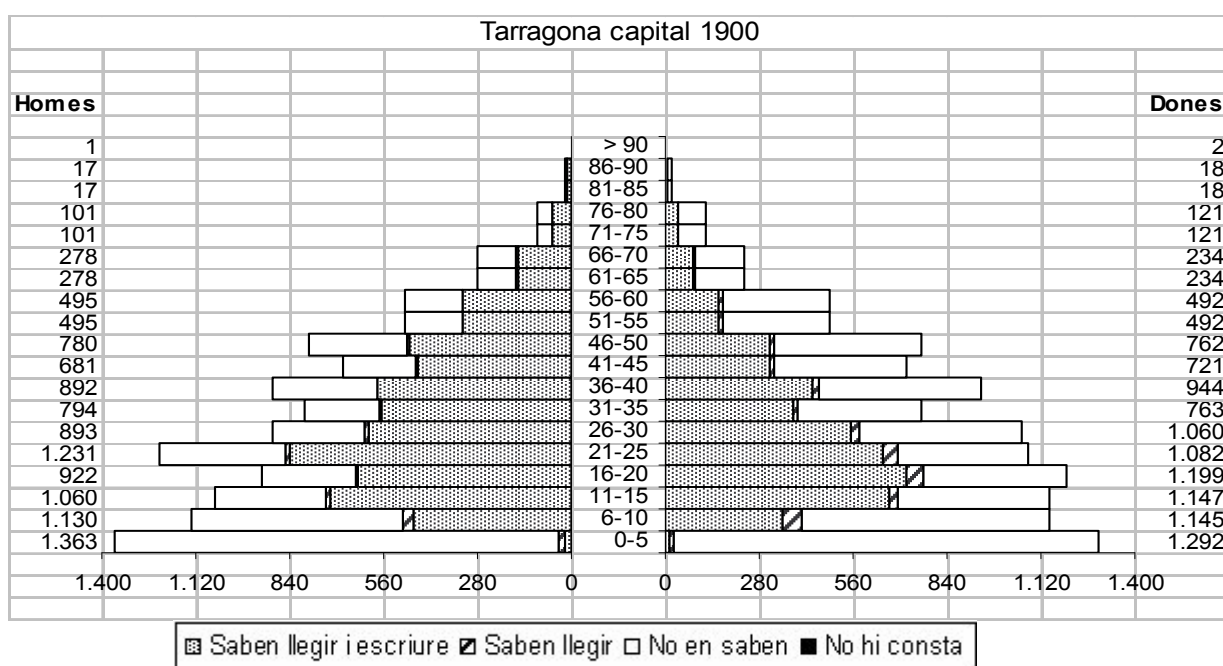
Piràmide 20 Tarragona capital 1887

Tarragona capital 1887	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	1,3%	43,9%	60,5%	60,4%	56,2%	60,7%	62,9%	62,0%	57,8%	58,7%	58,3%	58,3%	55,7%	55,7%	55,7%	55,7%	34,6%	34,6%	0,0%
Llegir i escriure -dones	0,6%	24,6%	46,4%	47,9%	42,8%	41,7%	36,5%	35,6%	34,2%	29,6%	29,5%	29,5%	24,5%	24,5%	23,4%	23,4%	32,4%	32,4%	33,3%
Saben llegir -homes	1,2%	4,2%	2,2%	0,8%	1,0%	1,7%	2,0%	1,4%	1,4%	1,3%	1,5%	1,5%	1,2%	1,2%	0,6%	0,6%	3,8%	3,8%	0,0%
Saben llegir -dones	0,9%	6,1%	5,2%	5,6%	3,1%	3,4%	2,4%	2,0%	2,7%	1,9%	2,3%	2,3%	3,4%	3,4%	6,3%	6,3%	2,9%	2,9%	0,0%
No en saben -homes	97,5%	52,0%	37,3%	38,8%	42,8%	37,5%	35,1%	36,5%	40,7%	40,0%	40,2%	40,2%	43,1%	43,1%	43,8%	43,8%	61,5%	61,5%	100,0%
No en saben -dones	98,5%	69,2%	48,5%	46,5%	54,1%	54,9%	61,1%	62,4%	63,1%	68,5%	68,0%	68,0%	71,8%	71,8%	69,7%	69,7%	64,7%	64,7%	66,7%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,1%	0,2%	0,2%	0,6%	0,6%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 20 Tarragona capital 1887

Tarragona-ciutat 1900

La piràmide de Tarragona al 1900 experimenta una davallada demogràfica en relació al cens de 1887. Els dos intervals d'edat amb més població i més persones alfabetitzades són els homes dels 21 als 25 anys i les dones dels 16 als 20 anys, igual que al cens anterior. En l'interval dels 16 als 20 anys ens trobem amb més dones alfabetitzades que homes, aquesta circumstància es dona pel buit demogràfic de l'interval masculí.

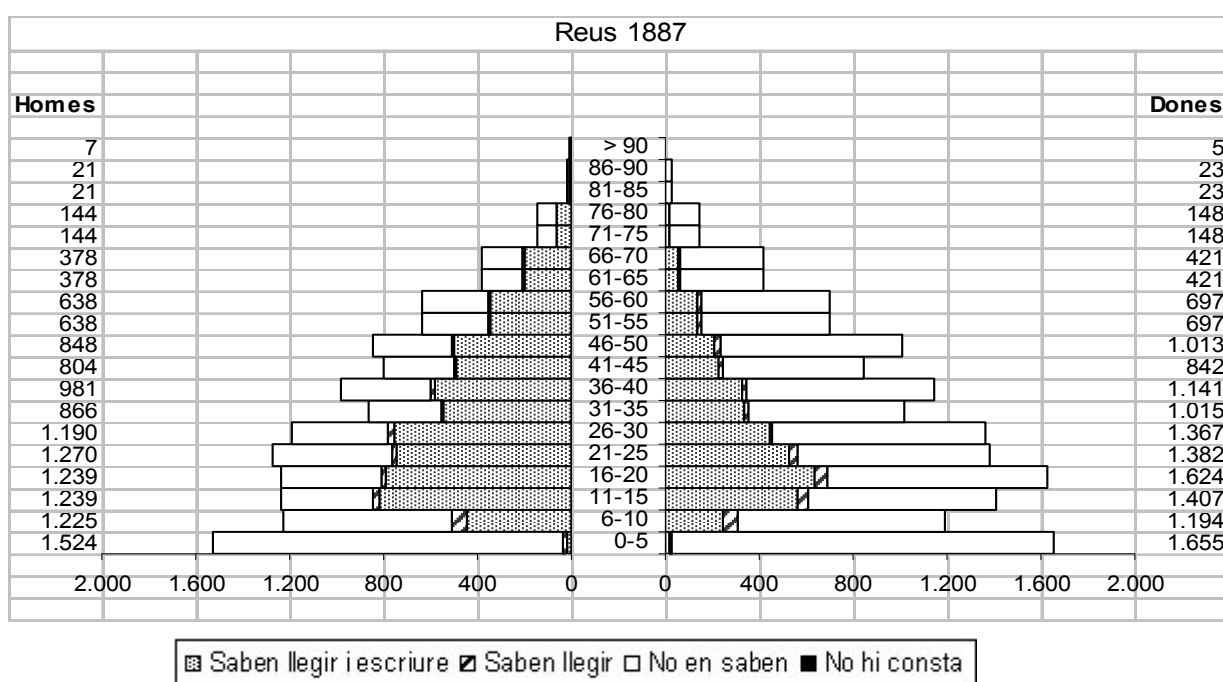
Piràmide 21 Tarragona capital 1900

Tarragona capital 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	1,5%	41,5%	67,5%	68,9%	68,2%	67,6%	71,2%	64,6%	67,5%	61,9%	65,1%	65,1%	58,4%	58,4%	56,4%	56,4%	66,7%	66,7%	100,0%
Llegir i escriure -dones	0,9%	30,8%	58,1%	59,7%	59,9%	52,3%	49,7%	46,4%	43,0%	40,7%	32,8%	32,8%	35,7%	35,7%	29,8%	29,8%	13,9%	13,9%	0,0%
Saben llegir -homes	1,2%	2,7%	1,2%	1,0%	1,0%	1,2%	1,0%	0,4%	0,4%	0,5%	0,7%	0,7%	0,5%	0,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Saben llegir -dones	1,2%	4,8%	2,6%	4,8%	4,0%	2,3%	2,1%	2,1%	1,9%	2,2%	1,7%	1,7%	1,7%	1,7%	3,3%	3,3%	5,6%	5,6%	0,0%
No en saben -homes	97,2%	65,8%	31,2%	30,2%	30,9%	31,1%	27,8%	35,0%	32,0%	37,6%	34,2%	34,2%	41,1%	41,1%	43,6%	43,6%	33,3%	33,3%	0,0%
No en saben -dones	97,9%	64,4%	39,3%	35,5%	36,1%	45,5%	48,2%	51,5%	55,1%	57,1%	65,5%	65,5%	62,6%	62,6%	66,9%	66,9%	80,6%	80,6%	100,0%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 21 Tarragona capital 1900

Reus 1887

A la piràmide de Reus, s'observa una assimetria en la franja dels 11 als 40 anys entre el nombre de dones (7.936) superior al d'homes (6.785). Els intervals d'edat amb més població alfabetitzada són el dels 11 als 15 anys per als homes i el dels 16 als 20 anys per a les dones, en aquest darrer interval és on es concentra el major nombre de dones.

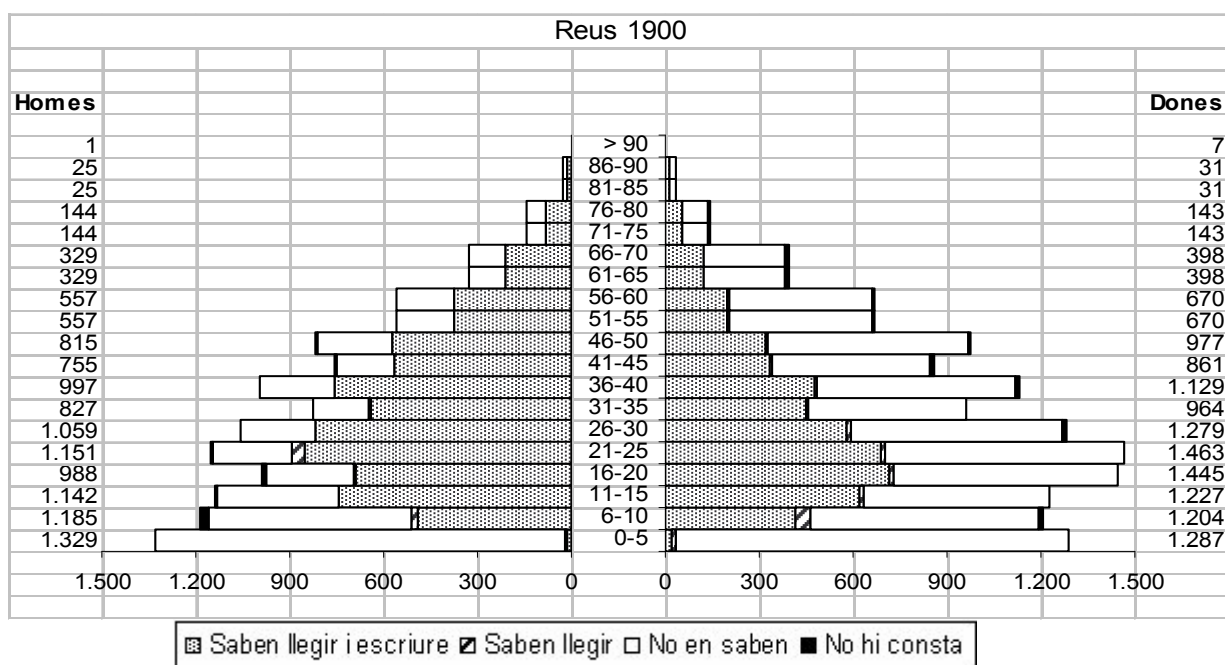
Piràmide 22 Reus 1887

Reus 1887	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	1,2%	36,3%	66,0%	64,0%	59,1%	63,4%	62,5%	59,4%	60,9%	58,6%	54,0%	54,0%	53,7%	53,7%	46,0%	46,0%	47,6%	47,6%	14,3%
Llegir i escriure -dones	1,1%	20,4%	40,1%	38,9%	38,3%	32,3%	32,7%	28,8%	26,6%	20,5%	20,0%	20,0%	12,9%	12,9%	11,1%	11,1%	10,9%	10,9%	0,0%
Saben llegir -homes	0,9%	5,1%	2,0%	1,2%	0,9%	2,2%	1,5%	1,7%	1,2%	1,3%	1,5%	1,5%	1,2%	1,2%	1,4%	1,4%	0,0%	0,0%	0,0%
Saben llegir -dones	0,7%	5,3%	3,3%	3,8%	2,3%	1,3%	2,5%	1,3%	2,9%	2,4%	1,5%	1,5%	1,4%	1,4%	1,4%	1,4%	4,3%	4,3%	20,0%
No en saben -homes	97,8%	58,6%	32,0%	34,8%	40,1%	34,5%	36,0%	38,8%	37,8%	40,1%	44,5%	44,5%	45,1%	45,1%	52,6%	52,6%	52,4%	52,4%	85,7%
No en saben -dones	98,1%	74,4%	56,6%	57,3%	59,4%	66,4%	64,7%	69,9%	70,5%	77,1%	78,5%	78,5%	85,6%	85,6%	87,5%	87,5%	84,8%	84,8%	80,0%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 22 Reus 1887

Reus 1900

A la piràmide de Reus els intervals d'edat amb més població alfabetitzada són el de 21 a 25 anys per als homes i els de 16 a 20 anys per a les dones. Entre els 16 i els 40 anys la població masculina és sensiblement inferior a la femenina, especialment a la franja entre els 16 i els 25 anys. Com ja passava a Tarragona a l'interval de 16 a 20 anys, el nombre absolut d'homes alfabetitzats és inferior al de dones, probablement la crisi agrària provocada per la plaga de la fil·loxera va empènyer bona part de la població activa masculina a emigrar.

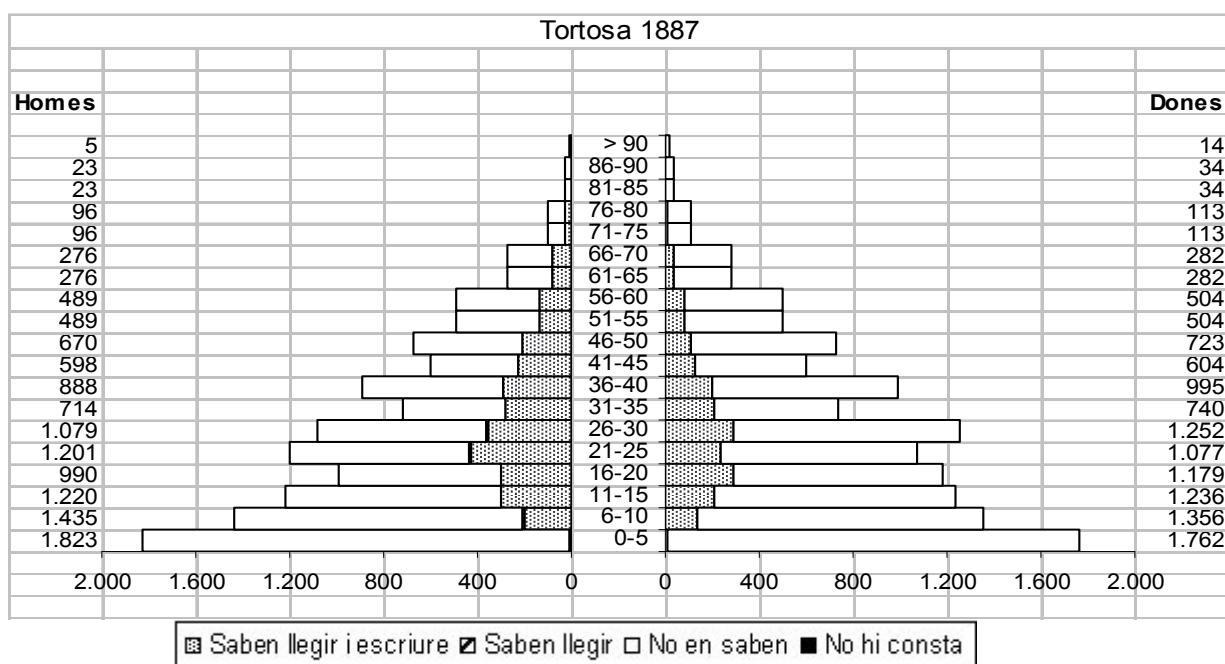
Piràmide 23 Reus 1900

Reus 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	1,1%	41,5%	65,1%	69,4%	74,2%	77,1%	77,6%	76,1%	75,2%	70,3%	67,8%	67,8%	63,3%	63,3%	57,3%	57,3%	55,1%	55,1%	0,0%
Llegir i escriure -dones	1,6%	34,3%	50,6%	49,5%	47,0%	45,5%	46,9%	42,2%	38,6%	33,0%	29,7%	29,7%	30,2%	30,2%	38,2%	38,2%	37,1%	37,1%	0,0%
Saben llegir -homes	0,4%	1,4%	0,2%	1,0%	3,2%	0,2%	0,4%	0,1%	0,0%	0,4%	0,1%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,0%	2,0%	0,0%
Saben llegir -dones	1,0%	4,3%	1,0%	0,8%	0,8%	0,7%	0,8%	0,7%	0,8%	0,4%	0,4%	0,4%	0,3%	0,3%	0,7%	0,7%	0,0%	0,0%	0,0%
No en saben -homes	98,5%	55,2%	33,9%	28,5%	22,0%	22,7%	21,8%	23,5%	24,5%	29,0%	32,1%	32,1%	36,7%	36,7%	42,7%	42,7%	42,9%	42,9%	100,0%
No en saben -dones	97,4%	60,4%	48,4%	49,7%	52,2%	53,0%	52,3%	56,1%	58,8%	65,6%	68,1%	68,1%	66,4%	66,4%	55,8%	55,8%	62,9%	62,9%	100,0%
No hi consta -homes	0,0%	1,9%	0,9%	1,0%	0,6%	0,1%	0,2%	0,3%	0,3%	0,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	1,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,8%	0,0%	1,1%	1,9%	1,0%	1,8%	1,8%	3,1%	3,1%	5,3%	5,3%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 23 Reus 1900

Tortosa 1887

La piràmide de Tortosa té un perfil d'alfabetització molt baix per ambdós sexes. Els dos intervals amb més població alfabetitzada són el de 21 a 25 anys per als homes i el de 16 a 20 anys per a les dones però aquests intervals no coincideixen amb els de més població absoluta.

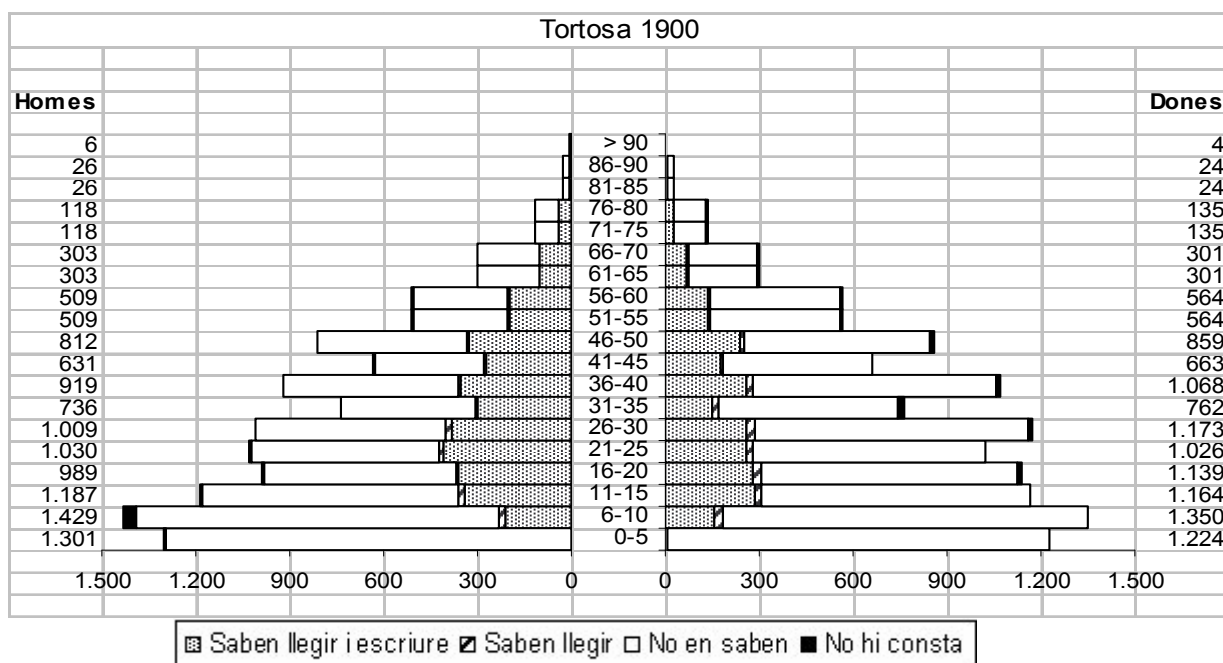
Piràmide 24 Tortosa 1887

Tortosa 1887	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,3%	14,2%	24,6%	30,2%	35,6%	33,2%	39,6%	32,8%	38,0%	31,8%	28,8%	28,8%	29,3%	29,3%	29,3%	29,3%	19,6%	19,6%	0,0%
Llegir i escriure -dones	0,3%	9,9%	17,1%	24,4%	21,7%	23,2%	28,5%	19,8%	20,7%	14,7%	16,1%	16,1%	13,3%	13,3%	9,8%	9,8%	10,4%	10,4%	0,0%
Saben llegir -homes	0,2%	0,3%	0,1%	0,3%	1,0%	0,2%	0,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,2%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Saben llegir -dones	0,2%	0,2%	0,2%	0,3%	0,4%	0,0%	0,1%	0,1%	0,0%	0,7%	0,1%	0,1%	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%	0,0%	0,0%	0,0%
No en saben -homes	99,5%	85,4%	75,3%	69,5%	63,4%	66,6%	60,1%	67,2%	62,0%	68,2%	71,2%	71,2%	70,3%	70,3%	70,7%	70,7%	80,4%	80,4%	100,0%
No en saben -dones	99,5%	89,9%	82,6%	75,2%	77,9%	76,8%	71,4%	80,1%	79,3%	84,6%	83,8%	83,8%	86,3%	86,3%	89,8%	89,8%	89,6%	89,6%	100,0%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,2%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 24 Tortosa 1887

Tortosa 1900

La piràmide de Tortosa de 1900 manté uns nivells baixos d'alfabetització. Els intervals amb més població alfabetitzada són els mateixos que al 1887, la franja dels 21 als 25 anys per als homes i la dels 16 als 20 anys per a les dones. La diferència respecte a la piràmide de 1887 és que a l'interval de la base es redueix de forma visible el nombre d'habitants dels 0 als 5 anys.

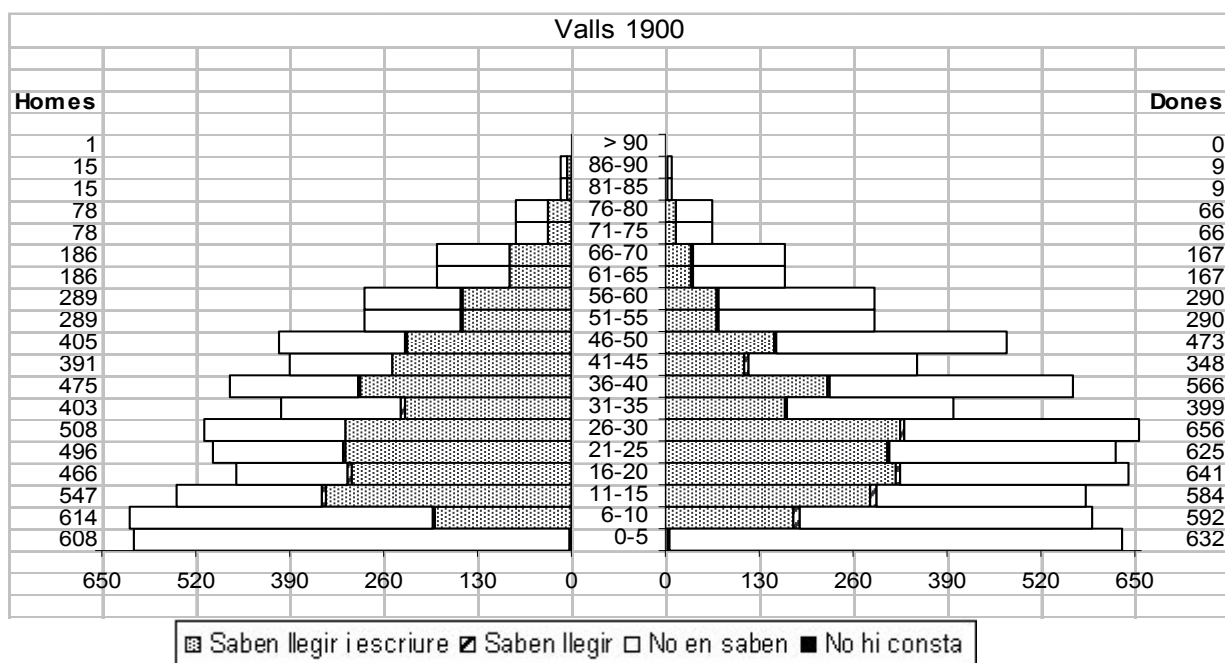
Piràmide 25 Tortosa 1900

Tortosa 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,2%	14,9%	28,6%	36,5%	39,8%	37,9%	40,8%	38,5%	43,1%	40,6%	39,2%	39,2%	34,2%	34,2%	35,2%	35,2%	19,6%	19,6%	0,0%
Llegir i escriure -dones	0,4%	11,9%	24,3%	24,8%	25,0%	22,3%	20,1%	24,3%	26,4%	27,9%	24,0%	24,0%	23,6%	23,6%	18,6%	18,6%	14,6%	14,6%	0,0%
Saben llegir -homes	0,1%	1,5%	1,6%	0,9%	1,5%	2,0%	0,8%	0,9%	1,1%	0,9%	0,7%	0,7%	0,3%	0,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Saben llegir -dones	0,3%	1,8%	2,1%	1,9%	2,4%	2,1%	2,2%	1,9%	1,5%	1,5%	1,7%	1,7%	1,3%	1,3%	4,1%	4,1%	2,1%	2,1%	0,0%
No en saben -homes	99,2%	81,1%	69,0%	61,7%	58,3%	60,0%	58,4%	60,6%	55,2%	58,3%	59,0%	59,0%	65,5%	65,5%	63,1%	63,1%	80,4%	80,4%	100,0%
No en saben -dones	99,3%	86,4%	73,6%	72,2%	72,6%	74,4%	75,6%	72,6%	71,3%	69,3%	73,0%	73,0%	73,1%	73,1%	75,8%	75,8%	83,3%	83,3%	100,0%
No hi consta -homes	0,6%	2,4%	0,8%	0,9%	0,5%	0,2%	0,0%	0,0%	0,6%	0,2%	1,1%	1,1%	0,0%	0,0%	1,7%	1,7%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	1,1%	0,0%	1,1%	2,1%	1,3%	0,8%	1,3%	1,2%	1,2%	2,0%	2,0%	1,5%	1,5%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 25 Tortosa 1900

Valls 1900

La piràmide de Valls al 1900 mostra un dèficit d'homes entre els 16 i els 30 anys. Els intervals amb els nivells més alts d'alfabetització són el de 26 a 30 anys per a les dones i el d'11 a 15 anys per als homes. Per sota dels 30 anys s'incrementa el nombre de dones alfabetitzades. La base de la piràmide comença a estrènyer-se, ja que hi trobem més població mitjana anual al segon interval que a la base de la piràmide.

Piràmide 26 Valls 1900

Valls 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,3%	30,6%	62,0%	65,5%	63,1%	61,6%	57,6%	61,7%	63,4%	56,5%	52,7%	52,7%	46,5%	46,5%	40,6%	40,6%	30,0%	30,0%	100,0%
Llegir i escriure -dones	0,6%	29,9%	48,8%	49,8%	49,1%	49,5%	41,4%	39,8%	31,3%	31,9%	24,3%	24,3%	21,3%	21,3%	20,6%	20,6%	17,6%	17,6%	0,0%
Saben llegir -homes	0,0%	0,8%	1,1%	1,3%	1,0%	0,2%	1,2%	0,4%	0,3%	0,5%	0,5%	0,5%	0,3%	0,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Saben llegir -dones	0,2%	1,7%	1,2%	1,1%	0,8%	0,8%	0,8%	0,5%	1,7%	0,6%	1,2%	1,2%	1,2%	1,2%	0,8%	0,8%	0,0%	0,0%	0,0%
No en saben -homes	99,7%	68,6%	36,9%	33,3%	35,9%	38,2%	41,2%	37,9%	36,3%	43,0%	46,8%	46,8%	53,2%	53,2%	59,4%	59,4%	70,0%	70,0%	0,0%
No en saben -dones	99,2%	68,4%	50,0%	49,1%	50,1%	49,7%	57,9%	59,7%	67,0%	67,4%	74,5%	74,5%	77,5%	77,5%	78,6%	78,6%	82,4%	82,4%	0,0%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

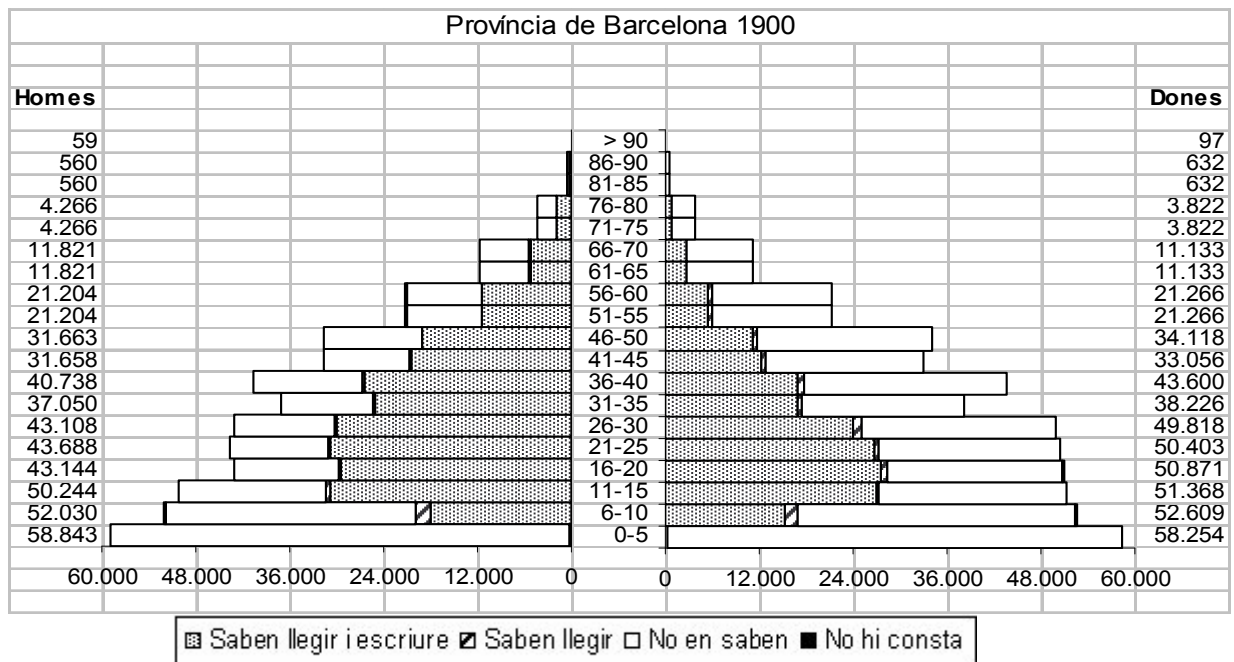
Taula d'edats 26 Valls 1900

Província de Barcelona 1900

La piràmide de la província de Barcelona al 1900 és semblant a la de 1887 pel que fa al nombre d'habitants però ha augmentat la població alfabetitzada d'ambdós sexes. També s'observa que als dos intervals de la base de la piràmide s'ha invertit l'ordre decreixent, és a dir, el nombre mitjà de naixements per any és inferior a l'interval de 0 a 5 anys que al de 6 a 10 anys.

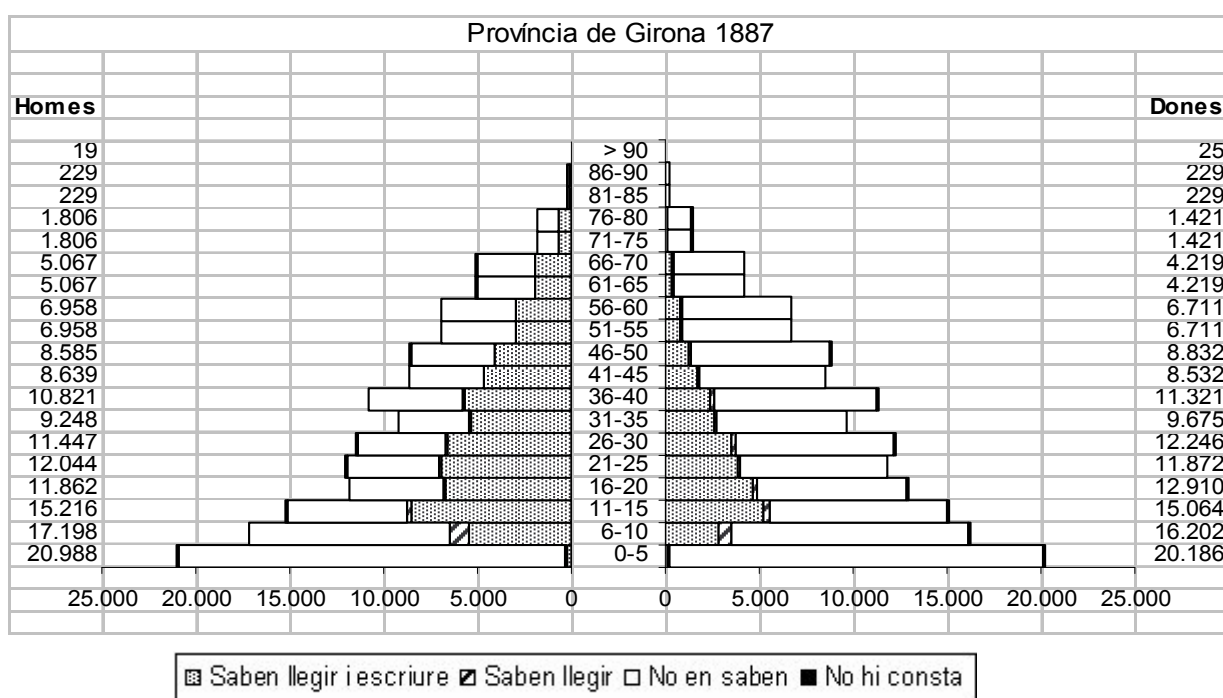
Piràmide 28 Província de Barcelona 1900

Barcelona prov. 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,0%	34,7%	61,3%	68,3%	70,3%	69,3%	68,0%	64,7%	64,5%	59,9%	53,6%	53,6%	44,6%	44,6%	45,4%	45,4%	43,8%	43,8%	35,6%
Llegir i escriure -dones	0,0%	29,1%	52,3%	54,4%	52,8%	48,4%	43,9%	38,9%	36,8%	32,8%	26,3%	26,3%	23,4%	23,4%	21,6%	21,6%	17,2%	17,2%	14,4%
Saben llegir -homes	0,6%	3,3%	0,9%	0,7%	0,7%	0,6%	0,6%	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%	0,9%	0,9%	1,3%	1,3%	1,5%	1,5%	0,0%
Saben llegir -dones	0,4%	3,0%	1,0%	1,3%	1,3%	1,9%	1,8%	1,8%	1,9%	1,7%	1,4%	1,4%	1,8%	1,8%	1,7%	1,7%	1,7%	1,7%	2,1%
No en saben -homes	99,4%	61,8%	37,7%	30,9%	28,9%	29,9%	31,4%	34,6%	34,7%	38,9%	45,3%	45,3%	54,4%	54,4%	53,2%	53,2%	54,4%	54,4%	61,0%
No en saben -dones	99,6%	67,6%	46,5%	44,2%	45,9%	49,6%	54,1%	59,3%	61,2%	65,2%	72,2%	72,2%	74,5%	74,5%	76,5%	76,5%	80,7%	80,7%	76,3%
No hi consta -homes	0,0%	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,5%	0,4%	0,4%	0,2%	0,2%	0,1%	0,1%	0,3%	0,3%	3,4%
No hi consta -dones	0,0%	0,4%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,3%	0,2%	0,2%	0,3%	0,3%	0,2%	0,2%	0,4%	0,4%	7,2%

Taula d'edats 28 Província de Barcelona 1900

Província de Girona 1887

La piràmide de la província de Girona de 1887 té uns nivells d'alfabetització inferiors als de la capital. Els intervals màxims d'alfabetització se situen entre els 11 i els 15 anys per ambdós sexes, coincidint en aquest aspecte amb les províncies de Lleida, Tarragona i amb el conjunt de Catalunya. Les diferències entre els nivells d'alfabetització d'ambdós sexes són més acusades que a la província de Barcelona.

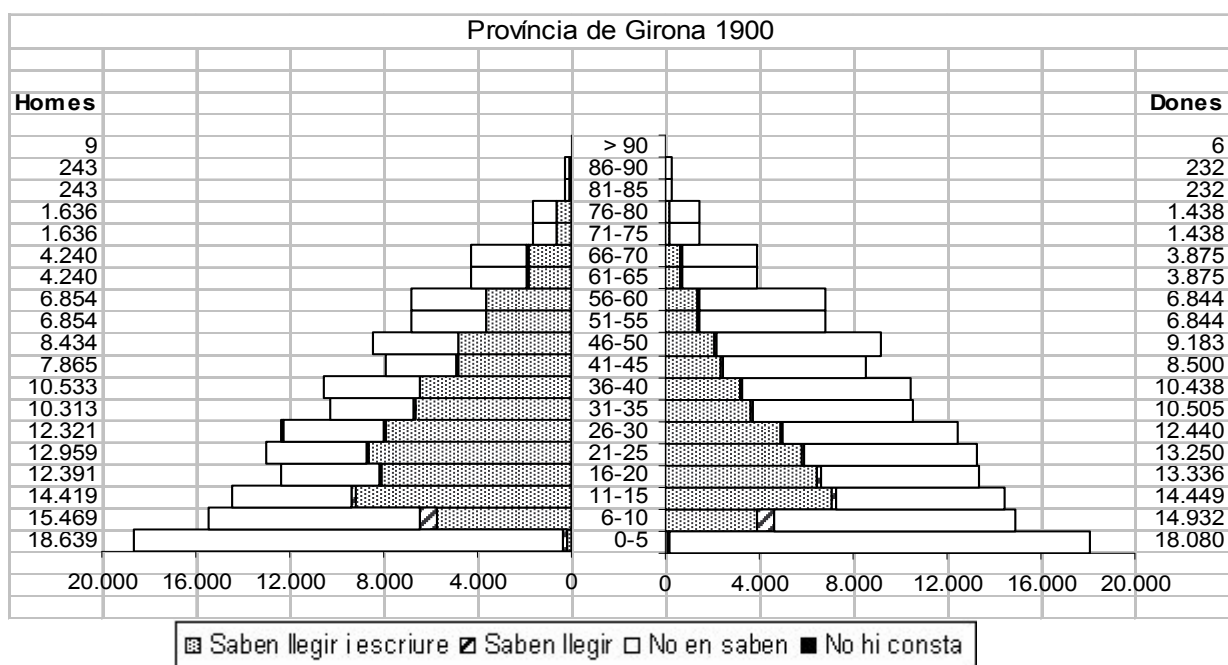
Piràmide 29 Província de Girona 1887

Girona prov. 1887	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	1,1%	31,5%	55,7%	56,5%	57,1%	57,9%	58,1%	52,1%	53,4%	47,4%	42,0%	42,0%	37,6%	37,6%	38,1%	38,1%	37,2%	37,2%	21,1%
Llegir i escriure -dones	0,3%	17,2%	34,7%	35,8%	32,1%	28,9%	26,7%	21,2%	19,5%	13,9%	12,3%	12,3%	9,4%	9,4%	7,7%	7,7%	9,0%	9,0%	12,0%
Saben llegir -homes	0,7%	6,0%	1,9%	1,3%	0,9%	1,0%	1,2%	1,2%	1,0%	0,9%	0,9%	0,9%	0,8%	0,8%	0,9%	0,9%	1,5%	1,5%	5,3%
Saben llegir -dones	0,5%	4,5%	2,4%	2,2%	1,7%	1,5%	1,7%	1,8%	1,5%	1,3%	1,0%	1,0%	1,1%	1,1%	0,7%	0,7%	1,3%	1,3%	0,0%
No en saben -homes	98,0%	62,0%	41,9%	41,8%	41,5%	40,8%	40,5%	46,4%	45,4%	51,6%	56,8%	56,8%	61,3%	61,3%	60,7%	60,7%	60,6%	60,6%	73,7%
No en saben -dones	99,0%	77,8%	62,4%	61,5%	65,6%	69,2%	71,3%	76,6%	78,7%	84,4%	86,3%	86,3%	89,1%	89,1%	90,7%	90,7%	88,9%	88,9%	88,0%
No hi consta -homes	0,1%	0,5%	0,4%	0,4%	0,5%	0,3%	0,2%	0,3%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,3%	0,3%	0,7%	0,7%	0,0%
No hi consta -dones	0,1%	0,5%	0,5%	0,6%	0,6%	0,4%	0,3%	0,5%	0,3%	0,4%	0,3%	0,3%	0,5%	0,5%	1,0%	1,0%	0,9%	0,9%	0,0%

Taula d'edats 29 Província de Girona 1887

Província de Girona 1900

La piràmide de la província de Girona al 1900 ha sofert un descens demogràfic mentre els nivells d'alfabetització han augmentat, sobretot entre les dones. A l'interval dels 11 als 15 anys és on es troba més població alfabetitzada d'ambdós sexes. El nombre de naixements als dos primers intervals d'edat és inferior que al cens de 1887 però en ordre decreixent, és a dir, hi ha més població mitjana anual a l'interval de la base de la piràmide que al segon interval.

Piràmide 30 Província de Girona 1900

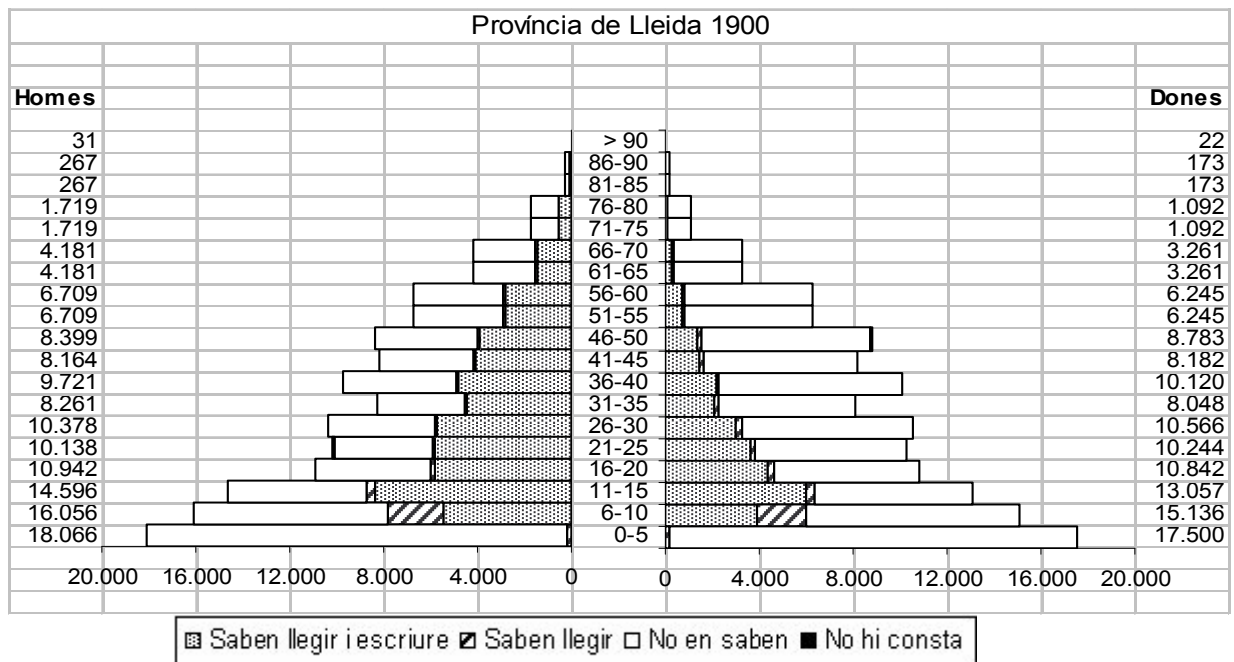
Girona prov. 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,9%	37,0%	64,0%	65,2%	66,8%	64,3%	64,8%	60,9%	61,5%	57,0%	52,9%	52,9%	43,9%	43,9%	37,8%	37,8%	26,2%	26,2%	33,3%
Llegir i escriure -dones	0,4%	26,0%	49,1%	48,6%	43,7%	39,5%	34,7%	30,6%	27,5%	22,7%	19,8%	19,8%	17,0%	17,0%	12,7%	12,7%	8,0%	8,0%	33,3%
Saben llegir -homes	0,9%	4,5%	0,8%	0,6%	0,3%	0,4%	0,2%	0,4%	0,5%	0,5%	0,8%	0,8%	0,9%	0,9%	2,3%	2,3%	4,5%	4,5%	0,0%
Saben llegir -dones	0,8%	4,8%	1,2%	0,8%	0,9%	0,7%	0,6%	0,8%	1,1%	1,1%	1,0%	1,0%	1,1%	1,1%	1,6%	1,6%	2,2%	2,2%	0,0%
No en saben -homes	98,2%	58,4%	35,2%	34,2%	32,9%	35,3%	35,0%	38,7%	38,0%	42,5%	46,3%	46,3%	55,2%	55,2%	59,9%	59,9%	69,3%	69,3%	66,7%
No en saben -dones	98,8%	69,2%	49,6%	50,5%	55,5%	59,8%	64,7%	68,6%	71,4%	76,3%	79,1%	79,1%	81,9%	81,9%	85,6%	85,6%	89,9%	89,9%	66,7%
No hi consta -homes	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 30 Província de Girona 1900

Província de Lleida 1900

La piràmide de la província de Lleida al 1900 manté el retard en el procés d'alfabetització comparant-la amb la resta de províncies catalanes. L'interval amb més població alfabetitzada d'ambdós sexes és el dels 11 als 15 anys. Aquesta província també perd població entre 1887 i 1900. Als dos primers intervals s'inverteix l'ordre decreixent de la piràmide, és a dir, la població mitjana anual entre els 0 i els 5 anys és inferior a la de l'interval entre els 6 i els 10 anys.

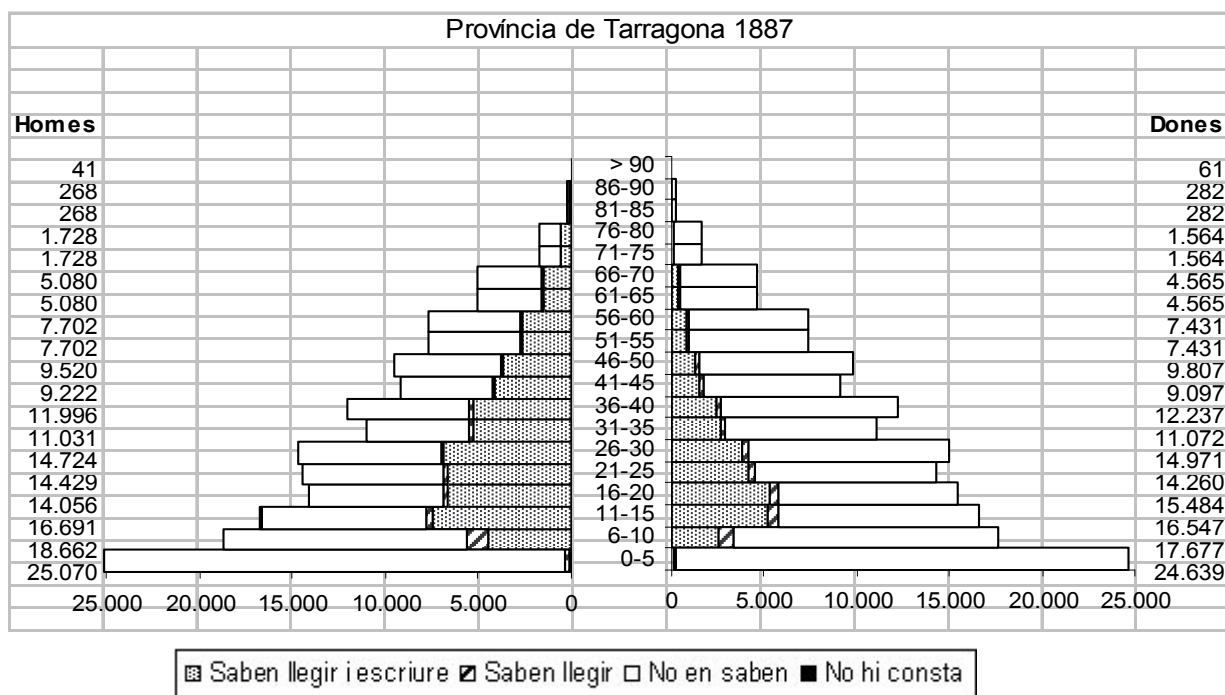
Piràmide 32 Província de Lleida 1900

Lleida prov. 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,1%	33,7%	57,5%	53,2%	57,3%	55,3%	54,2%	49,6%	50,4%	46,6%	42,0%	42,0%	35,7%	35,7%	30,2%	30,2%	27,6%	27,6%	22,6%
Llegir i escriure -dones	0,1%	25,6%	45,9%	40,6%	35,4%	28,6%	25,5%	21,2%	18,1%	15,8%	11,3%	11,3%	8,5%	8,5%	6,4%	6,4%	3,8%	3,8%	0,0%
Saben llegir -homes	1,0%	14,9%	2,2%	1,4%	1,0%	1,1%	0,8%	1,0%	1,0%	1,4%	1,1%	1,1%	0,7%	0,7%	0,8%	0,8%	1,3%	1,3%	0,0%
Saben llegir -dones	0,7%	14,2%	3,0%	2,5%	1,9%	1,9%	2,3%	1,7%	2,3%	2,1%	1,8%	1,8%	1,4%	1,4%	1,0%	1,0%	1,2%	1,2%	4,5%
No en saben -homes	98,9%	51,4%	40,3%	45,4%	41,7%	43,5%	44,9%	49,3%	48,6%	51,8%	56,8%	56,8%	63,4%	63,4%	68,3%	68,3%	70,9%	70,9%	77,4%
No en saben -dones	99,2%	60,2%	51,0%	56,9%	62,7%	69,4%	72,2%	76,9%	79,5%	81,8%	86,7%	86,7%	89,8%	89,8%	92,4%	92,4%	95,1%	95,1%	95,5%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%	0,3%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,6%	0,6%	0,2%	0,2%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,2%	0,1%	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 32 Província de Lleida 1900

Província de Tarragona 1887

La piràmide de la província de Tarragona té uns nivells d'alfabetització inferiors a les ciutats de Tarragona i Reus però superiors als de Tortosa. L'interval amb més població alfabetitzada és el comprès entre els 11 i els 15 anys.

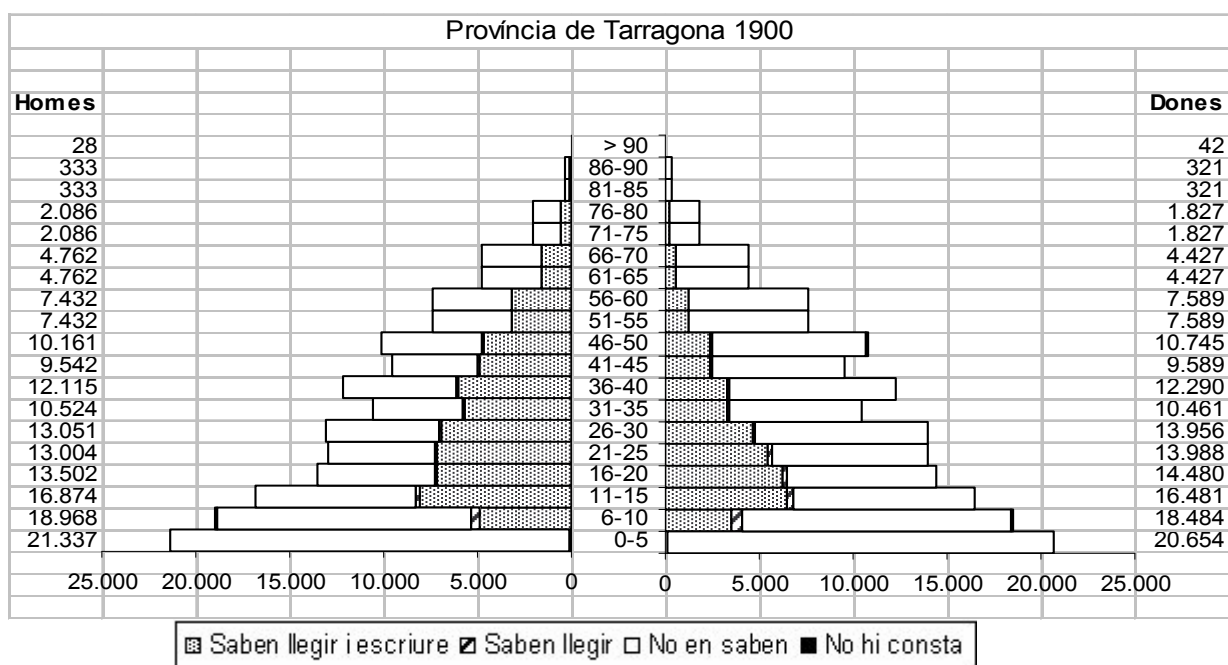
Piràmide 33 Província de Tarragona 1887

Tarragona prov. 1887	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,6%	24,0%	44,5%	47,5%	46,3%	46,4%	48,3%	44,3%	44,5%	39,1%	34,2%	34,2%	30,0%	30,0%	31,1%	31,1%	24,9%	24,9%	14,6%
Llegir i escriure -dones	0,4%	14,2%	31,3%	34,3%	29,1%	25,3%	24,1%	19,5%	16,7%	13,2%	10,4%	10,4%	7,8%	7,8%	7,6%	7,6%	10,8%	10,8%	3,3%
Saben llegir -homes	0,6%	5,9%	2,4%	1,7%	1,3%	1,5%	1,3%	1,2%	1,1%	1,1%	1,0%	1,0%	1,1%	1,1%	1,5%	1,5%	2,1%	2,1%	0,0%
Saben llegir -dones	0,4%	4,9%	3,4%	3,1%	2,5%	2,4%	2,2%	2,1%	2,1%	2,2%	1,3%	1,3%	1,4%	1,4%	1,9%	1,9%	2,8%	2,8%	1,6%
No en saben -homes	98,8%	70,1%	53,1%	50,8%	52,3%	52,1%	50,4%	54,5%	54,4%	59,7%	64,9%	64,9%	68,9%	68,9%	67,2%	67,2%	72,9%	72,9%	85,4%
No en saben -dones	99,2%	80,9%	65,3%	62,6%	68,5%	72,3%	73,7%	78,4%	81,2%	84,6%	88,3%	88,3%	90,7%	90,7%	90,4%	90,4%	86,3%	86,3%	95,1%
No hi consta -homes	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,1%	0,2%	0,2%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%

Taula d'edats 33 Província de Tarragona 1887

Província de Tarragona 1900

A la piràmide de la província de Tarragona al 1900 s'observa una reducció important del nombre de naixements comparant la base d'aquest gràfic amb la piràmide de 1887, si la mitjana anual de la població entre 0 i 5 anys era de 8.285 al 1887 es redueix a 6.998 naixements per any al 1900. Igual que a les províncies de Barcelona i Lleida, s'inverteix l'ordre decreixent dels dos primers intervals de la piràmide d'edats. La franja amb més població alfabetitzada d'ambdós sexes és la dels 11 als 15 anys.

Piràmide 34 Província de Tarragona 1900

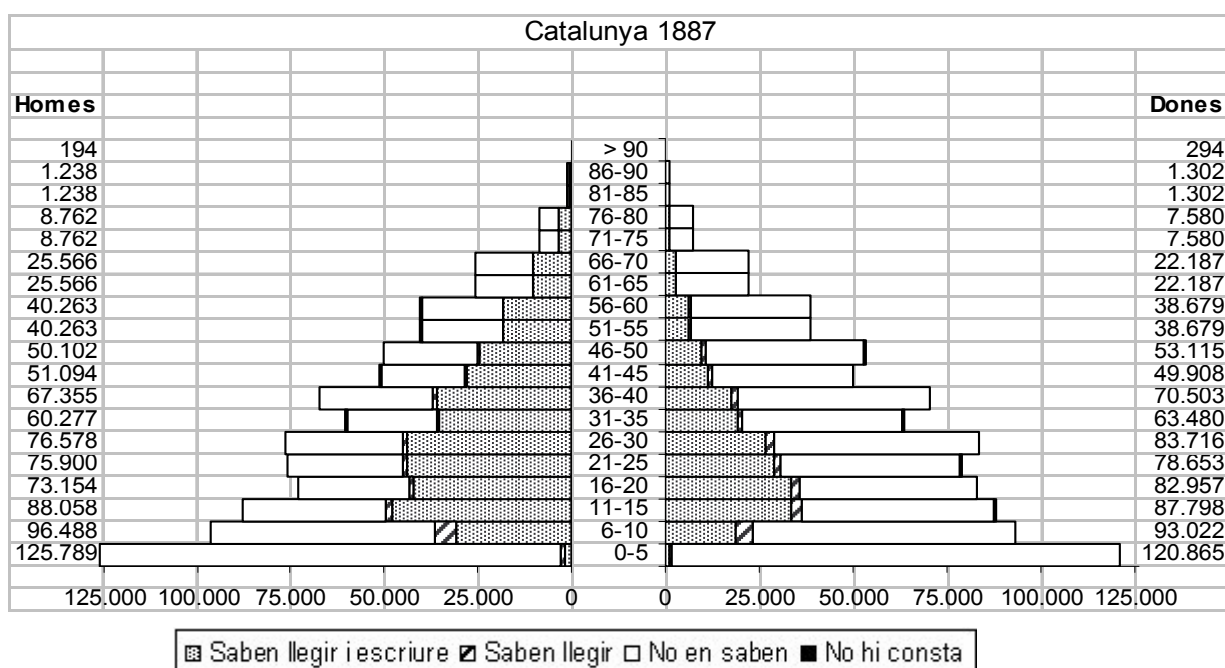
Tarragona prov. 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,4%	25,6%	47,7%	52,8%	55,3%	53,1%	53,9%	49,8%	51,3%	46,1%	42,5%	42,5%	33,6%	33,6%	28,7%	28,7%	28,3%	28,3%	14,6%
Llegir i escriure -dones	0,4%	19,0%	39,4%	42,8%	39,1%	33,1%	31,4%	27,0%	25,1%	21,7%	16,1%	16,1%	12,2%	12,2%	11,3%	11,3%	11,1%	11,1%	0,0%
Saben llegir -homes	0,3%	2,8%	1,2%	0,9%	1,0%	0,8%	0,6%	0,5%	0,5%	0,5%	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%	0,3%	0,3%	0,0%
Saben llegir -dones	0,3%	3,1%	2,1%	1,8%	1,5%	1,4%	1,3%	1,1%	1,3%	1,0%	0,8%	0,8%	0,6%	0,6%	1,0%	1,0%	0,9%	0,9%	2,4%
No en saben -homes	99,3%	71,2%	50,9%	46,1%	43,5%	46,0%	45,4%	49,6%	48,0%	53,2%	56,9%	56,9%	65,9%	65,9%	70,8%	70,8%	71,3%	71,3%	85,4%
No en saben -dones	99,3%	77,7%	58,3%	55,3%	59,3%	65,3%	67,1%	71,6%	73,4%	77,0%	82,7%	82,7%	86,8%	86,8%	87,2%	87,2%	88,0%	88,0%	95,2%
No hi consta -homes	0,0%	0,4%	0,3%	0,3%	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,2%	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,2%	0,2%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%	0,2%	0,2%	0,2%	0,3%	0,3%	0,4%	0,4%	0,5%	0,5%	0,6%	0,6%	0,0%	0,0%	2,4%

Taula d'edats 34 Província de Tarragona 1900

Catalunya 1887

La piràmide de població de Catalunya al cens de 1887 mostra uns nivells d'alfabetització superiors a les províncies de Girona, Lleida i Tarragona, sobretot en relació a l'alfabetització femenina. Aquesta piràmide té un perfil molt semblant al de la província de Barcelona, tot i que els nivells d'alfabetització són sensiblement inferiors. Hi ha una assimetria en la població adulta d'ambdós sexes; entre els 16 i els 50 anys hi ha més dones (482.332) que homes (454.460), la diferència és de 27.872 dones. L'interval amb més persones alfabetitzades per ambdós sexes és el d'11 a 15 anys.

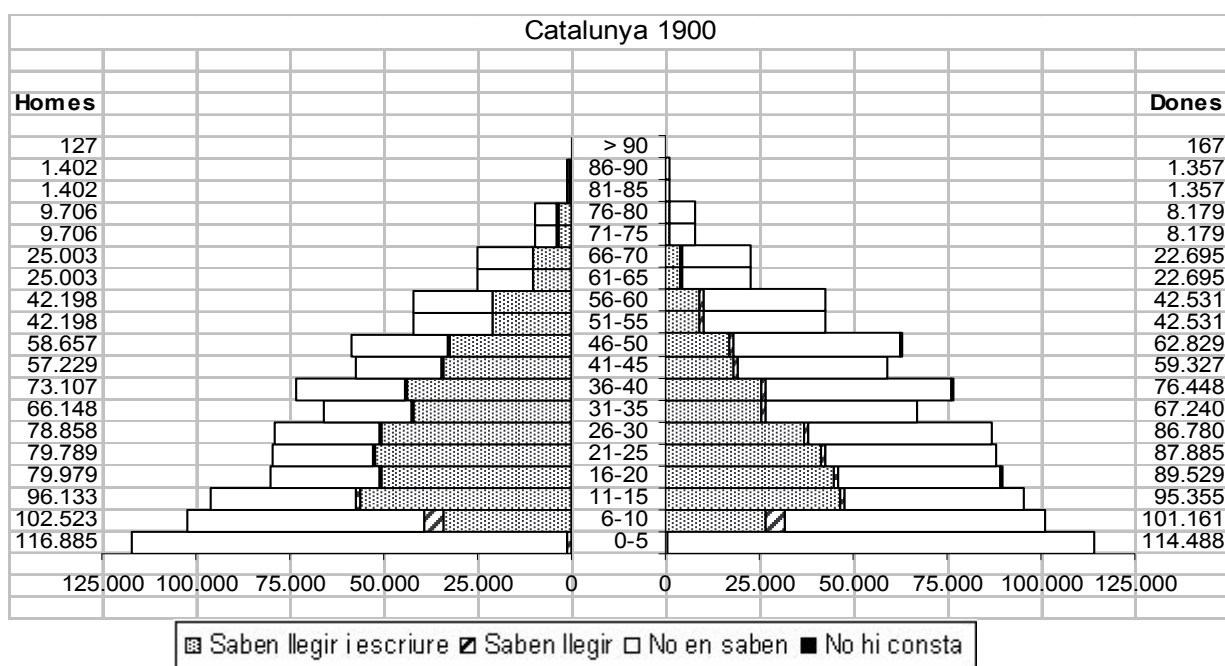
Piràmide 35 Catalunya 1887

CATALUNYA 1887	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	1,2%	32,1%	54,2%	57,9%	58,1%	57,4%	58,8%	53,7%	54,4%	49,0%	44,7%	44,7%	39,6%	39,6%	39,1%	39,1%	32,8%	32,8%	26,3%
Llegir i escriure -dones	0,7%	20,3%	38,2%	40,2%	36,5%	32,1%	30,2%	25,3%	22,6%	18,3%	15,7%	15,7%	12,8%	12,8%	12,0%	12,0%	12,0%	12,0%	11,2%
Saben llegir -homes	1,0%	5,6%	2,1%	1,4%	1,2%	1,3%	1,2%	1,1%	1,0%	0,9%	0,9%	0,9%	0,9%	0,9%	0,9%	0,9%	1,0%	1,0%	1,0%
Saben llegir -dones	0,8%	5,0%	3,1%	3,0%	2,5%	2,1%	2,1%	1,9%	1,9%	1,6%	1,3%	1,3%	1,2%	1,2%	1,5%	1,5%	1,7%	1,7%	1,4%
No en saben -homes	97,8%	62,1%	43,5%	40,4%	40,3%	40,9%	39,7%	44,8%	44,2%	49,8%	54,2%	54,2%	59,2%	59,2%	59,7%	59,7%	65,9%	65,9%	72,7%
No en saben -dones	98,5%	74,5%	58,6%	56,4%	60,5%	65,3%	67,2%	72,3%	75,1%	79,7%	82,7%	82,7%	85,5%	85,5%	86,1%	86,1%	86,1%	86,1%	87,4%
No hi consta -homes	0,0%	0,1%	0,1%	0,3%	0,4%	0,4%	0,3%	0,4%	0,3%	0,2%	0,2%	0,2%	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%	0,0%
No hi consta -dones	0,0%	0,2%	0,1%	0,4%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%	0,5%	0,5%	0,4%	0,4%	0,2%	0,2%	0,0%

Taula d'edats 35 Catalunya 1887

Catalunya 1900

A la piràmide de població de Catalunya al 1900 el dèficit d'homes entre els 16 i els 50 anys és significatiu, hi trobem 36.271 dones més que homes. L'interval amb més població alfabetitzada està situat entre els 11 i els 15 anys per a ambdós sexes, a la mateixa franja d'edat que al cens de 1887. Així mateix es mantenen les assimetries per sexes en els nivells d'alfabetització. Per altra banda, s'observa un increment significatiu del nombre d'homes i dones alfabetitzats. La quantitat de persones dels intervals de la base de la piràmide ens indica que la mitjana anual d'habitants del primer interval de 0 a 5 anys (19.480 nens; 19.081 nenes/any) és inferior a la del segon de 6 a 10 anys (20.505 nens; 20.232 nenes/any). Aquesta inversió en l'ordre decreixent de la piràmide ens anuncia un canvi en el règim demogràfic català.

Piràmide 36 Catalunya 1900

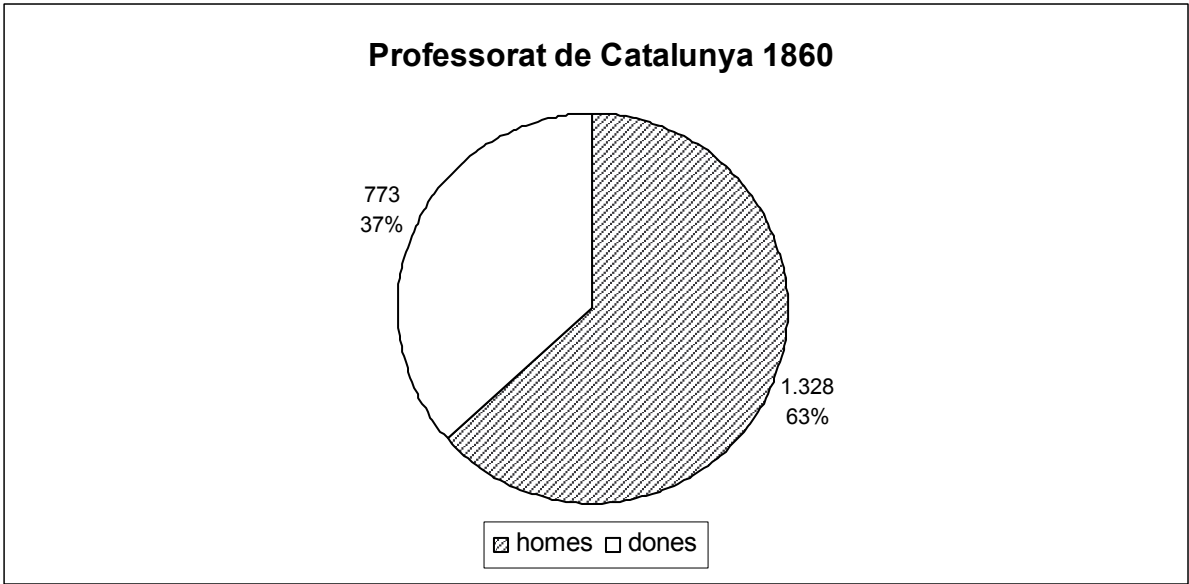
CATALUNYA 1900	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	> 90
Llegir i escriure -homes	0,2%	33,2%	58,7%	63,1%	65,7%	64,0%	63,5%	59,7%	59,9%	55,2%	49,7%	49,7%	40,9%	40,9%	37,8%	37,8%	34,0%	34,0%	29,9%
Llegir i escriure -dones	0,2%	26,3%	48,7%	50,0%	47,2%	42,3%	38,3%	33,5%	31,0%	27,0%	22,0%	22,0%	18,0%	18,0%	15,7%	15,7%	12,5%	12,5%	9,6%
Saben llegir -homes	0,6%	5,2%	1,2%	0,8%	0,7%	0,7%	0,6%	0,6%	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%	1,2%	1,2%	1,7%	1,7%	0,0%
Saben llegir -dones	0,5%	4,9%	1,5%	1,4%	1,3%	1,6%	1,6%	1,5%	1,8%	1,6%	1,6%	1,6%	1,4%	1,4%	1,4%	1,4%	1,5%	1,5%	2,4%
No en saben -homes	99,1%	61,4%	40,0%	36,0%	33,6%	35,2%	35,9%	39,6%	39,4%	43,7%	49,3%	49,3%	58,2%	58,2%	60,8%	60,8%	64,1%	64,1%	68,5%
No en saben -dones	99,4%	68,5%	49,6%	48,5%	51,4%	56,0%	60,0%	64,9%	67,1%	71,1%	76,3%	76,3%	80,3%	80,3%	82,6%	82,6%	85,8%	85,8%	83,2%
No hi consta -homes	0,0%	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,3%	0,2%	0,2%	0,1%	0,1%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	1,6%
No hi consta -dones	0,0%	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,3%	0,2%	0,2%	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%	0,2%	0,2%	4,8%

Taula d'edats 36 Catalunya 1900

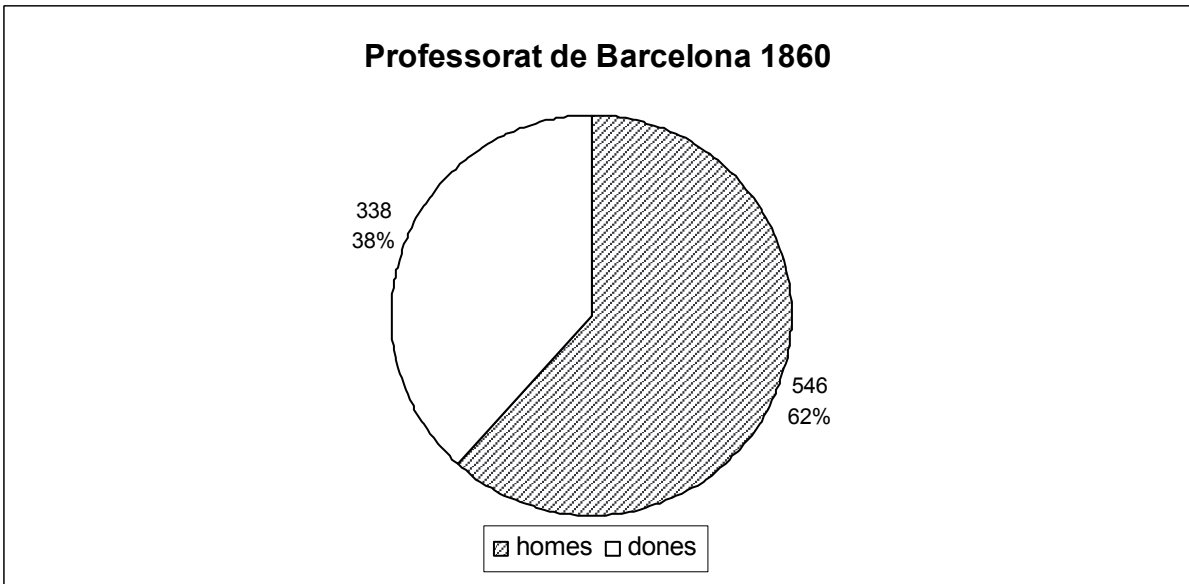
9.3 Professorat

L'evolució de la xarxa escolar de Catalunya mostra una desigual distribució territorial dels mestres en funció del sexe. No tots aquests censos respecten els mateixos criteris de classificació de la població ni del territori. Per exemple, el cens de 1860 i de 1887 permet establir un paral·lelisme per la distribució territorial en partits judicials. O bé, els censos de 1887 i 1900 permeten establir comparacions perquè classifiquen el professorat per edats. Sembla que al cens de 1887 està recollit el nombre total de persones dedicades a l'ensenyament, sense especificar el grau, mentre que al cens de 1860 s'ha pogut comparar el nombre de persones d'ambdós sexes dedicades exclusivament a l'ensenyament primari. Malgrat la varietat de dades i les divergències en els criteris de classificació es poden establir tendències que s'han anat consolidant al llarg del període de temps estudiat i que s'analitzen a continuació.

Al cens de 1860 les dones mestres del territori català representen a penes el 37% del conjunt del professorat d'ensenyament primari de Catalunya. A les províncies de Barcelona i Tarragona els percentatges són superiors, el 38% i el 45% respectivament, mentre que a la resta de Catalunya els percentatges són inferiors a la mitjana del 37%.

Gràfic 55 Professorat de Catalunya 1860

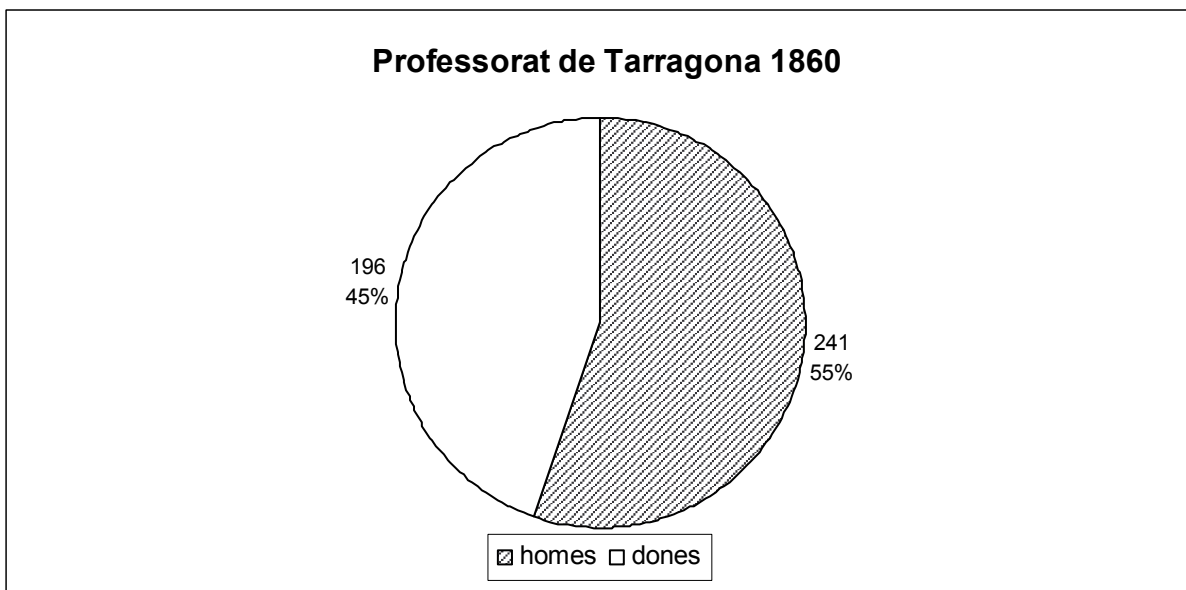
Gràfic 56 Professorat de Barcelona 1860

Gràfic 57 Professorat de Girona 1860

Gràfic 58 Professorat de Lleida 1860

Gràfic 59 Professorat de Tarragona 1860

Per partits judicials, totes les dades de professorat dedicat al primer ensenyament permeten parlar d'un nombre més elevat d'homes mestres que de dones, amb l'única excepció del partit judicial de Tarragona, on ja s'ha invertit el nombre d'homes i dones mestres; 24 homes i 34 dones. A la resta de partits judicials de la mateixa província s'observa un percentatge homogeni de dones mestres, superior al 33%. A la Seu d'Urgell, Sort, Tremp o Viella, el dèficit de dones mestres es reflecteix directament en les taxes més baixes d'alfabetització femenina.

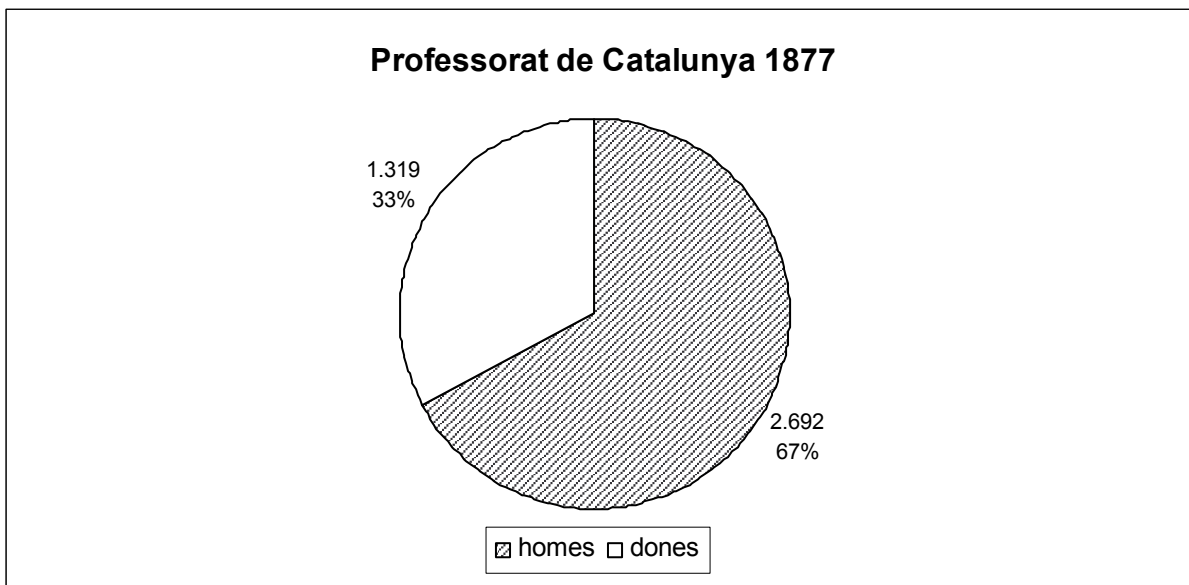
PROFESSORAT Cens 1860	Província	homes	%	dones	%	Total
ARENYS DE MAR	Barcelona	17	54,8%	14	45,2%	31
BARCELONA	Barcelona	235	61,8%	145	38,2%	380
BERGA	Barcelona	18	64,3%	10	35,7%	28
GRANOLLERS	Barcelona	37	71,2%	15	28,8%	52
IGUALADA	Barcelona	35	63,6%	20	36,4%	55
MANRESA	Barcelona	32	52,5%	29	47,5%	61
MATARÓ	Barcelona	37	61,7%	23	38,3%	60
SANT FELIU DE LLOBREGAT	Barcelona	33	67,3%	16	32,7%	49
TERRASSA	Barcelona	31	75,6%	10	24,4%	41
VIC	Barcelona	40	57,1%	30	42,9%	70
VILA FRANCA DEL PENEDÈS	Barcelona	31	54,4%	26	45,6%	57
Total Barcelona		546	61,8%	338	38,2%	884
LA BISBAL	Girona	34	55,7%	27	44,3%	61
FIGUERES	Girona	58	77,3%	17	22,7%	75
GIRONA	Girona	55	76,4%	17	23,6%	72
OLOT	Girona	26	59,1%	18	40,9%	44
RIBES	Girona	27	65,9%	14	34,1%	41
SANTA COLOMA DE FARNERS	Girona	32	61,5%	20	38,5%	52
Total Girona		232	67,2%	113	32,8%	345
BALAGUER	Lleida	49	69,0%	22	31,0%	71
CERVERA	Lleida	43	69,4%	19	30,6%	62
LLEIDA	Lleida	90	63,4%	52	36,6%	142
SEU D'URGELL	Lleida	20	76,9%	6	23,1%	26
SOLSONA	Lleida	20	60,6%	13	39,4%	33
SORT	Lleida	29	85,3%	5	14,7%	34
TREMP	Lleida	37	84,1%	7	15,9%	44
VIELLA	Lleida	21	91,3%	2	8,7%	23
Total Lleida		309	71,0%	126	29,0%	435
FALSET	Tarragona	37	55,2%	30	44,8%	67
GANDESA	Tarragona	22	56,4%	17	43,6%	39
MONTBLANC	Tarragona	30	66,7%	15	33,3%	45
REUS	Tarragona	41	54,7%	34	45,3%	75
TARRAGONA	Tarragona	24	41,4%	34	58,6%	58
TORTOSA	Tarragona	39	52,7%	35	47,3%	74
VALLS	Tarragona	23	57,5%	17	42,5%	40
VENDRELL	Tarragona	25	64,1%	14	35,9%	39
Total Tarragona		241	55,1%	196	44,9%	437
Total general		1.328	63,2%	773	36,8%	2.101

Taula 21 Professorat d'ensenyament primari a Catalunya 1860

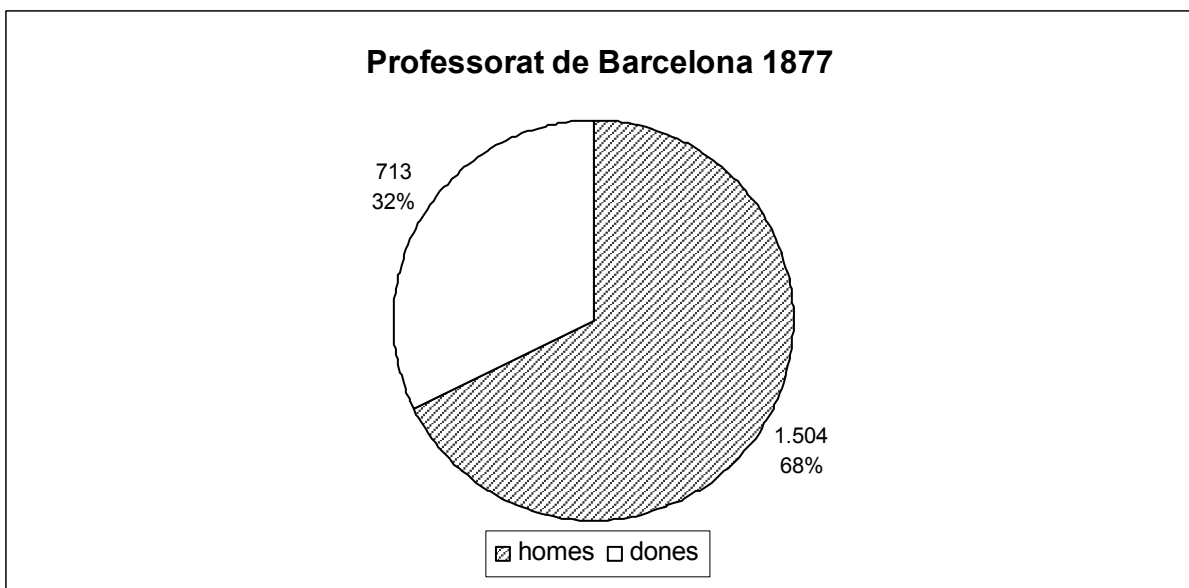
Les dades del cens de 1877 consultades només permeten comparar la suma global del professorat per províncies. El nombre absolut de dones mestres augmenta, lleugerament a Girona i Tarragona, i notablement a Barcelona i Lleida. Pràcticament es duplica el professorat d'ambdós sexes, els homes de 1.328 a 2.692 i les dones de 773 a 1.319. El percentatge de dones mestres és inferior al dels homes, amb una mitjana de 32,9%, i les províncies de Lleida i

Tarragona són les que tenen els percentatges més alts de dones a l'ensenyament, ambdues per sobre del 37%.

Gràfic 60 Professorat de Catalunya 1877

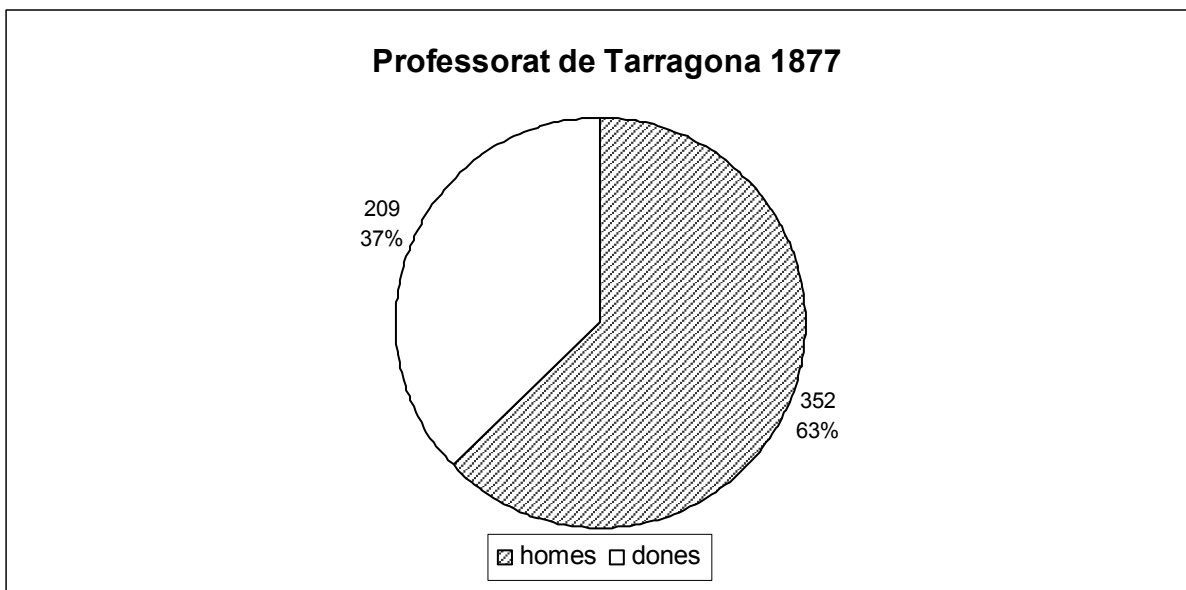
Gràfic 61 Professorat de Barcelona 1877

Gràfic 62 Professorat de Girona 1877

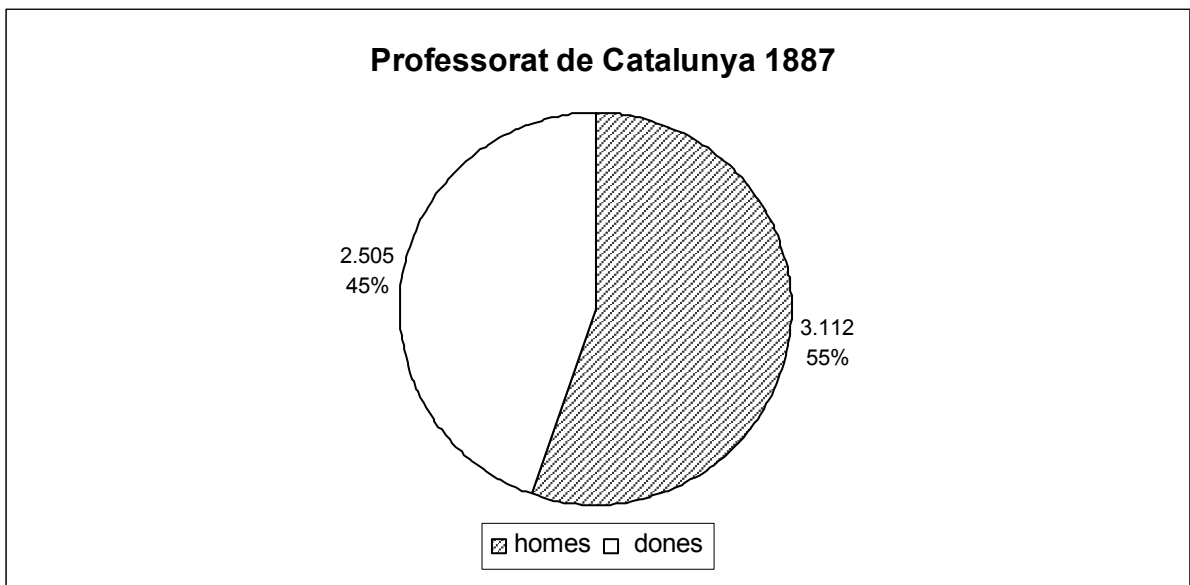
Gràfic 63 Professorat de Lleida 1877

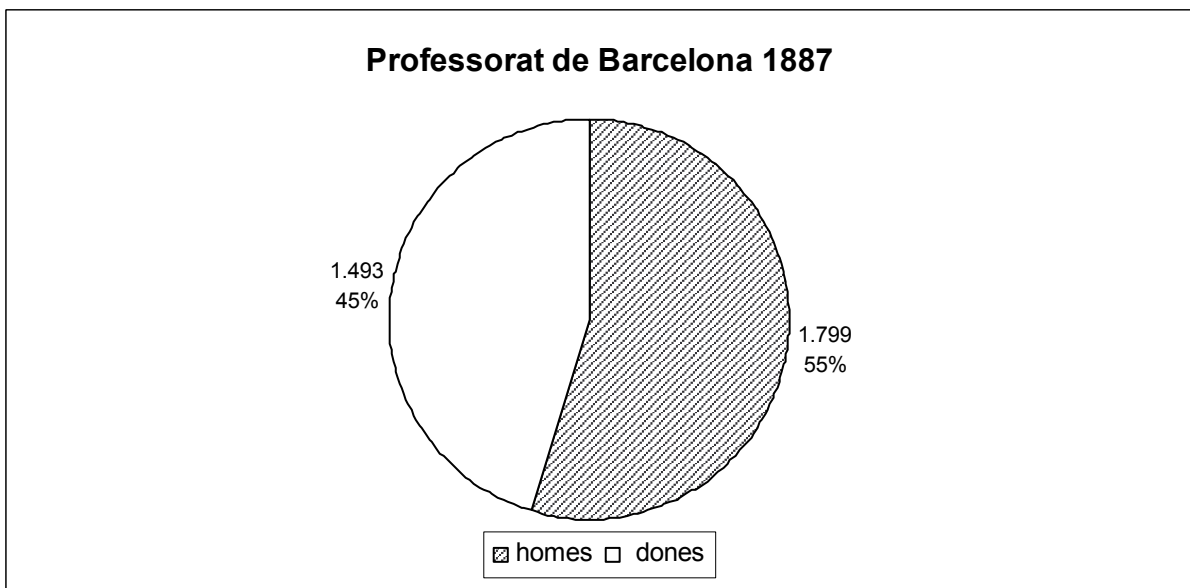
Gràfic 64 Professorat de Tarragona 1877

El cens de 1887 classifica el professorat per edats, diferenciant entre el professorat més jove de 50 anys i el que supera els 50 anys, aquesta estadística permet constatar el canvi generacional respecte el cens de 1860. Comparant el professorat masculí i femení per edats, comprovem que la proporcionalitat s'ha anat invertint a la major part dels partits judicials de la província de Barcelona. On encara s'observa el predomini del professorat masculí la diferència dels homes i dones mestres és molt més feble. Per exemple, el partit judicial de Barcelona, censava 743 dones mestres i 971 homes mestres de menys de 50 anys, en canvi, els mestres més grans de 50 anys eren 224 mentre les mestres només 73. El cas de Vilafranca és singular perquè es constata la substitució de professorat masculí per dones mestres als dos intervals d'edat, 24 homes per 44 dones més joves de 50 anys i 8 homes per 18 dones a la franja de més de 50 anys, quan el cens de 1860 mantenia un predomini de professorat masculí, 31 homes per 26 dones. El nombre de professors es manté pràcticament invariable, 31/32 mestres, mentre que el

professorat femení passa de 26 mestres al 1860 a 62 al 1887, és a dir, es multiplica per 2,4.

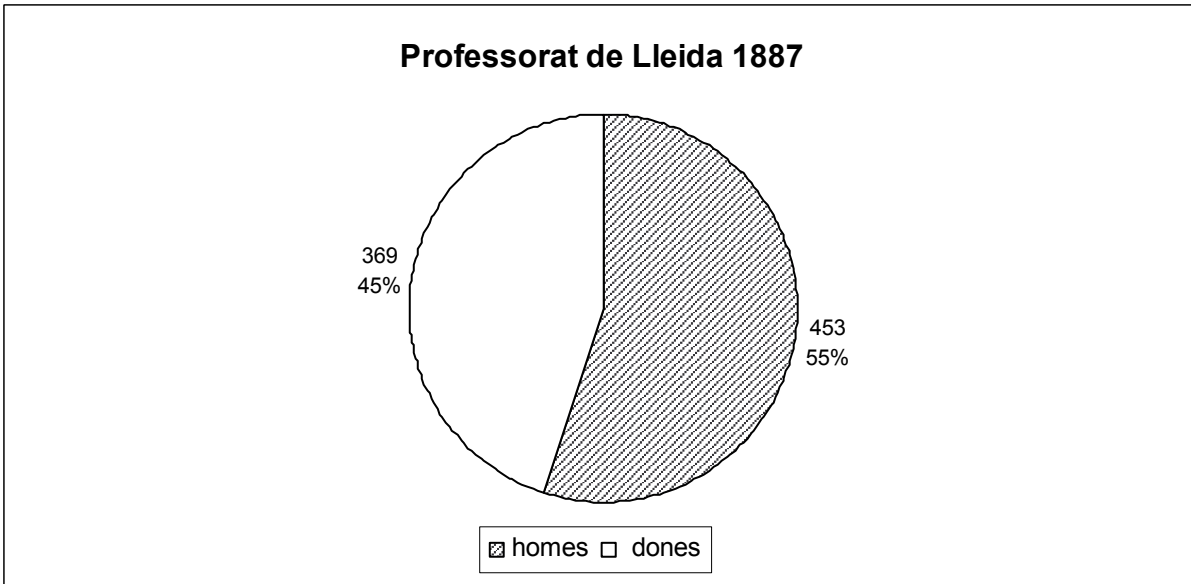
Gràfic 65 Professorat de Catalunya 1887

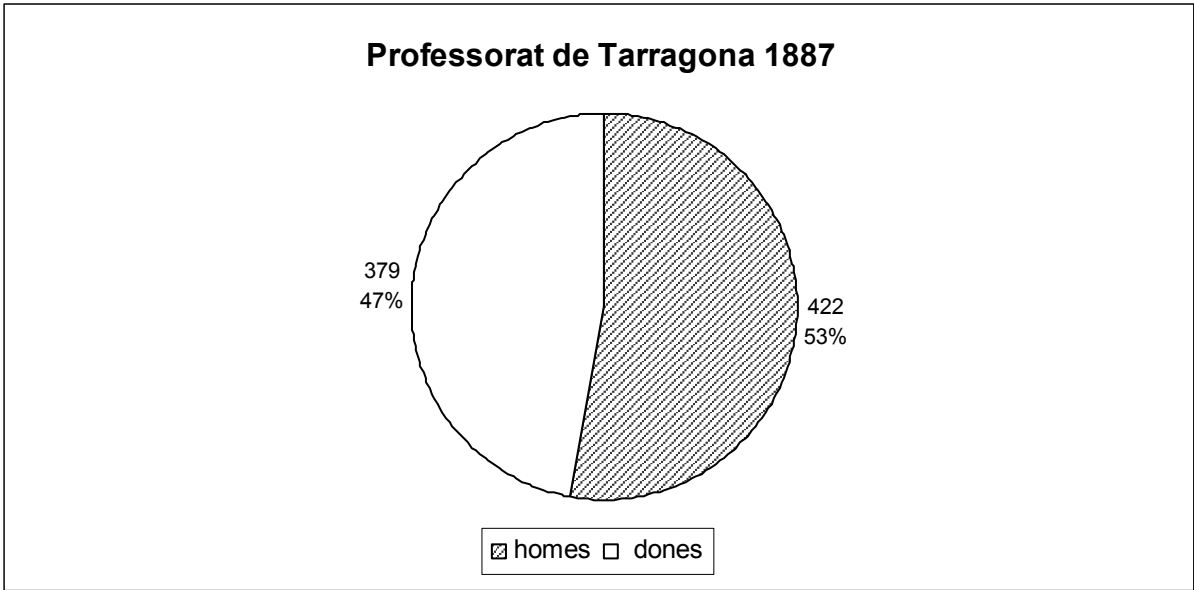
Gràfic 66 Professorat de Barcelona 1887

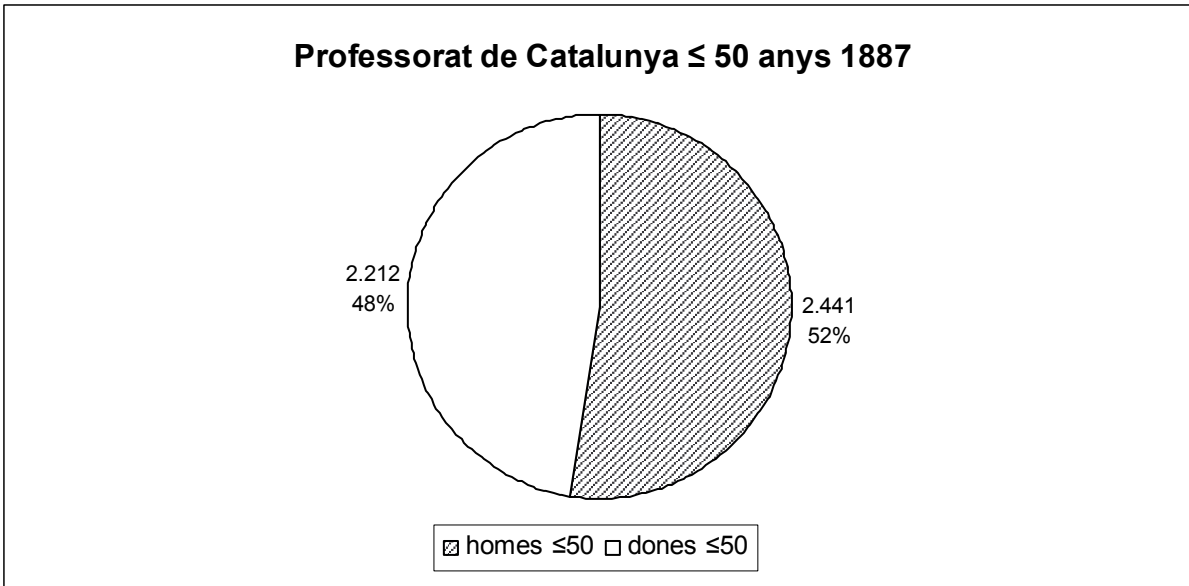
Gràfic 67 Professorat de Girona 1887

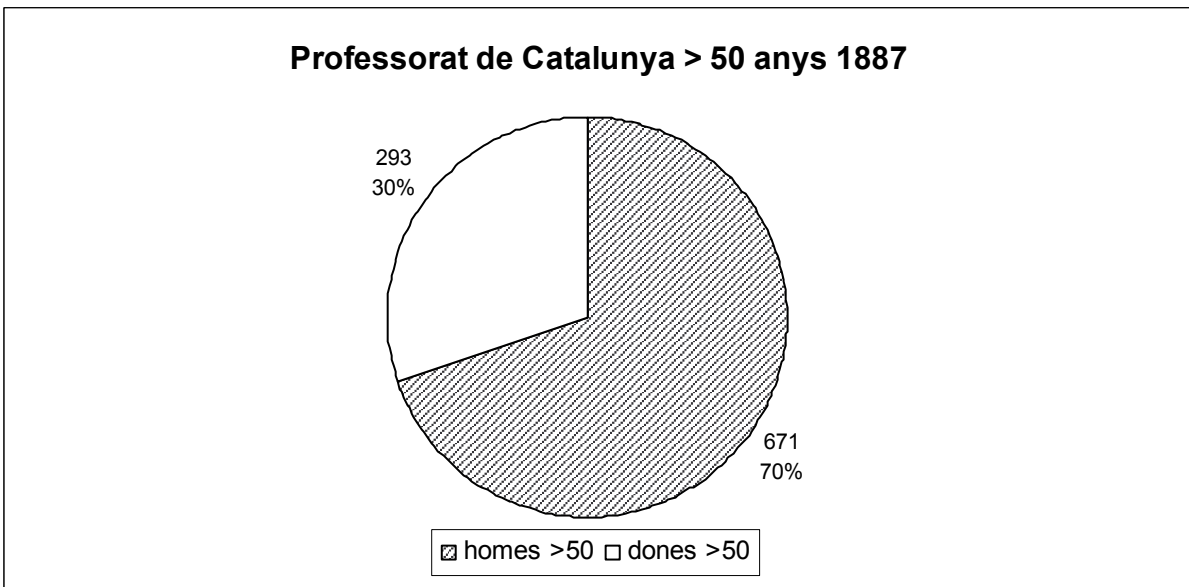
Gràfic 68 Professorat de Lleida 1887

Gràfic 69 Professorat de Tarragona 1887

Gràfic 70 Professorat de Catalunya ≤50 anys 1887

Gràfic 71 Professorat de Catalunya >50 anys 1887

PROFESSORAT Cens 1887	homes ≤50	homes >50	homes	dones ≤50	dones >50	dones	Total
ARENYS DE MAR	34	10	44	47	6	53	97
BARCELONA	971	224	1.195	743	73	816	2.011
BERGA	25	9	34	24	3	27	61
GRANOLLERS	37	16	53	33	10	43	96
IGUALADA	44	10	54	64	8	72	126
MANRESA	61	20	81	106	18	124	205
MATARÓ	54	17	71	66	11	77	148
SABADELL	16	13	29	28	4	32	61
SANT FELIU DE LLOBREGAT	60	9	69	42	2	44	113
TERRASSA	25	9	34	21	6	27	61
VIC	55	12	67	62	3	65	132
VILA FRANCA DEL PENEDÈS	24	8	32	44	18	62	94
VILANOVA I LA GELTRÚ	27	9	36	47	4	51	87
Total Barcelona	1.433	366	1.799	1.327	166	1.493	3.292
LA BISBAL	58	13	71	45	9	54	125
FIGUERES	67	22	89	53	4	57	146
GIRONA	103	35	138	52	5	57	195
OLOT	29	9	38	28	3	31	69
PUIGCERDÀ	42	10	52	30	5	35	87
SANTA COLOMA DE FARNERS	40	10	50	29	1	30	80
Total Girona	339	99	438	237	27	264	702
BALAGUER	59	13	72	64	5	69	141
CERVERA	44	14	58	33	10	43	101
LLEIDA	102	35	137	98	16	114	251
SEU D'URGELL	51	6	57	48	2	50	107
SOLSONA	32	7	39	31		31	70
SORT	25	4	29	6	1	7	36
TREMP	34	6	40	38		38	78
VIELLA	16	5	21	15	2	17	38
Total Lleida	363	90	453	333	36	369	822
FALSET	52	10	62	51	9	60	122
GANDESA	22	15	37	25	10	35	72
MONTBLANC	20	13	33	24	4	28	61
REUS	57	19	76	49	13	62	138
TARRAGONA	56	19	75	70	5	75	150
TORTOSA	45	16	61	41	13	54	115
VALLS	28	12	40	29	7	36	76
VENDRELL	26	12	38	26	3	29	67
Total Tarragona	306	116	422	315	64	379	801
Total general	2.441	671	3.112	2.212	293	2.505	5.617

Taula 22 Professorat d'ensenyament primari a Catalunya 1887

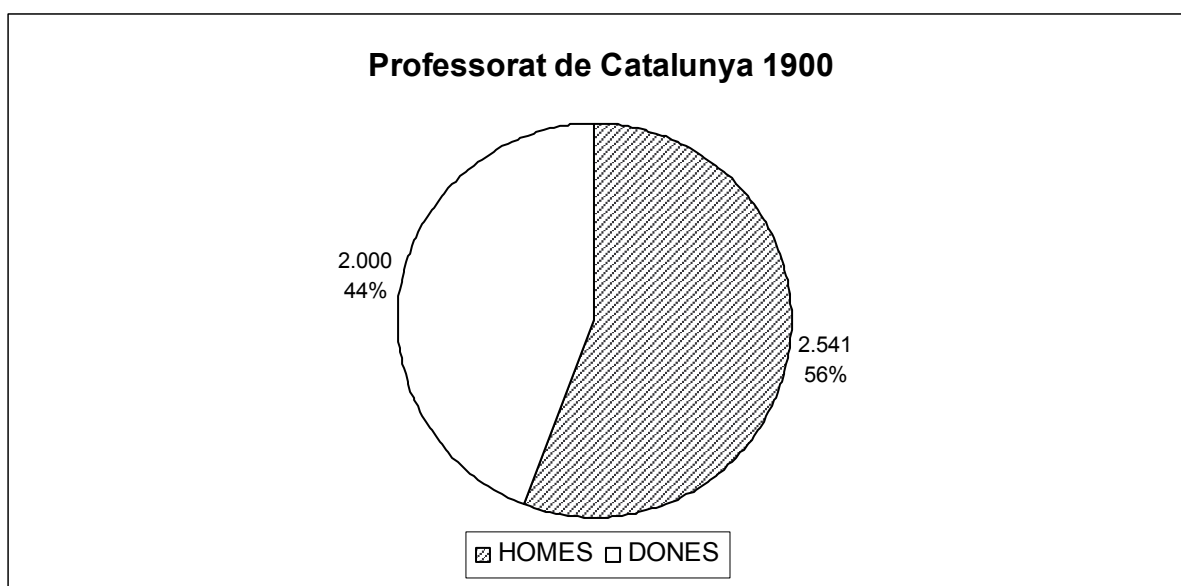
El cens de 1900 rebaixa el nombre absolut de mestres, passant de 5.617 a 4.541. Amb una reducció paral·lela d'uns cinc-cents mestres per a cada sexe. Aquest cens no es pot comparar amb els censos de 1860 i 1887 que dividien el territori en partits judicials, el de 1900 només distingeix les capitals de província

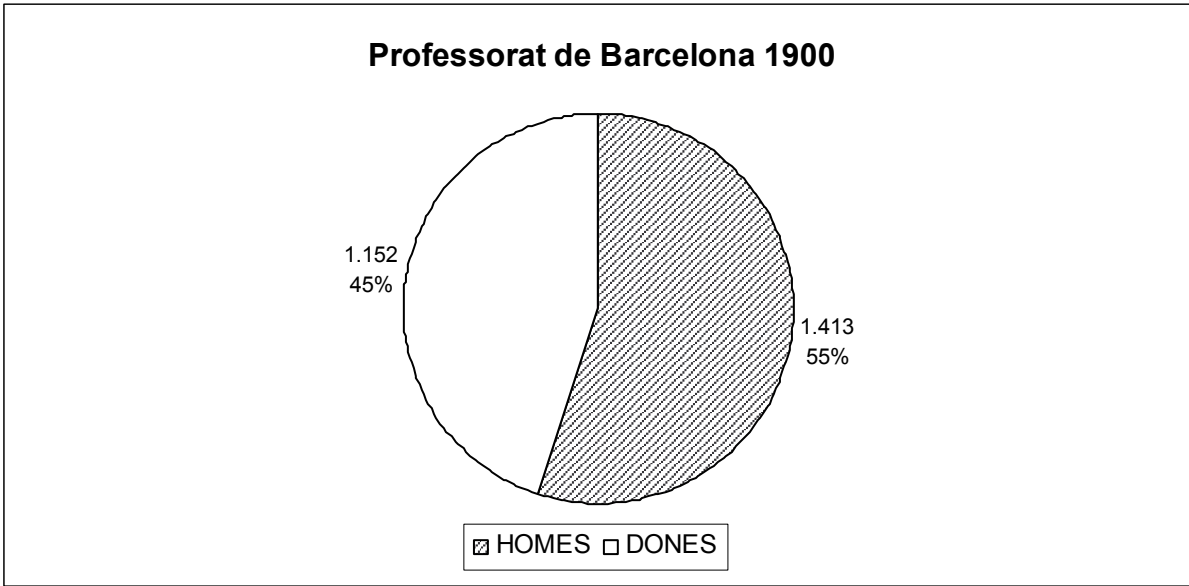
de la resta del territori, però fa una classificació per edats més detallada i introdueix l'estat civil del professorat.

En referència a l'estat civil, la major part de les mestres són solteres, mentre que predominen els homes casats entre els mestres. Les dones mestres que mantenien una posició econòmica independent gràcies a l'exercici de la docència són majoria. Aquestes dones amb llur qualificació professional com a mestres, solteres o vídues, vivien soles mentre que la major part dels homes mestres eren casats.

Al llarg del període estudiat, 1860-1900, el nombre de professionals dedicats a l'ensenyament es duplica en el cas dels homes i gairebé es triplica per a les dones. L'oferta escolar dels nuclis rurals va igualant el nombre de professorat d'ambdós sexes. La progressió del professorat femení que, entre els censos de 1860 i 1887, s'arriba a triplicar estenent-se pel territori català fins a igualar-se amb el masculí, permet observar l'embranchida que va suposar l'ensenyament obligatori de les nenes per a la promoció professional de les mestres a Catalunya.

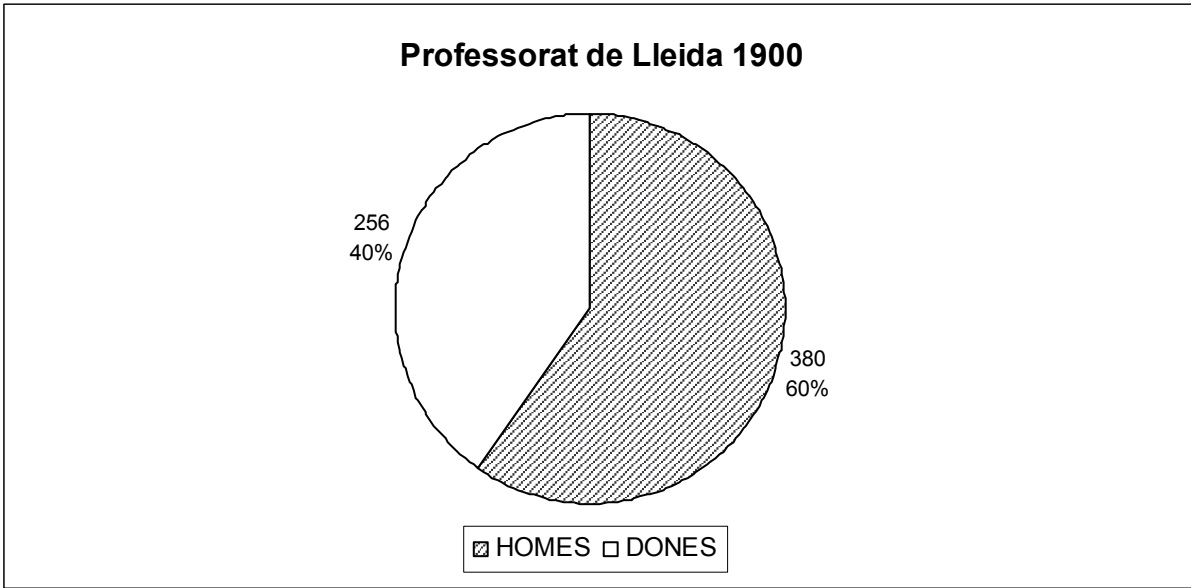
Gràfic 72 Professorat de Catalunya 1900

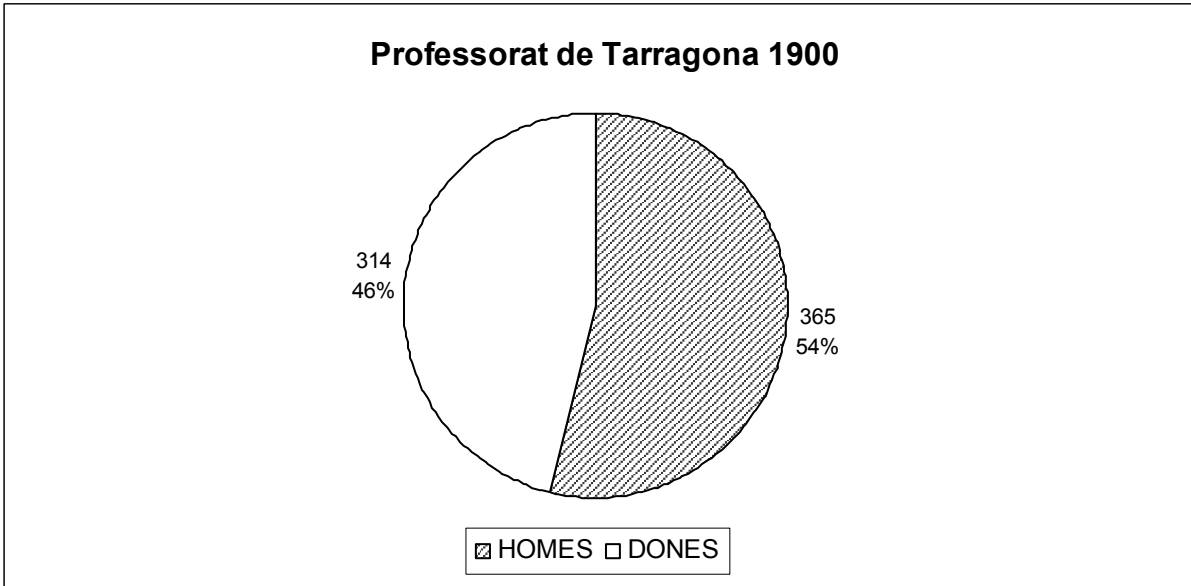
Gràfic 73 Professorat de Barcelona 1900

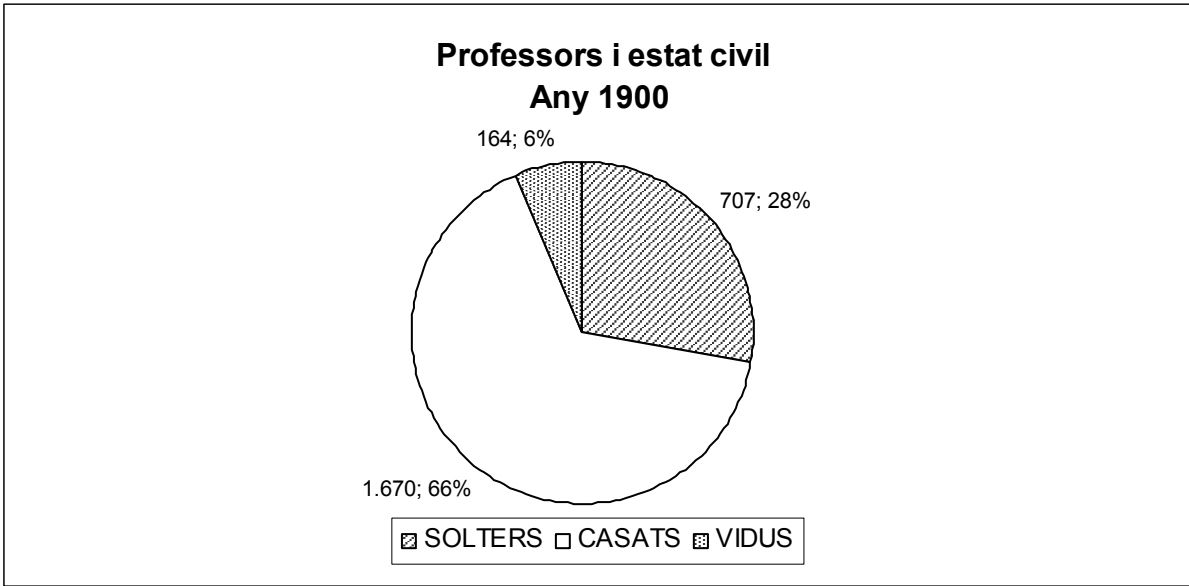
Gràfic 74 Professorat de Girona 1900

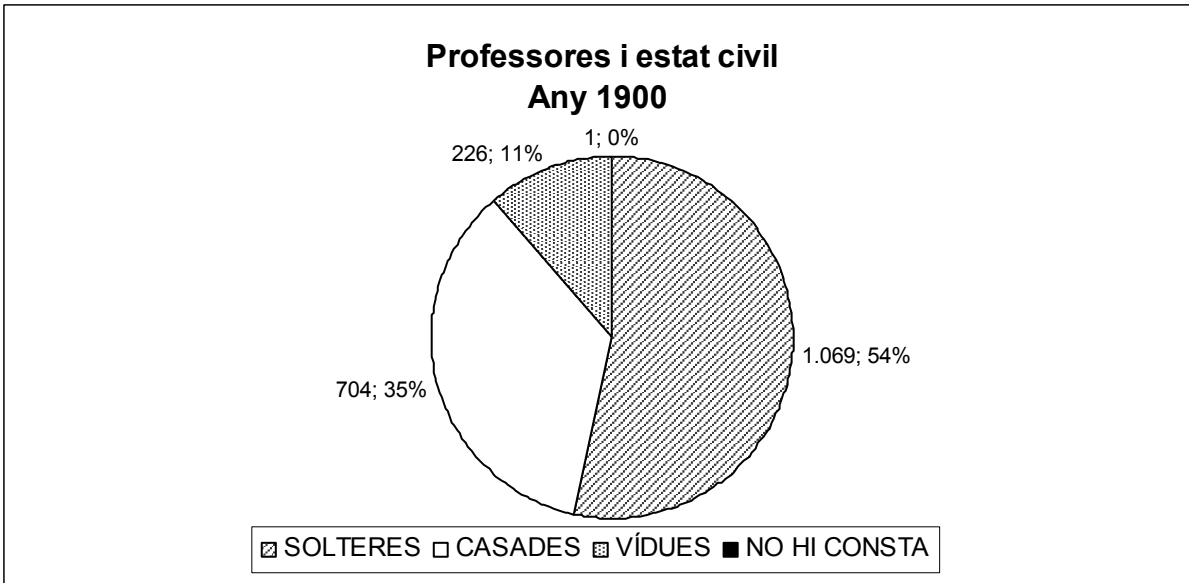
Gràfic 75 Professorat de Lleida 1900

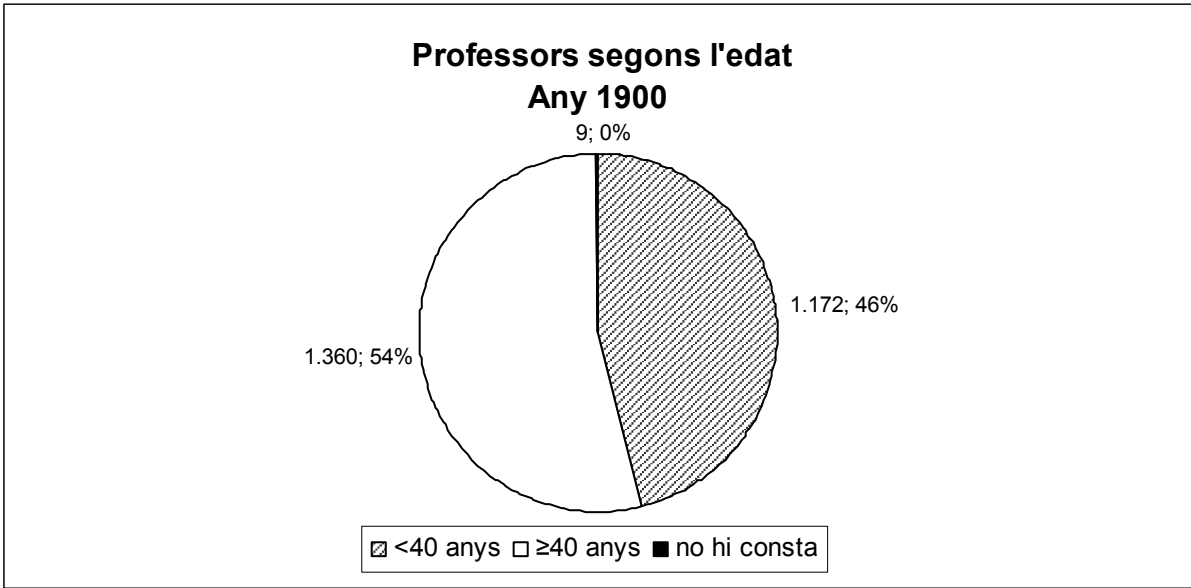
Gràfic 76 Professorat de Tarragona 1900

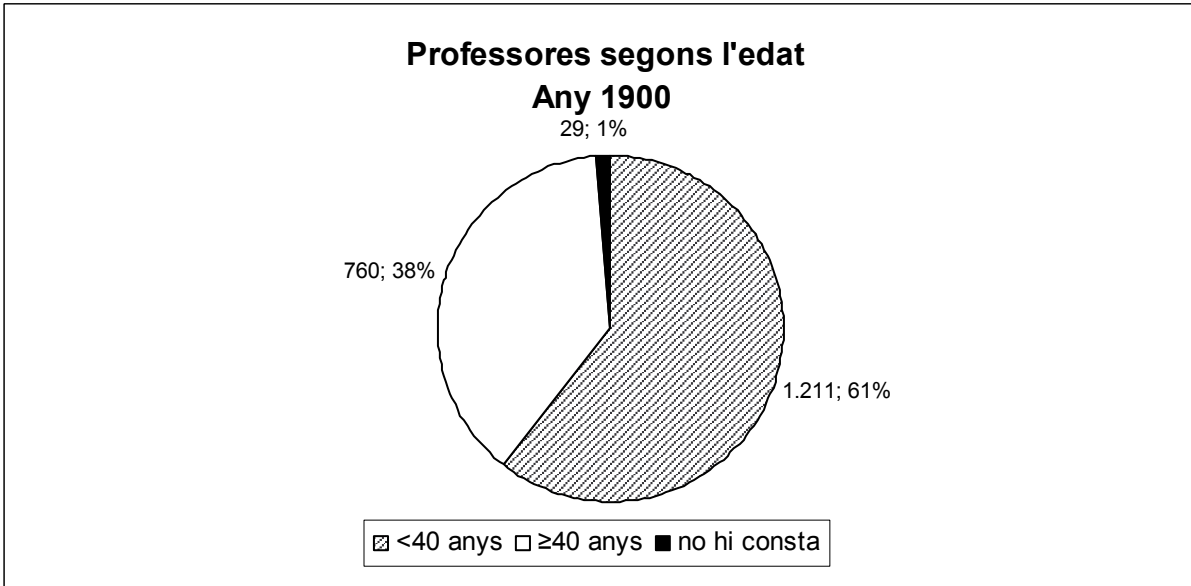
Gràfic 77 Professors i estat civil 1900

Gràfic 78 Professores i estat civil 1900

Gràfic 79 Professors i edat 1900

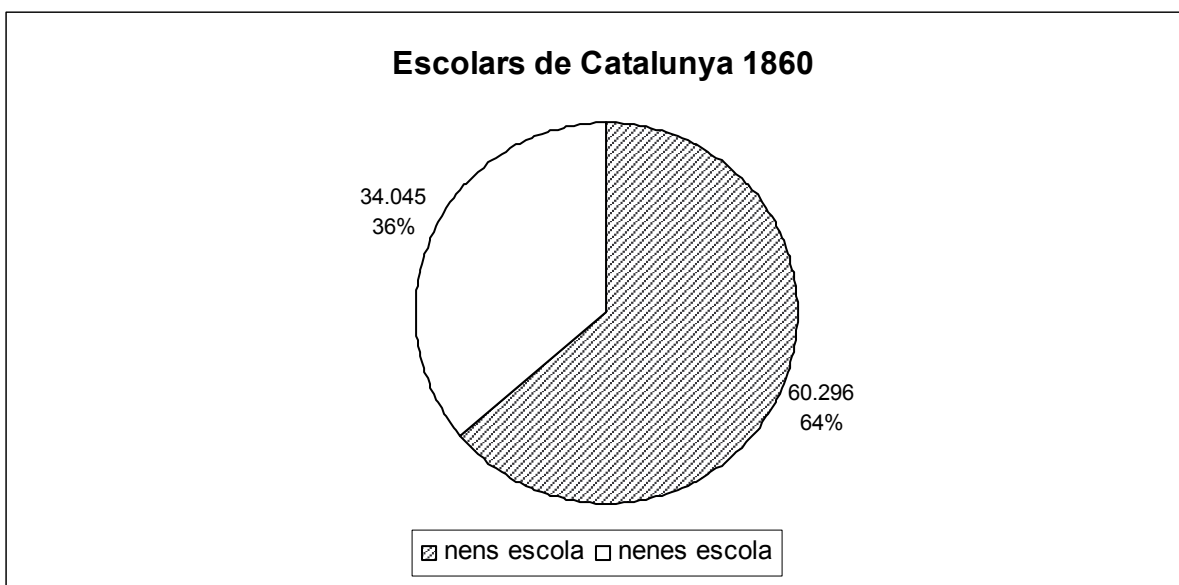

Gràfic 80 Professores i edat 1900

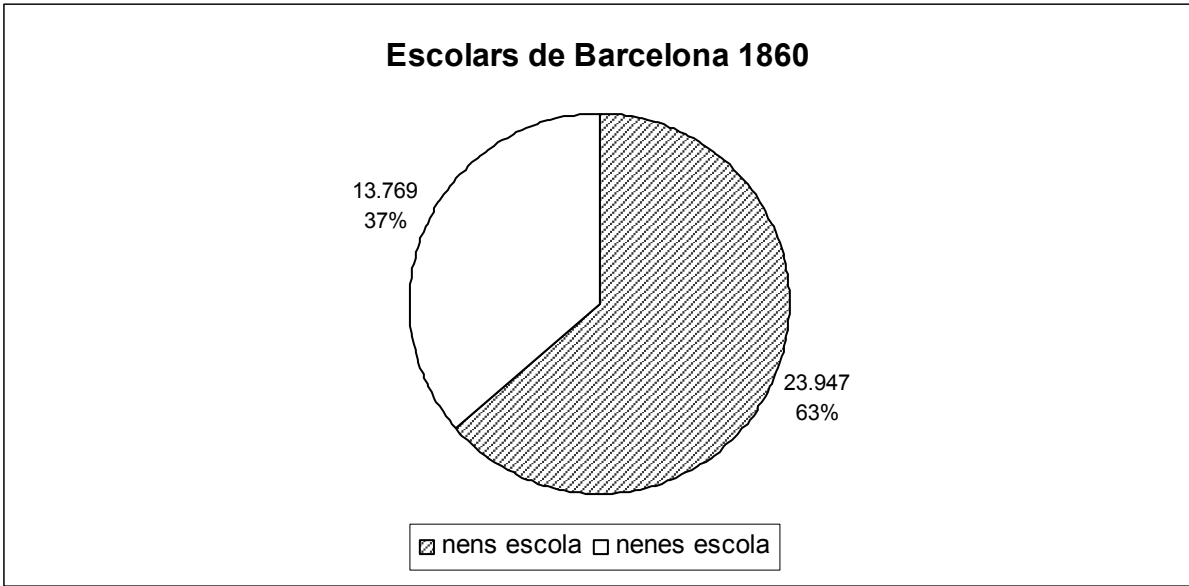
9.4 Escolars

L'assimetria inicial en el procés d'escolarització per sexes va reduint-se als gràfics d'estudiants de primària de 1887 i 1900. En el procés d'escolarització bàsica a Catalunya, la progressió de les dades d'alfabetització fa minvar les distàncies entre ambdós sexes. No és estrany, doncs, comprovar que la diferència relativa i absoluta va reduint-se gràcies a l'acostament de l'escolarització femenina.

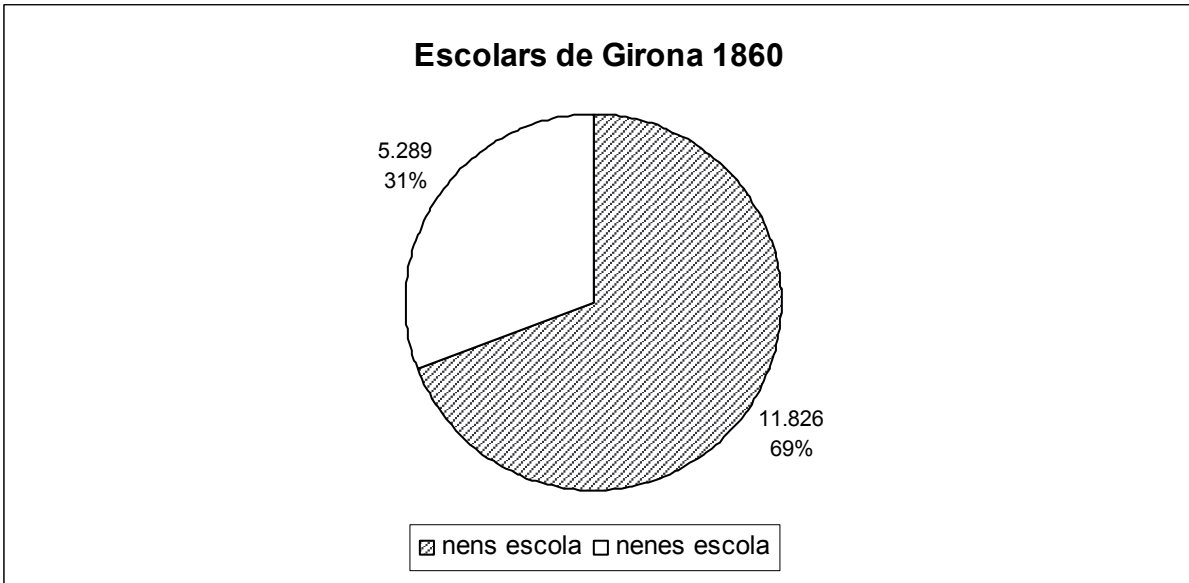
Els percentatges d'escolarització de les nenes de les províncies de Barcelona, Lleida i Tarragona estan al voltant de la mitjana de Catalunya (36%) o una mica per sobre mentre que l'escolarització femenina de Girona (31%) queda bastant per sota de la mitjana catalana.

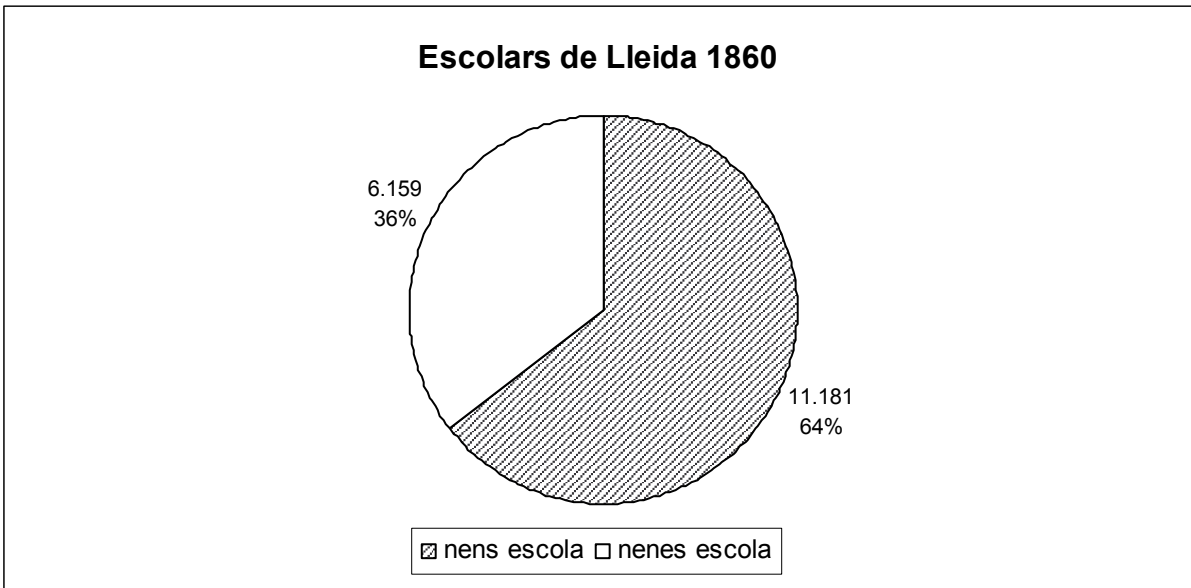
Gràfic 81 Escolars de Catalunya 1860

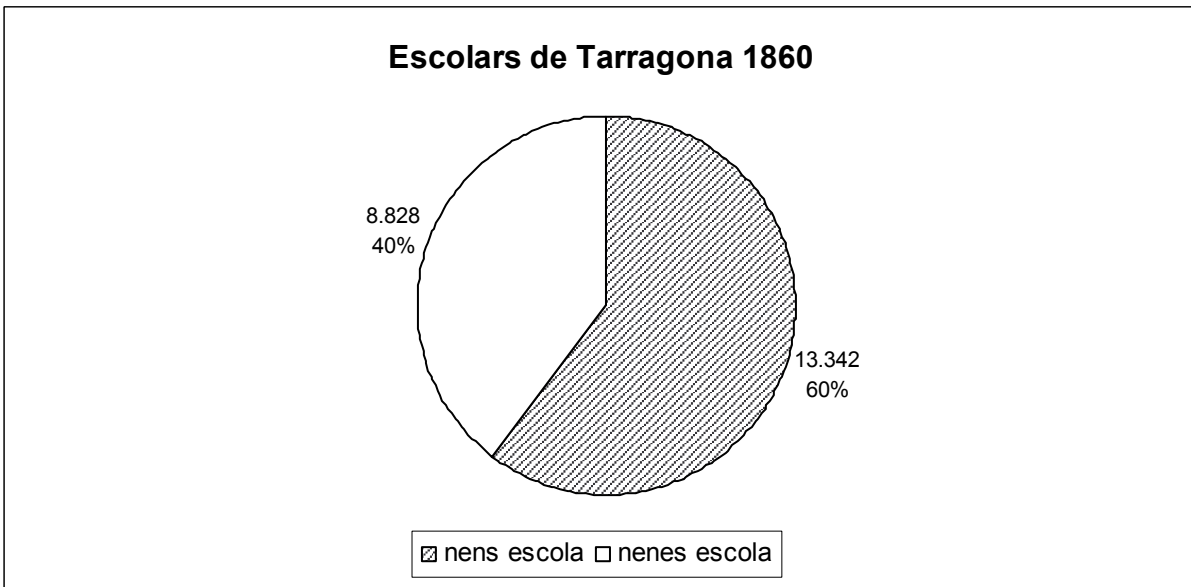
Gràfic 82 Escolars de Barcelona 1860

Gràfic 83 Escolars de Girona 1860

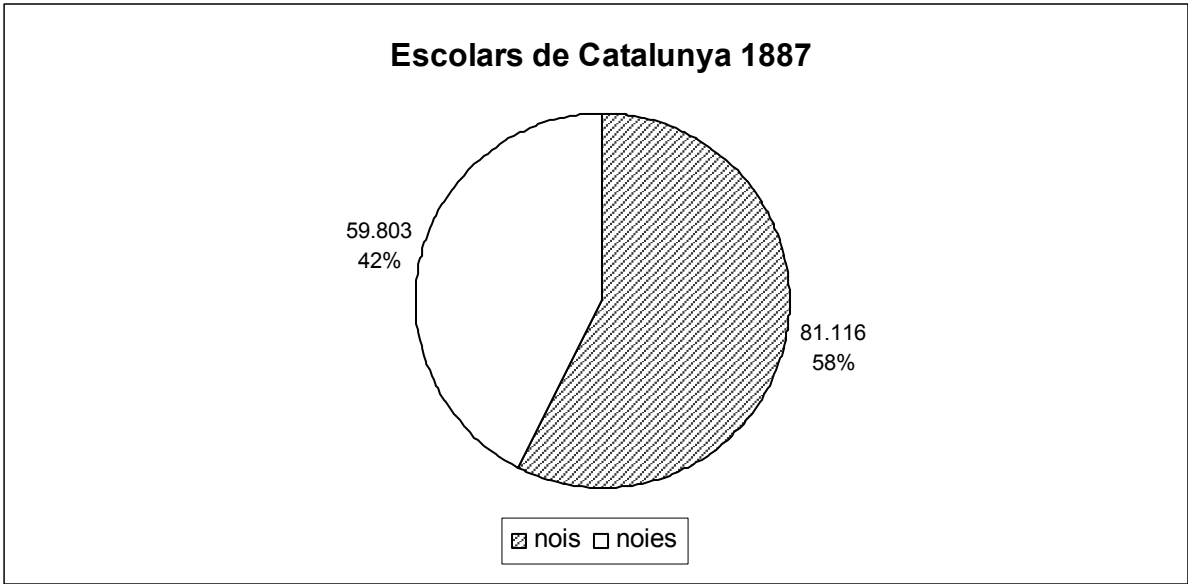
Gràfic 84 Escolars de Lleida 1860

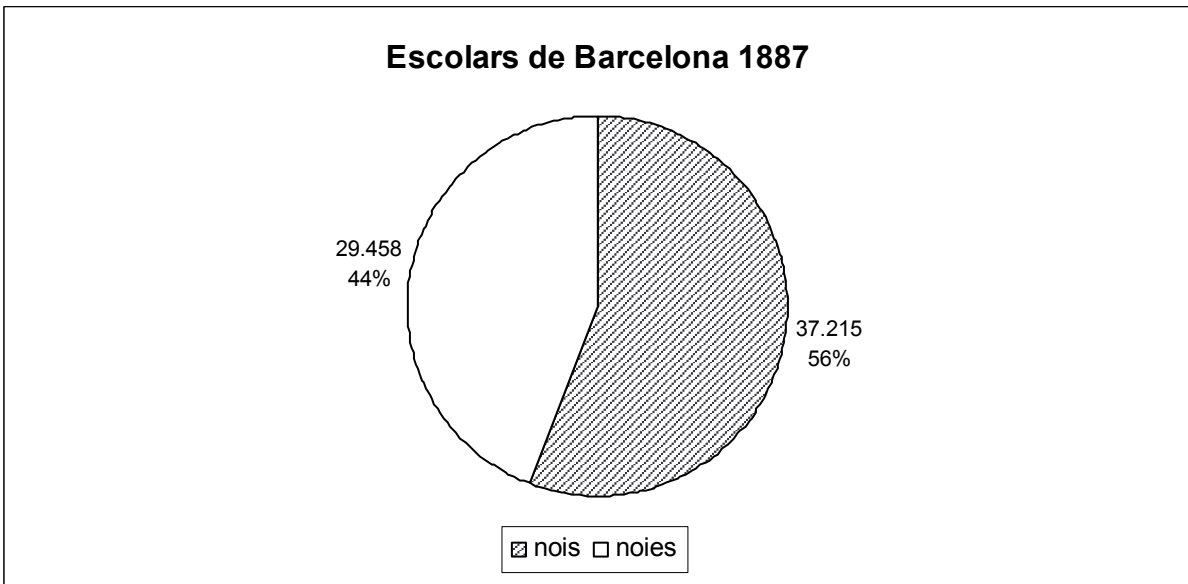
Gràfic 85 Escolars de Tarragona 1860

Al cens de 1887 només la província de Barcelona, amb el 44% de nenes escolaritzades, està per sobre de la mitjana de Catalunya, amb el 42 % de nenes, mentre que la resta de províncies catalanes tenen entre el 40 i el 41% de nenes del total de la població escolaritzada.

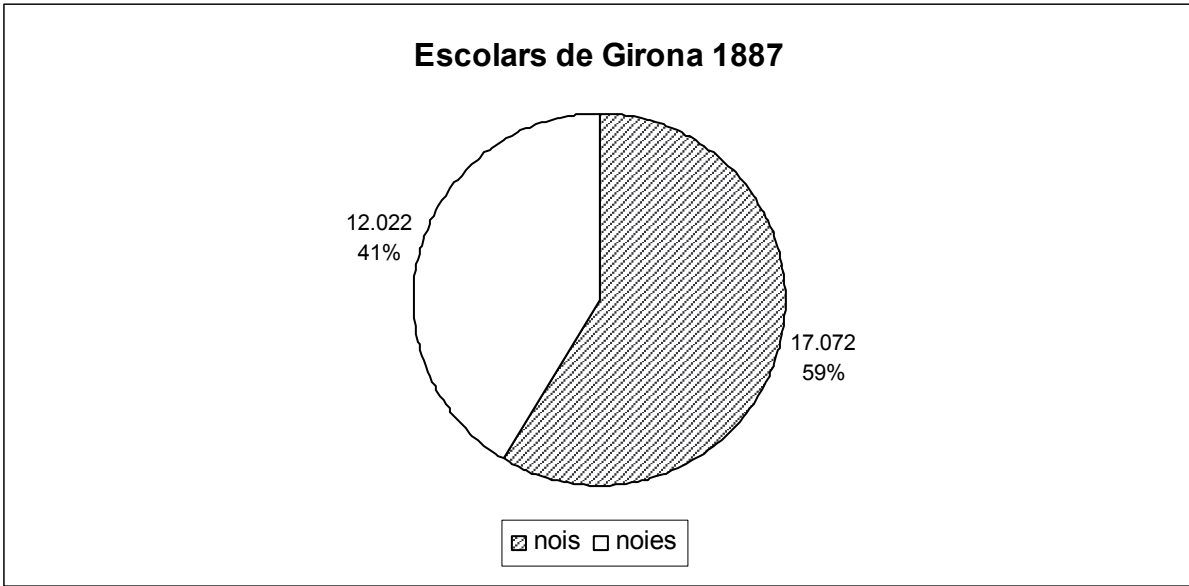

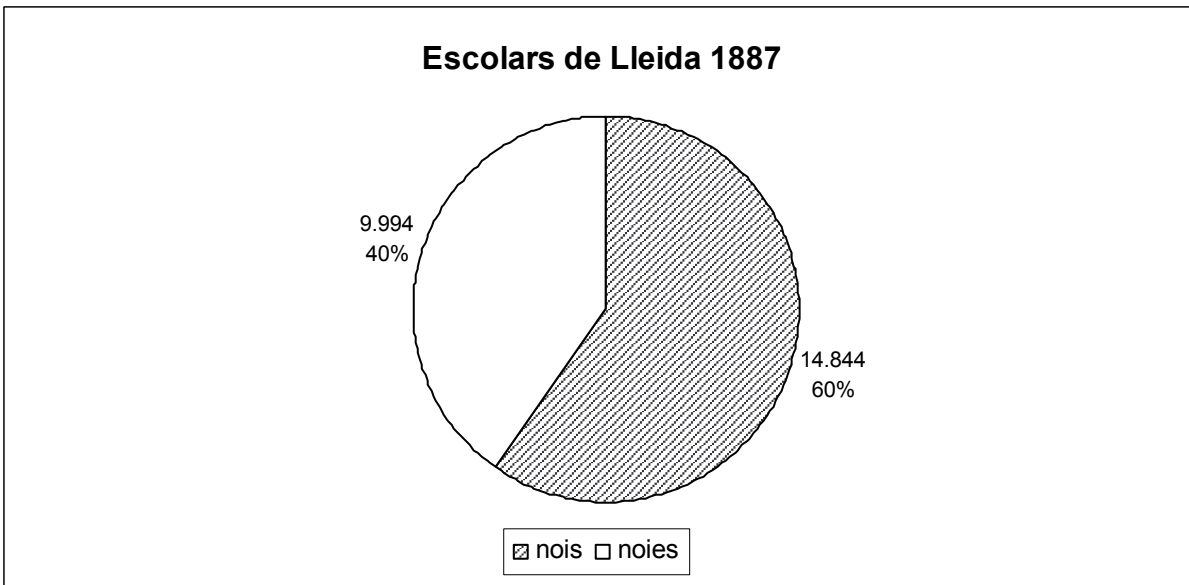
Gràfic 86 Escolars de Catalunya 1887

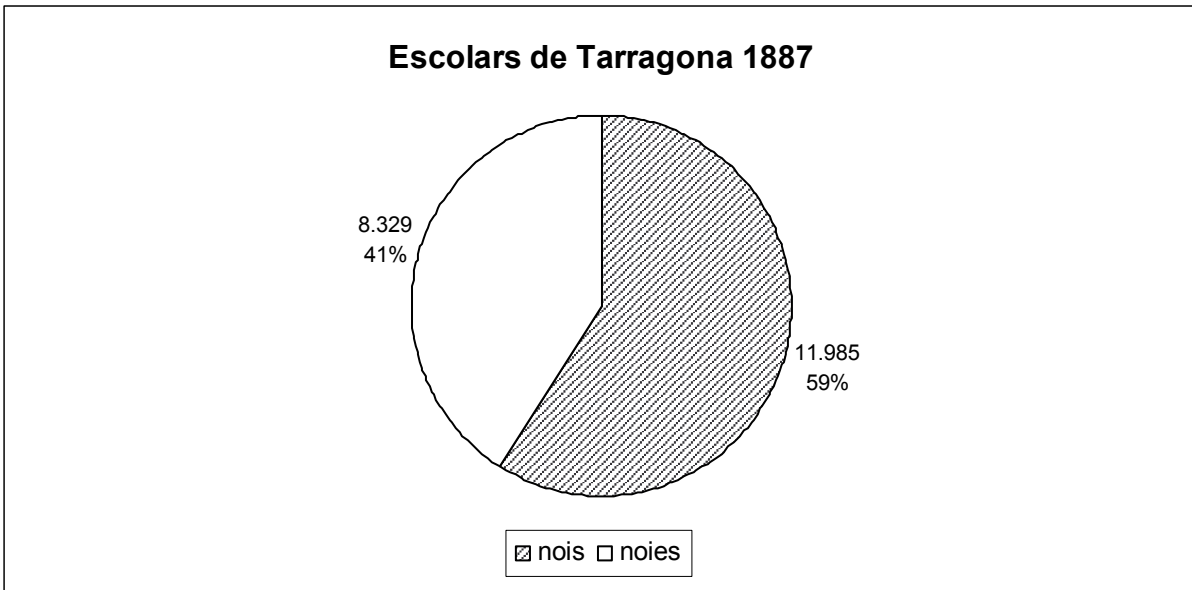
Gràfic 87 Escolars de Barcelona 1887

Gràfic 88 Escolars de Girona 1887

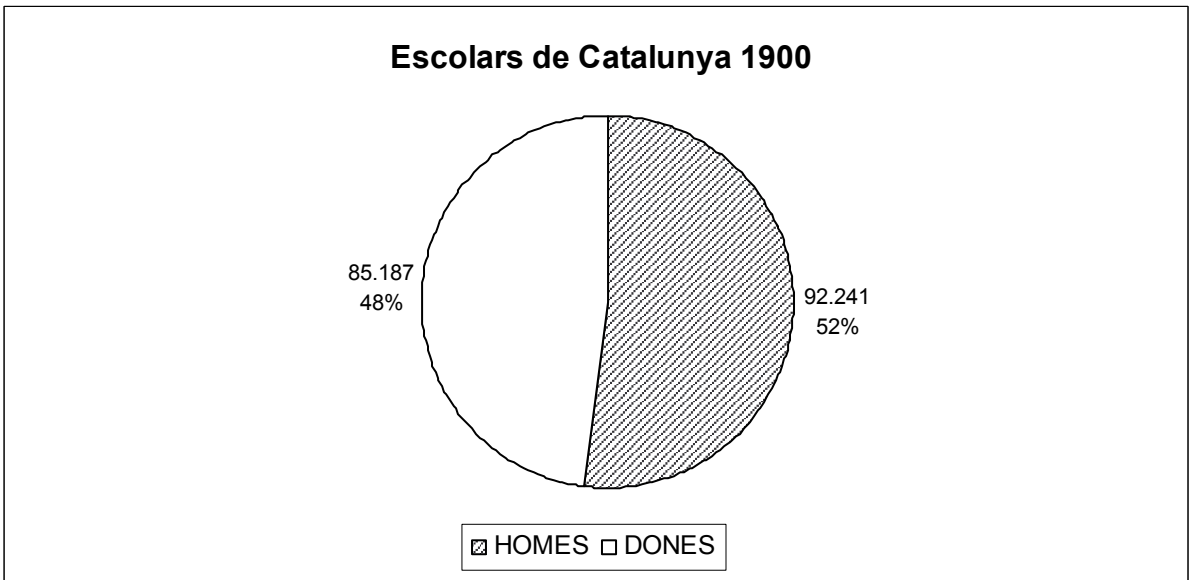

Gràfic 89 Escolars de Lleida 1887

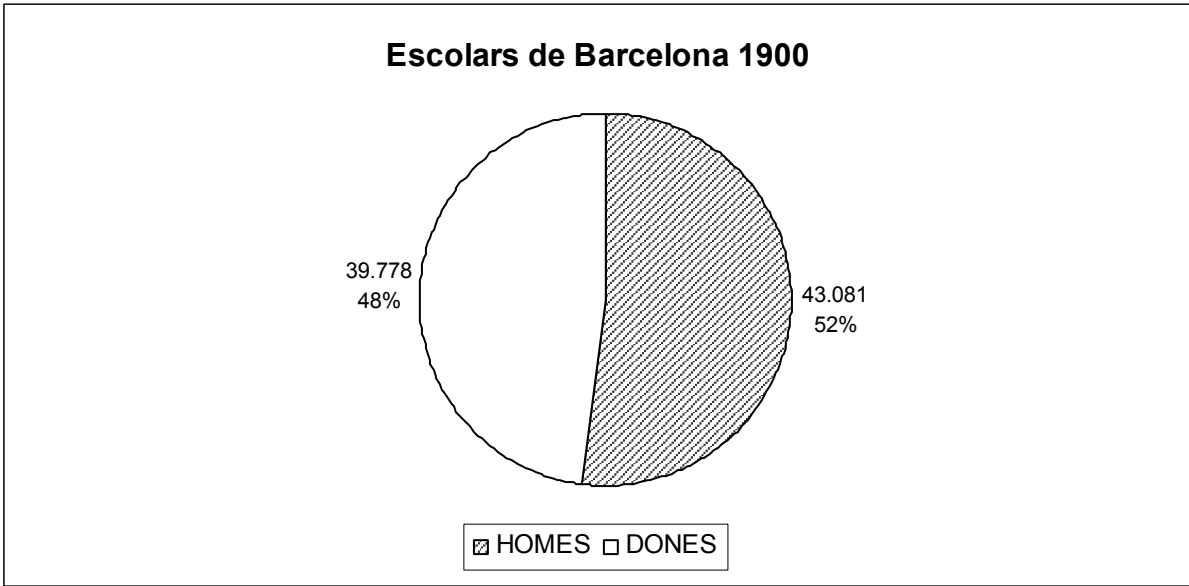

Gràfic 90 Escolars de Tarragona 1887

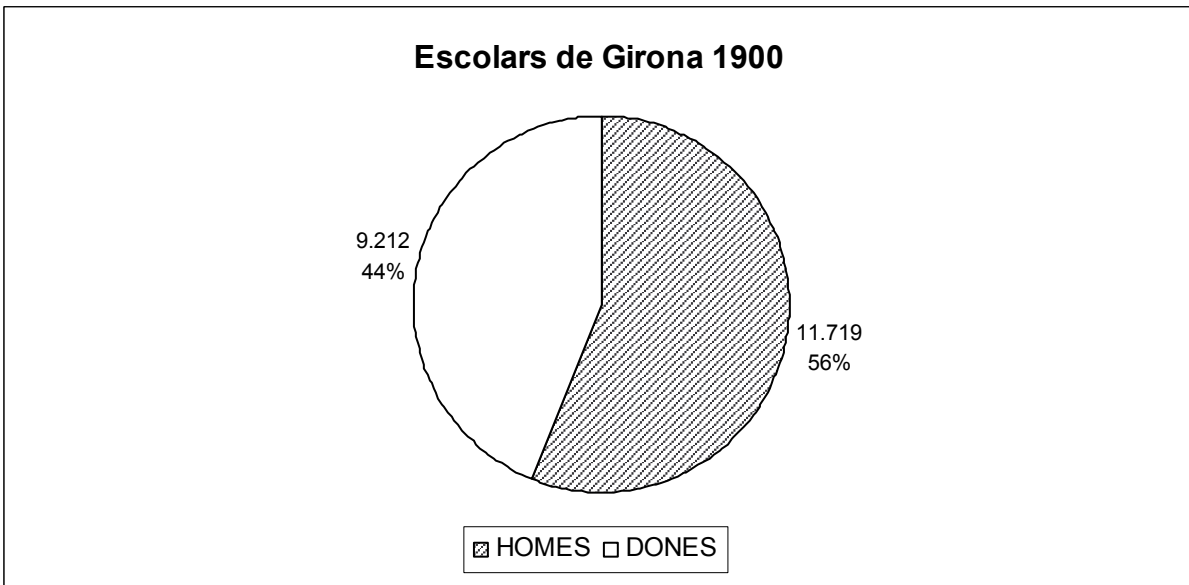
Al cens de 1900 l'escolarització de nenes a l'ensenyament primari representa el 48% del total de la població escolaritzada de Catalunya. Per províncies, Tarragona amb un percentatge del 51% i Barcelona amb el 48% són les dues que tenen la major proporció de nenes escolaritzades.

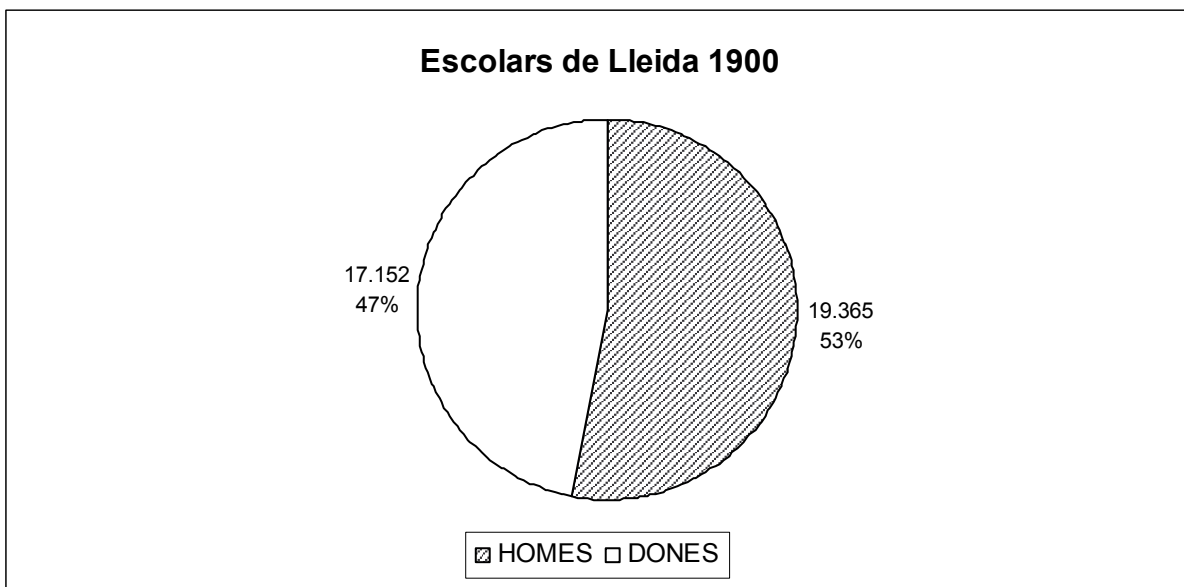
Gràfic 91 Escolars de Catalunya 1900

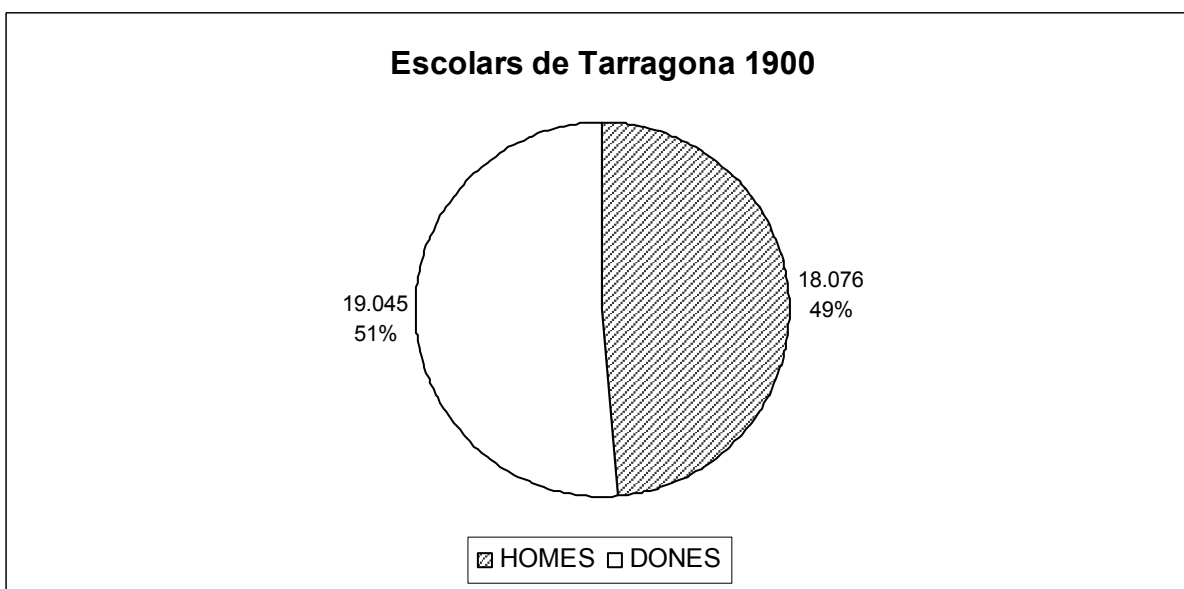
Gràfic 92 Escolars de Barcelona 1900

Gràfic 93 Escolars de Girona 1900

Gràfic 94 Escolars de Lleida 1900

Gràfic 95 Escolars de Tarragona 1900

L'increment del nombre de noies que assistien a centres d'ensenyament primari suposa una base més ampla de dones alfabetitzades i l'extensió del procés d'escolarització femenina. Per edats, l'ensenyament de dones de 12 a 19 anys, edat en què ja havia prescrit l'obligatorietat legal, representa una demanda important de noies, així com de nois, que volien completar una formació bàsica precària o insuficient, sovint a escoles d'adultes o adults, nocturnes o dominicals, que atenien aquest sector de població amb un horari

que permetia l'harmonització del treball i l'escola. Als nuclis urbans augmenta l'oferta educativa i, a l'ensem, la necessitat de formació de mà d'obra per l'assumpció de nous rols de gènere als espais públics i privats.

A Catalunya, al llarg de quaranta anys, va augmentant de forma considerable la xifra absoluta d'estudiants de primer ensenyament, gairebé es triplica el nombre de nenes escolaritzades, que passa de 34.045 a 85.187 alumnes, això representa un augment del 150 per cent, mentre que l'augment de nens escolaritzats és del 52 per cent, passant de 60.296 a 92.241 alumnes entre 1860 i 1900. A Barcelona, primer com a partit judicial, als censos de 1860 i 1887, i, més endavant, com a municipi al cens de 1900, amb l'annexió de nuclis independents a partir de 1897, s'observa la mateixa tendència, les nenes escolaritzades passen de 2.712 a 23.676, i els nens, de 5.038 a 24.098. Per tant, al tombant de segle ambdues poblacions escolaritzades gairebé s'havien arribat a igualar pel que fa a l'ensenyament obligatori.

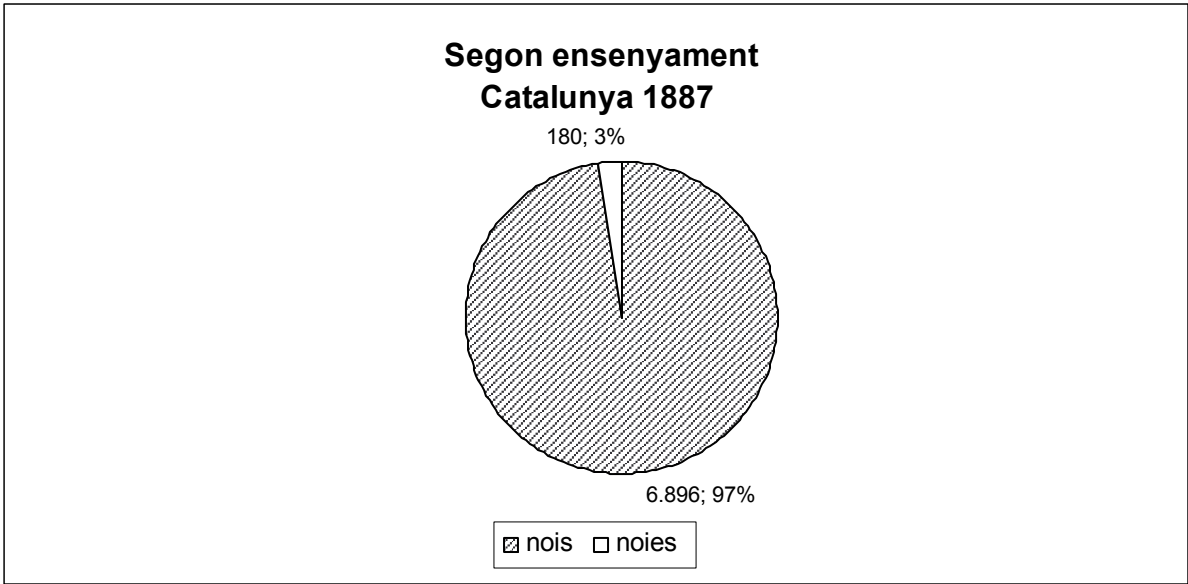

9.5 Estudiants

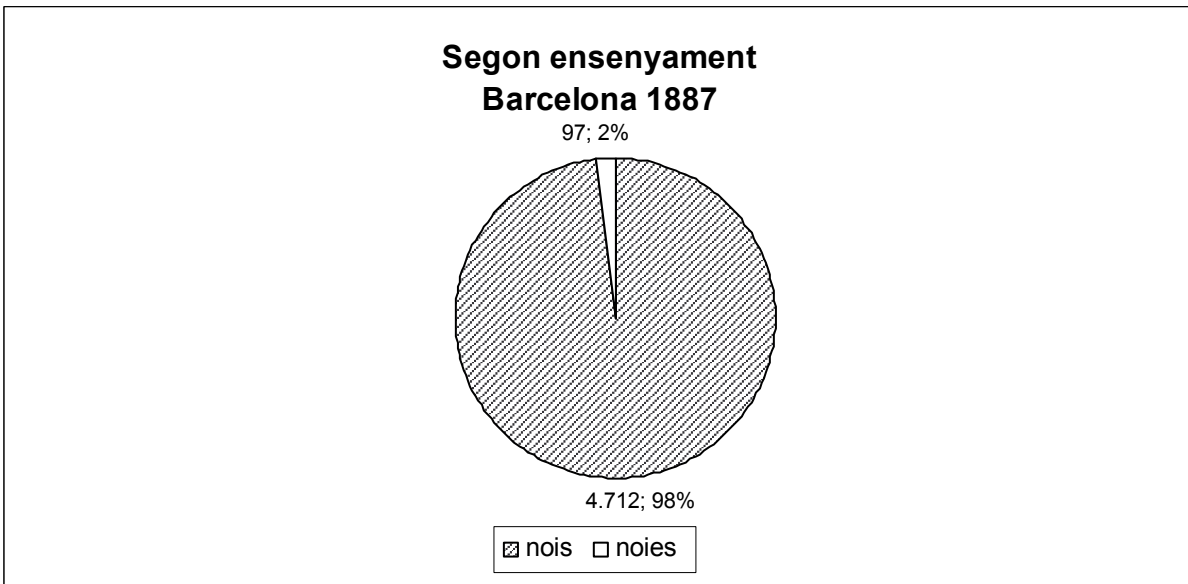
Les dones s'incorporen a l'ensenyament secundari al Sexenni democràtic (1868-1874) per aquesta raó no hem trobat als censos de 1860 cap dona a les categories de "col·legial, estudiant de segon ensenyament, estudis superiors o carreres especials". No serà fins al cens de 1887 quan apareguin les dones a l'ensenyament secundari i superior, en aquest cens consten les primeres dades estadístiques de 180 dones que estan realitzant estudis mitjans i 285 que cursen estudis universitaris i carreres especials.

La proporció de dones estudiants de segon ensenyament és només del 3 per cent del total d'estudiants de batxillerat a Catalunya, 180 dones enfront de 6.896 homes. La província amb més proporció de dones cursant estudis d'ensenyament mitjà és Tarragona, amb un 8% té en total 61 dones, 39 de les quals del partit judicial de Reus. A la província de Barcelona el percentatge de dones estudiants de secundària és inferior, amb un 2% té 97 dones realitzant el batxillerat, 78 de les quals són del partit judicial de Barcelona. A Girona amb el mateix percentatge que Barcelona són 22 les dones a l'ensenyament secundari, 12 de les quals són del partit judicial de La Bisbal. Per acabar, a la província de Lleida no apareix cap dona censada com a estudiant de batxillerat.

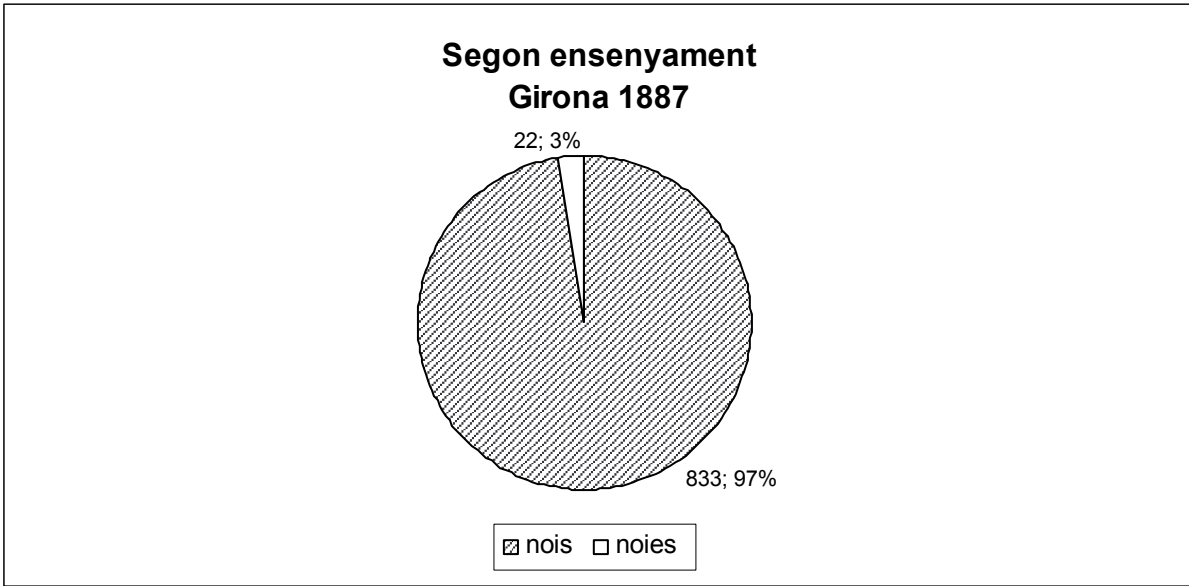

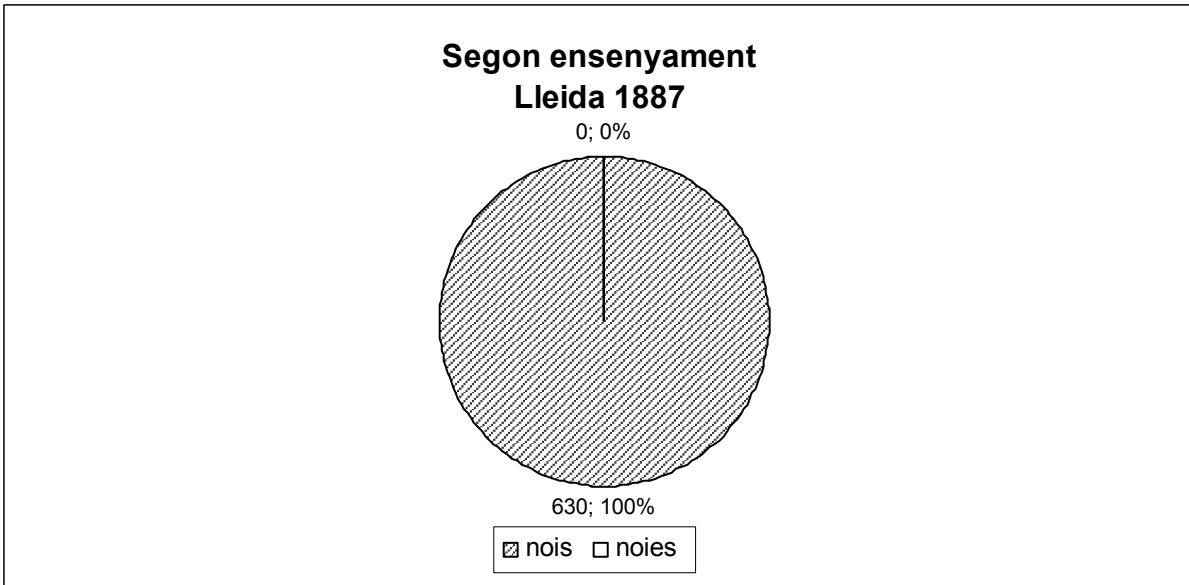
Gràfic 96 Segon ensenyament a Catalunya 1887

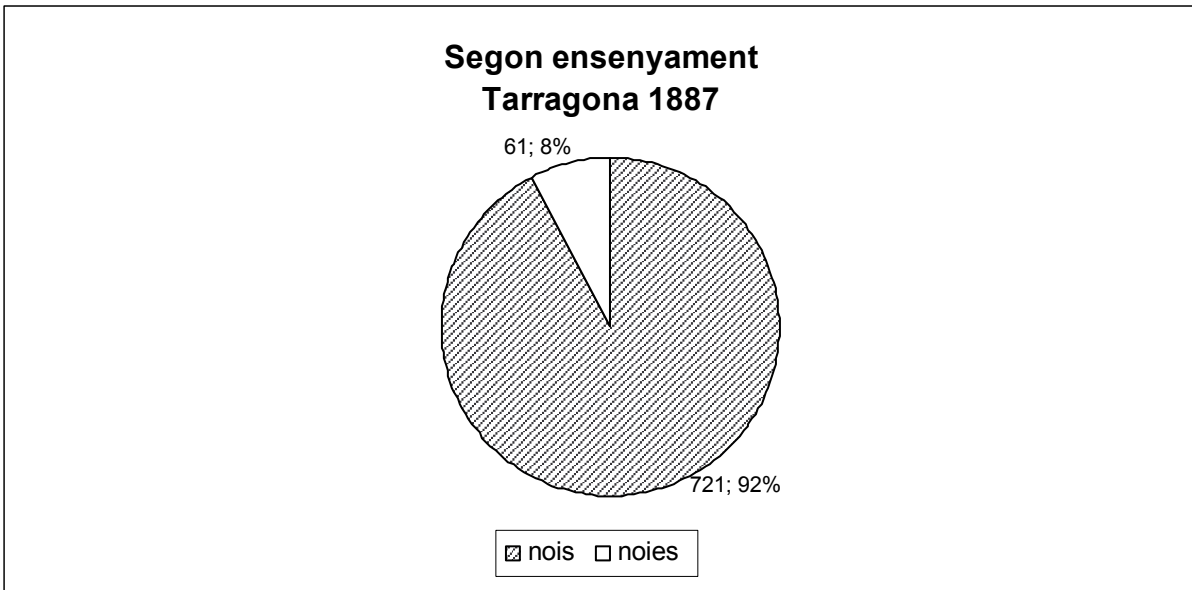
Gràfic 97 Segon ensenyament a Barcelona 1887

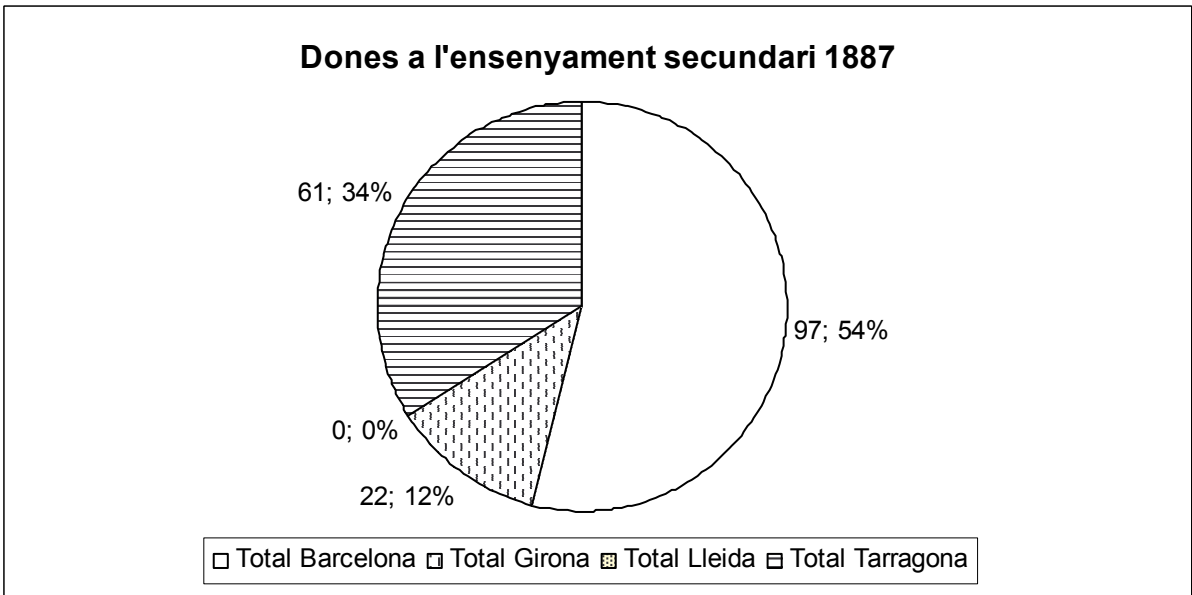
Gràfic 98 Segon ensenyament a Girona 1887

Gràfic 99 Segon ensenyament a Lleida 1887

Gràfic 100 Segon ensenyament a Tarragona 1887

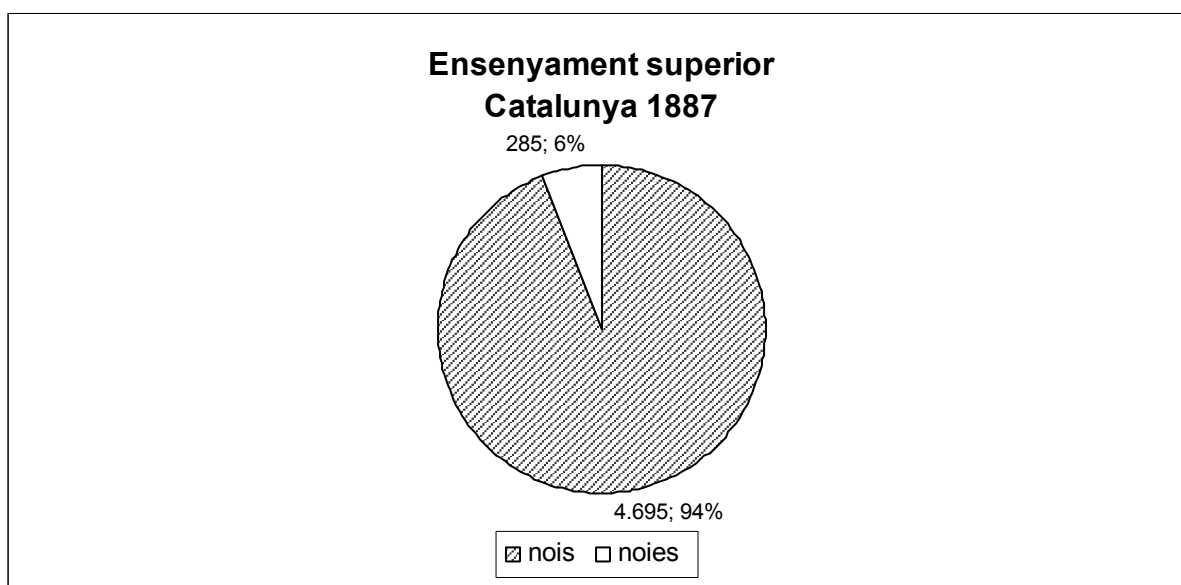

Gràfic 101 Dones a l'ensenyament secundari 1887

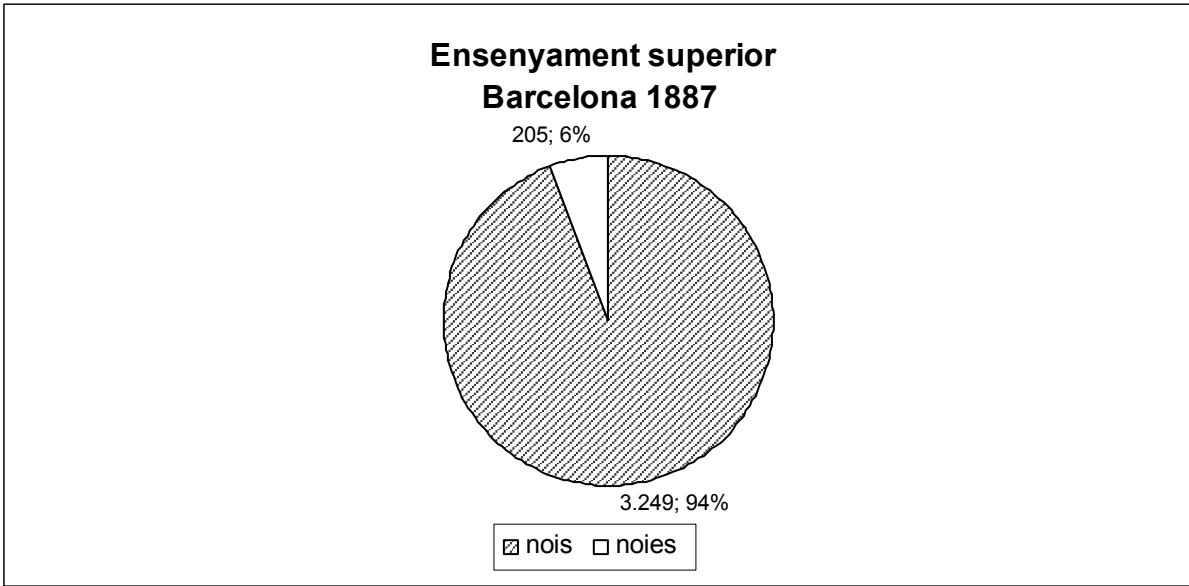
El nombre de dones que cursen estudis a Escoles Normals i Facultats és superior al de les estudiants de segon ensenyament. Hi ha menys dones a l'ensenyament secundari que als estudis universitaris, doncs, per a l'ingrés a les Escoles Normals no era necessari el títol de Batxillerat. La proporció entre homes i dones és també superior per a aquestes, el 6% a Catalunya. Un total de 285 dones enfront 3.271 homes cursen estudis universitaris.

A la província de Barcelona de les 205 dones que assisteixen a la Universitat 198 són del partit judicial de Barcelona. A la província de Girona, els partits judicials de Figueres i Girona es reparteixen les 9 dones universitàries. A la província de Lleida, 55 de les 65 dones són del partit judicial de Lleida i, finalment, a la província de Tarragona, 4 de les 6 dones pertanyen al partit judicial de Tarragona.

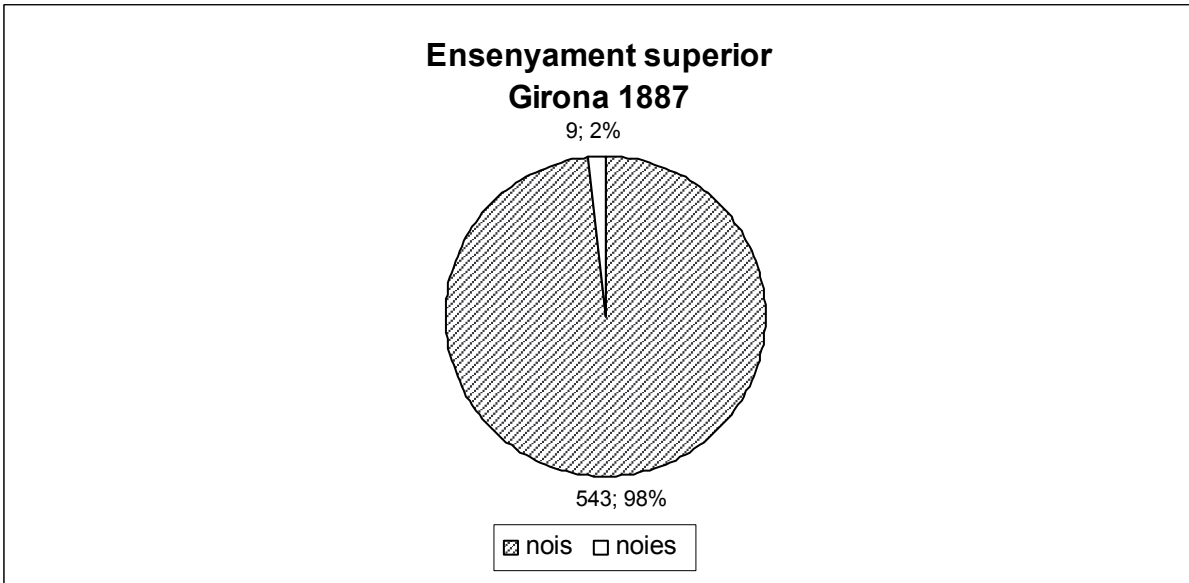
La suma de les dones que al 1887 estan a l'ensenyament secundari i superior són 465, de les quals per províncies; 302 són de Barcelona, 67 de Tarragona, 65 de Lleida i 31 de Girona. Mentre a Barcelona i Lleida tenen més dones a l'ensenyament superior, a Girona i Tarragona predominen les estudiants de batxillerat.

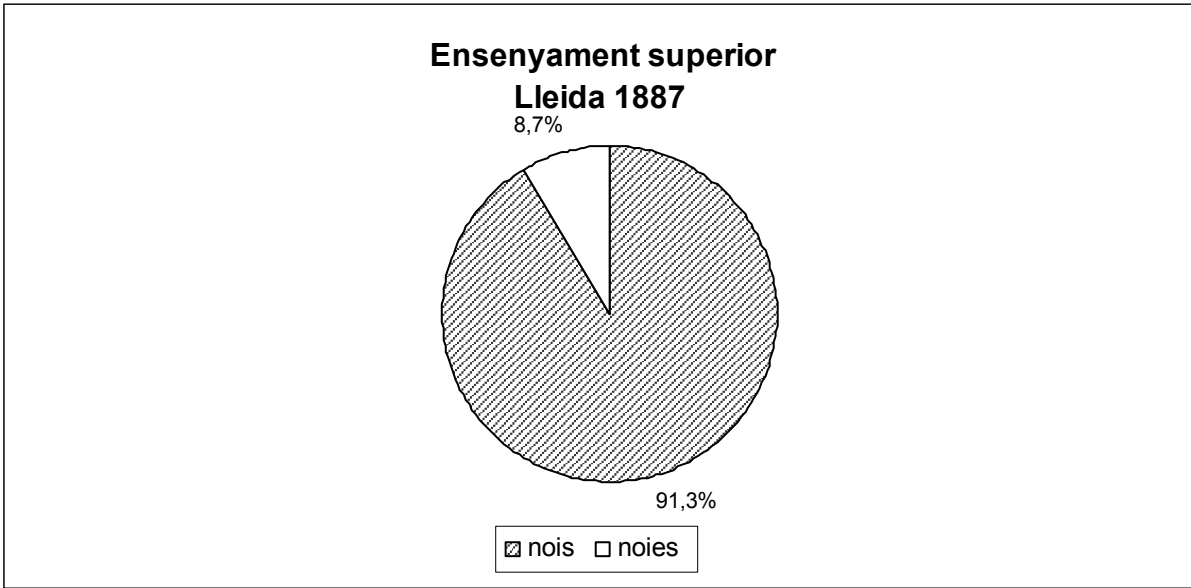
Gràfic 102 Ensenyament superior a Catalunya 1887

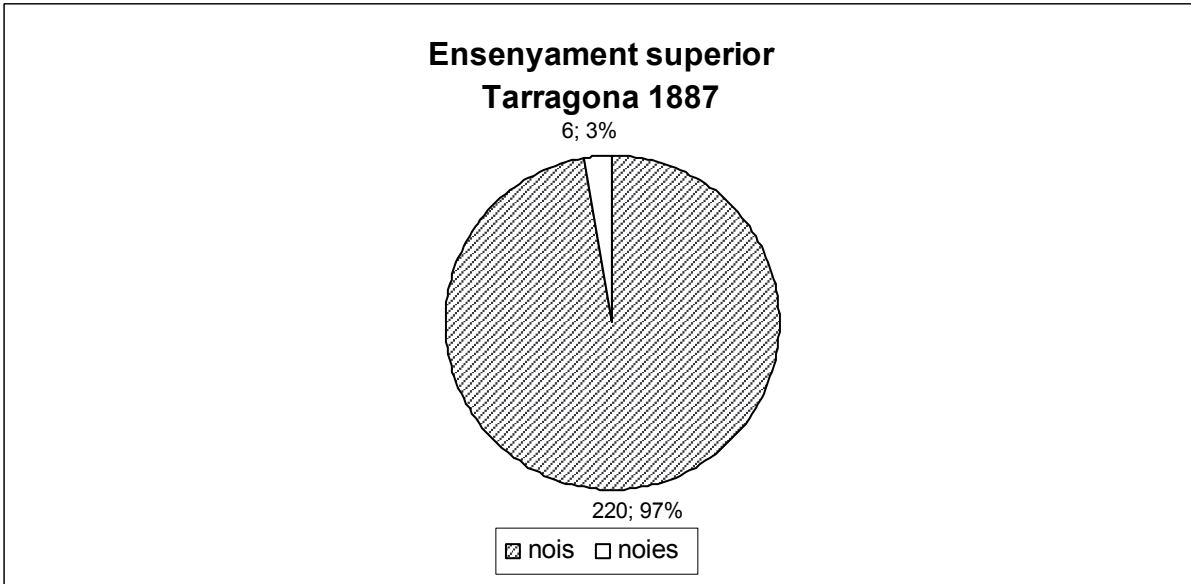
Gràfic 103 Ensenyament superior a Barcelona 1887

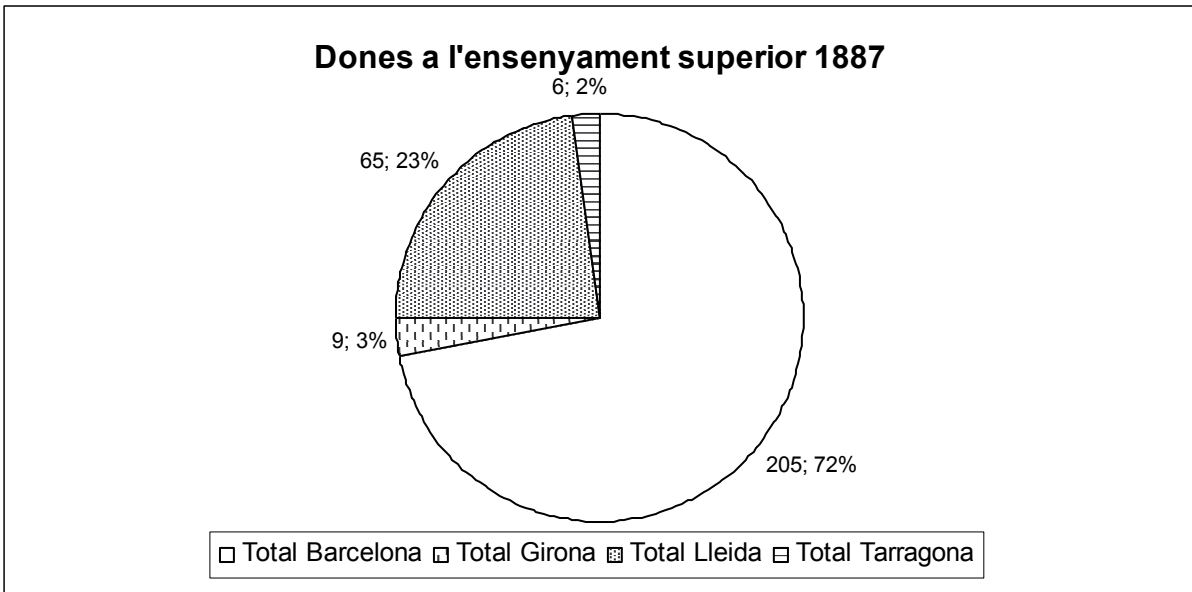
Gràfic 104 Ensenyament superior a Girona 1887

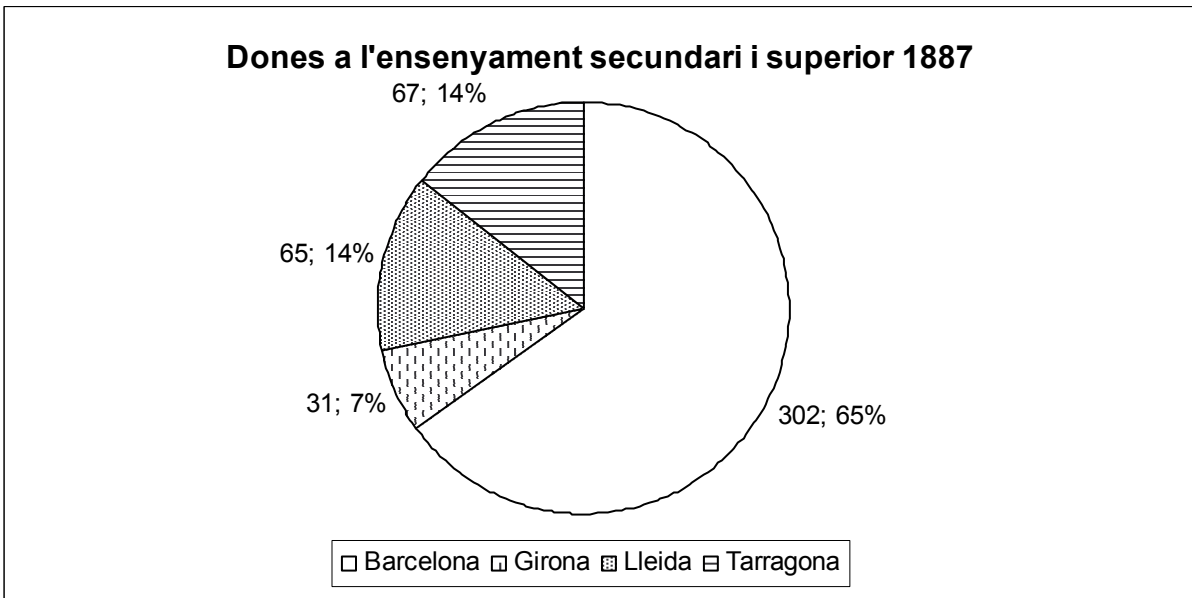
Gràfic 105 Ensenyament superior a Lleida 1887

Gràfic 106 Ensenyament superior a Tarragona 1887

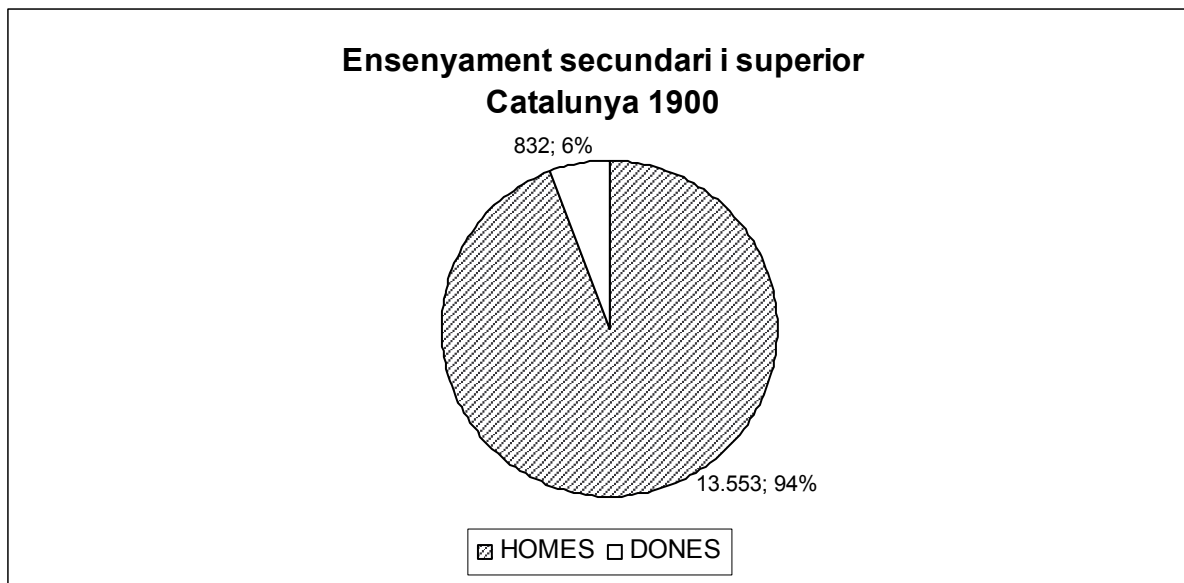
Gràfic 107 Dones a l'ensenyament superior 1887

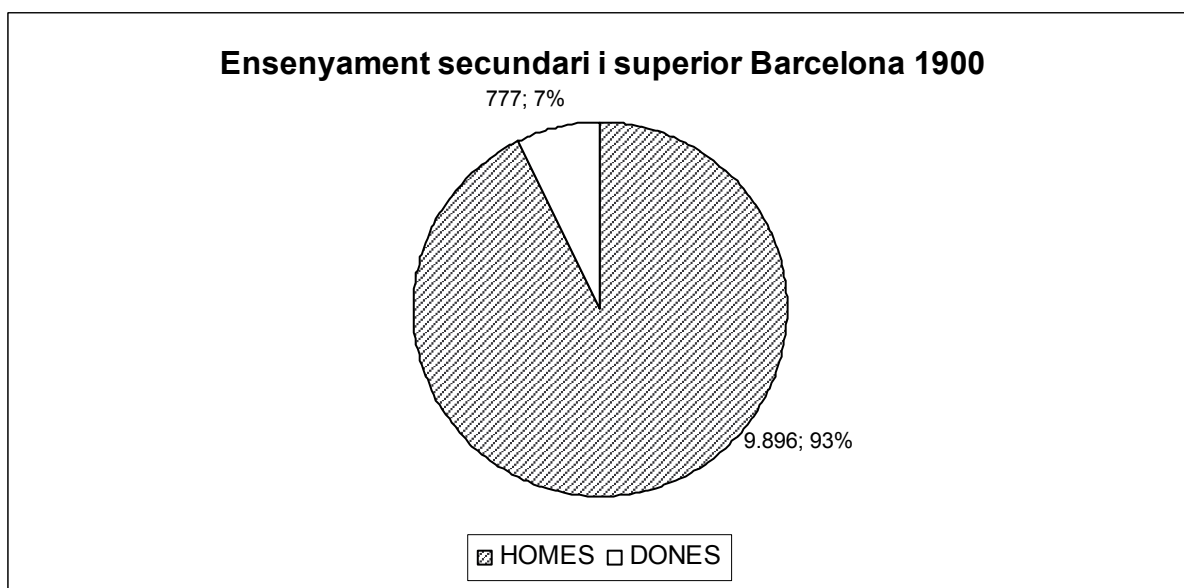
Gràfic 108 Dones a l'ensenyament secundari i superior 1887

El cens de 1900 aplega l'ensenyament mitjà i superior, el percentatge no augmenta si el comparem amb el percentatge de població universitària de 1887, tanmateix el nombre absolut de dones entre 1887 i 1900 passa de 465 a 832 dones. Per províncies Barcelona té 777 alumnes, el major nombre, Girona té 29 estudiants, Tarragona 19 i Lleida només 7. Del total de les 832 dones catalanes que al 1900 accedeixen a instituts i universitats 694 pertanyen a tres de les quatre capitals de província; Barcelona (679), Girona (9) i Lleida (6).

Malauradament no podem distingir, com al cens de 1887, el nombre de dones que es dedicaven als estudis mitjans de les dones que estudiaven a les Escoles Normals i les facultats.

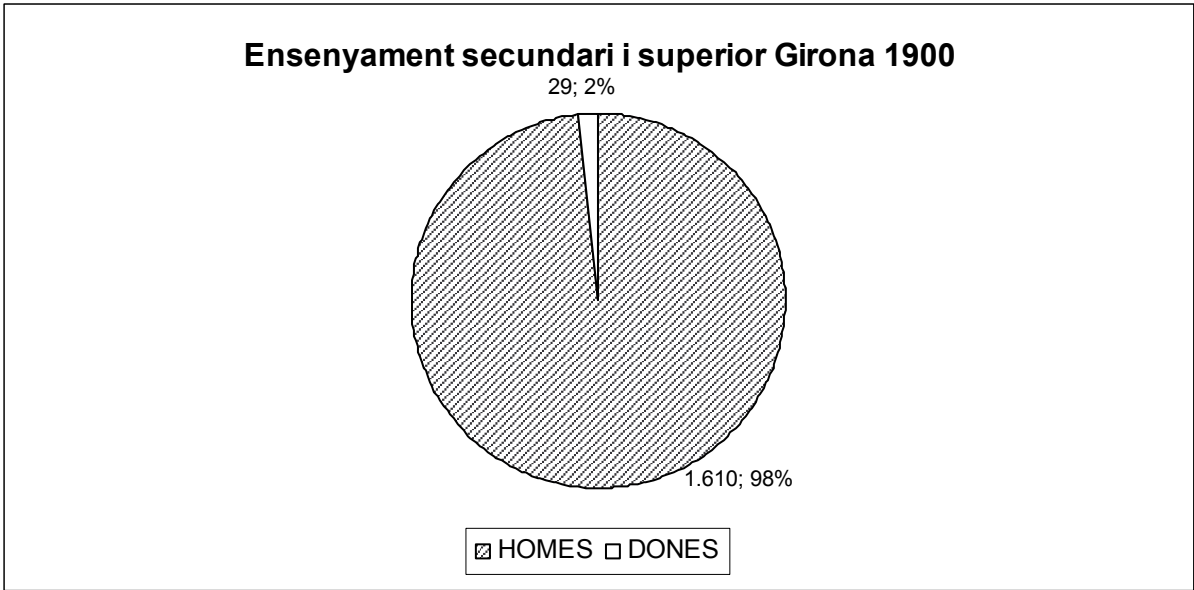

Gràfic 109 Ensenyament secundari i superior a Catalunya 1900

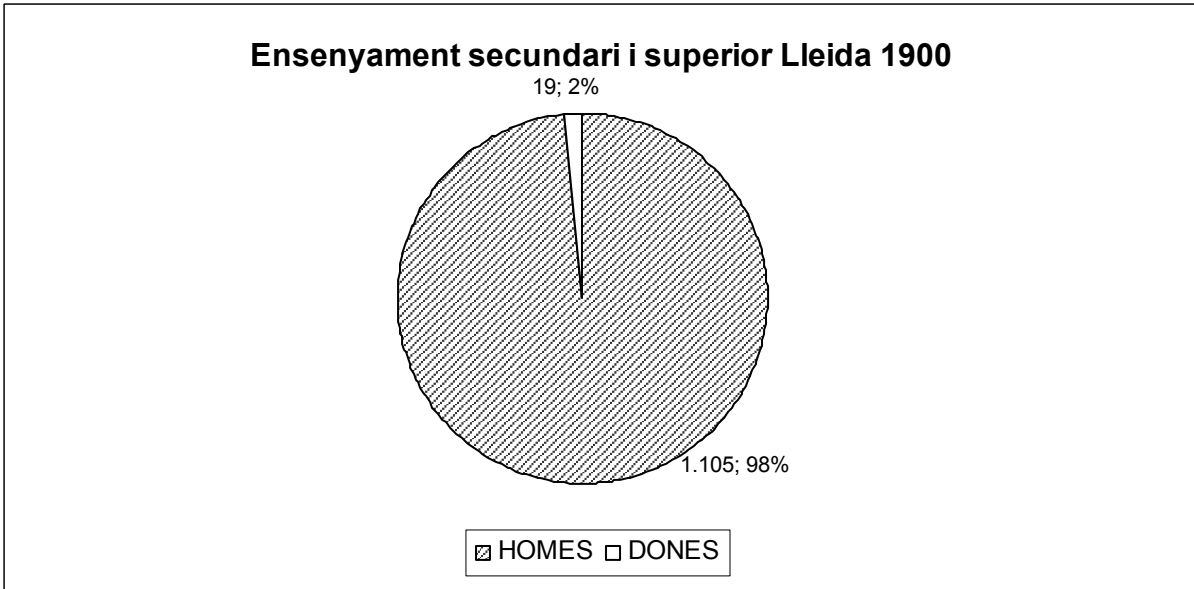

Gràfic 110 Ensenyament secundari i superior a Barcelona 1900

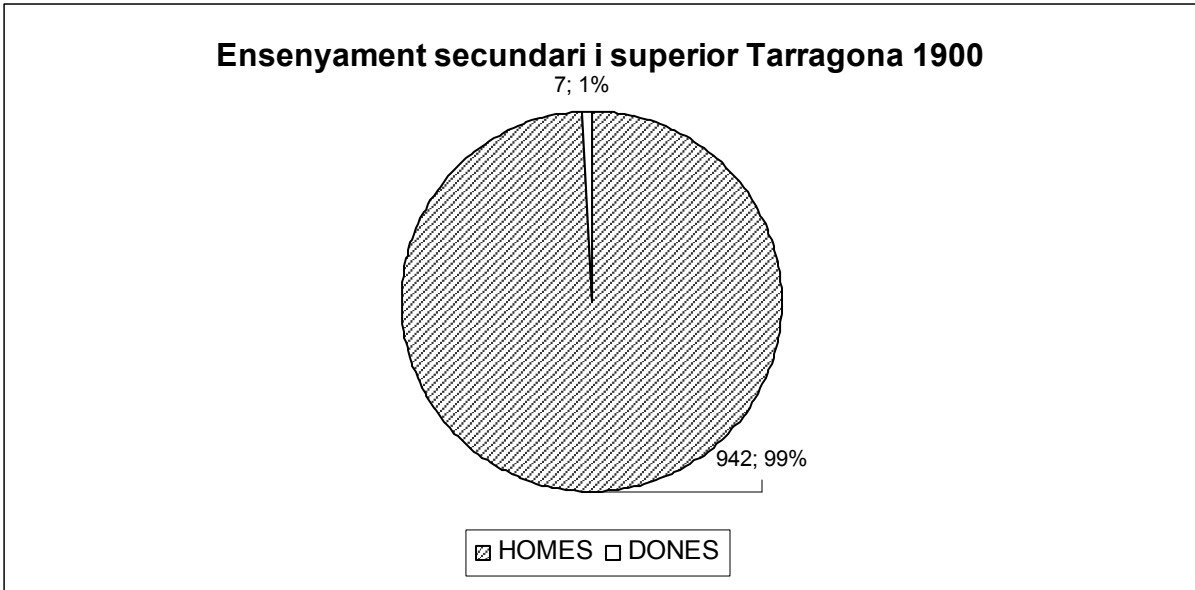

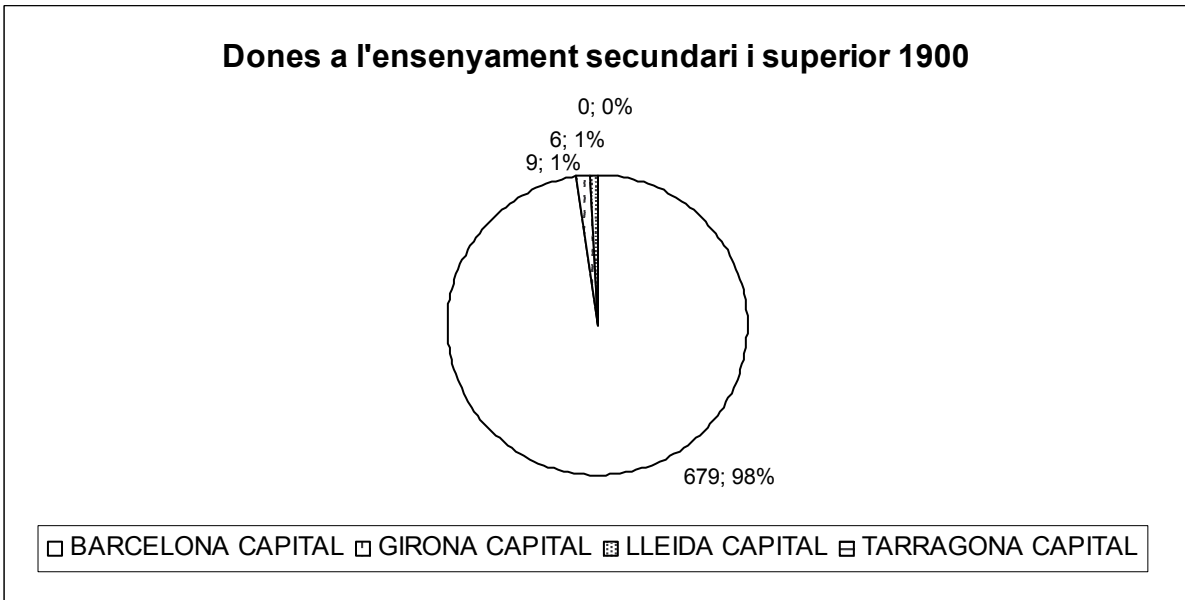
Gràfic 111 Ensenyament secundari i superior a Girona 1900

Gràfic 112 Ensenyament secundari i superior a Lleida 1900

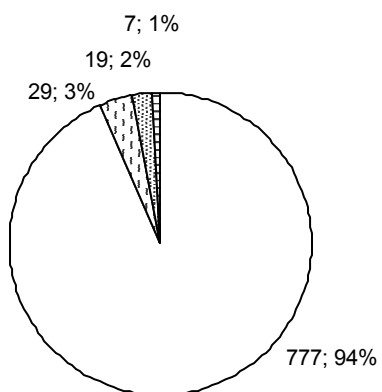

Gràfic 113 Ensenyament secundari i superior a Tarragona 1900

Gràfic 114 Dones a l'ensenyament secundari i superior a les capitals 1900

Dones a l'ensenyament secundari i superior 1900

□ BARCELONA □ GIRONA □ LLEIDA □ TARRAGONA

Gràfic 115 Dones a l'ensenyament secundari i superior a les províncies 1900

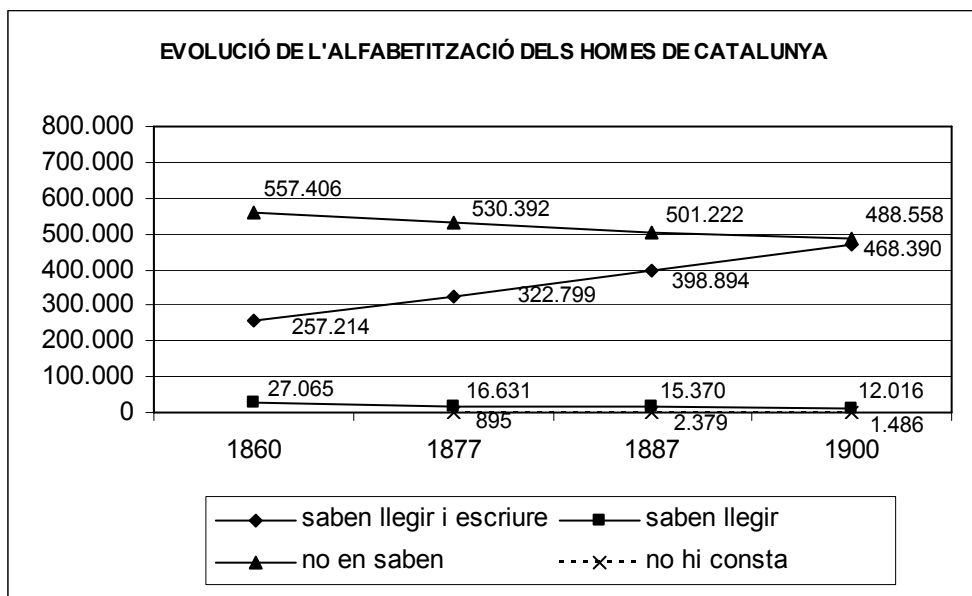
9.6 Transició demogràfica i escolarització de les dones

L'anàlisi del procés d'alfabetització de la població catalana al llarg de la segona meitat del segle XIX permet obtenir una visió més general de l'evolució durant aquest període. Als gràfics lineals podem comprovar com entre l'any 1860 i 1900 la població que sap llegir i escriure augmenta de forma sostinguda, aquest increment és superior per a les dones, 240.637 dones més que al 1860 que per als homes, 211.176 homes més que al primer cens. Mentre la població que només sap llegir es redueix per ambdós sexes, més entre els la població masculina que entre la població femenina. Pot observar-se també la convergència de les línies de la població alfabetitzada i sense alfabetitzar que gairebé s'igualen a la població masculina mentre que a la població femenina mantenen una distància superior al nombre absolut de dones alfabetitzades, més de tres-centes mil dones (vegeu els gràfics 116 i 117).

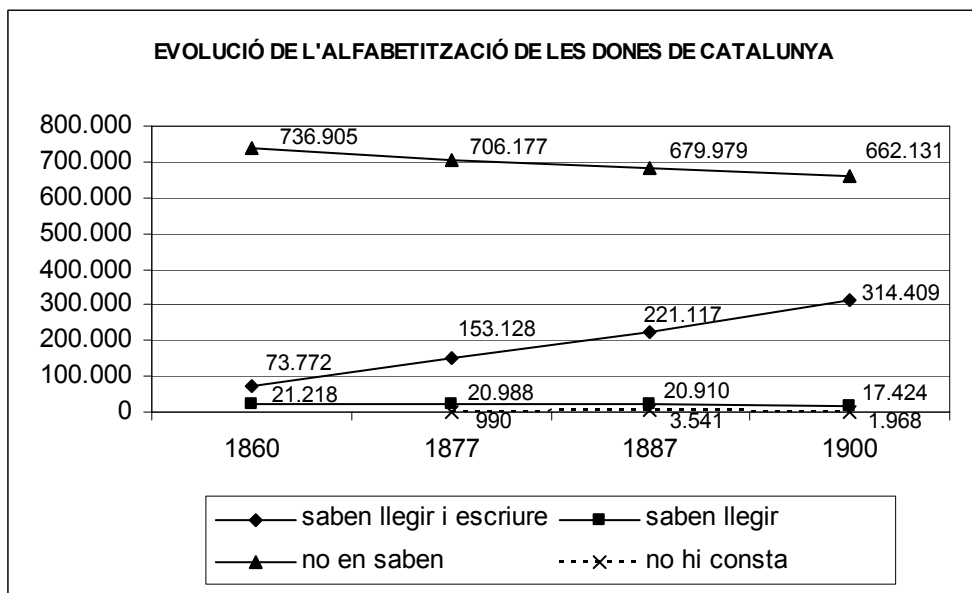
Als gràfics de percentatges la comparació de la proporció d'homes i dones alfabetitzats es va acostant, retallant-se la diferència de forma progressiva. Si al cens de 1860 la distància entre ambdós sexes era del 22,4 per cent, al cens de 1900 es redueix al 16,2 per cent. Així mateix, s'observa com els percentatges d'alfabetització de la població femenina al 1900 eren semblants als de la població masculina quaranta anys enrera (vegeu els gràfics 118 i 119).

Per últim, als gràfics de barres amb les dades absolutes apreciem un creixement demogràfic entre 1860 i 1900 del 17,5 per cent, això suposa un augment de 292.802 persones, de les quals 128.765 homes i 164.037 dones. Així, doncs, la població de Catalunya arriba gairebé als dos milions de persones. Per tant, el nombre absolut de persones alfabetitzades augmenta considerablement respecte al cens de 1860, la població masculina el 169 per

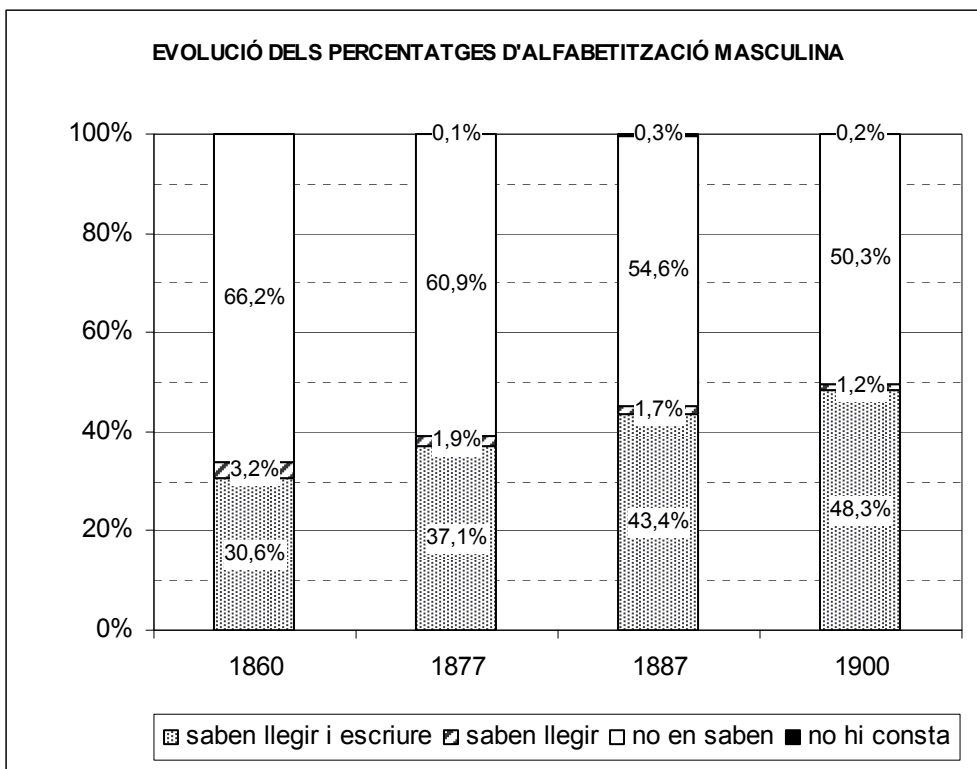
cent, de 284.279 al 1860 passa a 480.406 homes alfabetitzats, i encara molt més la població femenina el 349 per cent, passant de 94.990 fins a 331.833 dones alfabetitzades.

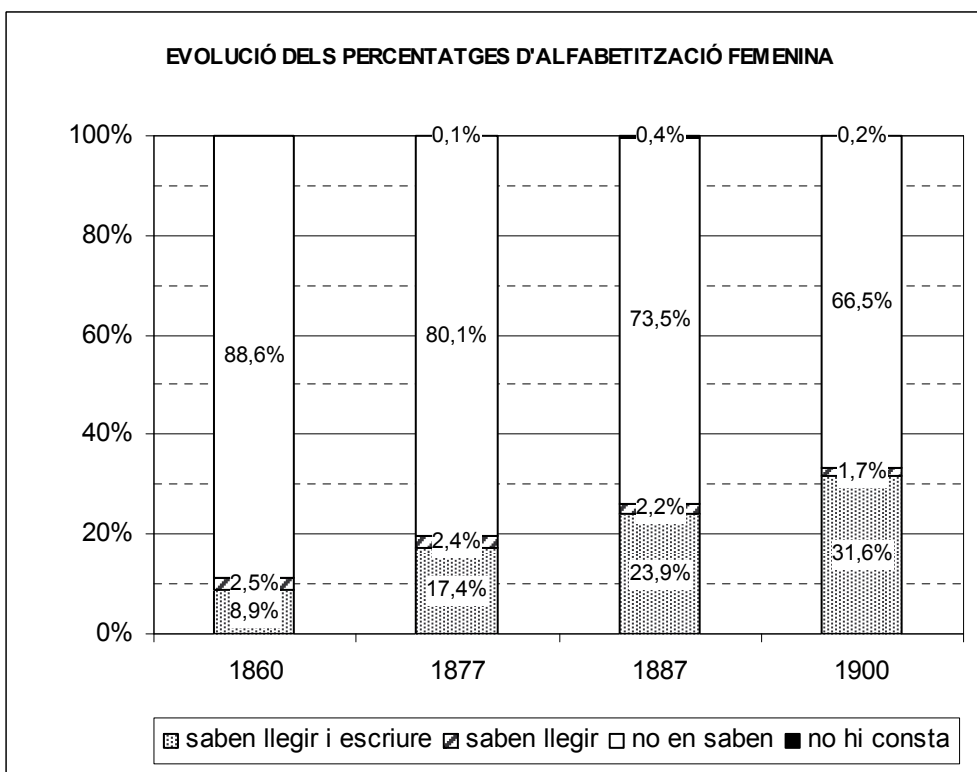
Gràfic 116 Evolució lineal de l'alfabetització masculina

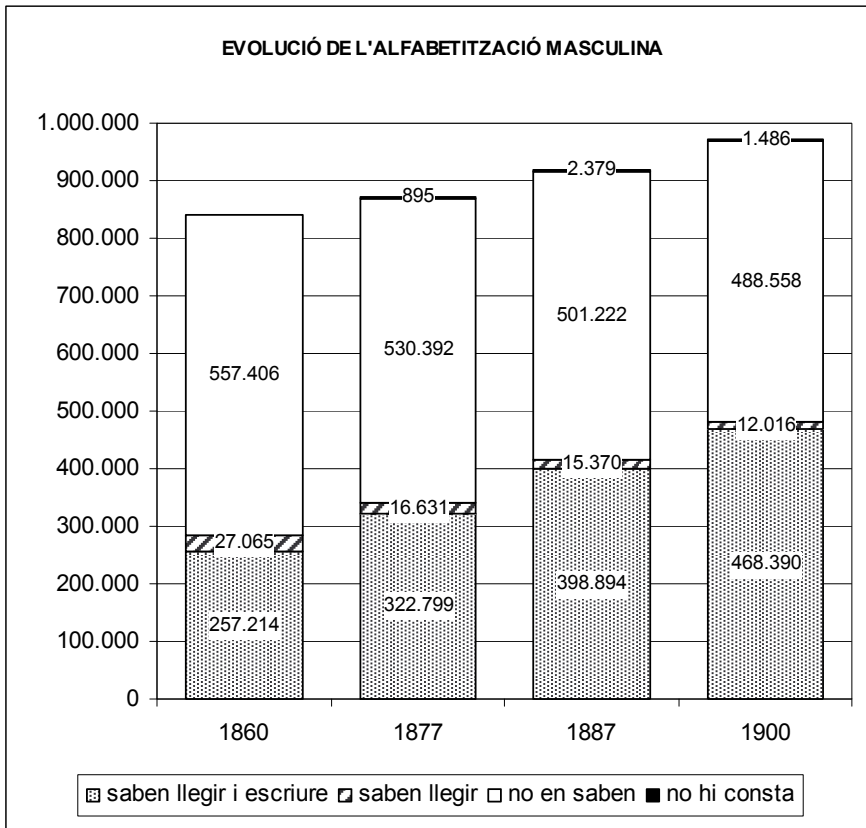
Gràfic 117 Evolució lineal de l'alfabetització femenina

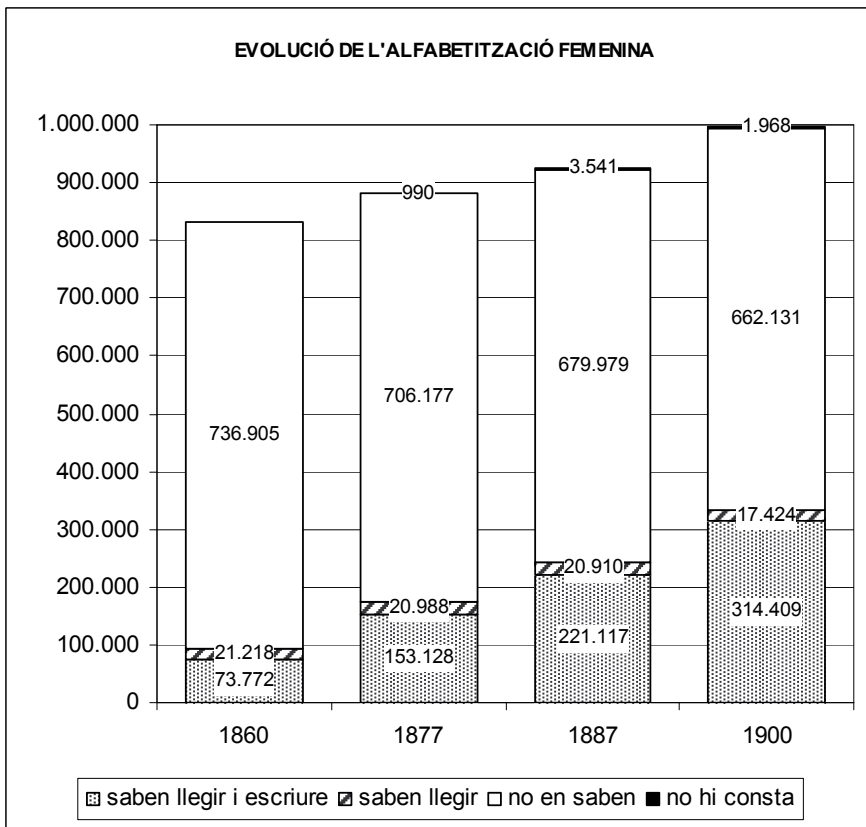
Gràfic 118 Evolució dels percentatges d'alfabetització masculina

Gràfic 119 Evolució dels percentatges d'alfabetització femenina

Gràfic 120 Evolució de les dades absolutes d'alfabetització masculina

Gràfic 121 Evolució de les dades absolutes d'alfabetització femenina

Les investigacions històriques que s'han realitzat sobre la transició demogràfica a Catalunya analitzen com la convergència de les taxes de mortalitat i natalitat, indicador del nou règim demogràfic, depenen més de models culturals i ideològics que de factors econòmics amb què tradicionalment s'havien associat aquests canvis.¹⁸¹ La qualitat de la informació estadística de determinats censos moderns que com el de 1887 indiquen el sexe, l'edat i estat civil, ens permet calcular elements com els fluxos migratoris, la fecunditat legítima o l'esperança de vida, informacions que segons Tomàs Vidal i Bendito aporten claredat per a la determinació del període i abast territorial d'aquest trànsit demogràfic.¹⁸² Podem afegir que entre els factors culturals el procés d'escolarització dels nens i nenes va contribuir no només a l'eradicació de l'analfabetisme sinó a la transició cap a la societat moderna.

El nucli urbà de Barcelona va actuar com a centre d'atracció per a la població excedentària del camp català, es tractava principalment d'emigració femenina. L'índex de fecunditat i l'esperança de vida d'aquest nucli industrial seran més baixos que a la resta del territori. S'estableix un diàleg entre camp i ciutat que compensava la necessitat de mà d'obra d'un nucli dinàmic econòmicament però amb un imperceptible creixement vegetatiu.

Les condicions d'insalubritat van portar a alguns metges higienistes com Felip Monlau o Garcia Faria a tractar de pal·liar les alarmants taxes de mortalitat (31,4‰) i la migrada esperança de vida (26 anys) de la població urbana amb obres públiques com la xarxa de clavegueram, l'extensió de la

---

¹⁸¹ Tomàs VIDAL i BENDITO "La transició demogràfica a Catalunya i a les Balears". A: *Revista d'Estudis d'Història Agrària*. Barcelona: núm. 9, 1992, pàg. 203-223. A parer d'aquest demògraf "La caiguda de la fecunditat és l'element més significatiu de la transició, car aquí entra en gran mesura la decisió, el factor psico-social.", pàg. 205.

¹⁸² Tomàs VIDAL i BENDITO "La transició demogràfica a Catalunya i a les Balears". A: *Revista d'Estudis d'Història Agrària*. Barcelona: núm. 9, 1992, pàg. 203-223. "la informació estadística de les acaballes de la penúltima dècada del segle XIX és sortosament insòlita per la seva qualitat formal i cobertura espacial.", pàg. 205.

xarxa escolar pública per a la població femenina i la publicació de monografies sobre higiene i prevenció de malalties epidèmiques per a contribuir a l'educació sanitària de les futures mares de família.

Els diferents ritmes de modernització demogràfica, en paraules de Tomàs Vidal i Bendito, depenen no tan sols de la proximitat geogràfica sinó dels fluxos de persones i idees que fan possible que les comarques litorals i prelitorals centrals s'acostin al model demogràfic nou mentre que les conques del Llobregat i l'eix Ter-Congost-Besòs, tot i la seva proximitat geogràfica, mantinguin el model demogràfic tradicional.¹⁸³

Però l'anàlisi de les dades dels censos no és la principal finalitat d'aquesta investigació. Més aviat es tracta d'un acostament per veure si es pot establir relació entre les idees sobre la necessitat d'instrucció i els processos d'escolarització i professionalització docent de les dones, idees que van començar a estendre's des de començament del Sexenni Democràtic fins al tombant de segle. Aquesta traducció de les idees en l'extensió de l'escolarització popular comença a assenyalar-se, primer als nuclis urbans i, de manera paulatina, a la resta del territori. En paraules de Jordi Monés "l'escolarització cal considerar-la quasi sinònim d'urbanització"¹⁸⁴, hem pogut comprovar que l'alfabetització de les dones està estretament lligada al desenvolupament industrial i comercial de les ciutats, on per primer cop es van establir noves escoles per a nenes i adultes que pretenien substituir les

---

¹⁸³ Tomàs VIDAL i BENDITO "La transició demogràfica a Catalunya i a les Balears". A: *Revista d'Estudis d'Història Agrària*. Barcelona: núm. 9, 1992, pàg. 203-223.

¹⁸⁴ Jordi MONÉS i PUJOL-BUSQUETS "El liberalisme: escola i societat". A: *Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*. vol. 7 Barcelona: núm. 9, 1992, pàg. 320.

antigues costures.¹⁸⁵ La professionalització docent a les Escoles Normals de les dones dedicades a l'ensenyament també va esdevenir un factor fonamental per al canvi en profunditat de la societat contemporània.

No es tracta de realitzar una anàlisi exhaustiva que, tot i ser interessant, aturés la investigació en una de les seves parts, i no la principal. No obstant, el contrast de les dades quantitatives amb els textos permet contextualitzar els discursos que s'interpreten en el desenvolupament d'aquesta investigació.

---

¹⁸⁵ “L'educació de les dones, limitada fins aleshores a les clàssiques escoles de costura, llevat de ben poques excepcions, adquirí plantejaments molt moderns a la ciutat de Barcelona durant el Trienni Liberal.”

Jordi MONÉS i PUJOL-BUSQUETS "El liberalisme: escola i societat". A: *Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*. vol. 7 Barcelona: núm. 9, 1992, pàg. 314.

